

INFORME DE RESULTATS

MÓN PAGÈS TERRA COOPERATIVA

Economia social i solidaria i cooperativisme de treball en els ecosistemes agroecològics locals de Catalunya

30 de juliol del 2021

Amb el suport i finançament de

L'ARADA
CREATIVITAT
SOCIAL

Escola de Pastors
de Catalunya

Cooperatives
de Treball

l'aresta
COOPERATIVA AGROECOLÒGICA

Idària
COOPERATIVA d'INSERCIÓ LABORAL

Generalitat de Catalunya
Departament de Drets Socials

Crèdits:

Coordinació de l'informe: Raiels SCCL, l'Arada SCCL, Fundació Coop57.

Equip d'anàlisi i redacció: Judit Pardos (Raiels SCCL), Marina Vilaseca (l'Arada SCCL), Maritza Buitrago (Fundació Coop57), Ferran Canudas (l'Arada SCCL).

Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional

Agraïments:

Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya (ARCA), Associació l'Era, Associació Vall del Corb, Cal Camat, L'Economat, Ateneu Cooperatiu de la Cat Central, Biolord coop, Cal Roio, Celler Cooperatiu de Salelles, Cooperativa Eixarcolant - Associació col·lectiu Eixarcolant, Territori de Masies Coop, Xarxa per a la Sobirania Alimentària de la Catalunya Central (XaSacc), La Pellofa, SuperCoop Manresa, Mas les Vinyes, Can Bofill, Pastor de Ridaura, La Rural, La Olivera, Arnau Viaseca, Gerard Batalla, Enric Campillo, Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya, Formatgeria Linens, IDAPA, Ateneu cooperatiu de l'Alt Pirineu i Aran, La Gavasenca, Cooperativa agrària del Pallars, Entremons, Al teu gust, Bioabenur, Làctics l'esquella, El Verger Cerdà, Bièra Aranesa, La Bajoca, La Safranòria, La Segalla, L'Enllaç de l'Ebre, L'Horta de Carme, Coop Camp –Ateneu Cooperatiu, La Temporada, Lo Vilot, La Garbiana, La Lleteria Obagues Talma, L'Aresta, La Vianda, Riet Vell, Ecopagesos, Banc de Terres del Priorat, Consell Comarcal de la Terra Alta, Les Planeses, Vessana, Llavora, La Selvatana, Nuaset Avellanes, Hortgànic, Peralada Mas Marcè, Món Empordà, Verntallat, Xarxa Pagesa, Empesca't, Lo Fato grup de consum , ADV Ecològica de Ponent, Ponent Coopera, Tres Cadires, Viver d'agricultors de Ruffa, Permacultura Penyaflor, Ramaderes de Catalunya, Resilience Earth, Xarxa de Conservació de la Natura.

Contacte:

raiels@raiels.cat - fundacio@coop7.coop -info@larada.coop

Índex

1. Introducció.....	1
2. Objectius	5
3. Àmbit territorial d'estudi.....	6
4. Metodologia	7
5. Notes prèvies sobre el marc conceptual de l'estudi: interseccions entre ESS, agroecologia i sostenibilitat territorial	10
5.1. Sobre l'Economia Social i Solidària i la sostenibilitat socioterritorial (també rural)	10
5.2. Sobre el binomi Agroecologia i ESS.	13
5.3. Sobre la proposta dels ecosistemes agroecològics (pagesos) locals: aproximació a l'entramat social de la pagesia des d'un enfocament territorial	19
6. Situació dels ecosistemes agroecològics locals analitzats.....	22
6.1. A nivell català	22
6.2. A nivell territorial	25
6.2.1. Grups d'afinitat	25
6.2.2. Radiografia territorial dels ecosistemes agroecològics locals.....	28
6.2.3. Radiografia general comparada de l'entramat social	28
6.2.4. Ocupabilitat en cooperativisme de treball en iniciatives agroecològiques	31
6.2.5. Reptes i propostes d'accions per als ecosistemes agroecològics territorials	34
7. Pràctiques significatives i replicables identificades.....	51
8. Reflexions finals.....	59
9. Annexes	63
9.1. Annex. Relació d'entitats entrevistades.....	63
9.2. Annex. Models d'entrevista	64
9.3. Annex Radiografies territorials dels ecosistemes agroecològics locals	90
9.4. Annex Integració dels 8 grans reptes a nivell territorial	185
9.5. Annex Integració de les propostes d'accions a nivell territorial	194

1. Introducció

Actualment, ruralitat, agroecologia i economia social i solidària són protagonistes de l'agenda social i política i han irromput amb força als diferents espais socials, representatius i de treball, de l'Economia Social i Solidària. L'emergència de la ruralitat tant a l'agenda política com social ha coincidit i s'ha reforçat amb un impuls sense precedents de l'Economia Social i Solidària a tot Catalunya, a nivell públic (programa Aracoop), com també privat (entitats de promoció rural sostenible i projectes productius que practiquen o s'organitzen des dels criteris de l'ESS).

L'emergència i protagonisme social, polític i institucional que avui gaudeixen l'agroecologia, la ruralitat i l'economia social i solidària es manifesta amb l'impuls i creació de diferents projectes, tant públics com comunitaris, que no necessàriament sempre tenen una mirada territorial.

L'Economia Social i Solidària (d'ara en endavant ESS) és una oportunitat per afrontar els reptes de l'entorn rural ajudant a transformar la seva activitat econòmica, social i política i fer-la indissociable de la creació d'espais i dinàmiques socials que atorguin sobirania i sostenibilitat al territori. A Catalunya veiem que hi ha projectes i xarxes arrelats al territori que estan sorgint com a respostes transformadores davant l'actual model extractiu i utilitarista, des d'enfocaments agroecològics i solidaris, promovent la sobirania i sostenibilitat territorial, la reivindicació i la dinamització del territori, reinventant les relacions camp-ciutat i tirant endavant projectes de serveis complementaris. Tots aquests projectes comparteixen l'objectiu de la promoció pagesa on la producció agroecològica d'aliment és central però que és acompanyada i retroalimentada de diferents iniciatives. Totes elles formen els que podem anomenar «ecosistemes agroecològics pagesos», que comparteixen l'objectiu de la promoció sostenible d'aquests i del territori rural.

Ens referim a l'agroecologia com a aquell procés que neix de la vinculació del treball pagès i la producció alimentària sostenible amb l'organització social i col·lectiva, i que reivindica la seva interdependència i coevolució necessària per la sobirania alimentària i territorial. L'agroecologia és una disciplina que proveeix els principis ecològics bàsics per estudiar, dissenyar i gestionar agrosistemes que siguin productius i conservadors dels recursos naturals, i que també siguin culturalment sensibles, socialment justos i econòmicament viables (Altieri, 1999). L'agroecologia com a estratègia pluridisciplinària i pluriepistemològica d'anàlisi i disseny de formes de maneig participatiu dels recursos naturals i els sistemes alimentaris. En el terreny de la pràctica s'entén com a proposta de gestió ecològica dels recursos naturals i els agroecosistemes a través de formes d'acció social col·lectiva i propostes alternatives i participatives de desenvolupament local.

La producció agrària ecològica (PAE) permet una menor dependència de recursos externs i es fonamenta en la gestió de la biodiversitat, temporal i espacial: està lligada al territori. Una de les característiques més importants de la PAE és que, a diferència de l'agricultura convencional, aquesta és més intensiva en capital humà. De mitjana, l'agricultura ecològica necessita un 30% més de força de treball que els mètodes convencionals equivalents (segons The General Workers Union Denmark: For Posterity-For Nature's Sake-Ecological Farming. Copenhagen 1995m p33). A més, tal i com demostra un estudi alemany basat en 450 granges ecològiques, la PAE no només crea llocs de treball, sinó que evita la pèrdua de llocs de treball que s'haguessin abandonat si no s'hagués plantejat la possibilitat de reconvertir-se en agricultura ecològica. Així doncs, la PAE planteja un veritable jaciment de treball. No obstant, en un context d'infravaloralització del

treball agrari, es podria parlar d'un problema social d'excés de demanda de treball. Per tant, paral·lelament a la promoció de la PAE cal una revalorització del treball agrari.

L'agroecologia ofereix l'oportunitat de produir al servei del territori, amb la creació d'espais participatius, d'intercooperació i creatius, imprescindibles per la promoció i consolidació de sobirania i de resiliència social i ecològica, especialment important davant l'emergència climàtica. També promou un consum molt més conscient i pròxim, polític i quotidià, però defugint de dotar al consum de l'exclusivitat de la transformació del model. Creiem que si bé aquest sempre jugarà un paper clau, el protagonisme i lideratge de la transformació social dels entorns rurals i de la sobirania i sostenibilitat del sistema alimentari català mai pot recaure exclusivament en les pràctiques de consum sinó que el nucli generador sempre serà el compromís col·lectiu materialitzat en relacions de solidaritat que protegeixin i promoguin el posar la vida al centre, i l'economia, el treball i els moviments socials al seu servei.

Amb tot creiem que la promoció de l'ESS en processos i projectes agroecològics requereix de crear un marc d'anàlisi paral·lel i complementari al pròpiament productiu. Aquest nou marc d'anàlisi són els ecosistemes agroecològics locals, en els que, com ja hem mencionat, el cooperativisme de treball ja hi és present, i des d'on, a través de la consolidació de relacions d'intercooperació i de suport, es creen nous espais i relacions socials facilitadors de la creació i organització del treball des de l'ESS i d'enfortiment de les pràctiques de l'ESS en general. I inclús de la promoció de l'ESS a través de noves fórmules jurídiques. Sens dubte l'accionament d'aquest nou marc d'acció té un impacte (directe i indirecte) tant en la qualitat del treball com en la capacitat d'apropiació d'aquest des del conjunt d'iniciatives que el conformen.

Aquesta visió sistèmica de l'agroecologia és inherent a la capacitat de creació i facilitació d'espais d'intercooperació i acció conjunta. Al seu temps aquesta capacitat n'és l'origen d'una altra de fonamental en la construcció de sobirania: la capacitat integradora i vehiculadora de nous reptes, especialment aquells vinculats en el nou ruralisme o ruralitat.

Malgrat la centralitat del treball tant en l'objectiu implícit d'organització col·lectiva com en la construcció de sobirania, avui en dia moltes iniciatives de producció agroecològica (i especialment les vinculades a la producció agroramadera) veuen difícil la organització en el marc del cooperativisme de treball. En la producció agroramadera el cooperativisme de treball topa amb uns reptes propis (si no limitacions - cal generar ocupació estable de com a mínim dues persones...) vinculats a la cultura i la gestió de la propietat, a la gestió i a la necessària consolidació de llocs de treball. La realitat anterior també ens evidencia que l'aplicació de l'indicador del nombre d'iniciatives de cooperatives de treball no ens serveix com a indicador del grau d'expressió de pràctiques de l'ESS en aquests territoris. És a dir, si canviem l'indicador de fórmula jurídica pel de les pràctiques de l'ESS veurem que l'expressió d'aquesta en territoris rurals és substancialment més alta. Fa anys que iniciatives referents de l'ESS a nivell català i peninsular ja van reconèixer l'especial sensibilitat de barrera de la fórmula jurídica en territoris rurals, i han incorporat i prioritzat la pràctica de l'ESS. És el cas de Coop57, que ha creat criteris socials adaptats a la realitat pagesa. Altres iniciatives com Pam a Pam avaluen la pràctica d'aquests iniciatives sense passar-los el filtre de la fórmula jurídica.

Per contra, el cooperativisme de treball sí que és present, i aparentment molt més present i fàcil de promoure en iniciatives d'artesania alimentària que no estan directament vinculades a

la gestió de la propietat (per exemple obradors alimentaris), en iniciatives de suport i dinamització d'aquests ecosistemes agroecològics locals, i inclús en diferents cooperatives agràries o rurals que ja existeixen o que s'estan promovent però que no tenen en compte el cooperativisme de treball. Si bé el cooperativisme agrari ha explorat, i està explorant, diferents oportunitats de diversificació dels seus serveis cap a serveis comunitaris i socials als pobles on es desenvolupen, avui aquest procés reflexiu no té en compte les possibilitats que pot oferir-hi la integració del cooperativisme de treball i per tant la transició cap a cooperatives rurals mixtes agràries i de treball. En aquests ecosistemes agroecològics locals cal incloure també diferents iniciatives d'altres sectors econòmics que ja es vinculen amb la producció agroecològica. Parlem, entre altres, del sector turístic, el de la restauració, el del comerç, i diferents iniciatives de consum conscient.

Des d'aquest marc, partim de l'afirmació que manquen eines i espais des de l'ESS per fer suport a projectes que es vulguin implantar al món rural amb una perspectiva transformadora i del foment de la sobirania des del treball.

L'expressió territorial d'aquests ecosistemes pot analitzar-se com capes de ceba. És a dir, la imbricació horitzontal és contínua i permanent fins a nivell català o inclús superar-lo. L'àmbit d'intervenció del projecte és a nivell català però l'organització de l'anàlisi és territorial i s'organitza en cinc grans àmbits amb cert metabolisme social propi, que anomenem ecosistemes agroecològics territorials, que acullen diferents ecosistemes agroecològics locals.

El projecte parteix de l'anàlisi compartida per part de les entitats participants en relació amb les següents premisses:

- A Catalunya tenim un món rural molt gran que presenta pressions econòmiques i polítiques que han provocat un important desequilibri territorial.
- Considerem que l'ESS i en concret el cooperativisme de treball són una oportunitat per enfortir i afrontar els reptes del món rural, ajudant a transformar la seva activitat econòmica, però ens manquen eines per desenvolupar iniciatives en aquest sector.
- Aquest enfortiment del món rural passa necessàriament per posar al centre l'agroecologia, com una pràctica "conservadora dels recursos naturals, culturalment sensible, socialment justa i econòmicament viable", i també per eixamplar el prisma ubicant aquests projectes en un entramat social d'iniciatives i relacions que comparteixen l'objectiu d'aportar sobirania i millora del benestar social al món rural.
- A l'entorn de la producció agroecològica hi ha una manca d'accés a serveis financers, els quals requereixen adaptar-se a la realitat econòmica i productiva de les iniciatives.
- Si volem generar eines que atenguin aquestes necessitats plantejades, és necessari veure i entendre la diversitat i variabilitat en la conformació territorial del món rural, per la qual cosa calen aproximacions específiques pels diferents territoris. Aquestes agrupacions territorials les anomenem "ecosistemes agroecològics locals".

Per ecosistemes agroecològics locals entenem aquella constel·lació d'àmbits on hi participen diferents actors que comparteixen l'objectiu i el treball (directe o indirecte) per la promoció de les pràctiques agroecològiques en un moment determinat i en aquell espai que els dota

d'autonomia d'acció i metabolisme social propi. Quan parlem de pràctiques agroecològiques no només ens referim a l'agroecologia en sentit agronòmic, sinó, i sobretot, a nivell polític. En aquest sentit, les iniciatives de producció agroecològica d'aliment hi són centrals però no exclusives, i són acompanyades per altres entitats amb qui comparteixen l'objectiu de la promoció rural sostenible on la producció agroecològica d'aliment hi sigui central. Aquests ecosistemes agroecològics estan conformatos principalment pels següents àmbits, que classifiquem en dues tipologies generals: iniciatives d'abastiment agroalimentari, i iniciatives de suport:

- **Iniciatives d'abastiment agroalimentari**
  - Producció alimentària agroecològica (poden també comptar amb distribució i comercialització)
- **Iniciatives de suport**
  - Consum
  - Entitats de debat i creació de coneixement únicament productiva
  - Entitats de debat i creació de coneixement i acció rural
  - Entitats de serveis financers
  - Espais formatius
  - Serveis de suport vinculats a la pagesia i a l'ESS
  - Serveis de promoció i dinamització
  - Mitjans i canals de comunicació

Amb el finançament de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya, el projecte està plantejat des de la intercooperació entre les següents entitats: **L'Arada Creativitat Social, Associació Rurbans (Escola de Pastors de Catalunya) i Fundació Coop 57** com a entitats impulsores, i amb la configuració d'un equip de treball conjuntament amb **Tres Cadires SCCL, l'Aresta SCCL, Raiels SCCL i Idària SCCL**, amb les quals s'ha dissenyat una metodologia de creació, recerca i socialització de coneixement. El projecte planteja també una sèrie d'activitats de devolució, validació i socialització amb diversos actors de l'ESS, així com la generació d'un informe que sintetitza tot aquest treball realitzat. Aquest projecte s'ha dut a terme entre el juny de 2020 i el juliol de 2021.

2. Objectius

El projecte Món Pagès – Terra Cooperativa planteja els següents **objectius**:

- Fer una **anàlisi comparativa bàsica dels 5 ecosistemes agroecològics locals**, per detectar quins aspectes propis de cadascun incideixen en la viabilitat social i econòmica de les iniciatives agroecològiques en el marc de l'ESS.
- Detectar les **difficultats per la generació d'ocupabilitat en cooperativisme de treball** en iniciatives agroecològiques.
- Detectar **necessitats formatives i d'acompanyament** per a projectes agroecològics i per a projectes que estiguin o vulguin organitzar-se en el cooperativisme de treball.
- Adquirir eines per pensar els **productes financers adaptats** a projectes agroecològics.
- Detectar i visibilitzar algunes **pràctiques significatives i replicables** que s'estan portant a terme de l'ESS i el cooperativisme de treball per la transformació del món rural.

3. Àmbit territorial d'estudi

L'àmbit d'intervenció del projecte és a nivell català però l'organització de l'anàlisi és territorial i s'organitza en 5 grans àmbits, els **ecosistemes agroecològics locals**, els quals són:

- **Ponent:** inclou les comarques de la Segarra, l'Urgell, el Pla d'Urgell, les Garrigues, el Segrià i la Noguera.
- **Pirineu:** inclou les comarques de la Cerdanya, l'Alt Urgell, el Pallars Sobirà, el Pallars Jussà, l'Alta Ribagorça i la Vall d'Aran.
- **Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre:** l'àmbit territorial del Camp de Tarragona està format per les comarques del Priorat, Baix Camp, Tarragonès, Alt Camp, Conca de Barberà i Baix Penedès, i l'àmbit territorial de les Terres de l'Ebre es compon de les comarques de la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, el Baix Ebre i el Montsià.
- **Terres Gironines:** integrat per les comarques de la Selva, el Gironès, el Pla de l'Estany, el Baix Empordà, l'Alt Empordà, la Garrotxa i el Ripollès.
- **Catalunya Central:** format per les comarques del Solsonès, l'Anoia, el Bages, el Berguedà, el Moianès i Osona.

Per aquest estudi s'exclouen les poblacions de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, tenint en compte que tenen una singularitat social i econòmica pròpia i molt diferenciada de la resta del territori objecte d'estudi. Per tant, s'exclouen del projecte les comarques del Barcelonès, el Vallès Oriental, el Vallès Occidental, el Maresme, el Garraf, l'Alt Penedès i el Baix Llobregat.

Figura 1. Distribució geogràfica dels grups territorials analitzats

Font: elaboració pròpia

4. Metodologia

El projecte Món Pagès – Terra Cooperativa ha seguit la següent metodologia:

1. Fase de diagnosi col·lectiva (participada)

S'ha dut a terme una diagnosi sobre els 5 ecosistemes agroecològics territorials, per mitjà de la realització d'un total de **52 entrevistes dirigides** tant a iniciatives d'abastiment agroalimentari (29 entrevistes) com a iniciatives de suport (23 entrevistes). Així mateix, s'han realitzat un total de **5 entrevistes a entitats a nivell català**, essent un total de 57 les entrevistes realitzades.

Taula 1. Entrevistes realitzades en la fase de diagnosi col·lectiva

Ecosistema	Entrevistes realitzades
Pirineu	11 entrevistes - 7 abastiment - 4 suport
Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre	10 entrevistes - 5 abastiment - 5 suport
Ponent	10 entrevistes - 5 abastiment - 5 suport
Terres Gironines	12 entrevistes - 7 abastiment - 5 suport
Catalunya Central	11 entrevistes - 5 abastiment - 6 suport
Catalunya	5 entrevistes - 5 suport
Total	58 entrevistes - 29 abastiment - 29 suport

Font: elaboració pròpia

2. Fase d'anàlisi

S'ha treballat i sistematitzat la informació generada per àmbit territorial i s'han identificat 8 grans reptes comuns que comparteixen els 5 ecosistemes agroecològics territorials analitzats, així com també s'han identificat els reptes específics per cadascun d'ells.

3. Fase de socialització

S'han realitzat un total de **4 jornades de retorn local** (una per cada ecosistema agroecològic territorial; en el cas de l'ecosistema de Terres Gironines, la trobada territorial no s'ha pogut dur a terme, i en el seu lloc, s'ha realitzat una entrevista en profunditat amb una entitat de suport vinculada tant a l'Ae com a l'ESS).

En aquestes, s'han compartit les conclusions preliminars per cada ecosistema obtingudes en la fase d'anàlisi, i s'han debatut i complementat amb noves aportacions. En aquestes trobades territorials, hi ha participat un total de **33 persones**, vinculades a iniciatives d'abastiment i a iniciatives de suport. La participació en cadascuna de les trobades territorials ha estat la següent:

- Cat Central: 12
- Pirineu: 6
- Camp de Tarragona Terres Ebre: 7
- Ponent: 8

De manera complementària, s'ha dut a terme **una trobada amb iniciatives agroecològiques de tota Catalunya** que han fet ús d'algun servei financer amb Coop57, per aprofundir en la detecció de necessitats i especificitats, així com, en les oportunitats que des dels serveis financers ètics i solidaris podem oferir a projectes d'aquest tipus. En aquesta trobada hi ha pres part un total de **15 persones**, 8 de les quals entitats d'abastiment agroecològic.

També s'ha realitzat una **trobada general** en la qual s'han presentat els principals resultats col·lectius, obtinguts fruit de la integració i comparativa dels 5 ecosistemes agroecològics territorials analitzats en el marc del projecte. En aquesta trobada general, hi han participat un total de **35 persones** vinculades tant a iniciatives d'abastiment com de suport.

En total, en aquesta fase de socialització hi han pres part **83 persones**.

Taula 2. Participació en la fase de socialització

Tipus de jornada de socialització	Participació (núm. persones)
4 jornades de retorn local	33 persones participants - Cat Central: 12 - Pirineu: 6 - Camp de Tarragona Terres Ebre: 7 - Ponent: 8
1 trobada detecció de necessitats i especificitats de projectes productius d'àmbit rural organitzada per Coop57	15 persones participants - De les quals, 8 entitats d'abastiment
1 trobada de socialització de resultats	35 persones participants
Total persones participants	83 participants

Font: elaboració pròpia

4. Publicació i difusió de l'informe resultant

S'han recollit els principals resultats i les reflexions obtingudes amb el projecte en dos documents: resum executiu i informe final dels resultats.

Un cop finalitzar aquest projecte, durant l'any 2021 es presentaran aquests resultats a diferents entitats que comparteixen l'àmbit de treball de l'ESS/Ae i treball en territoris rurals.

5. Notes prèvies sobre el marc conceptual de l'estudi: interseccions entre ESS, agroecologia i sostenibilitat territorial

Per emmarcar conceptualment aquest estudi, i per tal d'apropar-nos a les dimensions que s'hi han treballat, en aquest apartat es presenten els diferents conceptes en els quals s'ha recolzat aquest projecte. Aquest doncs, és un apartat teòric per aprofundir en aquests discursos que avui són a l'ordre del dia i segurament mancats històricament per una interacció i interrelació entre ells. Parlem d'economia social i solidària, agroecologia i sostenibilitat territorial.

5.1. Sobre l'Economia Social i Solidària i la sostenibilitat socioterritorial (també rural)

Per **economia social i solidària** (d'ara en endavant, ESS) entenem aquell conjunt de pràctiques (i no organitzacions) guiades per la voluntat de recuperar l'economia com a eina de promoció de la societat.

L'ESS es basa en la prevalença de la finalitat social per sobre de l'obtenció de capital, l'organització democràtica i igualitària, l'orientació i subeditació de la producció a la satisfacció de necessitats i voluntats socials, la promoció de la solidaritat interna i amb la societat i territori, la independència envers els poders públics. Un conjunt de pràctiques que en definitiva busquen transformar el model econòmic i superar el sistema capitalista. Són per tant pràctiques amb un significat i un objectiu polític. Des d'aquesta perspectiva l'ESS no està condicionada a les fórmules jurídiques de cooperatives, associacions i mutualitats (és més, reconeix que alguns projectes organitzats com a tals poden no practicar els principis de l'ESS), sinó que pot incloure qualsevol projecte organitzat en societat mercantil i inclús també algunes mercantils.

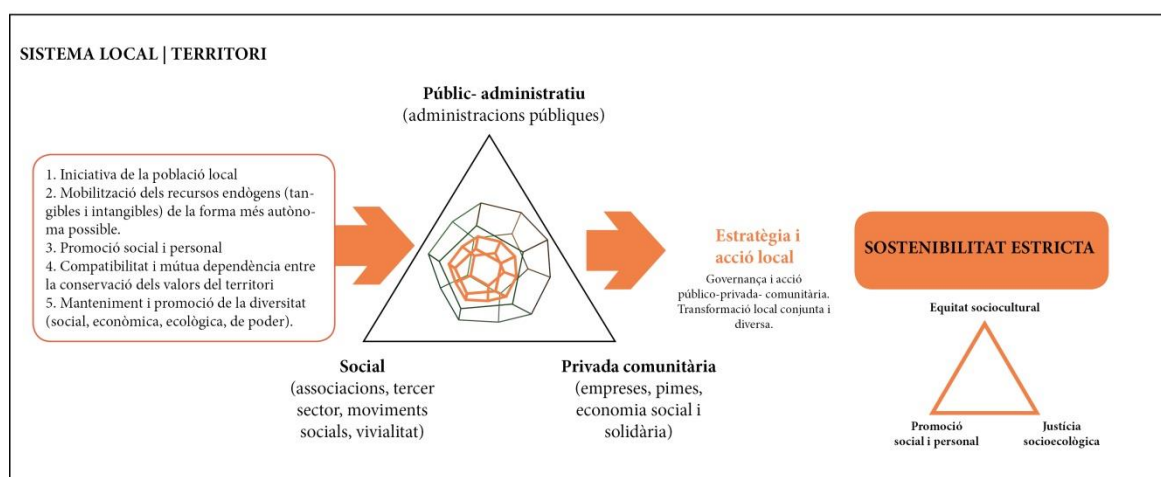
L'ESS és un projecte arrelat a la comunitat, compartit, obert al debat i al qüestionament mutu i sincer. Forma part de les dinàmiques dels moviments socials que promouen el desenvolupament comunitari (Mendiguren, 2015) i impulsen processos d'apropiació (apoderament) de les col·lectivitats locals. Mendiguren també exalta la capacitat de l'ESS per proposar models de co-construcció de polítiques públiques com a vehicle i eina de la ciutadania per aprofundir en el control democràtic del sector públic.

Avui dins de l'economia social i solidària podem diferenciar tres corrents amb diferents objectius socials, actors implicats i moviment generats. Per una banda el tercer sector social, format per associacions i fundacions. El seu objectiu és pal·liar, però no necessàriament combatre, les desigualtats i processos d'exclusió social, i la seva perspectiva implica una visió sectorial i omet la dimensió sociopolítica de les associacions (Laville, 2017). La segona corrent és la de l'economia social. Aquesta arrenca amb les pràctiques associatives, cooperativistes i mutualistes del moviment obrer del s XIX. L'enfortiment del capitalisme i la davallada del moviment obrer ha fet que aquestes iniciatives puguin partir del què s'anomena isomorfisme institucional (Laville, 2017), en què cada vegada s'assimilen més a formes econòmiques convencionals, amb pèrdua de multidimensionalitat, de vincle social, i un procés d'empresarialització o jerarquització, podent-se comportar com a subsidiàries del mercat. Finalment, l'economia solidària no ve tan condicionada pel qui (persones jurídiques) sinó pel què. Es tracta d'un conjunt de pràctiques

econòmiques, independentment de la forma jurídica, que volen recuperar l'economia com a eina per al desenvolupament del conjunt de les nostres societats. Són pràctiques que tenen un significat i objectiu polític i que reivindiquen una transformació del model econòmic i la superació del sistema capitalista (Ponent Coopera, Diagnosi de l'ESS a les terres de Ponent, 2018).

Definim **promoció popular sostenible** (Del desenvolupament rural a la promoció popular sostenible. Marina Vilaseca Puigpelat – L'ARADA, CREATIVITAT SOCIAL SCCL II Congrés del Món de la Masia. Barcelona, març del 2019) com a aquell procés col·lectiu que permet l'apropiació sostenible dels recursos materials i materials de l'entorn (materials, immaterials, econòmics, informatius, organitzatius...). Es basa en la sostenibilitat estricta (Alier, 1992 i Barkin, 1999), entesa com a la conjunció de la sostenibilitat social, econòmica i ecològica d'una organització socioterritorial determinada, i com a quelcom indissociable de l'equitat i justícia socioecològica. La promoció popular sostenible requereix de la comptabilitat i mútua dependència entre la conservació de l'entorn i el desenvolupament comunitari i econòmic, i no conceben el desenvolupament local si no és en base els cinc actius (Izquierdo, 2005) i les tres dimensions que es detallen en la figura 1. Entre els actius trobem la iniciativa de la població local, la mobilització dels recursos endògens (materials, organitzatius, tecnològics, temporals, naturals), la promoció social i personal, la compatibilitat i mútua dependència entre conservació dels valors del patrimoni i les activitats que s'hi desenvolupen i projecten, i el manteniment de la diversitat social, econòmica, ecològica i de poder de mobilització. Aquests actius s'imbriquen i es copromocionen, intervenint i expressant-se de forma integral en el sistema, és a dir, intervenint i transformant alhora la dimensió pública-administrativa, la social, i la privada-comunitària.

Figura 2. Esquema del sistema i procés de promoció popular sostenible.

Font: Marina Vilaseca Puigpelat. L'Arada Creativitat Social. II Congrés del Món de la Masia. Barcelona, març del 2019

La promoció popular sostenible duu implícit l'objectiu de definir i fer perdurables entorns organitzatius emancipatoris i resilients. La clau de la sostenibilitat social, econòmica i ecològica de la promoció popular sostenible rau en la seva capacitat perquè l'emancipació i construcció de sobirania implícit a la perspectiva de sostenibilitat estricta, es pugui mantenir a través de la construcció de la resiliència. Es tracta d'un procés de transformació i apropiació social (és a dir, de consolidació de sobirania) que pot expressar-se a diferents escales (comunitària-veïnal, local, o supralocal). Com major sigui l'escala, menor serà la capacitat d'apropriació, i menor serà la seva resiliència. En la mesura que la resiliència inclou una dimensió social, la seva construcció depèn també de les relacions socials que s'estableixen en aquesta hipotètica unitat mínima socioecològica. Aquesta premissa fa endinsar-nos en l'anàlisi del sentiment de pertinença associat a la construcció d'identitats socials. Les identitats socials descansen en gran part sobre el sentiment de pertinença a múltiples col·lectius (Giménez, 1999). Per tant les identitats territorials (o locals o regionals) hauran de definir-se en termes de pertinença socio-territorial. G. Pollini (1990: 186 y ss, citat per Giménez, 1999) exposa que les pertinences socials en general impliquen la inclusió de les persones a una col·lectivitat cap a la qual experimenten un sentiment de lleialtat. Aquesta inclusió implica compartir el complex simbòlic-cultural, que interioritzen i orienten les seves actituds.

Segons Marina Vilaseca en l'article del II Congrés de la Masia, la promoció popular sostenible duu implícit l'objectiu de definir i fer perdurables entorns organitzatius resilients. La resiliència es construeix de la interacció dinàmica entre fluxes energètics, socials i materials. En la mesura que la resiliència inclou una dimensió social, la seva construcció depèn també de les relacions socials que s'estableixen. Aquesta premissa fa endinsar-nos en l'anàlisi del sentiment de pertinença associat a la construcció d'identitats socials. Les identitats socials descansen en gran part sobre el sentiment de pertinença a múltiples col·lectius (Giménez, 1999). Per tant les identitats territorials (o locals o regionals) hauran de definir-se en termes de pertinença socio-territorial. G. Pollini (1990: 186 y ss, citat per Giménez, 1999) diu que les pertinences socials en general impliquen la inclusió de les persones a una col·lectivitat cap a la qual experimenten un sentiment de lleialtat. Aquesta inclusió implica compartir el complex simbòlic-cultural, que interioritzen i orienten les seves actituds.

Crear entorns resilients és un objectiu compartit amb l'economia social i solidària. Per tant és necessari vincular la promoció popular sostenible amb el desplegament i sostenibilitat de l'economia social i solidària (ESS).

L'Economia Social i Solidària es basa amb l'objectiu d'aportació social i comunitària de l'activitat que genera. Formada per societats no mercantils com les cooperatives o les societats laborals, comparteix els principis fonamentals de la promoció popular sostenible. Es basa en la diversitat i l'apropriació col·lectiva (en aquest cas d'un projecte econòmic), la igualtat i la creació d'espais de creativitat, i la lliure adhesió. A la taula següent es comparen els principis de la promoció popular sostenible amb els principis cooperatius de l'Aliança Cooperativa Internacional (1995).

Taula 3. Comparació entre els principals actius de la promoció popular sostenible i els principis cooperatius de l'ACI.

Promoció popular sostenible	Principis cooperatius de l'Aliança Cooperativa Internacional (1995)
1. Iniciativa de la població local	1r Principi: participació voluntària i oberta: Les cooperatives són organitzacions voluntàries, obertes a totes les persones capaces d'utilitzar els seus serveis.
2. Mobilització dels recursos endògens (tangibles i intangibles) de la forma més autònoma possible.	4t Principi: autonomia i independència. Les cooperatives són organitzacions autònomes d'autoajuda, gestionades pels seus socis i sòcies.
3. Promoció social i personal	5è Principi: educació, formació i informació Les cooperatives proporcionen educació i formació als socis i sòcies, als representants escollits, directius i empleats perquè puguin contribuir de forma eficaç al desenvolupament de les seves cooperatives.
4. Compatibilitat i mútua dependència entre la conservació dels valors del territori	6è Principi: cooperació entre cooperatives. Cooperació entre cooperatives: Les cooperatives han d'enfortir el moviment cooperatiu treballant conjuntament.
5. Manteniment i promoció de la diversitat (social, econòmica, ecològica, de poder)	7è Principi: interès per la comunitat. Les cooperatives treballen per aconseguir el desenvolupament sostenible de les seves comunitats

Del desenvolupament rural a la promoció popular sostenible. Marina Vilaseca Puigpelat – L'ARADA, CREATIVITAT SOCIAL SCCL II Congrés del Món de la Masia. Barcelona, març del 2019

A més a més de compartir els principis fonamentals, comparteixen la característica de crear entorns altament resilents. La resiliència és la capacitat d'un sistema d'absorbir i d'adaptar-se pertorbacions, des d'impactes ambientals fins a impactes econòmics o socials, i a nivell comunitari s'expressa com la capacitat de les comunitats per resistir i sobreposar-se a diferents amenaces i riscos (Acosta et al, 2014). Existeixen diferents estratègies d'adaptació. Aquelles que són reactives (sigui centralitzada o localment), és a dir, que s'activen després de l'impacte negatiu i tenen per objectiu la reconstrucció (activació de plans d'emergència, suport de fundacions, organització social per gestionar la situació, etc.). A l'altra extrem hi trobem les preventives, aquelles que s'anticipen a la situació, i augmenten la resiliència del sistema. Són mesures preventives d'impactes negatius del canvi i acullen entorns de màxima creativitat.

5.2. Sobre el binomi Agroecologia i ESS.

El terme **agroecologia** (d'ara en endavant, AE) sorgeix als anys 1970 a Llatinoamèrica com a resposta als fracassos històrics de les polítiques convencionals de desenvolupament rural a l'hora de redreçar el declivi econòmic i social del medi rural. La noció d'AE integra tres

dimensions: la tècnica-productiva, la sociocultural i la política. La primera, desenvolupa una visió integral i sistèmica del procés productiu, donant una gran importància als aspectes ecològics i de redisseny de l'agroecosistema, així com a qüestions relatives a l'eficiència energètica o al flux de material d'altres recursos productius. La segona, es centra en les condicions de reproducció social de les societats agràries, i promou processos de revalorització dels recursos locals, l'articulació de l'activitat agrària amb altres activitats econòmiques i el desenvolupament dels canals curts de comercialització, que permeten als productors i productores captar un major valor afegit dels aliments que cultiven. Finalment, la darrera fa referència a la necessitat de democratitzar la presa de decisions relacionades amb tot el que té a veure amb el sistema alimentari, i a la necessitat d'avançar cap a la Sobirania Alimentària dels pobles per mitjà d'aliances locals i globals, entre tots els agents socials que promouen la transformació social des d'una perspectiva emancipatòria (López i Tendero, 2013)¹. En aquesta definició, nosaltres hi afegim una quarta dimensió, la comunitària. Aquesta integració construeix una perspectiva ruralista de l'agroecologia que vincula vida quotidiana i comunitat, patrimoni sociocultural, producció i abastiment alimentari, sobirania alimentària i desenvolupament socioeconòmic local autocentrat. La configuració social i territorial resultant està formada per diverses iniciatives pageses, sovint de dimensions petites (econòmicament i agronòmica parlant) que practiquen o són afins als principis de l'economia social i solidària.

Dins el model agroecològic, s'inclouen diferents sectors²:

- Producció: Iniciatives de producció agrícola i ramadera ecològiques.
- Elaboració i transformació: Obradors comunitaris, elaboradores artesanes, etc.
- Distribució: Iniciatives dedicades a la comercialització i distribució de productes de proximitat, fomentant la consolidació de circuits curts.
- Restauració: Iniciatives que fonamenten les seves propostes amb els valors gastronòmics locals.
- Recerca, formació i sensibilització: Iniciatives que investiguen i generen coneixement per divulgar i fer accessible actituds i pràctiques sostenibles.
- Consum: Iniciatives dedicades a fomentar i practicar un consum conscient a través d'establir vincles directament les productores de proximitat i ecològiques.
- Comunitàries: Els horts socials i comunitaris, iniciatives que mantenen vives aquelles pràctiques i coneixements no acadèmics i que formen part de la cultura del lloc.

Per al nostre estudi, com ja s'ha indicat a la metodologia, s'ha modificat aquesta classificació per sectors, classificant-les entre les iniciatives d'abastiment i les iniciatives de suport.

La **relació entre l'AE i l'ESS** a Catalunya ha estat objecte de treball en diferents estudis i anàlisis i és per aquest motiu que aquest apartat es nodreix dels resultats d'aquests diferents treballs.

Així, l'article *Economía social y Soberanía Alimentaria. Aportaciones de las cooperativas y asociaciones agroecológicas de producción y consumo al bienestar de los territorios*; Cabanes Morote, Mar; Gómez López, José Daniel tracta la relació la relació entre sobirania alimentària i

¹ Ariadna Pomar León, Nicola Duran Gurnsey, Gonzalo Gamboa Jiménez, Rosa Binimelis Adell, Guillem Tendero Acin (2018). Arran de Terra II. Indicadors de la Sobirania Alimentària a Catalunya

² Ariadna Pomar León, Nicola Duran Gurnsey, Gonzalo Gamboa Jiménez, Rosa Binimelis Adell, Guillem Tendero Acin (2018). Arran de Terra II. Indicadors de la Sobirania Alimentària a Catalunya

ESS com a espais de democratització social, política i econòmica. Com s'observa en el Quadre I, la Sobirania Alimentària i l'Economia Social posseeixen àmplies similituds a l'hora d'entendre la democratització dels seus espais, tant en l'àmbit agroalimentari com en l'econòmic i sociolaboral. Ambdues situen a les persones en el centre i subratllen la importància dels processos socials en la generació d'economia, així com la solidaritat, la cooperació, la creació de xarxes, l'educació contínua, constant i compartida, la democràcia i el benestar social i dels territoris. Un altre estudi que ens permet veure la relació a partir dels seus principis entre els moviments de l'AE, en concret, la sobirania alimentària i l'ESS, és el següent:

Taula 4. Punts de trobada entre la sobirania alimentària i l'ESS

SOBIRANIA ALIMENTÀRIA Espai agroalimentari	ECONOMIA SOCIAL i SOLIDÀRIA Espai econòmic i laboral
Les persones al centre Solidaritat i suport mutu Compromís polític Treball cooperatiu i acció col·lectiva Teixit de xarxes de cooperació	Primacia de les persones Solidaritat i ajuda mútua Responsabilitat Treball cooperatiu Creació de xarxes-cooperació
Educació i formació col·lectiva. Espais d'aprenentatge compartit. Intercanvi i democratització del coneixement. Escola pedagògica política.	Educació i formació. Escola de pedagogia compartida.
Democràcia interna i lluita per la democratització del sistema agroalimentari. Horitzontalitat.	Organització democràtica
Sobirania i capacitat dels pobles per a generar els seus propis sistemes agroalimentaris. Autogestió i independència.	Autogestió i independència
Importància dels mercats locals, els canals curts de comercialització i la creació i manteniment de les xarxes socioeconòmiques i culturals en els territoris.	Integració en el territori
Generació de sistemes i polítiques que garanteixin el benestar de totes les persones, tant productores com consumidores, així com dels propis territoris.	Conjunció dels interessos de les persones usuàries i de l'interès general.
Desenvolupament sostenible com a base per a la creació social i econòmica. És inseparable de la generació i manteniment de la vida.	Desenvolupament sostenible.

Font: Cabanes i Gomez (2014). Economía social y Soberanía Alimentaria. Aportaciones de las cooperativas i asociaciones agroecológicas de producción y consumo al bienestar de los territorios. CIRIEC-España, Revista española de Economía Pública, Social y Cooperativa n82. Diciembre 2014, p. 139

Amb un altre enfoc, l'informe *Sembrem Transformació. Un apropament des de l'economia solidària a l'actualitat del moviment agroecològic a Catalunya, 2019* analitza el moviment agroecològic a Catalunya des de l'ESS, específicament el sector relacionat amb l'alimentació, i avalua el compliment dels 15 criteris de Pam a Pam³, que estudien la sostenibilitat de les iniciatives des d'un triple àmbit: la sostenibilitat i cura de l'equip o comunitat, l'impacte social d'aquestes en el seu retorn i l'impacte ambiental. L'informe es basa en 62 iniciatives entrevistades durant el 2019 comparades amb la tendència global de totes les iniciatives mapades per Pam a Pam, amb l'objectiu de conèixer la realitat del sector agroalimentari. Així, en relació amb els 15 criteris de Pam a Pam i el grau d'adequació amb aquests, les iniciatives agroecològiques destaquen especialment en el compliment de criteris relacionats amb la sostenibilitat ambiental o la minimització de residus. També ho fan en la relació amb les proveïdores de proximitat i la intercooperació amb les agents més properes. Per altra banda, mostren més dificultats a l'hora de proposar estratègies amb relació a la qualitat democràtica, la gestió de les cures o la perspectiva feminista. D'aquí es desprenen molts aprenentatges per compartir entre els projectes transformadors de Pam a Pam.

Les conclusions que recull l'informe pel que fa a l'alineament de les iniciatives d'ESS en el sector de l'alimentació mapades a Pam a Pam amb els criteris de Pam a Pam són les següents (text íntegre):

1. **QUALITAT DEMOCRÀTICA.** A nivell de pràctiques que fomentin la participació activa i promoguin la horitzontalitat de les iniciatives, en el si dels projectes agroecològics s'ha observat un compliment inferior en comparació al global de Pam a Pam, amb una poca definició dels espais relacionats amb la participació i amb una baixa delimitació dels protocols i mecanismes de presa de decisió. Fet, que es podria explicar, en part, per la mida de les plantilles de les iniciatives. Cal destacar un major compliment en les iniciatives més joves. En aquest sentit, resulta difícil assegurar si això es dona en relació a un procés de pèrdua de pes d'aquest tipus de criteris en la mesura en que les iniciatives maduren, o si es tracta d'un canvi de comportament en els projectes agroecològics promogudes per noves generacions de pageses, en la línia del que apunta Monllor quan parla de la Nova Pagesia .
2. **GESTIÓ DE LES CURES.** En relació a la capacitat d'articular projectes que més enllà de produir, es preocupin per satisfer les necessitats personal de les persones que els conformen s'ha vist com les iniciatives agroecològiques no mostren gaires pràctiques en aquest sentit, més enllà de la formació. S'observa un nivell molt baix d'iniciatives que incorporen la gestió emocional o la prevenció de conflictes en les seves organitzacions, així com poc més de la meitat de les iniciatives atenen les qüestions relacionades amb la conciliació.
3. **PERSPECTIVA FEMINISTA.** En general, les iniciatives agroecològiques mostren un compliment molt baix en aquest criteri (0,58). Un compliment que es mostra en sintonia amb la infrarepresentació generalitzada de les dones en els òrgans de govern de la majoria d'iniciatives dels subsectors analitzats, així com la masculinització de les plantilles dels subsectors de la producció primària i de l'elaboració i transformació. Tot

---

³ Criteris que utilitza Pam a Pam per analitzar la triple sostenibilitat de les iniciatives
<https://pamapam.org/ca/criteris/>

i així, és important remarcar que en comparació al sector agropecuari convencional, la presència de les dones en llocs de responsabilitat és superior. En aquest aspecte només es troben dades diferenciades en relació als grups de consum, on les bases d'aquests mostren composicions paritàries i on les dones ocupen percentatges lleugerament superiors dels òrgans de govern.

4. MERCAT SOCIAL. En relació a les pràctiques relacionades amb l'enfortiment del Mercat Social, el sector agroecològic destaca de manera significativa en termes de priorització de la proximitat en la provisió. El 96,55% de les iniciatives prioritzen la proximitat de les seves proveïdores, i més del 64% estableixen dinàmiques de coresponsabilitat amb aquestes. A nivell de canals de distribució, es constata l'orientació a la reducció d'intermediaris i a la construcció de circuits curts de comercialització on predominen relacions sense intermediaris o amb només un. Pel que fa a la implementació de les Finances Transformadores, s'observa un compliment similar al global de la mostra. Un compliment especialment valorable tenint en compte la desigual distribució de serveis financers transformadores en el territori.
5. IMPACTE SOCIAL. Tal com es desprèn d'alguns dels resultats anteriors, el protagonisme de les pràctiques relacionades amb l'impacte social giren al voltant dels lligams amb els agents i entitats properes. Així s'observa com en termes d'arrelament territorial les iniciatives agroecològiques mostren un compliment general per sobre dels 3 punts i de la mitjana global. Mentre que en relació a les pràctiques orientades a la cohesió social s'observa un comportament clarament inferior.
6. IMPACTE AMBIENTAL. En el conjunt dels criteris relacionats amb aquest àmbit, les iniciatives agroecològiques mostren un comportament clarament superior al global dels projectes analitzats. Destaquen especialment les pràctiques orientades al consum i priorització de productes ecològics, així com les accions dirigides a la minimització de residus, amb compliments sostinguts pel 90% de les entrevistades.
7. LLICÈNCIES LLIURE I TIC. Tot i l'ús generalitzat de les xarxes socials, els serveis de missatgeria digitals i correu-e i dels portals web, la sensibilització al voltant de l'ús de llicències no privatives a l'hora de proveir-se de continguts i/o generar-los és pràcticament inexistent. Llicències Lliures és el criteri amb menor compliment de tots els analitzats.

Amb tota aquesta informació analitzada, l'informe n'extreu les següents conclusions sobre la relació entre l'AE i l'ESS:

- Una història compartida. Al voltant del marc conceptual de l'ESS i l'Agroecologia, així com sobre alguns breus apunts històrics, ambdues corrents comparteixen trets comuns en relació als seus orígens: la seva reivindicació dels sabers populars i les seves estratègies de suport mutu i cura, l'oposició al capitalisme com a sistema que destrueix la vida o la influència dels moviments transformadors del Sud Global, especialment de l'Amèrica Llatina. Un relat proper que es manifesta de manera clara amb la forma de les cooperatives de consum, les quals han tingut un rol protagonista tant en la història de l'ESS com de l'Agroecologia a Catalunya, esdevenint espais d'autoorganització obrera i de compromís amb la transformació del sistema alimentari.
- Mirades properes. Tot i que en relació a la capacitat de generar marcs, que permetin delimitar les corresponents pràctiques transformadores, hem observat que l'ESS i

l'Agroecologia han assolit resultats dispars. En l'exercici d'elaboració dels diferents sistemes d'anàlisi, trobem estructures similars i que mostren visions del món i propostes polítiques amb certs punts en comú. Tal com es pot observar en els plantejaments en base a tres dimensions a l'hora de delimitar els diferents impactes de les diverses activitats. Tot i expressar-se de manera diferent, les tres dimensions agroecològiques (la tècnica-productiva, la sociocultural i la política) i els tres àmbits d'impacte de l'ESS (organització interna, impacte social i impacte ambiental) categoritzen i organitzen un conjunt de pràctiques i criteris amb interessos i preocupacions properes.

- Aprenentatges per compartir. A través d'aquest informe hem pogut anar observant el grau de compliment dels diferents criteris de Pam a Pam per part de les iniciatives agroecològiques, així com comparar-los amb la tendència de compliment del global de les iniciatives. Aquesta visió contrastada ens permet constatar que hi ha dinàmiques de compliment diferenciades entre els sectors, mostrant interessos o preocupacions diverses a l'hora de generar projectes transformadors. Per una banda, posant el focus sobre aquells aspectes on, comparativament, el global de les iniciatives de Pam a Pam mostra un compliment superior, cal destacar l'atenció als criteris relacionats amb la qualitat democràtica, la gestió de les cures i la perspectiva feminista. A la vegada que, hem observat una diferenciació clara en relació a l'aposta per les formes jurídiques de l'Economia Social, així com en la capacitat de generar ocupació. Especialment, a l'hora facilitar la incorporació de les dones als llocs de treball i a les funcions de representació i governança. Per altra banda, si atenem les pràctiques que sobresurten en el si de les iniciatives agroecològiques, veiem com el compliment general de les estratègies relacionades amb l'Impacte ambiental són força superiors, especialment si ens fixem ens les propostes vinculades a la sostenibilitat ambiental i la minimització de residus. També resulta destacable els diferents criteris relacionats amb el compromís de les iniciatives amb les agents socials i comunitàries, i les proveïdores properes territorialment. Tal com s'exemplifica amb l'alta puntuació en arrelament territorial i els percentatges de prioritització quasi unànime en relació a la proximitat com a criteri de provisió. A més de l'alt grau de coresponsabilitat expressat amb les proveïdores.
- Reptes de futur: generar espais comuns per sembrar transformació. Tal com hem anat relatant al llarg d'aquest informe, no són poques les bases i les propostes que l'Agroecologia i l'Economia Social i Solidària comparteixen. Bases a partir de les quals les diferents corrents han anat elaborant articulacions, marc conceptuals i iniciatives, inevitablement properes, però amb una tendència al desenvolupament diferenciat. D'aquest procés de construcció heterogènia, també hem pogut constatar que hi ha moltes formes i pràctiques diferents a l'hora de proposar projectes transformadors, i que des d'aquesta diversitat hi ha molt per aprendre i compartir, per tal de fer possible que els diferents moviments que practiquen alternatives al capitalisme, puguin nodrir-se del coneixement i les experiències que es generen des de cada espai. Aquest informe també ha estat un exercici d'apropament, un intent d'assajar una possible via a través de la qual contribuir, des de Pam a Pam, a la formulació de propostes d'anàlisi i delimitació del sector agroecològic. En aquest aspecte, Pam a Pam ha mostrat que pot esdevenir útil a l'hora de situar les iniciatives agroecològiques en relació a la resta de projectes i entitats de l'ESS, establint un marc comú a través del qual identificar una

xarxa de suport i enfortiment més àmplia i extensa en el territori. Així com aportar una proposta definida de criteris i eines de recollida d'informació que permetin elaborar un coneixement autònom i diferenciat del que es pugui produir amb les dades oficials o d'ens que no incorporen una mirada transformadora. Com tot assaig i aproximació, també ha servit per constatar que tot i útil, no és suficient per integrar la complexitat de la mirada agroecològica, des de la categorització dels sectors fins a la definició dels criteris que, segurament, no són capaços de mostrar amb precisió algunes de les pràctiques transformadores que manifesten. Així doncs, el repte principal que es dibuixa amb claredat és el d'establir les vies i els canals per fer possible aquest diàleg. Possibilitant un espai de construcció col·lectiva que permetés aprofundir en l'intercanvi de pràctiques, així com teixir els vincles i els mecanismes necessaris per poder enfortir-se i donar-se suport, en definitiva per intercooperar. Com a darrer apunt, creiem important subratllar el paper que tenen i poden tenir els grups de consum en aquesta dinàmica d'intercooperació. Tant pel pes que representen en la història d'ambdós moviments com per la capacitat d'incorporar, en si de les seves iniciatives, pràctiques que combinen la proposta de models democràtics i horitzontals de la mà de criteris i actuacions clarament vinculades amb l'impacte ambiental i la coresponsabilitat amb les proveïdores.

Per tant, és clara i evident la relació entre l'agroecologia i l'economia social i solidària, ja que comparteixen clarament pràctiques i valors. Tot i així, els dos moviments han seguit camins paral·lels, però encara no estan prou interrelacionats entre sí; d'uns anys ençà s'han fet diferents passes per anar-se trobant els dos moviments i anar intercooperant. En un moment en què el moviment agroecològic està en una fase de creixement i desenvolupament, l'acostament amb l'ESS pot contribuir a enfortir i consolidar l'agroecologia, aportant els recursos i eines que aquesta ofereix, alhora que aportar el bagatge i trajectòria de l'ESS en el desenvolupament i consolidació que ha experimentat en altres sectors. Hi ha diferents recursos i eines que el moviment agroecològic pot aprofitar i poden ajudar a superar alguns dels reptes que el moviment ha d'afrontar per aconseguir la seva consolidació en el territori català.

5.3. Sobre la proposta dels ecosistemes agroecològics (pagesos) locals: aproximació a l'entramat social de la pagesia des d'un enfocament territorial

El projecte es centra en l'anàlisi del què anomenem **ecosistemes agroecològics locals** que representen la territorialització de les interseccions entre agroecologia, economia social i solidària i ruralitat/sostenibilitat territorial. El concepte d'ecosistemes agroecològics (pagesos) locals es proposa amb la intenció d'acostar, amb un enfoc de sostenibilitat territorial i mirada rural, les perspectives de l'economia social i solidària i l'agroecologia.

Per ecosistemes agroecològics locals entenem aquell entramat social format per diferents iniciatives o actors que comparteixen l'objectiu i el treball (directe o indirecte) per la promoció de les pràctiques agroecològiques (des de la perspectiva sociocomunitària, política i agronòmica) en un moment determinat i en aquell espai que els dota d'autonomia d'acció i metabolisme social propi.

Segons l'objecte social de les diferents iniciatives diferenciem dues grans tipologies:

- 1) **Entitats/projectes d'abastiment agroecològic.** Es corresponen a aquelles iniciatives o actors que participen directament en l'abastiment agroecològic, des de la producció fins al consum.
- 2) **Entitats/projectes de suport.** Són aquelles iniciatives o actors que no participen directament en l'abastiment agroecològic però sí que hi participen indirectament, tant des de la oferta de serveis de suport explícits, fins a la generació i alimentació d'espais socials que fomentin el debat i l'acció transformadora. En aquest grup hi ubiquem una gran diversitat d'iniciatives que van des d'entitats de dinamització-promoció territorial, entitats de serveis financers, serveis formatius o de promoció, mitjans de comunicació, fins a moviments i plataformes territorials.

Els membres d'aquest entramat social s'organitzen, de forma més o menys explícita, amb el què anomenen **grups d'afinitat**, grups d'entitats que tenen certa relació més o menys estable, pot determinar diferents capacitats de mobilització de recursos de suport a l'agroecologia i/o a l'ESS. Aquests grups d'afinitat, o conjunts d'acció, no són assimilables a moviments socials, tot i que visualitzar-los serveix per analitzar-los. Són grups informals que es construeixen involuntàriament o voluntària condicionats per l'estructura social i econòmica conjuntural i contextual, els poders establerts, constituïts, l'economia dominant i també els moviments socials. Aquests grups d'afinitat tenen la particularitat de compartir, o poder compartir, accions conjuntes, de la intensitat que sigui, i per tant poden ser concebuts com a conjunts d'acció (Villasante, 2015 ⁴).

Olsson et al. (2006, citat per de Balanzó, 2017) defineixen dos tipus de xarxes d'actors claus en la gestió i transformació adaptativa de sistemes socioecològics: les xarxes socials ombra (*Shadow network*), i els lideratges transformacionals o dinamitzadors (*Transformational Leadership*).

Les **xarxes socials ombra** són xarxes informals emergents (Olsson et al., 2006, citat per de Balanzó, 2017) que sorgeixen com a processos d'autoorganització davant crisis socials i ecològiques (Olsson et al., 2006, citat per de Balanzó, 2017) on la planificació ha fallat i es caracteritzen per la seva independència política i la seva implantació fora de la llei (Gunderson, 1999, citat per de Balanzó, 2017). Darrere de transformacions exitoses cap a governança adaptativa Olsson et al. (2006) hi identifiquen aquestes xarxes. Aquestes faciliten informació, visualitzen informació oculta i creen nodes de construcció de coneixement que permeten afrontar èpoques de crisi. Gunderson (1999) les anomena com a «incubadores» de noves visions de governança dels sistemes socioecològics i Olsson (2006) com a precedents de transformacions exitoses cap a governança adaptativa.

El segon tipus de xarxa que proposa Olsson et al. són els **lideratges transformacionals o dinamitzadors**. Són xarxes més institucionalitzades que emergeixen a través d'agents claus amb l'objectiu d'avançar explícitament cap a una governança adaptativa. Poden aparèixer en moments de crisi amb la intenció de forjar aliances entre coneixements i acció. Generalment

---

⁴ Tomás R. VILLASANTE Conjuntos de acción y grupos motores para la transformación ambiental1 *Política y Sociedad* ISSN: 1130-8001 Vol. 52, Núm. 2 (2015): 387-408 http://dx.doi.org/10.5209/rev_POSO.2015.v52.n2.45204

entre els seus integrants hi trobem també xarxes ombra (de Balanzó, 2017). Comuniquen visions emmarcades en l'autoorganització de processos, i creen significats nous i vitals, superen contradiccions (Westley, 1995, citat per de Balanzó, 2017). Desenvolupen per tant una funció important en la comprensió, comunicació entre diferents individus, àmbits dimensions i escales espacials i temporals (de Balanzó, 2017).

Una altra referència que s'ha tingut en compte per categoritzar aquests grups d'afinitat es basa en les teories del conflicte social de Jesús Giner (1994): " La llei de formació de conflicte social és existència de «grups d'interès». Es diferencien entre «grups d'interès» i «quasi-grups» que es una categoria social o subgrup que comparteix certs interessos derivats de la situació comú dels seus elements, i grup d'interès ja posseeix una reorganització, un programa d'acció i us interessos molt definit. Els quasi grups poden evolucionar fins a convertir-se en grups d'interès que es el desencadenant del conflicte social. Marx confereix a la propietat dels mitjans de producció com origen de les classes socials i conflictes de classe. Si desapareix propietat desapareixen classes. Per Dahrendorf diu que la mateixa evolució del capitalisme ha demostrat que la propietat de mitjans de producció i classe social poder anar dissociats, i que el què determina el conflicte de classes no és la propietats sinó el control dels mitjans de producció en mans de tecnòcrates i buròcrates sense propietat. Així els conflictes tenen una arrel vinculada al sistema de poder, més que no a la propietat.

6. Situació dels ecosistemes agroecològics locals analitzats

En el següent apartat, s'exposa una aproximació a la situació dels ecosistemes agroecològics analitzats, a dos nivells: a nivell català, i a nivell territorial. Per a aquesta aproximació, s'han realitzat entrevistes a diferents entitats (vegeu Annex. Relació d'entitats entrevistades i Annex. Models d'entrevista a les entitats).

6.1. A nivell català

El projecte Món Pagès – Terra Cooperativa ha volgut aproximar-se a les **entitats de referència a nivell català** que també participen en l'entramat social dels ecosistemes agroecològics locals i detectar els diferents discursos que hi ha relacionats amb els objectius del projecte. Així, s'han fet un total de 5 entrevistes a entitats d'abast català de perfils diversos i amb diferent grau de relació amb el sector agrari, l'agroecologia, l'ESS i el món rural per recollir els seus punts de vista i posicionament respecte els aspectes que incideixen en la viabilitat social i econòmica de les iniciatives agroecològiques en el marc de l'ESS. A continuació s'integren els diferents discursos per cada objectiu del projecte.

Sobre l'accés als espais de suport i recursos relacionats amb l'ESS, s'ha de tenir en compte la realitat del sector agrari i agroecològic, que és molt diversa a nivell d'iniciatives productives (orientació productiva, dedicació, pics de feina productiva, etc.) i alhora s'hi ha d'afegir la dispersió territorial per fer accessibles aquests espais i recursos al territori. Es considera necessari generar recursos i espais adients i adaptats per a projectes vinculats amb el sector agrari i l'agroecologia i el món rural i cercar fórmules per acostar aquests recursos i espais al món rural (online, descentralitzar espais, ajustar-se a la disponibilitat de la pagesia en temps i horaris, compensar econòmicament la participació cobrint dietes i hores, etc.) i que alhora siguin molt eficients en el temps. En concret, els serveis que s'identifiquen com a més necessaris són els de gestió de subvencions, ajudes i tràmits, també assessorament jurídic/normatiu, creació, rehabilitació o consolidació d'infraestructures, entre d'altres, i que siguin a preus raonables així com també fer pressió per reduir la càrrega burocràtica. Val a dir que aquestes necessitats no serien exclusives de les iniciatives de l'agroecologia, sinó que es poden extrapolar a necessitats que presenta el sector agrari en el conjunt del territori català, amb més o menys afinitat amb les pràctiques de l'AE i de l'ESS. També és important conèixer molt bé les iniciatives d'abastiment que hi ha al territori i fer-los arribar informació personalitzada que sigui del seu interès. Alhora, els vincles de les iniciatives d'abastiment amb altres xarxes afins o també amb programes públics (ateneus cooperatius o altres) poden enfortir aquests espais de suport i recursos. No obstant, a nivell de concepció, hi ha més distància del sector agrari present en el món rural amb els espais de suport i els recursos relacionats amb l'ESS. Es considera que hi ha una concepció molt urbana i centralista dels espais i recursos de l'ESS i que les estratègies a nivell de polítiques públiques no van alineades; per exemple, el Departament de Treball promou la creació de noves cooperatives, mentre que des del cooperativisme agrari l'objectiu no és crear-ne mes, sinó que s'és més partidari de l'estratègia de fusió i major eficiència. També a nivell d'indicadors de l'impacte, els indicadors que utilitza l'ESS són les altes i baixes a la seguretat social, mentre que en el sector agrari, els indicadors que s'utilitzen són les UTAs. Per últim, també cal tenir en compte que són les polítiques agràries les que incideixen directament en el sector agrari i

condicionen la seva viabilitat, no les de l'ESS, i no es pot obviar aquesta realitat. Tot i així, la representació del sector agrari participa de les organitzacions catalanes a nivell de cooperativisme i també en el disseny de la nova llei de l'ESS.

Sobre les necessitats formatives i d'acompanyament a projectes agroecològics i per a projectes que estiguin o vulguin organitzar-se en el marc de l'ESS i el cooperativisme de treball, s'aprecien diferents necessitats molt orientades al sector agrari i per tant, pròpies i específiques per aquest sector, que posen de manifest novament la necessitat d'adequar els recursos de l'ESS a la realitat del sector agrari. D'una banda, s'apunta la necessitat de suport i acompanyament en l'elaboració dels plans de viabilitat econòmica, imprescindibles i bàsics per la viabilitat de les iniciatives d'abastiment. També es reflecteix la necessitat en suport i acompanyament en la tramitació administrativa pròpia del sector agrari (DUN, DAN, llicències, tràmits higiènic-sanitaris, etc.) i també en la tramitació d'ajuts, degut a la seva complexitat i la poca disponibilitat de la petita pagesia a poder gestionar aquests expedients, per la qual cosa moltes vegades aquestes iniciatives de petites dimensions tenen una pressió extra, i sense aquest suport i acompanyament es perden aquests recursos. També en l'aspecte de l'acompanyament s'identifica la necessitat de comptar al territori amb gestories tècniques especialitzades, tant en ESS com en sector agrari, i que posin a disposició del sector eines que poden facilitar el dia a dia de les explotacions agràries (per ex, registres agroramaders, registres de feina, etc.). Cal, però, que aquests serveis tinguin un preu just que pugui internalitzar la petita pagesia i que li permeti millorar la seva viabilitat. Una altra necessitat recollida consisteix en el suport i l'acompanyament per facilitar el relleu i la transmissió d'explotacions agràries i altres activitats vinculades al sector i el món rural. Aquest acompanyament ha de ser integral, incloent aspectes fiscals, burocràtics, agronòmics i emocionals. A la vegada, també caldria acompanyar el nou entrant / successor per al seu 'encaix' en l'ecosistema agroecològic local i així anar ampliant-lo i enriquint-lo amb aquestes noves incorporacions al sector. Així mateix, pot ser interessant reforçar l'articulació de mesures de gestió per a la conservació de la natura (processos ecològics, hàbitats, espècies, paisatge, etc.) en el si dels espais agraris; aquest és un acompanyament que ja realitzen les entitats de custòdia agrària però es podria ampliar i reforçar.

A nivell formatiu, per poder adequar la formació a les necessitats específiques del sector agrari i considerant la seva diversitat i complexitat, caldria analitzar millor les necessitats formatives i oferir aquelles que realment responen a demandes i necessitats comunes i/o concretes. Però sí que s'identifiquen algunes orientacions formatives que podrien ser d'interès. En aquest sentit, una possible formació o acompanyament a oferir al sector podria consistir en una formació o suport per fer més portables aquests processos de tramitació o sol·licitud de projectes. Però una vegada més cal ser curosos i tenir presents la diversitat d'especificats de les orientacions productives i les necessitats concretes de les iniciatives d'abastiment, així com també tenir present la necessitat que aquests suports i acompanyaments tinguin un preu just per a les iniciatives de la petita pagesia. A nivell d'orientació productiva, es visualitzen possibles necessitats formatives entorn a l'agricultura regenerativa o la permacultura com a mètodes de producció que van més enllà de la producció ecològica, però també en un nivell més bàsic, per acostar el sector agrari present al territori al moviment de l'AE i de l'ESS, també seria necessària formació en aspectes genèrics sobre cooperativisme de treball i agroecologia, entesa aquesta com una pràctica associada a la innovació agronòmica, a l'eficiència i a la sostenibilitat però que permeten i garanteixen obtenir rendiments i productivitat òptimes, de fet, les polítiques agràries europees ja estan fent orientar el sector agrari cap a aquest model productiu basat en pràctiques

agràries més sostenibles. A nivell d'organització en cooperativisme, es percep també que hi ha necessitat per fer arribar aquest model organitzatiu en el món rural i dins el sector agrari. Aquí s'identifica que podria ser interessant conèixer altres experiències a nivell català, estatal i internacional que permetessin incorporar noves mirades i perspectives i aportar innovació al sector. I a nivell de gestió empresarial, caldria formació en comunicació per poder explicar aquestes iniciatives i les seves pràctiques. Però també s'apunta que, en el cas de les cooperatives agràries més tradicionals, seria interessant fer créixer el model cooperatiu agrari enfocat a potenciar els serveis que poden oferir les cooperatives agràries del territori i fer-lo créixer també en volum de facturació, d'una banda, i també alhora potenciar i millorar l'organització cooperativa present al territori.

Sobre les dificultats i oportunitats per la generació d'ocupabilitat en cooperativisme de treball en iniciatives agroecològiques s'observen les següents. Pel que fa a les dificultats, l'organització en cooperativisme de treball per part de les iniciatives agroecològiques i petita pagesia no és la fórmula més estesa al territori. No totes les iniciatives s'acullen al cooperativisme de treball i s'apunten diferents possibles motius: la precarietat del sector, que dificulta assegurar l'estabilitat laboral i sous mensuals per diverses persones (o per una sola); el desconeixement per part de molts projectes d'aquesta possibilitat i els seus avantatges, tot i que s'apunta que són mínims; alguns precedents poc fructífers de cooperativisme agrari; o les càrregues de caràcter burocràtic i de gestió de les cooperatives de treball (les figures físiques d'autònom/a o de SCP són més senzilles per poder autogestionar-se) i la necessitat de comptar amb una gestoria externa que porti al dia la societat, essent una despesa afegida que influeix en la viabilitat econòmica de les iniciatives, o bé assumir-ho un/a mateix amb la dificultat de tenir el temps necessari per destinar a aquestes feines administratives, a les quals s'hi ha de sumar la gestió administrativa i tràmits propis d'una explotació agrària/ramadera i els seus costos. Dins les cooperatives agràries no s'observa que hi hagi persones sòcies de treball. I és que, com ja s'ha apuntat anteriorment, l'organització en cooperativisme de treball presenta limitacions en el sector agrari: la propietat, els drets de pagament, la tipologia d'explotació (sobretot familiar), també aspectes socials i culturals com la dificultat de cooperativitzar el treball agrari i que és un treball tradicionalment solitari i individualitzat, i també les especificitats i particularitats pròpies de cada iniciativa (context, orientació productiva, etc.). com també s'ha anat apuntant. Tampoc s'identifica el cooperativisme basat en la compartició de maquinària, eines, etc. dins el sector agrari tradicional, a part del propi en les cooperatives agràries, tot i que sí que es reconeixen pràctiques a nivell estatal i també europeu (França, per ex.). Un possible motiu podria ser la dificultat organitzativa de compartir maquinària perquè, per exemple, en el cas dels cultius extensius, es depèn del clima i cal collir quan toca i una maquinària compartida presentaria dificultats organitzatives.

Sobre les necessitats i especificitats per tal d'adaptar els productes financers per a iniciatives agroecològiques, s'evidencia novament els desajustos d'aquests productes financers amb les necessitats i demandes de les iniciatives d'abastiment. Els requisits per accedir a aquests productes financers han de contemplar les especificitats i particularitats dels projectes agraris i agroecològics, i per aquest motiu, es fa necessària la seva adaptació per mitjà d'interessos més baixos i/o carències llargues (pensant amb projectes que entren en plena producció al cap d'uns anys d'haver-se iniciat) o bé també incorporant una visió a llarg termini de les iniciatives. Així mateix, també s'identifiquen com a possibles criteris a tenir en compte per poder accedir als

productes financers que es valori el retorn mediambiental dels projectes com un criteri de retorn d'interessos. I que els productes financers contemplin també la necessitat d'accés a la terra. També és important una flexibilitat en les reformulacions per justificar inversions, donat que els projectes inicialment previstos poden modificar-se de forma considerable per imprevistos o altres dificultats. D'altra banda, seria important comptar amb assegurances des d'una perspectiva d'ESS per a projectes agraris. En el sector agrari més tradicional, no es perceben els productes financers de l'ESS com una opció a tenir en compte, per certes limitacions, com poden ser la poca adequació dels requisits d'aquests productes financers (com ja s'ha apuntat anteriorment, terminis, interessos, etc.) amb les necessitats dels projectes del sector, la condicionalitat de ser-ne soci/a, l'existència de productes financers de la banca convencional més competitiu i fàcilment accessibles, etc. També es considera que el cooperativisme agrari té compromís social amb la seva cooperativa i les persones sòcies adopten pràctiques de col·lectivitat o compromís social per la qual cosa també podrien compartir valors amb la banca ètica d'una manera pràctica i real.

6.2. A nivell territorial

6.2.1. Grups d'afinitat

En aquest projecte Món Pagès – Terra Cooperativa s'ha volgut analitzar **l'organització social de cadascun dels ecosistemes agroecològics locals** a partir de les relacions que s'estableixen entre els diferents actors de cada territori. I és que l'entramat social del moviment agroecològic i l'ESS és complex i divers. Fruit de l'anàlisi realitzada, en general, i com un dels resultats del projecte, es poden identificar diferents **conjunts d'acció o grups d'afinitat** amb certa consistència que permeten categoritzar l'organització social dels ecosistemes agroecològics locals:

a. Grups informals

Són grups de relació que no estan organitzats sota cap espai social ni forma jurídica explícita. Es generen a través de relacions de coneixença pel fet de compartir territori. Aquests grups també poden generar-se a partir del vincle de grups de consum, moviments socials, trobades territorials sovint organitzades per entitats de suport i programes públics.

Generalment estan formats principalment per iniciatives d'abastiment productives, que poden establir relacions d'intercooperació puntuals (com la distribució conjunta i elaboració d'algun producte) i que poden o no tenir relació amb entitats de suport.

Trobem també grups informals d'entitats de suport que tenen un caràcter més supralocal i que es conformen a través de la relació social en un territori compartit però sobretot pel fet de compartir sector professional i espais/moviments de foment de l'ESS.

Generalment solen ser grups d'entitats d'abastiment afins a principis de l'agroecologia i no tant a l'ESS, si més no explícitament, malgrat poden compartir moltes pràctiques pròpies de l'economia solidària. A no ser que estiguin vinculats a alguna entitat de suport que estigui implicada en el foment de l'ESS (sigui professional, o com a entitat), l'accessibilitat a informació i recursos propis de l'ESS és baixa. Existeix una afinitat política a l'agroecologia. Són xarxes molt horitzontals amb poca visibilitat, amb dificultat d'accedir a l'agenda pública i social, a no ser que estiguin vinculades a moviments socials. Solen tenir poc poder (entès com a aquella capacitat

de mobilitzar recursos públics i incidir a l'agenda pública i social que els és atribuïda a través de la seva classe social i/o marc de relacions amb el poder constituït).

b. Grups d'acció formalitzats

Són grups organitzats sota un espai social o forma jurídica explícita. Poden construir-se a partir de grups informals (direcció de baix cap dalt) o de dalt cap baix. Així, entre ells la diversitat és gran, i va des de les associacions creades des de l'administració i que sovint tenen poc dinamisme i cohesió social, fins a aquelles organitzades a través de processos populars o comunitaris, o aquelles que sorgeixen de l'autoorganització.

Sovint tenen una relació amb entitats de suport que acompanyen a la creació i, tot i que és menys freqüent, també a la dinamització. Són grups organitzats o en associacions o en cooperatives, i poden estar vinculats al treball facilitador o dinamitzador de cooperatives de treball. Justament aquesta relació aproxima la pràctica agroecològica a la de l'Economia Social i Solidària, i en facilita també l'accés a la informació i recursos del moviment, tant institucional com no institucional, de l'ESS.

Gairebé a tots els territoris existeix alguna associació de petites productores i/o elaboradores agroalimentàries però més enllà del suport a la petita pagesia, cap d'elles té objectius explícits de promoció de l'agroecologia. L'aproximació a les pràctiques de l'ESS es limita a aquells grups que o bé són propers a una entitat dinamitzadora que és cooperativa i que té relacions amb el moviment de l'ESS, o bé aquelles grups vinculats a projectes de consum agroecològic.

Solen tenir més poder d'incidència i visibilitat a l'agenda pública i social, que sovint va en funció de quina posició social té l'entitat de suport amb qui es vinculen, del grau de relació amb altres entitats territorials, o de la visibilitat que puguin tenir a nivell sectorial.

Entre els grups formalitzats hi trobem també les **cooperatives agràries històriques**, que es dibuixen com un subgrup dins d'aquesta classificació. En general aquestes cooperatives no treballen explícitament en models agroecològics i en alguns casos les pràctiques econòmiques disten de les pròpies de l'ESS. Moltes d'elles depenen de la FCAC (Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya) per a informar-se de recursos de suport. Tanmateix, la FCAC, malgrat aproximacions recents amb el moviment i xarxes de l'ESS, és encara llunyana i no actua com a altaveu i facilitador de l'accés de les cooperatives federades als recursos i espais socials que genera el moviment de l'ESS català (institucional o no).

Segons la seva posició, i sobretot segons el seu pes econòmic específic, poden situar-se en una posició de poder superior a les anteriors, assimilant-se, i inclús participant, al grup del pol institucional.

c. Pol institucional

Són grups formats majoritàriament per entitats de suport de l'ESS (sovint cooperatives sense vincle directe a la producció) amb fort vincle institucional amb l'administració pública (local i supralocal), la mateixa administració pública, i algunes cooperatives agràries tradicionals. Poden estar vinculades a part dels ateneus cooperatius, podent desenvolupar també un paper en la creació o reforç de vincles entre projectes públics. Sovint no hi ha un vincle directe i constant amb els grups informals.

L'acostament d'aquestes entitats al binomi agroecologia/ESS és molt divers. En el cas dels Grups d'Acció Local, si bé tots ells en algun moment o altre han desenvolupat actuacions de suport o

promoció de la petita pagesia, el treball en models organitzatius o pràctiques de l'ESS és més difús i l'afinitat més laxa o distant, potser possiblement des d'una perspectiva més tècnico-productiva. En canvi, hi ha altres iniciatives en les quals la línia de treball és explícita. També hi ha algun cas de model públic-privat. Aquests acostaments, però, no sempre han anat acompanyats d'un vincle real i fort amb els altres grups d'afinitat, especialment amb les entitats d'abastiment amb poc poder d'incidència social i política.

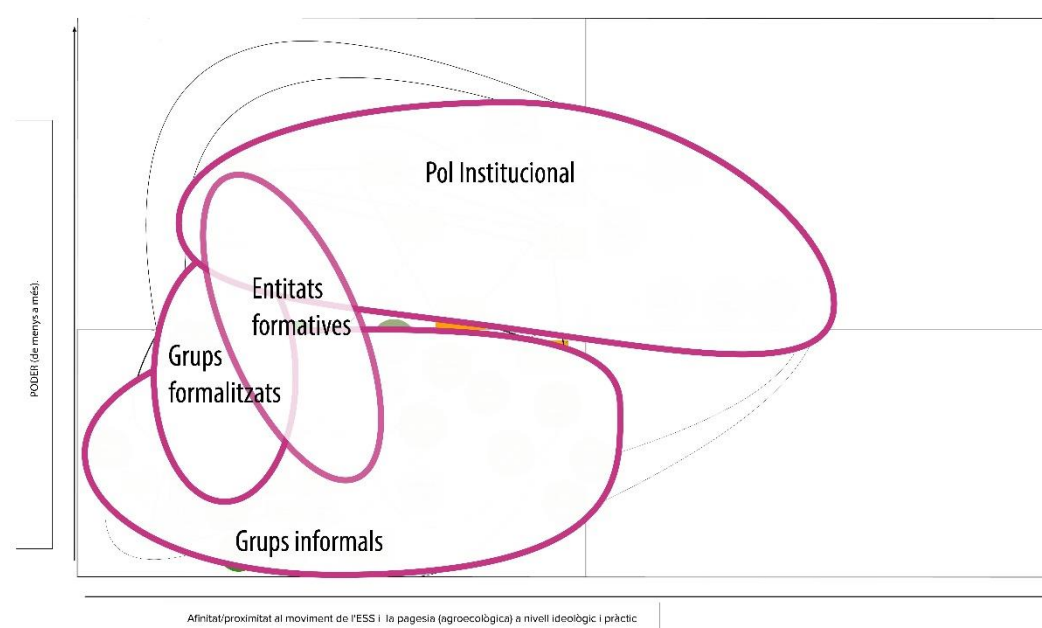
Dins d'aquest grup podem diferenciar subgrups que comparteixen projectes d'intercooperació o major proximitat, o fortes relacions d'intercooperació entre cooperatives. El contacte i relació amb la producció alimentària generalment és com a proveïdor i en algunes ocasions s'acompanya de trobades de debat.

Per naturalesa i posició de poder, aquestes entitats presenten un major accés a la informació relacionada al finançament, ja sigui vinculat a l'agroecologia, a l'ESS o amb tots ells.

Dins del grup institucionals trobem també les institucions educatives (escoles agràries, universitats, centres de recerca). Són grups que no necessàriament es relacionen amb el grup institucional anterior, tot i que en els darrers temps existeix una progressiva aproximació. En canvi, especialment en el cas de les escoles agràries, sí que tenen una aproximació i vincle amb grups formals i, tot i que en menor mesura, amb grups informals d'abastiment.

En línies generals, els grups d'afinitat estan força territorialitzats a nivell de comarca, o si més no a nivell de comarca natural o a territoris més cohesionats socialment. Existeixen alguns vincles entre territoris però en general són força autònoms i amb poca relació, i si existeix, sovint ve facilitada per projectes empresos per entitats de suport, especialment des d'espais institucionals que no sempre parteixen ni disposen de la implicació dels altres grups d'afinitat, especialment de les iniciatives d'abastiment, i en concret de les productores.

Figura 3. Tipologies de grups d'afinitat i posicionament

Font: elaboració pròpia

6.2.2. Radiografia territorial dels ecosistemes agroecològics locals

Per cada ecosistema agroecològic local, s'han elaborat les corresponents radiografies territorials en base a les entitats entrevistades per cadascun d'ells.

La radiografia territorial s'estructura en els següents apartats:

- Diagnòstic agroecològic del territori
  - Medi físic i demografia
  - Sector agroalimentari. Pes i estructura
  - Context social i cultural
- Entrevistes
- Conclusions i reptes
- Trobada territorial
- Conclusions finals

Les radiografies territorials dels ecosistemes agroecològics locals es poden consultar en l'apartat Annex Radiografies territorials dels ecosistemes agroecològics locals.

6.2.3. Radiografia general comparada de l'entramat social

Un altre resultat del projecte ha consistit en fer una radiografia comparativa dels ecosistemes agroecològics territorials analitzats en aquest projecte. Es tracta d'una aproximació qualitativa a l'entramat social. La següent taula resumeix aquesta radiografia general comparada en base a 5 paràmetres:

- Agroecologia: presència d'iniciatives, distribució territorial, dimensions, projecció
- ESS: presència d'iniciatives, coneixement de l'ESS, promoció i impuls de l'ESS
- Ae/ESS: vincle entre Ae i ESS, presència d'entitats que promouen Ae i ESS, xarxes
- Entramat social: administració pública, agents clau, potencial
- Cooperativisme de treball: presència
- Finances ètiques: coneixement

Taula 5. Radiografia comparada dels ecosistemes agroecològics locals en base a cinc paràmetres

Ecosistema local	Ae	ESS	Ae/ESS	Entramat social	Cooperativisme de treball	Finances ètiques
Pirineu	●	●	●	● ●	●	
Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre	● ●	● ●	● ●	● ●	● ●	●
Ponent	● ●	● ●	● ●	● ●	● ●	●
Terres gironines	● ●	● ●	● ●	● ●	●	●
Catalunya Central	● ●	● ●	● ●	● ● ●	● ●	● ●

Font: elaboració pròpia

Agroecologia

- Les iniciatives d'Ae són presents en tots els ecosistemes agroecològics i distribuïdes per les diferents comarques, tot i que en el cas de Pirineu és on s'aprecia una presència menor d'iniciatives més afins amb l'agroecologia, i amb més heterogeneïtat de presència entre comarques.
- Les dimensions de les iniciatives en general són petites, moltes vegades de base familiar, amb poca visibilitat i incidència a nivell territorial, i en el cas de Ponent i de Terres Gironines se'n poden trobar algunes de dimensions més grans, que poden tenir més incidència tot i que no és habitual.
- L'Ae està passant per un moment en el que estan sorgint múltiples i diverses iniciatives arreu del territori català, hipòtesi de partida a l'hora de conceptualitzar aquest projecte i que s'ha pogut constatar en aquesta diagnosi. Al Pirineu la presència d'iniciatives d'Ae és menor i encara latent, però en tots hi ha potencial per desenvolupar-se aquest moviment.
- En conclusió, l'espai de l'agroecologia està prenent força en el conjunt dels ecosistemes analitzats, amb una multiplicitat d'iniciatives repartides arreu del territori, i presenta potencial de projecció si aquestes iniciatives aconsegueixen consolidar-se a nivell individual, treballar conjuntament entre elles i amb la resta d'agents de l'ecosistema agroecològic, i aconseguir així fer créixer en conjunt el moviment.

ESS

- En la vessant de l'ESS, la major presència de l'ESS ve associada a les cooperatives agràries històriques. Per aquest motiu, els ecosistemes agroecològics amb més presència de cooperatives agràries són Ponent, Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre. No obstant, si

bé la fórmula jurídica de la cooperativa agrària s'emmarca dins l'ESS, sovint entre aquestes cooperatives agràries més tradicionals, les pràctiques poden ser-hi distants i no trobar-se dins l'espai de l'ESS.

- En un segon terme, hi ha ecosistemes en els quals l'espai de l'ESS s'està promovent d'uns anys ençà tant per part d'administracions públiques com d'entitats de suport, com pot ser el cas de Catalunya Central, Terres Gironines, i també Ponent, Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre. En el cas de l'ecosistema de Pirineu, l'espai de l'ESS és més feble tot i que està fent passes per donar-se a conèixer i trobar el seu encaix en el territori.

Ae/ESS

- El vincle entre l'Ae i l'ESS que existeix en els diferents ecosistemes analitzats ve motivat sobretot per la necessitat de fer xarxes i d'intercooperar per fer front al repte de la distribució i la comercialització. Així, trobem xarxes més informals i d'altres més formalitzades que s'han anat articulant en els diferents territoris, algunes a escala comarcal i altres a una escala supracomarcal, algunes organitzades des de la base i altres amb el suport d'entitats de suport i/o administracions públiques.
- L'ecosistema de Pirineu és on trobem una menor aproximació entre Ae i ESS, per la menor presència d'iniciatives d'Ae i per un espai de l'ESS poc madur. En la resta d'ecosistemes, la presència d'iniciatives d'Ae i el seu coneixement i relació amb l'ESS ve motivada sobretot per la participació d'aquestes iniciatives dins els espais de l'ESS. En el cas dels ecosistemes de Terres Gironines i de Catalunya Central, s'explicita que algunes iniciatives amb pràctiques d'Ae no estan dins els espais de l'ESS perquè no se'n senten part, malgrat poder-hi estar alineades.
- La presència d'entitats que promouen l'Ae i l'ESS i que busquen acostar els dos espais la trobem en tots els ecosistemes amb entitats que hi treballen; el cas de Pirineu seria el que quedaria més orfe d'entitats, tot i que hi són presents.

Entramat social

- L'ecosistema de la Catalunya Central és el que presenta un entramat social més fort, per la presència d'administracions públiques i entitats de suport alineats amb l'Ae i l'ESS que tenen capacitat de mobilitzar recursos i generar iniciatives de suport al moviment de l'agroecologia.
- Els ecosistemes de Ponent, Terres Gironines, Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre també presenten agents clau en cadascun dels territoris entorn als quals es gesten les iniciatives i s'articulen les xarxes d'intercooperació.
- En el cas de Pirineu, presenta potencial per la presència d'agents que poden jugar un paper clau per enfortir i cohesionar aquest ecosistema.

Cooperativisme de treball

- En tots els ecosistemes, el cooperativisme de treball és poc estès entre les iniciatives d'abastiment, i en canvi, és més fort entorn a les iniciatives de suport.
- En els ecosistemes de Terres Gironines, Ponent, Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre, i Catalunya Central, l'abastiment organitzat entorn al cooperativisme de treball és poc estès, i en el cas de Pirineu, pràcticament inexistent.
- A la Catalunya Central es troben algunes figures de cooperativisme rural, però encara no compten amb la figura del soci/a de treball.

Finances ètiques

- L'ecosistema de la Catalunya Central és el que presenta un major coneixement d'aquest aspecte, en part per la presència d'entitats de suport afins als espais de l'ESS que donen a conèixer aquesta opció de finançament o també per la proximitat de les iniciatives d'abastiment agroecològic als espais de l'ESS.
- En els ecosistemes de Ponent, de Terres de l'Ebre i Camp de Tarragona i de Terres Gironines hi ha cert coneixement de finances ètiques per part d'algunes iniciatives, que fins i tot en poden haver arribat a fer ús. I al Pirineu el desconeixement és generalitzat. La manca de presència al territori es considera un dels motius que dificulta el coneixement i accés a les finances ètiques.

6.2.4. Ocupabilitat en cooperativisme de treball en iniciatives agroecològiques

Com a resultat del projecte, s'han detectat les **dificultats i les limitacions per la generació d'ocupabilitat en cooperativisme de treball** en les iniciatives agroecològiques.

La forma jurídica predominant en iniciatives d'abastiment que produeixen és la figura d'autònom o la SCP. Es tracta d'iniciatives que sorgeixen generalment del relleu familiar i que, malgrat ideològicament i en la pràctica són molt properes a l'ESS, han vist impediments en l'organització en cooperativa de treball tant perquè és difícil que en un projecte de relleu familiar s'incorporin altres persones sòcies, com per la viabilitat econòmica de generar com a mínim dos llocs de treball i finalment per les dificultats de gestió administrativa que suposa la gestió d'una societat, afegint-s'hi el perjudici que, a diferència de la figura d'autònom, no ets pots atendre als mòduls agraris. Existeix també una limitació pel que fa al procés d'incorporació de joves pagesos que s'acullen a la subvenció per la incorporació que ofereix el Departament d'Agricultura i que és present en molts relleus familiars. El reglament que regula la jove incorporació determina que perquè els joves puguin ser beneficiaris de l'ajuda a la incorporació han de poder «exercir un control efectiu i a llarg termini de forma individual o en col·laboració amb altres agricultors» (article 2.1 del Reglament delegat (UE) 807/2014 DE LA COMISIÓN de 11 de marzo de 2014, relatiu a l'ajut al desenvolupament rural a través del FEADER) i, segons la transposició del reglament europeu a les ajudes del contracte global d'explotació del DACC, per ser beneficiari cal garantir que la persona sol·licitant té participacions o accions que suposin un capital igual o superior al soci de major participació. A més, la persona beneficiària ha d'assumir com a mínim el 50% dels riscos i de les responsabilitats civil, fiscal i social de la gestió de l'explotació. En el cooperativisme de treball el vot no és ponderable (és a dir, cada persona té dret a un vot, independentment del treball cooperativitzat) per tant legalment existeixen dues opcions per tal de constituir una cooperativa de treball:

- a. Cooperativa de treball amb només dos socis.
- b. En cas de ser més de 2 socis de treball, que tots els socis siguin jove agricultor.

A la realitat anterior s'hi afegeix els requisits de no haver cotitzat prèviament en el règim agrari, i de demostrar la capacitat de generar una o mitja UTA (unitat de treball agrari), entre altres. També s'identifica una barrera cultural pel que fa a la possibilitat de què la propietat al passar a ser col·lectiva deixi de ser principalment familiar i es dificulti així el relleu generacional. La propietat col·lectiva de terres pot esdevenir també en impediments per a la jove incorporació doncs si aquest es vol incorporar en el sector ramader convencional cal acreditar que té terres

vinculades a l'explotació que puguin assumir el pla de dejeccions ramaderes (exemple de la cooperativa agrària El Teix, d'explotació comunitària d'una terra, que es detalla a la llei de cooperatives del 2015). A banda existeixen diferents línies d'ajuda que estan destinades exclusivament a cooperatives agràries i les cooperatives de treball quedarien fora, a no ser que es tractés de cooperatives rurals, com a mínim mixtes agràries i de treball.

Les anteriors són limitacions a nivell de personalitat jurídica que no impedeixen la pràctica de l'economia social i solidària. En trobem casos. En general hi ha consens en què el continent no determina el contingut. D'aquesta manera podem trobar iniciatives en que, sent una SCP i no una cooperativa o associació, duen a terme pràctiques totalment fidels als principis de l'economia solidària.

També ens trobem amb el cas de projectes que es transformen a cooperativa transcorreguts els 5 anys de la incorporació com a jove agricultor, període mínim de permanència en el projecte d'incorporació presentat que requereix la legislació. I també casos de transformació de cooperativa a partir d'una associació.

Per contra, si que són corrents les cooperatives de treball en el sector de la transformació alimentària (que no depenen del Departament d'Agricultura) com formatgeries o obradors, i inclús iniciatives d'agricultura social que no depenen estructuralment del Departament d'Agricultura, o iniciatives pageses a temps parcial.

Totes aquestes limitacions no afecten les cooperatives agràries que poden incorporar també socis de treball⁵ sense necessitat de ser cooperativa integral.

La fórmula jurídica de cooperativisme de treball sí que és molt més present en entitats de suport i de dinamització social/territorial. La creació, al 2016, del programa de suport a projectes singulars de l'economia social i cooperativa, ha generat un impuls per a la creació de noves cooperatives, també integrals o rurals.

Finalment, pel què fa a la personalitat jurídica de cooperativa, cal destacar les cooperatives agràries històriques que, si bé tenen una clara aposta per l'agroecologia en quan a maneig i producte, la implicació societària dels socis en el projecte cooperatiu les fan allunyar del funcionament propi d'una cooperativa.

---

⁵ **Soci de treball:** En qualsevol cooperativa que no sigui de treball associat, és el soci que participa de la gestió i govern de la cooperativa i que aporta el seu treball a la cooperativa. S'assimila al soci treballador (soci comú de les cooperatives de treball associat) i ha de ser una persona física. (art. 25 Llei 12/2015).

Article 25. Socis de treball

1. Els estatuts socials de les cooperatives de primer grau que no siguin de treball associat i els de les cooperatives de segon grau poden determinar el reconeixement de la qualitat de socis de treball als treballadors que ho sol·licitin. En aquest cas, els estatuts han d'establir mòduls d'equivalència per a assegurar-ne la participació equilibrada i equitativa en les obligacions i els drets socials, tant polítics com econòmics.

2. Les normes que estableix aquesta llei per als socis treballadors de les cooperatives de treball associat s'apliquen també als socis de treball, llevat que la cooperativa reguli, mitjançant el text estatutari o el reglament de règim intern, el règim jurídic d'aquest tipus de soci. En tot cas, aquesta regulació pròpia ha de respectar els límits establerts per l'article 132.4 d'aquesta llei.

La resta d'entitats entrevistades són associacions o agrupacions informals. La fórmula d'associació la trobem present en projectes que no cerquen tant la consolidació d'una activitat econòmica o espai on els socis aporten el seu treball remunerat, sino un projecte col·lectiu. Malgrat que l'òrgan sobirà segueix sent l'assemblea, en associacions petites o amb pocs membres a la Junta Directiva existeixen limitacions legals que poden crear biaixos en la participació dels socis en la gestió del projecte associatiu. El cas més evident és la limitació al 50% de la participació a la Junta Directiva de persones sòcies que aporten treball o serveis al projecte. Malgrat la poca diferència que pot significar a nivell de treball per l'objecte social, estar organitzat en associació o en cooperativa sense finalitat de lucre, a nivell cultural encara existeix un gran desconeixement entre aquesta diferència i s'associa un projecte cooperatiu a una empresa convencional. Això fa que diferents projectes associatius afins al model cooperatiu no es plantegin transformar-se per a por a perdre massa social. Aquesta limitació social- cultural només té efectes en aquells projectes associatius amb àmplia base social, vinculats a projectes col·lectius territorials o de base comunitària. No és el cas de diferents associacions que neixen com a projecte associatiu petit, amb poca base social (que no té per què voler dir poca governança externa), i que acaben transitant a un projecte de cooperativa de treball. En altres casos, la figura d'associació ja cobreix les necessitats organitzatives per assolir l'objecte social.

6.2.5. Reptes i propostes d'accions per als ecosistemes agroecològics territorials

Com a resultat de l'anàlisi de la radiografia territorial dels ecosistemes agroecològics locals, s'identifiquen un seguit de reptes relacionats amb els 5 grans objectius del projecte, els quals s'organitzen entorn a **8 grans reptes estratègics**.

La integració dels 8 grans reptes i propostes d'accions a nivell territorial i que ha estat la base a partir de la qual s'ha elaborat aquest apartat es pot veure en l'Annex Integració dels 8 grans reptes a nivell territorial i Annex Integració de les propostes d'accions a nivell territorial.

Taula 6. Reptes estratègics identificats en els ecosistemes agroecològics territorials

1 Accés a la informació i als recursos	2 Formació entorn a la mirada territorial de l'Ae i l'ESS	3 Cooperativisme de treball	4 Accés a xarxes de suport
Millorar l'accés, especialment pel què fa a les iniciatives d'abastiment	Millorar el coneixement entre ambdues pràctiques (especialment enfortir la mirada territorial de les entitats de suport).	Fomentar-lo a contextos on no hi hagi limitacions estructurals (de l'estructura socioeconòmica o del sector agrari).	Millorar l'accés per part de les iniciatives d'abastiment o de suport que no participen en l'espai formal de l'ESS.
5 Accés a xarxes d'intercooperació	6 Accés a finançament a través de subvencions de foment de l'Ae/ESS	7 Accés als serveis financers ètics	8 Visibilitat a l'agenda social i política
Millorar l'accés per millorar el pressupost, o realitzar projectes i serveis, sobretot per part de les iniciatives d'abastiment o de suport que no participen en l'espai formal de l'ESS.	Millorar l'accés sobretot per part de les iniciatives d'abastiment	Millorar l'accés via subvencions, sistemes d'aportacions de socis, per part de les iniciatives d'abastiment i millorar l'impacte i l'adequació de projectes per part d'entitats de suport	Enfortir la dimensió política de l'agroecologia i de l'ESS i la seva vinculació amb moviments socials

Font: elaboració pròpia

REpte 1: Accés a la informació i als recursos

1	2	3	4
Superar el privilegi d'accés a la informació per part de les entitats de suport, especialment les més vinculades a l'administració pública.	Reconèixer les diferents aproximacions a l'Ae i l'ESS i generar consensos i disensos.	Millorar l'accés a la informació per part de projectes i iniciatives que no estan organitzades en figura jurídica pròpia de l'ESS i/o que no formen part del moviment.	Seguir treballant per descentralitzar les entitats referents de l'ESS a nivell català (Coop57, Federació de Cooperatives de Treball, XES)

S'observa una diversitat important pel què fa a l'accés a informació i recursos de l'ESS entre diferents iniciatives que formen els ecosistemes territorials. Entre ells destaca el poc accés a la informació de grups informals que no estan vinculats al moviment o espai formal de l'ESS, fet que millora considerablement en la mesura que aquests grups incorporen entitats de suport o estan formalitzats. L'accés a la informació és molt major per part de les entitats de suport, especialment aquelles vinculades, orgànicament o a través de programes públics, a l'administració pública. Es constata doncs un privilegi d'accés a la informació i recursos per part d'aquests tipus d'entitats degut a la seva posició social. La manca de socialització i informació d'aquests recursos a altres grups menys vinculats o desvinculats de moviments de l'ESS en general, es veu afavorida per l'exclusió de determinades pràctiques de l'imaginari de l'Economia Social i Solidària que, malgrat avenços recents, sobrevalora encara avui la personalitat jurídica davant la pràctica, afavorint l'expressió de cert caràcter endogàmic i impermeable als grups d'afinitat amb més accés a la informació i recursos que dificulta tant la socialització de la informació i recursos com l'avenç i enfortiment del moviment i espai social de l'ESS. Reconèixer la diversitat de pràctiques i expressions tant de l'ESS com de l'agroecologia és un segon repte identificat que permetria desenvolupar la potencialitat d'autogestió i transformació dels ecosistemes territorials. Cal una mirada inclusiva de l'ESS i de l'agroecologia que permeti la inclusió de la diversitat d'apropriacions i imaginaris, i aquesta mirada ha de ser per força territorial. Es detecta, sobretot en les entitats de suport vinculades a l'ESS, una manca de territorialització de la mirada, especialment pel què fa a l'ESS. Finalment, tot i que en els darrers anys diverses entitats estan aportant molts esforços per fer-hi front, es detecta encara una perspectiva urbanocèntrica de l'ESS i de l'impuls del binomi ESS/Ae.

Finalment mencionar que de per si l'accés a la informació, en termes de garantir els espais comunicatius divulgatius, no garanteix relacions d'equitat entre entitats. El motiu es troba en el propi objecte social de les entitats. Les entitats de suport incorporen la gestió d'aquesta informació i recursos en el seu pla de treball i estan dotades d'una estructura organitzativa que els permet fer-ho. Mentrestant, entre les entitats d'abastiment, en especial les productives, s'ha constatat la barrera de manca de temps i d'estructura que permet, un cop accedit a la informació, gestionar-la. D'aquesta forma, amb igual accés a la informació, les entitats d'abastiment tenen menys possibilitats d'incorporar-la i vehicular-la tant per millorar la seva viabilitat i sostenibilitat social i econòmica com per participar en espais deliberatius i d'acció

propis dels espais i moviments. Novament aquest darrer aspecte, malgrat afectar també a l'agroecologia, és més evident en el cas de l'ESS.

PROPOSTES D'ACCIONS REpte 1

1 No desvincular l'anàlisi de l'ESS i/o agroecologia del context rural en general . Incorporar la mirada general en el punt de partida o pretext de les diferents activitats, plans i programes que es puguin desenvolupar, tant des de l'agroecologia, l'ESS o el desenvolupament rural i/o agrari.	2 Vincle orgànic entre entitats de suport i d'abastiment (sigui a nivell societari o no), i que no depengui directament de recursos públics. Integrar les entitats dinamitzadores i de suport a la xarxa, com un element més, que la dinamització no depengui de projectes concrets que un cop s'acaben deixen orfes a les xarxes i tornen a situar-la en una situació de desigualtat en accés a la informació i recursos.	3 Obrir els assessoraments, formacions i acompanyaments a tot tipus de fórmula jurídica observant l'objecte social i impactes .

REpte 2: Formació entorn a la mirada territorial de l'Ae i l'ESS

1	2	3
Formació que millori una mirada territorial de l'Ae i l'ESS i millori el coneixement entre ambdues pràctiques , sobretot per part de les entitats de suport.	Major formació en cooperativisme rural i de les possibilitats del cooperativisme de treball en projectes pagesos, reconeixent les limitacions del cooperativisme de treball en determinats contextos (agricultura familiar).	Coneixement i expertesa en maneig agroecològic per cada sector productiu, incorporació d'aquest coneixement en especial en el moment del relleu generacional , i aportació d'expertesa a través d' ADV i ADS .

L'anàlisi de les necessitats formatives ha estat un objectiu explícit de la recerca. En general, i segurament vinculat a la manca de temps disponible per part de les entitats d'abastiment, es coincideix en què una major oferta formativa no és imprescindible ni estratègica. Tot i així si que s'identifica certa necessitat en la oferta formativa en models i pràctiques de l'ESS, sobretot a nivell d'ampliar els destinataris més enllà dels espais socials més afins, de recuperar la importància de la pràctica més enllà de la personalitat jurídica. S'identifica cert desconeixement general de la fórmula i potencialitats del cooperativisme rural així com de les limitacions contextuais per al desplegament del cooperativisme de treball en projectes pagesos, sobretot els d'agricultura familiar, per part de les entitats de suport i inclús des del moviment i espais social de l'ESS.

El principal repte formatiu identificat és la necessitat de millorar la formació de la mirada territorial, de la realitat rural i de l'estructura i economia rural i agrària per part de les entitats de suport. La mirada territorial és més present a les entitats de suport relacionades amb l'assessorament agroecològic, però en aquestes, tot i que cada cop menys, els manca una visió de l'ESS. La millora d'aquesta mirada territorial és la que ha de permetre la promoció de l'ESS i l'agroecologia com a binomi clau en la sostenibilitat rural.

Pel què fa a la formació en pràctiques agroecològiques, es constata l'important paper que juguen les entitats d'assessorament com les ADV (associacions de defensa vegetal) o les ADS (associacions de defensa sanitària) o les mateixes escoles agràries, o entitats com l'associació l'Era, capdavantera en la promoció de l'agroecologia a Catalunya. En els darrers temps aquestes entitats, especialment les escoles agràries i algunes entitats de suport de l'ESS i de l'agroecologia, han incorporat en els seus assessoraments i oferta formativa el binomi ESS/Ae. No obstant és també un aspecte clau on seguir avançant i ampliar-lo a associacions de defensa vegetal i sanitària i a formacions agràries.

PROPOSTES D'ACCIONS REpte 2

1 Formar en cooperativisme rural i en la incorporació de socis/es de treball en altres tipus de cooperatives.	2 Formar amb una mirada territorial i perspectiva integral a les entitats de suport que acompanyen el sector primari ja en el disseny de projectes.	3 Vincular iniciatives de suport i d'abastiment amb associacions d'assessorament tècnico-productiu tipus ADV o ADS i compartir coneixements i experteses.

REPTE 3: Cooperativisme de treball o la incorporació de socis/es de treball en altres tipus de cooperatives

1

Emprendre fórmules que permetin la **democratització** de les relacions de treball.

2

Foment del cooperativisme de treball a contextos on **no hi hagin limitacions estructurals** (de l'estructura socioeconòmica o del sector agrari).

Analitzar l'expressió general del cooperativisme de treball als ecosistemes agroecològics locals és un objectiu explícit de la recerca i disposa d'un capítol propi (vegeu apartat 5.3).

La recerca ha constatat la gairebé inexistència de cooperatives de treball en l'àmbit de la producció pagesa, especialment pel què fa a l'agricultura familiar. Entre les limitacions identificades s'hi troba per una banda a la dificultat de generar llocs de treball degut a la dimensió de les explotacions, dificultats d'incorporació de socis deguts a l'estructura de poblament (baixa densitat de població i estructura demogràfica envellida), dificultats de gestió administrativa, i dificultats culturals vinculades a la propietat. Sovint, i vinculat amb el desconeixement de la realitat agrària i rural d'algunes entitats de suport, la promoció irreflexiva del cooperativisme de treball en el sector de la pagesia topa amb les anteriors limitacions. Cal per tant un reconeixement d'aquestes sense que reconèixer-les signifiqui que allà on no s'expressi el cooperativisme de treball com a personalitat jurídica signifiqui la inexistència de pràctiques pròpies de l'ESS. En aquest context, la democratització pròpia de les relacions de treball es pot avançar a través de la incorporació de la figura del soci de treball i en la transformació de cooperatives agràries en cooperatives integrals, agràries i de treball. Paral·lelament l'impuls del cooperativisme de treball en àmbits no productius (transformació, distribució, comercialització, assessorament etc) té camí a recórrer, malgrat disposar també de les limitacions pròpies de l'envelliment i disseminació de la població (especialment a territoris amb estructura de poblament disseminat, com la Catalunya Central).

PROPOSTES D'ACCIONS REPTE 3

1

Promoure la **figura del soci/a de treball** en cooperatives integrals o no.

2

Promoure **cooperatives rurals** mixtes de treball i agràries per exemple.

3

En l'**acompanyament per la creació** de noves cooperatives, cal posar més atenció a l'**organització** d'aquesta i en el procés de **disseny**, més enllà de la pròpia creació. I també posar atenció en el **seguiment** per garantir que aquestes cooperatives creades realment siguin **sostenibles i viables**.

REpte 4: Accés a xarxes de suport

1	2	3
Fer més permeables algunes xarxes de suport: - Incorporar diferents discursos i aproximacions a l'Ae i l'ESS, prioritzant la mirada i compromís territorial. - Incorporar iniciatives que no estiguin organitzades en fórmules jurídiques pròpies de l'ESS (filtrar per pràctica i no per personalitat jurídica).	Reconèixer les xarxes informals de suport mutu i atorgar-los la mateixa importància que les formals.	Prioritzar la creació de xarxes de baix cap dalt.

L'accés a xarxes de suport de l'ESS/Ae és un dels reptes més importants per a l'impuls dels ecosistemes agroecològics territorials. La seva expressió està estretament relacionada amb el repte d'accés a la informació i recursos (repte 1) i esdevé una de les portes d'accés a la informació i recursos. Per xarxes de suport ens referim a les relacions d'ajuda mútua entre entitats i projectes i en essència són les què configuren els grups d'afinitat (vegeu capítol 5.1). Com més institucionalitzades o formalitzades estan aquestes xarxes, i els grups que les conformen, són menys diverses i acostumen a ser menys permeables a altres, agreujant la resta de reptes i contribuint al debilitament de la capacitat transformadora de l'ecosistema territorial. Aquesta impermeabilitat pot respondre tant al reforçament del caràcter endogàmic de les xarxes, com al no reconeixement de possibles integrants degut a la concepcions limitatives de l'ESS, cenyides a la personalitat jurídica, o a l'agroecologia, amb una sobrevaloració de l'agroecologia tècnica en detriment de la perspectiva política i/o cultural-comunitària.

Moltes xarxes formalitzades han estat creades en projectes de dinamització promoguts o empresos per entitats dinamitzadores o administracions públiques. Parlem de les típiques associacions de productors o associacions territorials que sovint, un cop finalitzat el projecte de dinamització, queden orfes d'estructura i promoció. En aquest sentit és especialment important el reconeixement de les xarxes informals, sovint fruit de l'autoorganització i amb relacions d'ajuda mútua més pures però amb un accés a la xarxa de suport pròpies de l'ESS més dèbil. En la creació i promoció de xarxes de suport des del conjunt de l'ecosistema, entès com a un tot, s'identifiquen encara pràctiques forçades de creació de xarxes de suport, promogudes de dalt cap baix, i, tal com s'apuntava anteriorment, sovint vinculades a projectes concrets promoguts per administracions públiques o entitats de suport. Perquè aquestes xarxes de suport siguin realment de suport i siguin sostenibles en el temps cap que el seu origen parteixi d'una voluntat real, i que la seva creació sigui de baix cap dalt. Això possiblement significa modificar la perspectiva de la dinamització territorial de diverses administracions o entitats dinamitzadores.

Per acabar, cal mencionar de nou la capacitat de participar en diferents tipus de xarxes de suport segons la naturalesa de les entitats. Les entitats de suport disposen de nou d'una situació

privilegiada, perquè la participació en xarxes de suport pot ser incorporat en el seu pla de treball. Per contra la participació des d'iniciatives d'abastiment es sol concebre des del voluntariat o la militància, i amb menys capacitat de participar-hi com menys temps lliure de treball es disposa.

PROPOSTES D'ACCIONS REpte 4

1

Incorporar projectes unipersonals o familiars com xarxes pròpies de l'ESS (com fa Pam a Pam o la Coop57), o **altres cooperatives** a federacions (com per exemple, la federació de Cooperatives de Treball que permet la federació de cooperatives de serveis).

2

Fer **seguiment** de l'impacte i dels resultats de les xarxes creades **a mitjà i curt termini**, i posterior a la justificació.

REPTE 5: Accés a les xarxes d'intercooperació

1 Que la intercooperació tingui un sentit i una sostenibilitat i no s'instrumentalitzï només per a l'accés a finançament sense la detecció prèvia d'una coincidència entre objectes socials).	2 Que les possibilitat d'intercooperació sigui més equitativa entre entitats de suport i entitats productives (vinculat tant a l'assimetria en l'accés a la informació, com la posició en l'espai social de l'ESS)	3 Superar possibles inèrcies endogàmiques i poc permeables en aquelles relacions d'intercooperació promogudes per programes públiques i que faciliten l'accés al finançament.
4 Superar tendències de la intercooperació que sobrecarreguen la feina de les iniciatives d'abastiment que produeixen o elaboren (que alhora han de comercialitzar, distribuir i promocionar, i gestionar la intercooperació)	5 Que els projectes de dinamització tinguin un impacte directe més clar i evident en la viabilitat social i econòmica de la petita pagesia.	

A diferència de les xarxes de suport, per xarxes d'intercooperació ens referim a aquelles relacions entre entitats que tenen impacte directe i explícit en la prestació de serveis o productes, o en el pressupost, de les diferents entitats. Actualment molts projectes d'intercooperació són concebuts amb l'objectiu d'accés al finançament a través de subvencions públiques o privades., que cada vegada més incorporen la intercooperació com a requisits dels beneficiaris. Això es produeix en termes generals, no només en el finançament de projectes vinculats a l'ESS, sinó també agraris. No obstant, el previsible esgotament del mercat de projectes de promoció de l'ESS associat a la "bombolla de l'ESS", fa que les intercooperacions concebudes per accedir a subvencions públiques o privades siguin molt freqüents i que alhora tendixin a basar-se en activitats o serveis llunyans al seu objecte social. En els darrers temps, i especialment arran de la crisi Covid-19 i de la convocatòria de projectes singulars de l'ESS, molts projectes d'intercooperació es basen en la promoció de l'ESS/Ae però que solen excloure a entitats d'abastiment (sobretot dels productives) dels conjunt d'entitats beneficiàries. No obstant l'assoliment dels projectes d'intercooperació requereix de la participació de les entitats d'abastiment. A més a més, la posició privilegiada de les entitats de suport pel què fa a l'accés a informació de subvencions i recursos, situa a les entitats d'abastiment, principalment les productives, en una situació de doble exclusió. Es crea així una situació paradoxal on el foment de la pagesia és l'objecte de projectes d'intercooperació que no inclouen la pagesia com a beneficiaris ni sovint com a participants, fet que condueix a resultats i propostes d'actuacions insostenibles que solen sobrecarregar i sobrerresponsabilitzar a la pagesia, la qual, a més de produir, ha de transformar, distribuir, comercialitzar i promoure el territori i, si hi participa,

gestionar la intercooperació. Amb tot molts projectes d'intercooperació d'aquest tipus poden aportar solucions clarividents insostenibles, amb un impacte social i territorial poc clar, i amb una sostenibilitat dubtable més enllà del període de temps que finança el projecte d'intercooperació.

PROPOSTES D'ACCIONS REpte 5

1 Fer un seguiment de les xarxes d'intercooperació creades i la seva sostenibilitat.	2 Fomentar la intercooperació vertical (entre diferents sectors).	3 Promoure la creació d'organitzacions pròpies , de primer o segon grau, de distribució i comercialització – Foment dels circuits curts.
4 Promoure el suport i gestió/secretaria a les relacions d'intercooperació com a servei permanent de les entitats de suport.	5 Crear línies específiques de subvencions per promoguin la intercooperació entre iniciatives d'abastiment i les de suport a la comercialització amb l'objectiu de millorar les condicions de vida dels projectes d'abastiment.	6 Crear un paraigües de petites iniciatives per poder accedir a ajuts, unir-se unes quantes per poder accedir.

REpte 6: Accés a finançament a través de subvencions de foment de l'Ae/ESS

1 Millorar l'accessibilitat i capacitat de gestió i accés a subvencions per part de les entitats d'abastiment (en relació a expertesa i disponibilitat de temps, i a la personalitat jurídica no pròpia de l'ESS).	2 No limitar l'accés a finançament segons persona jurídica en forma de cooperativa, associació o fundació.	3 Que les inversions siguin subvencionables i disminuir els topalls mínims subvencionables per adaptar-los a la realitat de la petita pagesia.	4 Que les subvencions destinades a projectes d'agroecologia/ESS comportin un impacte real i equitatiu entre les iniciatives implicades de cada territori
5 Vincular els projectes de foment de l'Ae/ESS a les polítiques de subvencions agràries (desconeixement per part de l'ESS dels recursos propis del Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural)	6 No limitar l'avaluació de l'impacte a nivell de treball a noves altes a la seguretat social (sigui contracte o autònoms), i incorporar també l'increment d'hores i millora de la renda agrària	7 Superar la dependència a subvencions a les entitats de suport.	8 Enfortir les estructures febles de gestió administrativa financera a l'interior dels projectes, especialment a les iniciatives d'abastiment.
9 Manquen entitats de suport especialitzades i assequibles als projectes			

El repte de l'accés al finançament està molt relacionat amb el repte de l'accés a xarxes d'intercooperació, en tant que s'intueix que entre les xarxes d'intercooperació predominen les que tenen finalitats de mobilització de subvencions. Novament, des de la perspectiva dels ecosistemes agroecològics territorials, el principal repte en l'accés al finançament el trobem en l'assolir relacions d'equitat, que es relaciona amb l'accés a la informació, la capacitat de gestió i l'adequació dels criteris de les persones i projectes subvencionables a la realitat agrària i la seva organització social. D'entrada, la limitació de subvencions de l'ESS a fórmules jurídiques de

cooperativa, associació o fundació, exclou bona part de l'entramat social. Tot i així, en el darrer any s'han dut a terme avenços considerables i importants (un exemple n'és la incorporació com a participants de projectes singulars a altres persones jurídiques que no són cooperativa, associació o fundació). En relació a l'impacte en la viabilitat social i econòmica que tenen aquestes subvencions, trobem diferències substancials entre entitats. En entitats d'abastiment l'accés a la inversió en equipament i maquinària és un factor clau per a millorar la viabilitat social i econòmica dels projectes. No obstant la inversió molt poques vegades és subvencionable i si ho és generalment es limiten a convocatòries vinculades al Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural, que exclouen la compra de maquinària de segona mà. Un nou factor limitador en l'accés al finançament per part d'iniciatives d'abastiment (especialment les productives) és l'establiment de topalls d'inversió mínims massa elevats. Amb tot, malgrat avui dia existeixen diferents convocatòries que poden finançar projectes de foment de l'ESS/Ae, les entitats de suport segueixen disposant d'una posició privilegiada, tant per facilitar d'accés a la informació, capacitat de gestió, impacte del finançament en la viabilitat econòmica de l'entitat. Això ha esdevingut en un increment de projectes de dinamització i promoció de l'ESS/Ae per part d'entitats de suport que no necessàriament tenen un impacte positiu en el territori i en el sector, ni sostingut en el temps.

Actualment el Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural, i el Departament d'Empresa i Treball són dos dels departaments que concentren la major oferta de subvencions per a projectes de foment de l'ESS /Ae. Si bé des del departament d'Empresa i Treball s'ha incorporat el sector de l'alimentació com a línies estratègiques, les convocatòries del departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural, fins al moment ha fet evident la incorporació del foment de l'ESS més enllà de les pròpies del cooperativisme agrari. Un cas paradigmàtic n'és l'ajuda a la incorporació de joves agricultors, que dificulta molt l'accés en cas d'incorporacions a través de cooperatives de treball. No obstant aquest departament sí que reconeix, i diverses ajudes s'hi sustenten, l'impacte de les ajudes en la millora de la renda agrària més enllà de la creació de nous llocs de treball, un dels principals indicadors i criteris de subvenció de diverses convocatòries del Departament d'Empresa i Treball.

Finalment, en els debats relacionats amb el repte d'accés al finançament a través de subvencions, s'identifica la sobredependència de les entitats de suport a convocatòries d'ajudes. Superar-lo segurament significa repensar els serveis de les entitats de suport i fer-les més properes i al servei de les entitats d'abastiment.

PROPOSTES D'ACCIONS REpte 6

1 Reforçar la funció de les entitats de suport de difusió de recursos i convocatòries a entitats d'abastiment i iniciatives que no formen part activa de l'espai social de l'ESS.	2 Incorporar les entitats d'abastiment en el disseny i com a beneficiaris del projectes presentats per entitats de suport per afrontar les necessitats reals de l'abastiment	3 Potenciar la creació o reorientació dels serveis de les entitats de suport cap a serveis de gestories/assessories especialitzades en l'articulació de plans de viabilitat econòmica i social dels projectes i en gestió administrativa i financera.	4 Potenciar el rol de secretari i suport a la gestió de subvencions per part de les entitats de suport.	5 Quan les entitats de suport dissenyin projectes de participació d'entitats d'abastiment, que incloguin la remuneració d'aquesta.
6 No limitar els beneficiaris a personalitat jurídica de cooperativa, associació, fundació. Incorporar altres iniciatives no mercantils i la figura d'autònoms sense afany de lucre com a possibles beneficiaris.	7 Millora de coneixement de la realitat laboral del sector agrari per part del Departament de Treball. Treball conjunt entre DACC i Departament de Benestar social, i federacions vinculades (FCTC, FCAC, etc.)	8 Potenciar les cooperatives rurals, mixtes agràries, per diversificar les fonts de finançament i facilitar la subvenció de la inversió.	9 Potenciar espais aglutinadors de coneixements i pràctiques compartides que siguin útils als nous projectes en clau d'aprenentatges per a la viabilitat econòmica dels projectes així com per a la implementació d'altres vies de finançament (micromecenatge, sistemes de quotes, fons de contingències, etc.)	10 Facilitar les eines administratives per a l'accés al finançament a entitats d'abastiment i donar a conèixer els mecanismes propis de les cooperatives per aconseguir finançament (aportacions de capital / títols participatius, etc.).

REPTE 7. Millorar l'accés a serveis financers ètics i de l'ESS sobretot per part de les iniciatives d'abastiment.

1 Presencialitat de la banca ètica i solidària descentralitzada.	2 Manca de coneixement de les finances ètiques i solidàries i les seves oportunitats de finançament dins el sector, perquè esdevinguin primera opció pels projectes.	3 Accessibilitat a serveis financers de l'ESS més enllà de la formula cooperativa, associació, fundació, tenint en compte altres paràmetres, com el potencial de transformació.
4 Necessitat de comprensió i adaptació dels serveis financers a la realitat i complexitat de la pagesia.	5 Manca de coneixements en aspectes de viabilitat econòmica i gestió financera que dificulta presentació de la documentació per accedir al finançament, sobretot en el cas de les entitats d'abastiment, amb estructura de gestió dèbil.	

Les diferències d'accessibilitat a serveis financers ètics i propis de l'ESS entre entitats es vinculen a: l'accés a la informació i coneixement de la seva existència (més dèbil en entitats d'abastiment i en territoris més allunyats a l'Àrea Metropolitana de Barcelona), a la concentració de les oficines d'atenció al públic d'aquests a l'Àrea Metropolitana de Barcelona (malgrat entitats com la Coop57 disposen d'una organització social que facilita la descentralització), la limitació de l'accés a finançament segons personalitat jurídica, que com s'ha pogut constatar, la forma jurídica predominant en iniciatives d'abastiment que produeixen és la figura d'autònom o la SCP⁶, la no adaptació als serveis financers a la realitat i complexitat de la pagesia (temps d'amortització superiors, sistemes de garanties i avals, etc.), amb l'existència de productes financers de la banca tradicional exclusius pel sector agrari, i a la dificultat de gestió financera i comptable per part d'entitats d'abastiment en comparació amb les entitats de suport. Es detecta la necessitat de formació i d'acompanyament accessible als projectes, per tot el que suposa l'articulació de plans de viabilitat i plans financers, així com, la gestió econòmica i financera dels projectes. per part d'entitats d'abastiment en comparació amb les entitats de suport.

Queda encara camí a recórrer per millorar l'accés al finançament per part del conjunt d'entitats de l'ESS/Ae i per a avançar-hi és fonamental crear un sistema de sistematització d'experiències

⁶ Novament la Coop57 ha avançat en la resolució d'aquest aspecte i des de fa anys incorporant la figura de l'autònom. Per a més informació vegeu documentació annexa.

de diferents entitats de les finances ètiques que permetin adaptar criteris i serveis a la realitat de la petita pagesia i iniciatives d'abastiment.

Alguns d'aquests aspectes es profunditzen en el document adjunt elaborat per Coop57, en el marc del projecte, que es troba annex aquest document.

PROPOSTES D'ACCIONS REpte 7

1 Promoure la presència de la banca ètica i solidària descentralitzada .	2 Donar a conèixer les finances ètiques i solidàries i les seves oportunitats de finançament dins la pagesia, treballar conjuntament amb els actors de l'ESS (XES, ateneus cooperatius, etc).	3 Enfortir les entitats de suport que puguin oferir servei d'assessoria i planificació econòmica de projectes d'agroecologia i ESS.
4 Adaptar els serveis financers a les necessitats pageses, (temps de carències, amortització i garanties) i reconeixent les seves expressions i practiques organitzatives que van més enllà de les formules jurídiques .	5 Facilitar l'accés a finançament de petites iniciatives a través d'entitats intermèdies (que per exemple gestionin els préstecs).	5 Potenciar l'acompanyament especialitzat en gestió econòmica i financera així com en l'articulació de plans de viabilitat i plans financers , per a projectes del sector.

REpte 8. Visibilitat a l'agenda social i política.

1 Aconseguir que la visió de les iniciatives d'abastiment siguin presents en els espais socials i polítics de presa de decisions i millorar l'opinió de l'agroecologia entre el sector agrari tradicional/conservador.	2 Identificar punts comuns entre la diversitat discursiva de l'ESS i l'Ae per tal de donar una visió unitària que aculli també la diversitat.	3 Estar alerta en no acollir ni fomentar pràctiques de màrqueting "verd" (Ae) o "roig" (ESS).
4 Millorar la visibilitat del discurs Ae/ESS amb mirada territorial i integral i superar la visió urbanocèntrica que a vegades hi ha subjacent.	5 Enfortir la dimensió política de l'agroecologia i de l'ESS i la seva vinculació amb moviments socials.	

El vuitè i darrer repte identificat és el de millora la visibilitat a l'agenda social i política. Es detecta o una poca presència del discurs propi de les iniciatives d'abastiment a l'agenda social i política, o el seu eclipsament per part d'entitats de suport i institucions. Els motius d'aquest biaix els trobem tant en la posició social i la proximitat als espais polítics i socials de les diferents entitats, com a la desigualtat en la possibilitat de participació entre entitats de suport i d'abastiment, sent major en les primeres degut a les possibilitats d'incloure la participació dins del seu pla de treball. D'aquesta manera sovint l'expressió de la visió de les entitats d'abastiment i del territori queda relegada a la representació per part d'entitats de suport que, sovint amb biaixos en la seva mirada territorial i integral, pot transmetre una visió i/o opinió no sempre representativa de tot l'entramat social o ecosistema agroecològic ni inclusiva de la diversitat de significats, expressions i discursos de l'ESS i de l'agroecologia. El risc d'una representació esbiaixada i no representativa s'agreuja pel fet de què no existeix, per avui, una visió unitària del binomi ESS/Ae que es basi en grans consensos i que sigui capaç de desenvolupar un caràcter integrador de la diversitat social de l'ecosistema territorial. En aquest sentit, i en un moment d'auge discursiu i de projectes de foment de l'ESS/Ae, es detecta la importància de detectar pràctiques pròpies del màrqueting "verd" (en relació a l'agroecologia) o de màrqueting "roig" (en relació a l'ESS) que utilitzen els valors i pràctiques de l'agroecologia o de l'ESS per a beneficis privats i per a situar-se en una posició privilegiada tant en el mercat, a l'agenda social o política.

Amb tot, afrontar el repte de la visibilitat social de l'ecosistema agroecològic territorial requereix novament de desenvolupar la perspectiva territorial, de territorialitzar el discurs de l'agroecologia i de l'economia social i solidària, sovint encara amb una mirada urbanocèntrica i sectorial. Per vincular els ecosistemes agroecològics territorials amb les sobirania i sostenibilitat territorial cal superar el paradigma agrarista i situar-nos en el paradigma rural, ruralitzar i polititzar la perspectiva de l'agroecologia i de l'economia social i solidària. Per a fer-ho cal ampliar la perspectiva, enfortir la mirada territorial, garantir la representació discursiva de la

realitat de les iniciatives d'abastiment i de cada territori en concret, i prioritzar el vincle amb els moviments socials de base.

PROPOSTES D'ACCIONS REpte 8

1 Millorar la representació de les iniciatives d'abastiment en organitzacions representatives tant de l'agroecologia com de l'ESS.	2 Que les entitats de suport incorporin la feina de fer d'altaveu per fer visible discursos i realitats de les iniciatives d'abastiment i la realitat rural (des d'una funció de secretariat i no pas representativa).	3 Crear espais o xarxes d'acció política transformadora transversals, compartits i equitatius entre iniciatives de suport i d'abastiment.
4 Apostar per noves formes de sindicats agraris horitzontals que incloguin la perspectiva de l'agroecologia i l'ESS i que defensin que defensi els valors i el treball de la petita pagesia.	5 Millorar el coneixement del moviment de l'ESS pel què fa a context i realitat agrària i rural , i a nivell més específic en termes d'economia i estructura agrària (vinculat amb accions formatives).	6 Fer accions comunicatives conjuntes dels reptes i realitat del context socioterritorial on es desenvolupen les iniciatives de l'Ae/ESS i que fomentin tant la mirada integral i crítica com les possibilitats de millora des de l'entramat social.

7. Pràctiques significatives i replicables identificades

Com a darrer resultat del projecte, vinculat amb els objectius, s'han identificat algunes pràctiques significatives i replicables que s'estan portant a terme des de l'ESS. Es tracta de pràctiques no limitades al cooperativisme de treball, i limitades a l'espai concret de l'abastiment alimentari, és a dir, incloent aquelles iniciatives que tenen per objecte social des de la producció fins al consum d'aliment agroecològic.

Fruit de l'anàlisi territorial realitzada, es poden identificar **5 pràctiques d'ESS i amb base agroecològica** (productiva) significatives i replicables que haurien de millorar la possibilitat d'afrontar, amb diferent grau, els 8 reptes identificats. Entre elles destaquem la potencialitat del cooperativisme integral, i en concret del cooperativisme rural, especialment aquelles vinculades orgànicament amb entitats de suport, fet que els permet superar els biaixos en l'accés a la informació i a espais actuals de l'ESS. Malgrat 4 de les 5 pràctiques identificades estan organitzades en cooperatives, l'impacte social d'aquestes no es deu a la seva organització jurídica sinó a la seva pràctica. En aquest sentit es considera oportú remarcar novament que la importància de la transformació i apropiació social del que anomenem ecosistema agroecològic local vindrà condicionat per la pràctica agroecològica i la pràctica solidària, més que no pas per la figura jurídica.

Les pràctiques identificades en l'àmbit territorial estudiat són les següents:

Taula 7. Pràctiques significatives i replicables i iniciatives territorials que apliquen la pràctica

PRÀCTICA IDENTIFICADA	INICIATIVA TERRITORIAL
PRÀCTICA 1. EL COOPERATIVISME DE TREBALL EN PROJECTES AGROECOLÒGICS DIVERSIFICATS I NO NOMÉS PRODUCTIUS	Mas les Vinyes SCCL
PRÀCTICA 2. LA COOPERATIVA RURAL COM A FÓRMULA PER INTEGRAR LES INICIATIVES D'ABASTIMENT I DE SUPORT	Territori de Masies Coop
PRÀCTICA 3. LA COOPERATIVA INTEGRAL COM A FÓRMULA PER INTEGRAR CONSUM, PRODUCCIÓ I DISTRIBUCIÓ	L'Enllaç de l'Ebre SCCL
PRÀCTICA 4. LA COOPERATIVA DE SERVEIS COM A FÓRMULA PER A CREAR XARXES DE DISTRIBUCIÓ DE PROXIMITAT	Mengem Garrigues SCCL
PRÀCTICA 5. ESPAIS INFORMALS D'ACCIÓ COL·LECTIVA I MOVIMENT SOCIAL	Ramaderes.cat

Font: elaboració pròpia

PRÀCTICA 1. EL COOPERATIVISME DE TREBALL EN PROJECTES AGROECOLÒGICS DIVERSIFICATS I NO NOMÉS PRODUCTIUS. Mas les Vinyes

S'han identificat molt poques iniciatives productores (no transformadores) i que alhora siguin cooperatives de treball. Entre elles destaquem Mas les Vinyes (sant Martí d'Albar, Lluçanès).

Es tracta d'un projecte de vida comunitària i permacultura que gestiona una finca de 25 hectàrees de superfície agrària total (horta, fruiters, boscos) i petites explotacions ramaderes. A banda de l'activitat pròpiament agrària i ramadera també ofereixen formació i allotjament.

El 2013 es constitueix com a associació i el 2017 es crea la cooperativa de treball. Actualment són 3 sòcies.

Més informació: <https://www.maslesvinyes.com/>

PRÀCTICA 2. LA COOPERATIVA RURAL COM A FÓRMULA PER INTEGRAR LES INICIATIVES D'ABASTIMENT I DE SUPORT . Territori de Masies Coop

La cooperativa rural és una nova classe de cooperativa prevista en la Llei 12/2015 que combina, sota la fórmula d'una cooperativa integral, les funcions pròpies de les cooperatives agràries amb altres activitats de diversificació.

El caràcter integral permet, com en el cas de Territori de Masies Coop, introduir serveis de suport als propis socis, i inclús incorporar-los a la seva estructura societària (com és el cas de la cooperativa l'Arada).

Territori de Masies Coop és una cooperativa rural mixta agrària, de consum i de serveis amb domicili al Miracle (Riner, Solsonès) i que treballa principalment pels pobles del baix Solsonès i rodalies. Neix en un espai de promoció popular sostenible promogut per l'Arada (projecte ACTUA), i el 2016 es constitueix com a associació amb l'objectiu de promoure l'activitat social i econòmica relacionada amb el paisatge pagès, incorporant la pagesia, el turisme rural, la restauració i el teixit cultural. El 2019, amb el suport del programa Projectes Singulares de promoció de l'economia social i la creació de cooperatives, es crea la cooperativa rural que té per objecte social oferir serveis de suport i promoció a les entitats sòcies, i d'accés i organització del consum de productes alimentaris i no alimentaris en el cas de les sòcies de consum. Actualment està formada per 50 sòcies i una persona dinamitzadora contractada.

Més informació: <https://www.territoridemasies.cat/>

PRÀCTICA 3. LA COOPERATIVA INTEGRAL COM A FÓRMULA PER INTEGRAR CONSUM, PRODUCCIÓ I DISTRIBUCIÓ. L'Enllaç de l'Ebre

La cooperativa integral és una classe de cooperativa prevista en la Llei 12/2015 que té per objecte el desenvolupament d'activitats econòmiques o socials pròpies de diferents classes de cooperatives.

L'Enllaç de l'Ebre és una cooperativa integral, mixta de serveis (amb sòcies productores) i de consum. En la mesura que inclou sòcies agràries s'entén que, malgrat jurídicament no ser-ho, es pot arribar a comportar com a cooperativa rural. S'origina el 2018 arran d'una trobada entre grups de consum agroecològic de les Terres de l'Ebre i el 2019 es constitueix com a cooperativa.

La cooperativa articula una xarxa de distribució de productes agroalimentaris frescos i elaborats d'aliment i inicia la seva activitat la primavera del 2020. Ara són 135 persones sòcies, i hi han 4 persones contractades: 2 jornades completes i 2 mitges (aquestes com a autònoms).

Més informació: <https://somebre.org/es/home-es/>

PRÀCTICA 4. LA COOPERATIVA DE SERVEIS COM A FÓRMULA PER A CREAR XARXES DE DISTRIBUCIÓ DE PROXIMITAT– Mengem Garrigues

Mengem Garrigues neix com una agrupació de productores i elaboradores agroecològiques del territori de Ponent, creada durant la pandèmia, per facilitar la comercialització i la distribució de les petites productores arrelades al territori. Mengem Garrigues té l'objectiu de bastir una estratègia de comercialització i distribució conjunta que permeti als seus socis abaratir els costos de distribució, millorar alhora el volum de vendes i reduir les hores estructurals de feina que assumeixen les productores. Actualment Mengem Garrigues ha esdevingut una cooperativa de serveis.

Els socis de serveis comuns inclouen també socis agraris i per tant, malgrat jurídicament no ser-ho, es pot comportar com a cooperativa rural. Actualment són 15 socis i una persona treballadora.

Mengem Garrigues es constitueix amb el suport de la convocatòria d'ajuts de projectes singulars, per a l'any 2020-2021, i permet a les iniciatives d'abastiment poder fer un salt d'escala, generar nous llocs de treball i millorar l'organització del treball de les iniciatives d'abastiment, que no han d'encarregar-se de les tasques de distribució i comercialització. El seu origen el trobem molt vinculat a la tasca de promoció i articulació agroecològica que es fa des de la cooperativa de treball Tres Cadires, d'Arbeca, elaboradora de licors artesanals i alhora membre actiu de l'ateneu cooperatiu Ponent Coopera.

Més informació: <http://www.mengemgarrigues.cat/>

PRÀCTICA 5. ESPAIS INFORMALS D'ACCIÓ COL·LECTIVA I MOVIMENT SOCIAL– Ramaderes.cat

Ramaderes de Catalunya és una xarxa informal de dones pastores de Catalunya que neix el 2018 i que actualment compta amb unes 50 participants. Es tracta d'un moviment social de l'economia feminista en l'àmbit ramader i de reivindicació de la ramaderia extensiva que s'organitza i es basa en l'ajuda mútua. No té per tant finalitats productives ni econòmiques. Es presenta com a experiència a destacar justament per la seva peculiar naturalesa i per, fora de la organització pròpia de l'economia social i solidària, el seu important impacte en la generació de discurs i foment del debat directament relacionat amb el foment de l'agroecologia i l'economia solidària a territoris rurals.

Més informació: @ramaderescat (twitter, instagram)

La següent taula pretén fer una comparativa aproximada i orientativa de cadascuna de les pràctiques identificades i la seva relació amb els 8 grans reptes estratègics identificats en el si del projecte.

Taula 8. Resum de les iniciatives/pràctiques identificades segons l'impacte en els 8 reptes del binomi Ae/ESS.

	PRÀCTICA 1. EL COOPERATIVISME DE TREBALL EN PROJECTES AGROECOLÒGICS DIVERSIFICATS I NO NOMÉS PRODUCTIUS - Mas les Vinyes Sccl	PRÀCTICA 2. LA COOPERATIVA RURAL COM A FÓRMULA PER INTEGRAR LES INICIATIVES D'ABASTIMENT I DE SUPORT- Territori de Masies Coop	PRÀCTICA 3. LA COOPERATIVA INTEGRAL COM A FÓRMULA PER INTEGRAR CONSUM, PRODUCCIÓ I DISTRIBUCIÓ- L'Enllaç de l'Ebre Sccl	PRÀCTICA 4. LA COOPERATIVA DE SERVEIS COM A FÓRMULA PER A CREAR XARXES DE DISTRIBUCIÓ DE PROXIMITAT- Mengem Garrigues SCCL	PRÀCTICA 5. ESPAIS INFORMALS D'ACCIÓ COL·LECTIVA I MOVIMENT SOCIAL- Ramaderes.cat
1. Accés a la informació i als recursos del moviment	● ● ●	● ●	● ● ●	● ● ●	●
2. Formació entorn a la mirada territorial de l'Ae i l'ESS	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
3. Organització en cooperativisme de treball o la incorporació de socis/es de treball en altres tipus de cooperatives	● ● ●				
4. Accés a les xarxes de suport (informal, de suport, de moviment)	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●
5. Accés a les xarxes d'intercooperació (a nivell econòmic, de projectes...)	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	●
6. Accés a finançament (subvencions, sistemes d'aportacions de socis/es...)	● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	
7. Accés a serveis financers ètics i de l'ESS	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	●
8. Visibilitat a l'agenda social i política i al mercat	● ●	● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●

Font: elaboració pròpia

1. Accés a la informació i als recursos del moviment

- Les iniciatives que presenten un millor accés a la informació i als recursos del moviment són Mas les Vinyes, L'Enllaç de l'Ebre i Mengem Garrigues. Aquest millor accés té diferents motius:
  - en el cas de *Mas les Vinyes*, l'accés a la informació del moviment del binomi Ae/ESS és gran, i li és conferida principalment a través de les xarxes en les què neix i es crea, ja vinculades tant a l'agroecologia com a l'ESS. La condició de

cooperativa de treball, i a més a més l'afiliació a la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya, facilita molt tant l'accés a la informació i recursos com el coneixement entre iniciatives.

- En el cas de *l'Enllaç de l'Ebre*, tant en la gènesi com en la creació i procés de consolidació, l'Enllaç de l'Ebre ha disposat d'una xarxa de suport especialment informada i vinculada al cooperativisme de consum i a la distribució agroalimentària, en especial, amb Katuma. L'accés a la informació relativa a l'Ae/ESS és alta, malgrat possiblement, pel fet de centrar-se molt en el consum, la informació relacionada amb la agroecologia més tècnica-agronòmica o del sector primari pot ser més reduïda de cara enfora, al si de la cooperativa existeixen espais informals per compartir coneixement i bones pràctiques al respecte. A banda, el fet d'impulsar-se especialment des del programa Singulars, i en aliança amb Foodcoop i super Coop Manresa, i al estar estretament vinculats als Ateneus cooperatius i altres xarxes, fa que l'accés a la informació relativa a recursos de suport per l'ESS sigui important.
- En el cas de *Mengem Garrigues*, l'accés a la informació del moviment del bionmi Ae/ESS li ve conferida sobretot a través de la diversitat en la naturalesa de les seves sòcies, i pel fet de tenir integrada dins l'estructura societària una entitat de suport.
- En un segon nivell, a *Territori de Masies* l'accés a la informació del moviment del bionmi Ae/ESS li ve conferida sobretot a través de la diversitat en la naturalesa de les seves sòcies, i pel fet de tenir integrada dins l'estructura societària una entitat de suport.
- Per últim, en el cas de *Ramaderes*, l'accés a la informació del moviment del binomi Ae/ESS és més feble i es genera a través de l'experiència i xarxes de les diferents participants.

2. Formació entorn a la mirada territorial de l'Ae i l'ESS

- Totes les iniciatives identificades presenten una elevada formació i habilitats per incorporar la mirada territorial de l'Ae i l'ESS:
  - *Mas les Vinyes*, pel seu caràcter integral, no a nivell jurídic sinó a nivell d'objecte social i el vincle directa amb la vida comunitària, li confereix molt bona capacitat per desenvolupar una visió integral i enfocament territorial de l'Ae/ESS.
  - *Territori de Masies Coop*, a nivell de promoció i formació, la diversitat en la naturalesa de les seves sòcies li confereix la protecció d'una mirada integral i territorial i una major capacitat de transferència tècnica entre sòcies i de creació conjunta.
  - *L'Enllaç de l'Ebre*, a nivell de formació i de desenvolupament de mirades integrals del binomi Ae/ESS, possiblement el major protagonismes del consum pot esbiaixar la mirada integral però al mateix temps, el treball directe entre productors i consumidors ha de poder facilitar la viabilitat de la planificació productiva, ja que moltes de les productores ja treballaven amb canal HORECA i amb grups de consum.
  - *Ramaderes.cat*, la seva diversitat de sòcies li permet tenir aquesta millor aproximació al territori i incorporar la mirada territorial en el binomi Ae/ESS.

- *Mengem Garrigues* La organització social de la cooperativa, amb sòcies comunes que majoritàriament produeixen o elaboren producte agroecològic i que alhora estan vinculades al moviment i espais de l'ESS, permet que la formació i promoció d'habilitats integrals sigui òptima i adaptada a la mirada territorial de l'abastiment alimentari.

3. Organització en cooperativisme de treball o la incorporació de socis/es de treball en altres tipus de cooperatives

- L'organització del cooperativisme de treball o la incorporació de la figura del soci/a de treball en altres tipus de cooperatives està poc implantat entre les iniciatives agroecològiques analitzades, degut, com ja s'ha comentat al llarg del treball, a les pròpies limitacions d'aquesta figura jurídica per adaptar-se a les especificitats i singularitats tant del sector primari com de la petita pagesia agroecològica. Així, és absent en totes les iniciatives, i només el treball a Mas les Vinyes.
  - *Mas les Vinyes*: la seva organització en **cooperativisme de treball** li ve facilitada per no tractar-se d'un projecte pagès convencional, sinó de nova creació i que combina l'activitat primària amb altres activitats.
  - *Territori de Masies Coop*: el cooperativisme de treball com a tal no hi és present, i es veu difícil que a curt o mitjà termini es puguin crear els llocs de treball mínims per poder ser considerat com a tal. Sí que s'ha valorat la possibilitat d'incorporar la figura de soci de treball.
  - *Enllaç de l'Ebre*: el seu vincle amb el cooperativisme de treball es limita a la condició d'entitat federada a la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya. Sí que compta amb personal contractat, que podria passar a ser soci/a de treball en un futur.
  - *Mengem Garrigues*: el vincle amb el **cooperativisme de treball** de moment és inexistent i es limita al fet que és una fórmula jurídica amb la què s'organitzen cooperatives sòcies com Tres Cadires.
  - *Ramaderes.cat*: en tractar-se d'una associació d'iniciatives individuals de petita pagesia, no contempla el treball.

4. Accés a les xarxes de suport (informal, de suport, de moviment) i 5. Accés a les xarxes d'intercooperació (a nivell econòmic, de projectes...)

- L'accés a les xarxes, ja siguin de suport (informal, de suport i de moviment), com l'accés a les xarxes d'intercooperació (a nivell econòmic, de projectes, etc.), és alt en totes les iniciatives identificades.
  - *Mas les Vinyes*. L'accés a les xarxes de suport és alt i vinculat, novament, tant al seu origen com amb la integralitat del seu objecte social i diversificació econòmica. Aquest accés a les xarxes de suport li determina també una major capacitat d'intercooperació, que és facilitada, tot i que no ha participat directament amb programes d'Economia Social de la Generalitat de Catalunya, per la seva condició de cooperativa de treball.
  - *Territori de Masies Coop*: l'accés a xarxes de suport es materialitza sobretot a escala territorial i a través de la participació com a sòcies a la cooperativa

Coop57. Aquesta articulació territorial fa que les principals relacions d'intercooperació es facin amb iniciatives del propi territori, tot i que comparteix espais amb altres entitats i iniciatives, sobretot a través de les entitats de suport sòcies de Territori de Masies Coop i a la experiència personal de diferents sòcies de la cooperativa.

- *L'Enllaç de l'Ebre*: l'accés a xarxes de suport i d'intercooperació és important especialment en el sector de la distribució i el consum agroecològic i a l'espai social de l'Economia social i solidària. També disposa de xarxa de suport territorial, amb col·laboracions amb cooperatives històriques com la cooperativa agrària l'Aldea.
- *Mengem Garrigues*: l'accés a xarxes de suport és important tant a nivell territorial com a nivell sectorial de l'agroecologia i, especialment, de l'ESS. Ramaderes: Tant l'accés a la informació relativa al binomi Ae/ESS com la formació i l'accés a xarxes de suport es generen a través de l'experiència i xarxes de les diferents participants que es materialitza a través de l'ajuda mútua i el suport entre les membres.
- *Ramaderes.cat*: l'accés a les xarxes de suport des d'una vessant més informal és molt elevat, en el sentit que l'associació actua des del suport mutu i les relacions entre les iniciatives que en són sòcies. No obstant, per la seva naturalesa d'associació i no estar directament interpellada per l'espai propi de l'ESS i el cooperativisme de treball, no té un bon accés a les xarxes d'intercooperació que es teixeixen dins l'espai de l'ESS.

5. Accés a finançament (subvencions, sistemes d'aportacions de socis/es...) i 7. Accés a serveis financers ètics i de l'ESS

- L'accés al finançament i als serveis financers ètics és prou elevat entre les iniciatives identificades, tot i que cal dir que la informació obtinguda amb les entrevistes és limitada i es disposa de poca informació al respecte.
  - *Mas les Vinyes*: es disposa d'informació pel fet de comptar i participar en xarxes de suport i d'intercooperació, però l'accés és limitat degut a la càrrega de treball que suposa gestionar subvencions, etc.
  - *Territori de Masies Coop*: la pròpia naturalesa de la cooperativa, que compta amb diferents perfils de sòcies i el fet que aquestes participin amb altres entitats i iniciatives i/o també a través de la intercooperació, enriqueix i facilita l'accés a informació i participació a programes de millora del finançament, i a la participació en projectes de finances ètiques.
  - *L'Enllaç de l'Ebre*: la naturalesa de la pròpia xarxa facilita un bon accés a la informació relacionada amb el finançament (subvencions, sistemes d'aportacions de socis/es...) i les eines de suport. Aquestes xarxes han facilitat també l'accés a informació, coneixement i participació en projectes de finances ètiques.
  - *Mengem Garrigues*: tant el fet de comptar amb xarxes com per la vinculació amb el cooperativisme de treball i estar dins l'espai de l'ESS, fan que tinguin un bon accés a la informació i a la gestió de línies de finançament tipus subvencions, i a pràctiques de finançament comunitari via quotes que ja s'estan desenvolupant des de cooperatives sòcies, com és el cas de la Comunitat Tres Cadires de la cooperativa Tres Cadires.

- *Ramaderes.cat*: en aquesta iniciativa, l'accés al finançament és nul en el sentit que l'associació no gestiona subvencions ni té projectes propis, i pel que fa a l'accés als serveis financers, es disposa del coneixement per part de les ramaderes que formen part de l'associació, però no s'han utilitzat a nivell col·lectiu.

8. Visibilitat a l'agenda social i política i al mercat

- La visibilitat a l'agenda social i política i al mercat és notablement elevada, sobretot en algunes de les iniciatives identificades:
  - *Mas les Vinyes*: novament la integralitat i la seva participació en espais de l'ESS i de l'Ae el permet ser més visible. En aquest sentit destacar el paper de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya.
  - *Territori de Masies Coop*: possiblement l'enfocament sobretot territorial fa que la seva visibilitat social i política es limiti també a escala territorial però això no vol dir que amb menys impacte en l'assoliment de l'objecte social.
  - *L'Enllaç de l'Ebre*: és important i es relaciona tant amb l'enxarxament amb entitats d'abast català i espanyol, públiques i comunitàries, com amb la important valoració social que avui gaudeix la distribució i el consum agroecològic, objecte principal de la cooperativa.
  - *Mengem Garrigues*: aquesta és important i va de mà de la xarxa de suport de què disposa i de les xarxes en què participa, tant territorials com sectorials de l'agroecologia i en concret de la distribució i comercialització.
  - *Ramaderes.cat*: la seva visibilitat social i política és important i amb un impacte social notable, amb una participació activa en la divulgació i reivindicació de la situació de les dones ramaderes i de la ramaderia agroecològica, amb un important paper en la generació de discurs i generació de discurs social.

8. Reflexions finals

Aquest projecte ha permès realitzar una **diagnosi participada** que ha culminat en la identificació de **8 reptes principals** per a la millora de la promoció de l'ESS/Ae des dels ecosistemes agroecològics locals com a unitat social accionable i/o transformadora, i un recull de propostes que aporten eines d'anàlisi i reflexions sobre els ecosistemes agroecològics locals del món rural català.

Per una banda, ha permès veure els tipus de **relacions** que s'estableixen entre els diferents actors que configuren els entramats socials (ecosistemes agroecològics locals). S'ha visualitzat la proximitat dels diferents agents respecte els valors i pràctiques pròpies de l'Ae i de l'ESS (enteses com a binomi), i situat aquestes iniciatives en relació a la proximitat Ae/ESS i a la seva posició social (entesa com a equivalent a poder o facilitat de mobilitzar recursos i discursos fruit de la seva posició social en el territori concret). A partir de la posició relativa a l'eix Ae/ESS i a la proximitat entre iniciatives, s'han identificat **tres grups d'afinitat**: els grups informals; els grups d'acció formalitzats, i dins d'aquests, les cooperatives agràries històriques; i el pol institucional. Les relacions que s'estableixen dins de cada grup i entre els diferents grups són diverses per cada ecosistema agroecològic local i mostren la seva pluralitat i diversitat territorial, indicadors alhora de la complexitat dels diferents ecosistemes en el món rural català. S'ha constatat també l'existència de diferents percepcions i significats que s'atorga tant a l'agroecologia i l'economia social i solidària que per una banda constaten una diferència en el coneixement dels models (especialment pel què fa a l'economia social i solidària), i per altra el caràcter polisèmic en què han esdevingut ambdós conceptes, posant de manifest la necessitat de treballar, consensuar i reforçar els aspectes bàsics que permeti acollir diversitats de percepcions i aproximacions, i sobretot desvincular-los de la fórmula jurídica i centrar-nos en la pràctica. D'aquesta forma es maximitza la diversitat, es facilita el reconeixement entre iniciatives i es potencia la capacitat transformadora dels entramats socials o ecosistemes agroecològics locals. Sens dubte la **mirada i sostenibilitat territorial** (social, econòmica i ecològica) és un d'aquests aspectes bàsics i claus, i justament un aspecte que s'ha identificat com a dèbil o poc pregnant en diversos discursos tant de l'ESS com de l'Ae des dels grups d'afinitat més institucionalitzats.

D'altra banda, s'ha posat de manifest una realitat ja coneguda i constatada en pròpia experiència directament per les iniciatives d'abastiment que són els desajustos i limitacions que presenta el **cooperativisme de treball** per crear ocupació en el sector agrari, i també les reticències que presenta una part de la pagesia del món rural català per atansar-se a aquesta fórmula jurídica en concret, però també per atansar-se al moviment de l'ESS i també al moviment de l'AE, en general. S'ha constatat una major adequació del cooperativisme de treball en les iniciatives de suport o les d'abastiment no directament productives o desvinculades de la propietat de la terra. Per contra s'ha constatat una inadequació del model de cooperativisme de treball per a petites explotacions familiars, degut tant a la pròpia estructura i capacitat de generar llocs de treball, a dificultats o barreres inherents a la propietat de la terra, com també a dificultats de gestió derivades tant del desconeixement del model com de l'increment de les tasques de gestió que significa organitzar-se en cooperatives de treball. Malgrat la centralitat del treball tant en l'objectiu implícit d'organització col·lectiva com en la construcció de sobirania, avui en dia moltes iniciatives de producció agroecològica (i especialment les vinculades a la producció agroramadera) veuen difícil la organització en el marc del cooperativisme de treball. En la producció agroramadera el cooperativisme de treball topa amb uns reptes propis (si no

limitacions - cal generar ocupació estable de com a mínim dues persones...) vinculats a la cultura i la gestió de la propietat, a la gestió i a la necessària consolidació de llocs de treball. La realitat anterior també ens evidencia que l'aplicació de l'indicador del nombre d'iniciatives de cooperatives de treball no ens serveix com a indicador del grau d'expressió de pràctiques de l'ESS en aquests territoris. És a dir, si canviem l'indicador de fórmula jurídica pel de les pràctiques de l'ESS veurem que l'expressió d'aquesta en territoris rurals és substancialment més alta. Fa anys que iniciatives referents de l'ESS a nivell català i peninsular ja van reconèixer l'especial sensibilitat de barrera de la fórmula jurídica en territoris rurals, i han incorporat i prioritzat la pràctica de l'ESS. És el cas de Coop57, que ha creat criteris socials adaptats a la realitat pagesa. Altres iniciatives com Pam a Pam avaluen la pràctica d'aquests iniciatives sense passar-los el filtre de la fórmula jurídica. Per contra, en l'àmbit de producció alimentària, el cooperativisme de treball sí que és present, i aparentment molt més present i fàcil de promoure en iniciatives d'artesanía alimentària que no estan directament vinculades a la gestió de la propietat (per exemple obradors alimentaris), en iniciatives de suport i dinamització d'aquests ecosistemes agroecològics locals, i inclús en diferents cooperatives agràries o rurals que ja existeixen o que s'estan promovent però que no tenen en compte el cooperativisme de treball. Si bé el cooperativisme agrari ha explorat, i està explorant, diferents oportunitats de diversificació dels seus serveis cap a serveis comunitaris i socials als pobles on es desenvolupen, avui aquest procés reflexiu no té en compte les possibilitats que pot oferir-hi la integració del cooperativisme de treball i per tant la transició cap a cooperatives rurals mixtes agràries i de treball. En aquests ecosistemes agroecològics locals cal incloure també diferents iniciatives d'altres sectors econòmics que ja es vinculen amb la producció agroecològica. Parlem, entre altres, del sector turístic, el de la restauració, el del comerç, i diferents iniciatives de consum conscient. Un altre dels principals motius de la inadequació del model de cooperativisme de treball al sector primari productiu és la pèrdua d'accessibilitat a recursos propis del sector primari (vinculats al Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural) per a figures que no siguin cooperatives agràries. Aquest fet consolida la idoneïtat d'una de les conclusions de la recerca, la **idoneïtat del model de cooperativisme rural**, que incorporin la cooperativa de treball, i la idoneïtat d'aportar per la **figura del soci de treball** com a eina per democratitzar les relacions de treball de les diferents cooperatives existents que no siguin de treball. A banda, s'ha posat de manifest una necessària revisió dels criteris normatius i metodològics d'avaluació de l'impacte social de les cooperatives pel què fa a la generació de llocs de treball. Com s'ha mencionat més amunt, el cooperativisme de treball no és un model organitzatiu adaptat a la gran majoria de la petita pagesia catalana i per tant els indicadors propis del cooperativisme de treball no hi són aplicables. Paral·lelament el sector agrari perd any a any ocupats agraris, i la petita pagesia familiar és majoritària i clau en tots els entramats socials analitzats.

Tot plegat evidencia la necessitat d'ampliar la perspectiva de la **metodologia d'anàlisi d'impacte** de llocs de treball i adaptar-la a la realitat pagesa i territorial i introduir-ne nous indicadors. Aquest és, sens dubte, un camí a recórrer i que ha de permetre i adequar el cooperativisme de treball i els recursos de l'ESS amb la realitat de la petita pagesia i el moviment agroecològic del territori català. Per a avançar-hi és indispensable superar la segmentació administrativa i fragmentació conceptual i construir una **mirada integral des del treball conjunt entre departaments**: el Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural i el Departament d'Empresa i Treball. Amb la mateixa intensitat que interpel·la a l'administració pública, el repte de la integralitat afecta també als moviments i espais de l'Ae i l'ESS. En definitiva, i com es deia més amunt, cal reforçar la mirada territorial com a màxima expressió de la integralitat i màxima capacitat d'acollir la diversitat de mirades i realitats. Aquesta mirada territorial no pot ser

autàrquica i la seva construcció ha d'incloure les relacions amb altres territoris i cercar aliances amb territoris (i els seus entramats socials) amb qui comparteixi compromisos i voluntats socials.

Per tant, cal que els **moviments de l'ESS i de l'AE adoptin una mirada** molt oberta, flexible i generosa per poder incloure totes les diferents realitats del món rural català que avui poden no sentir-se interpel·lades per aquests moviments però que es poden alinear amb els seus principis. Per potenciar l'agroecologia basada en pràctiques de l'ESS, cal tenir en compte tot l'entramat social present en el món rural català i les seves interrelacions. Alhora, per millorar l'impacte social dels moviments i iniciatives que treballen per la sostenibilitat local agroecològica, cal revisar i repensar les eines i productes que s'estan oferint en l'actualitat i elaborar propostes per trencar desigualtats en l'accés a la informació i recursos. En aquest sentit, un dels resultats del treball ha estat el recull d'un conjunt de propostes d'accions per fer front als reptes. Diferents propostes apunten en la necessària reconducció dels serveis de les entitats de suport a l'ESS i l'agroecologia, enfocades com a servei directe a la pagesia i a les entitats d'abastiment.

S'ha constatat també que l'accés a la **informació de l'espai social de l'ESS** presenta recorregut per millorar la seva accessibilitat al territori rural. Aquest sovint ve de la mà de la presència d'entitats de suport vinculades directament a l'espai social o al propi moviment, i quan al territori no hi ha una articulació de l'ESS, l'accessibilitat passa a dependre dels vincles que s'estableixen amb xarxes catalanes, avui en procés de descentralització però encara concentrada en àrees urbanes. També l'accés a les xarxes de suport i l'accés a la intercooperació presenten molts punts de millora per poder redistribuir de manera més equitativa els recursos, reforçar la viabilitat econòmica i social de les iniciatives agroecològiques i en definitiva, millorar l'impacte de les iniciatives.

Pel què fa a la **formació** en general no es percep com a factor estratègic, especialment pel què fa a la pagesia, que en general té recursos formatius a l'abast relacionats amb tècniques agronòmiques pròpies de l'agroecologia. Pel què fa a la formació en termes d'ESS, els Ateneus Cooperatius i altres entitats de suport desenvolupen una tasca important, malgrat s'ha identificat una mancança en la mirada territorial i en la formació o promoció de fórmules com el cooperativisme rural o la promoció de la figura de socis de treball. L'enfortiment d'aquesta mirada territorial dependrà de la capacitat de construir aliances amb altres entitats amb expertesa en sostenibilitat territorial i també agroecològica. Finalment, mencionar que justament la mirada territorial és la que evidencia i uneix els valors de l'Ae i l'ESS, i per tant reforça el reconeixement entre iniciatives i n'amplia el camp d'acció i possibilitats de transformació. Permet també enfortir la dimensió política i comunitària de l'agroecologia, dimensions poc expressades, segurament més per manca de referencialitat conceptual (en certs sectors, majoritaris segons l'espai o territori, l'imaginari de l'agroecologia es redueix a l'agroecologia tècnica-agronòmica) que no pas per compromís o voluntat.

El darrer aspecte abordat en aquest projecte ha estat l'accés als **recursos financers** per part de les iniciatives que configuren els ecosistemes agroecològics locals. S'han pogut identificar algunes necessitats d'acompanyament en l'accés i la gestió de subvencions així com en gestió econòmica financera i articulació de plans de viabilitat, també la necessitat d'adequar els serveis financers (condicions, temps de retorn i garanties) amb les característiques i necessitats pròpies del sector, que difereixen respecte a les d'altres empreses de l'ESS d'altres sectors econòmics.

Finalment, i ja per acabar, creiem indispensable **reconèixer la riquesa dels entramats socials vinculats a la pagesia i l'ESS al nostre país**. Malgrat quedi camí a recórrer, el capital social existeix, és divers, i socialment cada vegada és més reconegut. La coincidència actual dels

moviments agroecològics i de l'ESS, així com dels recursos públics i/ o privats i comunitaris associats, fa que ens trobem en un **moment clau per la promoció de l'Ae/ESS**, tant a nivell territorial com a nivell català, sense que el necessari salt d'escala abandoni la mirada territorial, ni a la inversa. Sent l'Ae i l'ESS cada vegada més presents a l'agenda social i política, i havent irromput a l'agenda social amb la força que ho han fet, els principals reptes actuals són de reconeixement de l'altre i de la diversitat d'aproximacions, el de maximitzar la socialització de recursos i la permeabilització de determinats grups d'afinitat, sobretot els què tenen major accés a recursos i que se solen concentrar en entitats de suport. Per a fer-ho cal basar-nos més en les pràctiques que en la personalitat jurídica, afrontar el repte de reconstruir la mirada territorial i integral, treballar de forma transdisciplinària i des de la cooperació.

Cal seguir treballant per millorar la capacitat de transformació dels diferents ecosistemes agroecològics locals. Per avançar-hi és imprescindible seguir aportant els espais i treball necessaris per fer aquest **canvi de mirada cap a una mirada territorial, inclusiva i projectiva**. Tal com s'ha constatat en el treball, les possibilitats per crear i mantenir aquests espais són molt diferents entre els diferents grups i actors. Caldrà repensar també com articular la continuació d'aquest debat per garantir que tothom que hi vulgui participar, pugui fer-ho, i això significa treballar també per garantir unes relacions equitatives en l'esforç que suposa participar-hi, diferenciant qui pot d'aportar-hi un treball, que ja forma part del pla de treball de l'entitat o té una responsabilitat implícita i reconeguda de fer-ho.

9. Annexes

9.1. Annex. Relació d'entitats entrevistades

Àmbit territorial	Entitats d'abastiment	Entitats d'abastiment
Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre	• Cal Camat • Ecopagesos • Riet Vell • L'Enllaç de l'Ebre • L'Aresta	• Associació Vall del Corb • Banc de Terres del Priorat • La Safranòria • Grup de consum la Vianda • Consell Comarcal de la Terra Alta
Pirineu	• La Gavasenca • Agrària i Ramadera del Pallars SCCL • Bioabenur • Biolord • Biera aranesa • El verger Cerdà • Làctics l'esquella	• Al teu gust-Ajuntament de Tremp • Escola de Pastors • Ateneu Cooperatiu de l'alt Pirineu i Aran • IDAPA
Ponent	• L'Olivera • La Temporada • Lo Vilot • La Garbiana • La Lleteria Obagues Talma	• Lo Fato grup de consum • ADV Ecològica de Ponent • Ponent Coopera • Tres Cadires • Viver d'agricultors de Ruffa •
Terres Gironines	• Planesa • Vessana • Llavora • La Selvatana • Nueset Avellanes • Hortgànic • Peralada Mas Marcè	• Món Empordà • Verntallat • Xarxa Pagesa • Empesca't
Catalunya Central	• Biolord Coop • Cal Roio • Cooperativa de Salelles • Ecomercaderet • Mas les Vinyes	• Eixarcolant • La Pellofa • Supercoop Manresa • Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central • XASACC • Territori de Masies Coop
Catalunya	• Ramaderes.cat	• ARCA • Arran de Terra • Xarxa de Conservació de la Natura • Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya

9.2. Annex. Models d'entrevista

Model d'entrevista a les iniciatives d'abastiment agroecològic

Projectes d'abastiment alimentari

Consta de 9 seccions.

1. Nom del projecte

1a PART Forma jurídica i objecte social

2. Zona geogràfica

Marqueu només un oval.

- ☐ Pirineu
- ☐ Girona
- ☐ Camp de Tarragona
- ☐ Terres de l'Ebre
- ☐ Plana de Lleida
- ☐ Catalunya Central i plana de Vic

3. Forma jurídica

Marqueu només un oval.

- ☐ cooperativa
- ☐ CB
- ☐ SA
- ☐ SL
- ☐ autònom
- ☐ SCP
- ☐ Altres:

---

4. Si sou cooperativa perquè? i si no sou cooperativa, us ho heu plantejat? perquè no finalment?

---

5. Quin és l'origen del projecte

Marqueu només un oval.

- ☐ Nova creació
- ☐ relleu familiar
- ☐ relleu no familiar
- ☐ Altres: _____

6. Objecte social (producció, fan algun tipus d'elaboració amb les matèries primeres)

---

7. Disposeu d'algun segell tipus? DOP, IGP, eco??Marca territorial, marca de garantia, marca col·lectiva o segells participatius

---

---

8. Anys de creació (escriure el numero XXXX)

---

9. Etapa en què es troba el projecte

Marqueu només un oval.

☐ llançament

☐ creixement

☐ estabilització

☐ decreixement

☐ jubilació propera

☐ tancament proper

☐ Altres: _____

10. vols aprofundir en l'explicació de l'anterior?

---

11. Seu social

---

12. VALORAR EL CONEIXEMENT EN EL COOPERATIVISME DE TREBALL en ESS i si han comptat amb algun projecte entitat de suport. Us hi seguiu relacionant? i de quina forma?

---

13. En iniciar l'activitat, heu comptat amb el suport (econòmic, social) d'alguna entitat? Si és que sí, com valoreu l'experiència? Si és que no, per què? (desconeixement, per manca de necessitat?). Com us arriben o com accediu a aquests recursos de suport al finançament i de suport i en concret als propis de l'ESS (inclòent finançament solidari i ètic)

2a part Dimensió productiva

14. Sistema productiu (poden haver varies respostes)

Selecioneu totes les opcions que corresponguin.

- ☐ Agroecològic
- ☐ Biodinàmic
- ☐ Permacultura
- ☐ Agricultura ecològica
- ☐ Agricultura integrada
- ☐ Convencional

15. Si el maneig no és agroecològic hi ha voluntat de transició?

---

16. Si és projecte agricultor: Nombre d'ha cultivades // Si és un projecte ramader: Número d'animals i ha pasturables. Teniu races autoctones?

---

17. Si es ramaderia, sistema producció

Marqueu només un oval.

- ☐ Intensiva
☐ Extensiva
☐ Semiextensiva

18. A l'hora d'adquirir un producte, es contemplen criteris de consum responsable? (a nivell de consum i de proveïdors, sigui prioritització de criteris ecològics convencionals, o prioritització proveïdors locals, o de l'ESS etc).

---

19. Canals de distribució i venda

Dimensió i característiques econòmiques

20. % d'ingressos provinents de subvencions? Posar número sense el símbol %

---

21. La vostra activitat principal, quin % de facturació suposa? i el vostre client més important, quin % de la facturació suposa? - quin % suposen els deutes? (sobre guanys nets o excedents)"

---

22. Has hagut de sol·licitar, o tens previst fer-ho, finançament ? A quines entitats has recorregut? Has tingut en compte les finances ètiques? Quines? Quin n'ha sigut el resultat? ULL POSER JA ESTÀ RESPOST A DALT

Treball

23. Número de persones a l'equip de treball tots els treballadors/es són sòcies del projecte productiu? o son assalariats o bé treballadors/es per compte propi?

---

24. Tothom treballa a jornada completa? quina dependència econòmica es te del projecte?

---

25. Forquilla salarial

---

26. Ratio home/dona

---

27. Ràtio home/dona a espais directius o CR en cas de cooperatives

---

28. Bretxa salarial entre homes i dones

---

29. Heu tingut en compte el gènere en el si de l'entitat d'alguna manera? si s'ha fet, com heu afrontat els reptes que suposa?

---

30. Quin horari feu? teniu present la conciliació feina-social-familiar

---

---

31. Mitja d'hores treballades/dia? Comptabilitzem les tasques reproductives?

---

32. Dies de descans/setmana

---

33. Dies de vacances/any

Governança

34. Governança interna: quin model de governança hi ha? i nivell de participació interna dels membres del projecte, accés a la informació i presa de decisions. més rígid o vertical, més assembleari, incorporen eines de sociocràcia. Resum: bona / regular / dolenta

---

---

35. Governança externa: Vinculació obertura del pla de treball o avaluació de la feina de l'entitat per part del territori on es treballa.

---

36. Destacaries alguna eina de comunicació o transparència que facilitin els tipus de governança interna o externa?

Xarxes, implicació territorial i intercooperació

37. Formen part d'una cooperativa agrària?

si / no + Perquè, quina opinió en teniu?

---

38. Participació en xarxes i entitats de segon grau (cooperatives de tipus integral i/o rural) locals, catalanes o més - incloure xarxes de productores, xarxes de consum, etc

Quines? i quina és l'experiència?

---

39. Coneixement sobre iniciatives ESS al territori: Quines entitats i recursos de l'ESS coneixen i amb quines s'han relacionat?

---

40. Valoració d'experiència que han tingut amb entitats de suport amb l'ESS (Coop57, Federació cooperatives treball, Federació cooperatives agràries, etc)

---

41. En iniciar l'activitat, heu comptat amb el suport d'algun projecte similar al vostre? és del vostre entorn?

---

42. L'entitat coopera amb altres que proporcionen els mateixos productes o serveis

---

---

43. Comparteixen maquinària, instal·lacions,..?

---

44. Arran de la vostra activitat, ¿genereu algun tipus de bé, servei o material que poseu a lliure disposició del comú i/o gene-reu béns creatius o co-neixement ?

Dimensió política

45. Participació en sindicats/implicació política moviment sectorials o territorials?

Sostenibilitat del projecte

46. Quins canvis en el seu projecte s'han vist obligats a dur terme arran del COVID?
ULL! tenir present al llarg de tota l'entrevista

---

47. Quants anys creuen que pot mantenir-se la iniciativa? I per quins motius seria?
(manca de relleu, viabilitat econòmica, viabilitat social)

---

48. Abans de plegar intentaran traspasar la finca? Quines eines té a l'abast?

POSICIONAMENT;

49. Des de la teva perspectiva, com definiríies agroecologia i com hi treballes?

"No es poden fer servir aquestes paraules: Sobirania alimentària, consum, agricultura social, medi ambient"

50. Des de la teva perspectiva, com definiríies Economis Social i Solidària i com hi treballes?

NO UTILITZAR: Transformació social, capitalisme, transició ecosocial o sostenibilitat, persones al centre, cures, Cooperació, sinèrgies SIMPLIFICAR CONCEPTES,

Projectes d'acompanyament

Consta de 9 seccions.

1a PART Forma jurídica i objecte social

1. Nom del projecte

---

2. Zona geogràfica

Marqueu només un oval.

- ☐ Pirineu
- ☐ Girona
- ☐ Camp de Tarragona
- ☐ Terres de l'Ebre
- ☐ Plana de Lleida
- ☐ Catalunya Central i plana de Vic

3. Forma jurídica

Marqueu només un oval.

- ☐ cooperativa
- ☐ CB
- ☐ SA
- ☐ SL
- ☐ autònom
- ☐ SCP
- ☐ Altres:

---

4. Si sou cooperativa perquè? i si no sou cooperativa, us ho heu plantejat? perquè no finalment?

---

5. Quin és l'origen del projecte

Marqueu només un oval.

- ☐ Nova creació
- ☐ relleu familiar
- ☐ relleu no familiar
- ☐ Altres: _____

6. Anys de creació (escriure el numero XXXX)

---

7. Etapa en què es troba el projecte

Marqueu només un oval.

- ☐ llançament
- ☐ creixement
- ☐ estabilització
- ☐ decreixement
- ☐ jubilació propera
- ☐ tancament proper
- ☐ Altres: _____

8. vols aprofundir en l'explicació de l'anterior?

---

9. Seu social

---

10. VALORAR EL CONEIXEMENT EN EL COOPERATIVISME DE TREBALL en ESS i si han comptat amb algun projecte entitat de suport. Us hi seguïu relacionant? i de quina forma?

---

11. En iniciar l'activitat, heu comptat amb el suport (econòmic, social) d'alguna entitat? Si és que sí, com valoreu l'experiència? Si és que no, per què? (desconeixement, per manca de necessitat?). Com us arriben o com accediu a aquests recursos de suport al finançament i de suport i en concret als propis de l'ESS (inclouent finançament solidari i ètic)

2a part Dimensió productiva

12. A l'hora d'adquirir un producte, es contemplen criteris de consum res-ponsable? (a nivell de consum i de proveïdors, sigui prioritació de criteris ecològics convencionals, o prioritació proveïdors locals, o de l'ESS etc).

---

13. Disposeu de pràctiques i procediments per l'es-talvi i l'eficiència energè-tica?

---

14. Disposeu de pràctiques i procediments per l'es-talvi i l'eficiència en el consum d'aigua?

---

15. Indicador de % compres a proveïdors de mercat social de la XES. Balanç social de la XES

---

16. Canals de distribució i venda

Dimensió i característiques econòmiques

17. % d'ingressos provinents de subvencions? Posar número sense el símbol %

---

18. La vostra activitat principal, quin % de facturació suposa? i el vostre client més important, quin % de la facturació suposa? - quin % suposen els deutes? (sobre guanys nets o excedents)"

---

19. Has hagut de sol·licitar, o tens previst fer-ho, finançament ? A quines entitats has recorregut? Has tingut en compte les finances ètiques? Quines? Quin n'ha sigut el resultat? ULL POSER JA ESTÀ RESPOST A DALT

Treball

20. Número de persones a l'equip de treball tots els treballadors/es són sòcies del projecte productiu? o son assalariats o bé treballadors/es per compte propi?

---

21. Tothom treballa a jornada completa? quina dependència econòmica es te del projecte?

---

22. Forquilla salarial

---

23. Ratio home/dona

---

24. Ràtio home/dona a espais directius o CR en cas de cooperatives

---

25. Bretxa salarial entre homes i dones

---

26. Heu tingut en compte el gènere en el si de l'entitat d'alguna manera? si s'ha fet, com heu afrontat els reptes que suposa?

---

27. Quin horari feu? teniu present la conciliació feina-social-familiar

---

---

28. Mitja d'hores treballades/dia? Comptabilitzem les tasques reproductives?

---

29. Dies de descans/setmana

---

30. Dies de vacances/any

Governança

31. Governança interna: quin model de governança hi ha? i nivell de participació interna dels membres del projecte, accés a la informació i presa de decisions. més rígid o vertical, més assembleari, incorporen eines de sociocràcia. Resum: bona / regular / dolenta

---

---

32. Governança externa: Vinculació obertura del pla de treball o avaluació de la feina de l'entitat per part del territori on es treballa.

---

33. Destacaries alguna eina de comunicació o transparència que facilitin els tipus de governança interna o externa?

Xarxes, implicació territorial i intercooperació

34. Participació en xarxes i entitats de segon grau (cooperatives de tipus integral i/o rural) locals, catalanes o més - incloure xarxes de productores, xarxes de consum, etc
Quines? i quina és l'experiència?

---

35. Coneixement sobre iniciatives ESS al territori: Quines entitats i recursos de l'ESS coneixen i amb quines s'han relacionat?

---

36. Valoració d'experiència que han tingut amb entitats de suport amb l'ESS (Coop57, Federació cooperatives treball, Federació cooperatives agràries, etc)

---

37. En iniciar l'activitat, heu comptat amb el suport d'algun projecte similar al vostre? és del vostre entorn?

---

38. L'entitat coopera amb altres que proporcionen els mateixos productes o serveis

---

---

39. Comparteixen maquinària, instal·lacions,...

---

40. Arran de la vostra activitat, ¿genereu algun tipus de bé, servei o material que poseu a lliure disposició del comú i/o gene-reu béns creatius o co-neixement ?

Dimensió política

41. Participació en sindicats/implicació política moviment sectorials o territorials?

Sostenibilitat del projecte

42. Quins canvis en el seu projecte s'han vist obligats a dur terme arran del COVID?
ULL! tenir present al llarg de tota l'entrevista

---

43. Quants anys creuen que pot mantenir-se la iniciativa? I per quins motius seria?
(manca de relleu, viabilitat econòmica, viabilitat social)

---

44. Abans de plegar intentaran traspassar la finca? Quines eines té a l'abast?

POSICIONAMENT;

Dues descripcions per contextualitzar

45. Des de la teva perspectiva, com definiries agroecologia i com hi treballes?

"No es poden fer servir aquestes paraules: Sobirania alimentària, consum, agricultura social, medi ambient"

---

46. Des de la teva perspectiva, com definiries Economia Social i Solidària i com hi treballes?

NO UTILITZAR: Transformació social, capitalisme, transició ecosocial o sostenibilitat, persones al centre, cures, Cooperació, sinèrgies **SIMPLIFICAR CONCEPTES,**

Model d'entrevista a entitats catalanes

1. Quines dificultats i oportunitats veieu per la generació d'**ocupabilitat en cooperativisme de treball** en iniciatives agroecològiques? (ja sigui ampliació i/o creació de cooperatives)
2. Quines necessitat formatives i d'acompanyament heu detectat per a projectes agroecològics i per a projectes que estiguin o vulguin organitzar-se en el marc de l'ESS i el cooperativisme de treball?
3. Quines necessitats i especificitats per tal d'adaptar els productes financers detecteu per a iniciatives agroecològiques?
4. Com es pot millorar l'accessibilitat als espais de suport i recursos relacionats amb l'ESS
5. Quines entitats o grups creieu que són clau a nivell català per la promoció de l'agroecologia i l'ESS? Com valoreu la feina a nivell general i amb quines entitats i en quin sentit us hi relacioneu?
6. Com valoreu la importància del binomi AE/ESS a nivell dels objectius de la vostra entitat i el seu impacte a nivell de Catalunya?

Radiografia territorial del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre

Medi físic i demografia

L'àmbit territorial del **Camp de Tarragona** està format per les comarques del Priorat, Baix Camp, Tarragonès, Alt Camp, Conca de Barberà i Baix Penedès, un total de 6 comarques. Ocupa una superfície de **2.703,3 km²** i té al voltant de **521.286 habitants**.⁷ Les principals ciutats són Tarragona, Reus i Valls, tot i que aquesta última és superada en població pels municipis costaners de Cambrils i Salou. L'any 2010 va patir una davallada poblacional important, perdent quasi 100.000 habitants, de la qual encara no s'ha recuperat, tot i que les xifres s'han mantingut més o menys estables des de llavors. La diversitat sociocultural, econòmica i demogràfica de les comarques del Camp de Tarragona és molt contrastada, sobretot entre les comarques d'interior i les de la costa, a excepció del Baix Penedès que, tot i estar oberta al mar i ben connectada amb les ciutats de Tarragona i Barcelona, s'ha caracteritzat durant anys per ser la comarca amb l'índex d'atur més alt de Catalunya.

Al seu torn, l'àmbit territorial de les **Terres de l'Ebre**, es compon de les **4 comarques** de la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, el Baix Ebre i el Montsià. En total, la demarcació ronda els **178.387 habitants**⁸ i ocupa una superfície d'uns **3.308,45 km²**, que representa més de la meitat del total de la província i un 10% de Catalunya. La població de les Terres de l'Ebre ha anat oscil·lant amunt i avall des de l'any 2000, fins establir-se en els darrers cinc anys. Els municipis més poblats l'any 2020 són, per ordre descendent: Tortosa, Amposta, Sant Carles de la Ràpita i Deltebre. Les característiques socioeconòmiques d'aquest àmbit territorial, en especial als municipis costaners, fa que sigui un territori poc envellit, no obstant això existeix un gran contrast amb les comarques d'interior com la Ribera d'Ebre i la Terra Alta, comarques molt empobrides, envellides i masculinitzades. Les quatre comarques que conformen aquest àmbit territorial són considerades entre les set comarques de Catalunya amb més necessitat de reactivació econòmica.⁹

Segons les dades recollides a la darrera actualització del **cens agrari** (2009) la mitjana de població oficialment **ocupada** al sector agrari era del **6,32%**, tot i que la distribució per comarques és bastant desigual, amb un percentatge d'ocupació agrària més elevat en general a les Terres de

⁷ Idescat. «Densidad de población. Comarcas, ámbitos y provincias».

⁸ Idescat. «Densidad de población. Comarcas, ámbitos y provincias».

⁹ <https://serveiocupacio.gencat.cat/ca/soc/ambits/desenvolupament-economic-local/programa-treball-a-les-7-comarques/>

l'Ebre, i a les comarques del Priorat i la Conca de Barberà, on la densitat de població també és més baixa que a la resta de comarques del Camp.

La pagesia d'aquests àmbits territorials és diversa. Tant al Camp de Tarragona com a les Terres de l'Ebre trobem zones de secà amb **olivera i fruita seca**, i de manera més o menys localitzada la **vinya**, en algunes comarques com el Priorat o el Baix Penedès. La **ramaderia extensiva** és molt residual, tot i que trobem alguns **projectes agroecològics de gran interès**. Per altra banda, al Camp de Tarragona trobem grans extensions de **cereal i farratges**, en menor mesura, també cultiu de **lleguminoses**. A les Terres de l'Ebre són característics els **cítrics, l'arròs i l'horta**, aquesta última menys present al Camp de Tarragona, en quant a explotacions i superfície, sobretot a les zones de secà en que queda bàsicament reduïda a l'autoconsum.

Sector agroalimentari. Pes econòmic i estructura

La contribució del **sector primari** al **VAB** (2019) del **Camp de Tarragona** és del **0,79%** i pel que fa a la **indústria agroalimentària**, en aquest àmbit territorial s'hi localitzen el **12% de les empreses** catalanes del sector, posicionant-se com el **segon sector industrial** del territori. Les comarques més dinàmiques en el sector agroalimentari en aquest territori són el Baix Camp (371 empreses) i el Tarragonès (281 empreses), seguides pel Baix Penedès (135 empreses), la Conca de Barberà (59 empreses), l'Alt Camp (90 empreses) i el Priorat (126 empreses), per ordre de facturació en M €. En total, el número de **persones ocupades** en el sector al Camp de Tarragona és al voltant de **9.500**.

A les **Terres de l'Ebre**, tot i haver-hi molta més superfície agrícola, les xifres són més baixes. El Baix Ebre (281 empreses) i el Montsià (215 empreses) es posicionen clarament per sobre de la resta de comarques, acaparant quasi el 90% de la facturació, i més del 85% de les persones oficialment ocupades en el sector. Les comarques de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre es caracteritzen per un nombre més baix d'empreses i treballadores, i una facturació molt més ajustada. Però per altra banda, la contribució del sector primari al **VAB** (2019) d'aquest àmbit territorial ascendeix al **4,49%**.

En general, l'agricultura, ramaderia i caça, i els serveis relacionats amb les mateixes, es posicionen com el segon segment d'activitat amb més número d'empreses. No obstant això, és el tercer pel que fa a la facturació i el quart pel que fa al número de persones ocupades. El comerç majorista i intermediaris facturen tres vegades més que el sector productiu, i la indústria agroalimentària més del doble. Al segment d'agricultura, ramaderia, caça i serveis relacionats, destaquen les avícoles Padesa (gall d'indi) i Agustín Roig SA (pollastres i ous), així com COSELVA (Cooperativa Agrícola de la Selva del Camp), amb més de 100 anys d'història, i dedicada sobretot a la fruita seca, en especial l'avellana, i a l'oli d'oliva verge extra. A la indústria de fabricació de begudes, la cinquena en facturació, destaquen empreses cooperatives com el Celler de Vila-Rodona i el Celler Masroig, entre altres.

En l'actualitat no existeix cap estudi específic que reculli el número de projectes productius de caire agroecològic al Camp de Tarragona i a les Terres de l'Ebre. Per realitzar aquesta diagnosi

s'han consultat diverses fonts, com ara el mapa d'Abastiment Agroecològic¹⁰ i la guia d'operadors del CCPAE. Si bé som conscients que cap dels dos llistats recullen ni la diversitat ni la totalitat dels projectes d'abastiment alimentari dels àmbits territorials en qüestió, i que cadascun empra criteris diferents.

Context institucional

A nivell institucional, tant el Camp de Tarragona com les Terres de l'Ebre **no es caracteritzen per la seva aposta per l'agroecologia i l'economia social i solidària**. No obstant això, als dos àmbits territorials existeixen **iniciatives de suport a la petita pagesia i els petits projectes d'elaboració** com ara: els Banc de Terres del Baix Camp i del Priorat, el departament de dinamització agroalimentària del Consell Comarcal de la Terra Alta o els obradors agroalimentaris i l'espai cuina de Conca Activa, entre altres. Els **municipis** d'Amposta, Reus i Uldecona es troben **adherits a la Xarxa de Municipis per l'Economia Social i Solidària**. Al seu torn 28 municipis del Camp de Tarragona i 5 de les Terres de l'Ebre es troben són socis de l'Associació **de Micropobles de Catalunya**.

Els grups d'acció local del programa europeu “**Leader**” són un actiu important per en alguns indrets del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre: Consorci Leader de Desenvolupament Rural del Camp (Alt Camp, Baix Camp, Baix Penedès, Conca de Barberà, Priorat i Tarragonès), Consorci Intercomarcal d'Iniciatives Socioeconòmiques (Ribera d'Ebre i Terra Alta) i Consorci per al Desenvolupament del Baix Ebre i Montsià.

Finalment, la Generalitat de Catalunya promou des del 2016 la **Xarxa d'Ateneus Cooperatius**, que al Camp de Tarragona es va concretar l'any **2016** amb la creació de **CoopCamp**. Aquesta entitat compta, a més, amb el suport de més institucions, com diversos ajuntaments, consells comarcals i el [Centre de Transferència de Tecnologia i Innovació - Fundació URV](#), entre altres.

A les Terres de l'Ebre l'any **2016** es va crear l'**Ateneu Cooperatiu de les Terres de l'Ebre**, entitat que també compta amb el suport de diversos ajuntaments, consells comarcals, grups Leader i cooperatives agrícoles.

Context social i cultural

El **Camp de Tarragona** és, en general, un territori ben articulat i amb una **tradició cooperativista i agrària** important. Com hem vist hi trobem forts **contrastos** entre les comarques **d'interior**, i aquelles que tenen sortida a la **costa**. Hi conviuen paisatges i maneres de viure molt diferents, profundament marcats pels oficis tradicionals i la bona o dolenta connectivitat amb les principals ciutats i la seva oferta cultural i de serveis.

A les **Terres de l'Ebre**, a la punta sud de Catalunya, sempre se'ls ha reconegut un **caràcter propi**. Es tracta d'un territori de pas, amb zones de muntanya com els Ports, però també arrelat als

---

¹⁰ <https://arrandeterra.org/abastiment/>

oficis de la pesca, l'horta i el conreu de l'arròs, però també els paisatges d'oliveres i garrofers. Hi tenen un pes important i estratègic les seves relacions frontereres amb el Camp de Tarragona i les Terres de Ponent, així com les comarques del nord de Castelló i alguns pobles del Matarranya. I tot això es fa present a la seva cultura popular, tant a la música i les danses com a la gastronomia. Les quatre comarques que composen aquest àmbit territorial es consideren entre les set més pobres de Catalunya.

En general, hem pogut constatar un **elevat grau d'associacionisme i d'enxarxament** tant al Camp de Tarragona com a les Terres de l'Ebre. Com a d'altres indrets de Catalunya, destaca l'articulació del seu sector primari al voltant de **cooperatives agràries**, generalment històriques, sobretot als pobles més petits i aïllats. No obstant això, al **Camp de Tarragona**, des de fa uns anys s'estan donant **formes alternatives d'organització** entre la petita pagesia i el sector agroecològic, un tret menys diferencial de les Terres de l'Ebre però que ja apunta **alguna experiència potent**.

Entrevistes

Com a segona eina de diagnòstic, s'han realitzat 10 entrevistes dirigides.

Confecció de la mostra

Amb la finalitat d'aprofundir en l'anàlisi dels eixos de recerca proposats per aquest projecte, s'han seleccionat un total de **10 projectes (5 iniciatives d'abastiment, i 5 iniciatives de suport**. El **criteri de selecció** de les iniciatives ha estat bàsicament el **territorial**, prioritzant iniciatives que presentin a priori una **visió agroecològica i cap a l'enxarxament i la intercooperació**. El criteri de selecció de les **iniciatives de suport** ha estat la seva **relació amb les iniciatives anteriors**, tenint en compte exemples del sector cooperatiu, de l'administració pública, els grups de consum i altres iniciatives associatives o empresarials singulars. Els projectes entrevistats són els següents:

Entitats d'abastiment alimentari:

- Cal Camat
- Ecopagesos
- Riet Vell
- L'Enllaç de l'Ebre X
- L'Aresta

D'aquestes cinc només dues són cooperatives, una de treball i l'altra integral. La resta són projectes petits gestionats per autònoms o amb una sola persona treballadora. Hi queden representades les comarques del Baix Penedès, la Ribera d'Ebre, el Montsià, el Baix Ebre i la Conca de Barberà. Són projectes on la producció i/o l'elaboració d'aliments és una pota central, quedant representat els següents productes: llegum i cereal, horta, oli, vi, fruita seca, fruita i hortalissa, arròs i pa. **Tots els projectes** s'inscriuen en els valors i les formes de fer de **l'agroecologia**, i tots comercialitzen i distribueixen el producte pel seu compte o de manera

coordinada amb altres productores i elaboradores. Dos projectes són socis de Coop57 i un ha fet ús dels seus serveis financers.

Entitats o iniciatives de suport:

- Associació Vall del Corb
- Banc de Terres del Priorat
- La Safranòria
- Grup de consum la Vianda
- Consell Comarcal de la Terra Alta

D'aquestes cap funciona sota la fórmula jurídica cooperativa. Dos són associacions, una és una entitat informal i les altres dues són o depenen directament de l'administració pública. Tenim entitats de dinamització territorial, de promoció del sector primari, de consum o de recuperació de varietats agrícoles tradicionals. En la majoria de casos existeix un vincle de col·laboració amb les administracions, aquesta relació implica generalment un suport econòmic.

Anàlisi

La tipologia d'entrevistes ha estat la dirigida (llista de preguntes preestablertes i en un ordre determinat), el guió era bàsicament igual per a les dues categories de projectes, i es podia adaptar en certa manera a la diversitat d'entitats entrevistades (administracions o públiques, sense forma jurídica pròpia, associacions, persones autònomes, etc.). Aquest fet ha dificultat la feina de sistematitzar la informació i fer-ne una anàlisi comparativa. Tenint en compte la diversitat de les entitats i la dificultat d'analitzar poques dades per cada territori, és possible que **els resultats no siguin gaire concloents ni representatius**. També cal tenir present el possible **biaix subjectiu** per part de l'entrevistadora, per la seva posició dins l'ecosistema i el seu grau de coneixement del mateix.

Un cop analitzades les entrevistes, passarem a fer una breu anàlisi per blocs:

Forma jurídica

Al **Camp de Tarragona** trobem una multitud de projectes que s'acullen a la **fórmula cooperativa**, tot i que només una **petita part** es dediquen estrictament a l'**abastiment alimentari**, i al **suport**, destacant aquelles iniciatives que impliquen altres activitats de suport com la **dinamització local** o el **consum autoorganitzat**. Per contra, trobem un gran nombre de **cooperatives agrícoles tradicionals**, que si bé s'ajusten a la forma jurídica cooperativa, **no** es troben a priori **alineades amb els valors de l'agroecologia**, tot i que formen part del teixit de l'ESS i del seu mercat social.

A les **Terres de l'Ebre**, deixant de banda el també elevat nombre de **cooperatives agrícoles tradicionals**, és encara més **complicat trobar experiències cooperatives en l'àmbit d'abastiment alimentari i de suport**. Tot i tenir algun exemple recent de bastanta rellevància, en general prolifera la fórmula de **petita empresa familiar o no familiar i els autònoms**.

Als dos àmbits territorials s'han pogut identificar **nombrosos projectes** interessants en forma **d'associació**, i en menor mesura, de **fundació**, pel que fa a les formules presents sota el paraigua de l'ESS.

Dimensió productiva

Les iniciatives **d'abastiment alimentari** detectades són **diverses**, tant pel que fa al tipus d'activitat com pel que fa a la mida dels projectes. La diversitat **s'accentua** quan parlem de les **iniciatives de caire agroecològic**, de les quals n'hem extret la mostra per les entrevistes.

Al **Camp de Tarragona**, s'ha detectat una certa **trajectòria d'enxarxament entre petites iniciatives** d'abastiment i suport, que ha propiciat al seu torn el **sorgiment de nous projectes** en què l'alimentació i l'agroecologia tenen un pes important.

A les **Terres de l'Ebre**, donades les característiques dels conreus i la dispersió geogràfica de les explotacions, hi ha certa **tendència cap a explotacions de mida major**, i en el darrer any s'estan establint **dinàmiques de comercialització i distribució conjunta** que centralitzen bastant volum de productes i faciliten la **logística** de transport.

Característiques econòmiques

Si bé la gran majoria de les iniciatives entrevistades **se senten molt properes als principis** de l'agroecologia tal com s'entenen en el marc d'aquest projecte, una part important **desconeix les formes jurídiques de l'ESS** o les possibilitats que aquestes tenen per a projectes d'aquesta mena. Si bé al Camp de Tarragona trobem diverses iniciatives, sobretot de suport, amb forma cooperativa (de treball, de serveis...) a les Terres de l'Ebre ha sigut molt més difícil d'identificar. Al seu torn, sembla ser que **el major grau d'enxarxament i militància** present al Camp de Tarragona, resulta en un **major grau d'informació i coneixement** de les entitats d'acompanyament (del territori o de fora) així com de les finances ètiques. A les Terres de l'Ebre aquestes possibilitats queden més difuminades, i es fa present una major solitud o, en el seu cas, dependència de l'acció de l'administració pública, que en alguns casos genera desconfiança.

Treball

En la majoria dels casos, donades les característiques específiques de les iniciatives entrevistades, **no ha estat possible extreure dades rellevants** referents al treball que puguin ser susceptibles d'anàlisi comparada.

Governança

La diversitat d'agents entrevistats fa **difícil trobar una manera d'analitzar** en global la governança. En general, aquelles entitats que tenen forma **d'associació o cooperativa** funcionen de manera **horitzontal**. Ni en unes ni altres la figura de la "junta" té gaire sentit a la pràctica, ja que se li atorga un pes especial a **l'assemblea**. En aquestes iniciatives el model de governança representa un dels pilars del projecte i una aposta política clara.

D'altra banda, trobem **funcionaments més verticals** a les **administracions públiques**, subjectes als canvis de color polític i a les formes de funcionar que canvien amb certa freqüència, i que al seu torn depenen de les dinàmiques territorials en sentit més ampli, comarcals, nacionals i estatals. Aquestes iniciatives, bé per les decisions preses, o bé per inacció, acaben afectant a la resta.

També trobem que els projectes que depenen d'una **fundació** tenen un model de governança similar al de les cooperatives però, en aquest cas, el gruix del poder recau en la **junta**, tenint les sòcies col·laboradores un paper més secundari.

Als projectes formats per una sola **persona autònoma** tenen, de manera inevitable, un model de governança simple i gens destacable. Tot i que hi ha certa tendència a l'enxarxament amb altres agents, que a la pràctica acaba guiant o recolzant les decisions preses.

Xarxes

Com ja hem avançat amb anterioritat, el **Camp de Tarragona** destaca a priori pel seu **elevat grau d'enxarxament**. El sector agroecològic d'aquestes comarques, fortament **suportat per l'ateneu cooperatiu** de la zona, sembla moure's bastant pels **vincles i les relacions de confiança** entre projectes de diferent naturalesa. Són cada cop més presents **les xarxes d'articulació agroecològiques**, que agrupen a les productores entre elles, o amb altres agents, amb la finalitat de fer front conjuntament a reptes i necessitats compartides. A les **Terres de l'Ebre** aquest fet es dona **en menor mesura**, degut en gran part a la **dispersió geogràfica i a la major desarticulació dels moviments socials** de la zona. No obstant això, darrerament s'ha dut a terme una **iniciativa** que ha propiciat l'enxarxament en termes pràctics (l'Enllaç de l'Ebre) i que està per veure quines repercussions té i quines estratègies, més enllà de la logística, acaba posant en marxa per consolidar el sector agroecològic d'aquestes comarques.

Algunes **administracions públiques** han activat, molt recentment, línies d'acció directament relacionades amb la promoció de la pagesia i el sector agroalimentari local. Si bé els seus plantejaments no estan alineats al 100% amb els del sector agroecològic, es pot considerar que aquest apropament pot tenir una bona rebuda, sempre que es tradueixi en accions concretes i útils per al mateix, i no es limiti només a la visibilització.

En l'últim any, l'ateneu **cooperatiu del Camp de Tarragona** (Coopcamp) ha aconseguit consolidar el seu **eix de treball agroecològic**, dotant l'ateneu d'un cercle de treball específic anomenat "Agroecologia i ruralitats" a través del qual pretén continuar duent a terme les accions d'acompanyament, formació i promoció de l'agroecologia i el cooperativisme als territoris rurals i els micropobles de l'àmbit geogràfic. Per la seva banda, a l'**ateneu cooperatiu de les Terres de l'Ebre**, de diferent naturalesa pel que fa a la seva composició, no s'ha detectat una línia de treball específica, si bé sí que s'han realitzat accions d'acompanyament i promoció amb entitats del sector.

Dimensió política

En general hi ha hagut bastanta **crítica a Unió de Pagesos**, l'únic o el més nomenat a les entrevistes. Per una banda hi ha pagesos que s'hi afilien o bé per tradició (familiar, o de poble)

o bé per ser usuaris dels serveis que ofereixen (tramitació DUN, gestoria...). Per resumir-ho, les **iniciatives del sector agroecològic** entrevistades **no es troben còmodes** amb la línia argumental i d'acció del sindicat UP i, les que ho ha fet, han trobat el suport **mutu i l'enxarxament en espais més informals** ja existents o autoconstruïts de manera col·lectiva amb altres agents.

Sostenibilitat del projecte

Els projectes entrevistats **no tenen dificultats econòmiques** si bé pateixen de manera més acusada la problemàtica de **la sostenibilitat social**, aguditzada per l'envelliment de la població o la falta de relleu en els seus territoris. Els **projectes de suport**, sovint aquells que emanen o depenen directament de les administracions públiques, **sí que es veuen afectats** per la falta de recursos, humans o econòmics, tot sovint dependents de la línia política del moment.

Posicionament

A continuació llistem una serie de definicions que les entitats entrevistades ens han donat en les entrevistes:

"[...]l'agroecologia és l'agricultura que té cura de tots els passos del procés productiu i de la seva posterior comercialització. Tenint cura de l'entorn i de les persones que en ell hi conviuen, i donant valor a les varietats locals tradicionals, omplint buits productius. Produint d'una manera neta i sostenible, cuidant als i les treballadores i utilitzant circuits de comercialització curts, implementant una economia arrelada al territori."

"[...]Per mi l'economia social i solidària és tot aquell tipus de procés productiu que, d'una manera o altre, té un retorn en la societat. Establint vincles entre productors/es amb els mateixos objectius. Jo hi treballo recuperant, donant a conèixer i consolidant varietats locals, produint-les d'una manera que té en compte el medi ambient i l'entorn."

COVID-19

Arran de la COVID-19 s'han engegat o consolidat iniciatives col·lectives **per reforçar l'abastiment alimentari**. Als dos àmbits territorials que estem descrivint, les iniciatives amb més impacte han emanat del **sector agroecològic i cooperatiu**, que s'ha traduït en una major interrelació entre les productores i les consumidores (Aresta-Bajoca), (Enllaç de l'Ebre = productores i grups consum).

Per a les iniciatives que es troben geogràficament més aïllades, i per aquelles que assumeixen per compte propi a més a més la distribució i la comercialització directa¹¹, el període de confinament va suposar un increment de **feina puntual**, que ara ja fa mesos que s'ha estabilitzat, i que en alguns casos ha derivat en formes de gestionar el negoci sense abocar-hi un excés de recursos o sobreesforç que el farien insostenible.

---

¹¹ Per conèixer millor l'impacte de la crisi de la COVID-19 en el sector agroecològic, podeu consultar l'informe col·lectiu "Xarxes alimentàries locals en temps de COVID-19" https://aresta.coop/wp-content/uploads/2020/07/Xarxes-aliment%C3%A0ries-locales-COVID19_DEF.pdf

Pel que fa a les **administracions públiques**, en tot cas, la situació de pandèmia i la centralitat de la temàtica de l'alimentació de proximitat en relació a la salut de les persones i del medi, ha derivat en un **major interès** que de moment no s'ha traduït en accions de gran calat.

Conclusions i reptes

Amb els resultats de l'anàlisi anterior (diagnòstic agroecològic del territori, sociograma i reptes) ens aventurem a dibuixar algunes **conclusions**:

- El Camp de Tarragona ha **prioritzat les indústries de transformació agroalimentària** front la pagesia.
- Tant el Camp de Tarragona com les Terres de l'Ebre tenen un **gran potencial agroecològic**. Aquest potencial es basa en l'**enxarxament** entre productores i elaboradores, i segueix uns **ritmes diferents** a cada àmbit territorial.
- A les Terres de l'Ebre els **projectes d'abastiment** tenen una **gran sensibilitat** per els valors agroecològics, i es basen més en la **confiança i el vincle** que no pas en l'activisme polític convencional.
- El **cooperativisme de treball** es troba en un **bon moment al Camp de Tarragona**, en part per la feina de promoció que s'ha fet des dels AC. A les **Terres de l'Ebre** el cooperativisme es continua associant sobretot a l'**agrari tradicional**.
- La **diversitat interna** d'ambdós territoris i entre ells mateixos és molt accentuada, i reforça el **binomi rural-urbà**.
- Tant al Camp de Tarragona com a les Terres de l'Ebre es localitzen **projectes que treballen des de l'ESS i l'agroecologia**, que en els últims anys i amb diferents ritmes i recursos, han aconseguit **catalitzar processos i projectes** d'intercooperació amb gran **impacte**.
- La **distribució agroecològica** es posiciona com a **clau de volta** i requisit d'èxit dels projectes agroecològics dels dos territoris, on s'estan generant solucions des del comú.
- Les **administracions públiques i els grups Leader** demostren una forma de treballar **poc harmoniosa i coordinada** entre elles, evidenciant una falta de visió comuna pel que fa a les estratègies vinculades a la promoció de la pagesia, el món rural i els sistemes alimentaris territorialitzats.

I podem extreure els **reptes** següents:

- Cal analitzar el **paper actual de les cooperatives agràries tradicionals**, i com poden aportar o aprofitar millor els seus recursos **per a un canvi de model**.
- Cal aclarir **incògnites** al voltant de la forma jurídica **cooperativa**, restant dificultat a l'hora d'entendre-la, d'encarar un procés de constitució o conversió.
- A les comarques de les **Terres de l'Ebre** cal **donar a conèixer** de manera més efectiva i fer accessibles els **recursos de l'ESS** (informació, formació i acompanyament) sobretot a les comarques d'interior.
- En general, **cal donar a conèixer les alternatives als serveis financers** convencionals des de l'ESS, sobretot als entorns menys militants.

- Es fa necessari als dos territoris **generar espais o forums de trobada i treball conjunt** des de l'agroecologia, tenint en compte la diversitat territorial i d'agents, i les dificultats de connectivitat entre certes comarques. Caldria veure el format adient en cada cas.

Trobada territorial

Sent conscients de la diversitat d'ambdós territoris, en un inici s'havia plantejat la necessitat de fer les trobades territorials per separat, una per cada àmbit geogràfic. Per qüestió de disponibilitat dels agents convidats, no va ser possible, i finalment es va realitzar una sola jornada en línia, amb agents de tots dos àmbits territorials.

La jornada té lloc dijous 27 d'abril de 9 a 11h mitjançant la plataforma Zoom, i es compleix la temporalització prevista. La jornada és facilitada per l'Aresta amb el suport Tres Cadres) i Coop57.

Entitats representades

Hi assisteixen **7 persones**, en representació **d'un o més projectes** o entitats, en total **12 iniciatives**.

Resultats

A continuació mostrem els resultats de la dinàmica dividida en 3 blocs:

- Bloc 1: Identificació de reptes per eixos
- Bloc 2: Valoració
- Bloc 3: Concreció

Bloc 1: Identificació de reptes per eixos

A continuació trobeu els reptes que les persones i entitats participants van aportar, classificades per **eixos** i per categoria. En **color lila** trobeu els reptes que vam posar nosaltres, extrets de l'estudi previ. Al final de cada repte trobeu entre parèntesi el número de vots que va rebre en la primera votació. De tots aquests reptes, se'n van seleccionar els 9 més votats, per passar a treballar al segon bloc. *Els trobeu en cursiva.*

1) Accés a la informació del moviment

ABASTIMENT	Sistematitzar i centralitzar la informació del moviment Ae i de l'ESS per facilitar-ne l'accés (1)
	<i>Reconnexió amb els valors cooperatius de les cooperatives agràries i altres petites empreses del món rural. (3)</i>
	Coneixement i contacte amb el sector Ae i coneixement de les eines que es poden aportar des de l'ESS

SUPORT	En entorns de voluntariat caldria fer formació en gestió administrativa, per tal de no sobrecarregar sobre alguns perfils. (1)
GLOBALS	Augmentar el coneixement de l'agroecologia i l'ESS, i els seus recursos sectorials i transversals. (1)

2) Formació

ABASTIMENT	<i>Formacions en qualitats organolèptiques dels productes pels socis/treballadors (3)</i>
	<i>Facilitar la transmissió horitzontal de coneixement(entre els propis projectes) (3)</i>
	<i>Creació ADVs i ADS (5)</i>
SUPORT	Formació en TICs (1)

3) Organització en cooperativisme de treball o la incorporació de socis de treball en altres tipus de cooperatives

ABASTIMENT	Fer valer el cooperativisme de treball com a opció viable per als projectes Ae, amb molts recursos associats, avantatges i facilitats per al seu creixement o consolidació. (1)

4) Xarxa de suport (informal, de suport,de moviment)

ABASTIMENT	<i>Coordinació i intercanvi d'informació i recursos entre xarxes territorials i d'abastiment amb valors d'Ae i ESS. (1)</i>
	<i>Desenvolupament de segells de garantia participativa (3)</i>
	<i>Intercanvi d'eines i models d'organització interna (3)</i>
	En certes zones, fomentar la cooperació amb empreses i entitats fora ecològic (forns, carnisseries, petits transformadors) (2)

	<i>Facilitar instal·lacions compartides (3)</i>
GLOBALS	<i>Oferir/potenciar espais físics de trobada (4)</i>

5) Accés a la xarxes d'intercooperació (a nivell econòmic,de projectes...)

ABASTIMENT	Compartir preus
SUPPORT	Intercooperació tecnològica amb eines comuns
GLOBALS	Intercooperar amb altres territoris (fer xarxa cap a Ponent, per exemple) (1)

7) Accés a finançament (subvencions,sistemes d'aportacions de socis...)

ABASTIMENT	Generar o contribuir a l'autonomia dels projectes més enllà de la fase inicial. (1)
	Dificultat de compaginar Ae amb certes subvencions (jove agricultor, cal molta superfície)
SUPPORT	Minimitzar la dependència de les entitats d'acompanyament dels fons i programes públics
	Ajudar a identificar els punts forts dels projectes per obtenir facilitats a l'hora d'accedir a finançament (2)
	<i>Sense renunciar a subvencions, però ens cal aprendre a generar recursos propis (2)</i>
GLOBALS	Demandar subvencions europees en comú (NextGen,...) (2)

8) Accés a serveis financers

ABASTIMENT	Buscar finançament i buscar actors que puguin liderar obradors especialitzats (sucs, farina garrofa...) (1)
GLOBALS	<i>Difondre les finances ètiques perquè esdevinguin primera opció.</i>

9) Visibilitat a l'agenda social i pública i al mercat

ABASTIMENT	Aprofundir les aliances creades al voltant de la distribució i el consum Ae per consolidar els projectes d'abastiment.
SUPORT	Aconseguir més implicació de les administracions públiques amb les xarxes d'ESS i agroecologia existents, com a opció viable per cobrir serveis o necessitats de la població. (2)
	Organitzar mercats agroecològics (2)
	Fer pressió per aconseguir donar visibilitat al nostre discurs
GLOBALS	Potenciar el cooperativisme com a eina de transformació dels sistemes alimentaris locals. (1)
	Crear visibilitat dels projectes cooperativistes a través de mitjans online (1)
	Centralització de recursos per traslladar a entitats culturals o administracions per a que les incorporin en els seues propostes. (1)

10) Altres i/o reptes globals

Enfortir el mercat social dels dos territoris i articular-los per aconseguir més diversitat i facilitar l'aprovisionament de béns i serveis.
Generar eines de governança i gestió col·lectiva replicables per als projectes d'articulació propis de l'Ae i ESS
Analitzar el paper actual de les cooperatives agràries: com i amb què poden contribuir a la transició Ae.
Pressionar administració per que faciliti el transport de mercaderies amb tren/bus (transport sostenible) (1)

Bloc 2: Valoració

Traslladem els reptes més votats a la ronda anterior (9 en total) i debatem les seves implicacions segons l'àmbit territorial o la seva complexitat. De tots aquests reptes, se'n van seleccionar els 3 més votats, per treballar-los amb profunditat al tercer bloc. Els trobeu subratllats en *cursiva*.

ABASTIMENT

- *Intercanvi d'eines i models d'organització interna (5)*
- *Facilitar instal·lacions compartides (4)*
- *Reconnexió amb els valors cooperatius de les cooperatives agràries i altres petites empreses del món rural. (4)*

- Formacions en qualitats organolèptiques dels productes per als socis/treballadors (4)
- Facilitar la transmissió horitzontal de coneixement (entre els propis projectes) (3)
- Desenvolupament de segells de garantia participativa (3)
- Creació d'ADV's i ADS (2)

SUPORT

- Sense renunciar a subvencions, però ens cal aprendre a generar recursos propis.

GLOBALS

- Oferir/potenciar espais físics de trobada (2)

1.1.1. Bloc 3: Concreció

REPTE 1

Intercanvi d'eines i models d'organització interna

Accions	Agents
Jornades per compartir coneixement	Entitats de suport coordinant
Buscar altres fórmules per compartir coneixement	

REPTE 2

Facilitar instal·lacions compartides

Accions	Agents
Llistar recursos compartibles	
Detectar necessitats comunes	
Visibilitzar casos d'èxit (espais compartits)	
Identificar agents privats que puguin oferir espais.	
Demandar a administracions per nous espais	

REPTE 3

Reconnexió amb els valors cooperatius de les cooperatives agràries i altres petites empreses del món rural

Accions	Agents

Identificar necessitats i aportacions dels joves agricultors d'aquestes	Les mateixes cooperatives
Traduir els conceptes claus de l'ESS a un llenguatge més rural i aterrat	
Identificar pràctiques vigents i més antigues de les cooperatives agràries vinculades a l'ESS (botigues, grups de consum)	

Anàlisi i debat dels resultats

En finalitzar cada bloc, s'ha fet una mica intercanvi sobre els resultats. Els temes comentats han sigut:

- **Instal·lacions compartides:** poden ser una empenta de cara a donar suport a noves iniciatives d'abastiment. Tot i ser una necessitat present als dos àmbits territorials (magatzems, obradors, altres recursos...), també per optimitzar recursos dels projectes ja existents, finalment no ha sortit tan prioritzada com algunes persones s'esperaven. A part, estaria bé saber quins són els recursos que estan a l'abast per compartir.
- **Enxarxament:** directament relacionat amb l'anterior, els espais i recursos compartits poden facilitar la trobada entre projectes i la consolidació de vincles. Al mateix temps, depèn del cas, el fet de compartir es deriva dels vincles prèviament establerts. També es comenta que les entitats d'abastiment, encara que volen, no troben el temps per enxarxar-se més, trobar-se o compartir coneixement o informació. Potser s'han de buscar altres formats.
- **Formació i compartir recursos TIC:** s'està intentant formar en noves tecnologies per optimitzar la gestió dels projectes i la seva activitat, amb eines lliures i compartides (plataforma Odoo) però està costant bastant. Tot i ser una necessitat aparentment important, a la sessió no s'ha prioritzat.
- **Finançament:** es considera un tema molt important, en especial per a les associacions i entitats sense ànim de lucre. A part dels recursos propis, (saber fer diners), caldria formació perquè tothom sàpiguí com funciona la part burocràtica i com fer tràmits, per exemple presentar una subvenció, i això evitaria la sobrecàrrega de feina d'algunes persones.
- **Cooperatives agràries:** hi ha la sensació que s'han desvirtuat respecte al que eren en els seus inicis. Des de les entitats de suport a l'ESS s'ha intentat treballar però és molt complicat. Cal seguir picant pedra. El debat és si és imprescindible que es reconverteixin per estar al servei de la transició agroecològica i, si és possible, com s'ha de fer. La FCAC pot ser és un agent interessant a interpel·lar.
- **Conceptes ESS:** es fa necessari traduir els conceptes que fem des de l'ESS "més militant" i apropar-los a altres tipus d'agents, inclús els que conformen el teixit i el mercat social, perquè potser no s'hi senten reconeguts. És una feina que des de CoopCamp intentem fer, i des del Cercle Ae i ruralitats ens hi trobem, i ho treballem.

Conclusions

Tant al Camp de Tarragona com a les Terres de l'Ebre les cooperatives agràries juguen un paper important i no poden quedar al marge a l'hora d'emprendre una transició agroecològica a més gran escala. En aquest punt, les administracions de qualsevol escala, són agents clau a l'hora de donar-hi suport, tant en la teoria (relat, discurs) com en la pràctica (recursos, polítiques adaptades...).

No obstant això, les entitats presents durant la jornada demostren més preocupació per l'organització del propi moviment agroecològic basat en la intercooperació, la seva autonomia política i financera, i la solidesa dels valors cooperatius front a les maneres de fer i de comunicar dels agents que conformen el sistema agroalimentari neoliberal, inclòs les cooperatives agràries tradicionals.

Conclusions finals

Els reptes dels ecosistemes agroecològics locals són molt diversos, en tant que tenen diferents orígens i es manifesten de diferent manera en cada tipus d'agent, pel paper que juga en l'ecosistema. Existeix un consens generalitzat pel que fa al fet de la necessitat d'articulació entre productores i elaboradores per fer més eficient la seva feina, que es pot concretar en: compartir recursos o bastir xarxes de distribució alternatives i sòlides també des de la intercooperació. Si bé aquesta articulació s'està donant a ambdós àmbits territorials, i també en relació amb d'altres de Catalunya, a cada territori l'estratègia i les eines difereixen en algun punt. Aquest fet es veu altament condicionat per les especificitats del sector o la disposició geogràfica de les iniciatives, però també pel paper que decideixen jugar les administracions públiques. Pel que fa al finançament, concloem que, depenent del tipus d'iniciativa, el seu grau de politització i/o d'enxarxament, condiciona en gran mesura la seva urgència.

Radiografia territorial del Pirineu

Medi físic i demografia

L'ecosistema del Pirineu inclou la Cerdanya, l'Alt Urgell, el Pallars Sobirà, el Pallars Jussà, l'Alta Ribagorça i la Vall d'Aran.

Es tracta d'un territori on les activitats agràries són majoritàriament ramaderes a excepció del Pallars Jussà on també hi ha certa activitat cerealística i una mica de vinya i olivera. Aquestes **6 comarques** cobreixen una superfície de **577.510 ha**.

En general les comarques d'alta muntanya destaquen per tenir una gran part del territori classificat com a terreny forestal, una part important d'aquest, de titularitat pública. Les pastures són un recurs molt preuat dels terrenys forestals i destacant les pastures de zones desproveïdes d'arbres, típiques sobretot a la muntanya pirinenca.

Sector agroalimentari. Pes econòmic i estructura

A Catalunya tenim 4.195 explotacions extensives i semi-intensives amb un total de 112.614,5 Unitats de Bestiar Gros (UBG)¹. Aquestes, es troben distribuïdes majoritàriament al Pirineu i prepirineu i es dediquen, majoritàriament a la producció de carn de boví i oví. En concret, en l'ecosistema que hem anomenat Pirineu hi ha 1.234 explotacions amb un total de 37.149 UBG. Són explotacions de base familiar, de talla petita, tot i la tendència a la concentració, i amb portadors de projecte masculins i d'edat avançada (majors de 55 anys).

Comarca	nº explotacions boví	UBG TOTAL BOVÍ	nº explotacions oví	UBG TOTAL OVÍ	nº explotacions cabrum	UBG TOTAL CABRUM
Alt Urgell	171	8.323	72	1.245	65	166
Alta Ribagorça	53	2.048	26	1.108	29	68
Cerdanya	212	7.949	37	470	26	19
Pallars Jussà	79	3.954	70	4.056	46	208
Pallars Sobirà	141	4.823	51	1.547	51	149
Vall d'Aran	21	591	53	384	31	42
TOTAL PIRINEU	677	27.688	309	8.810	248	651

Nombre d'explotacions i UBGs totals en extensiu i semintensiu per comarques tenint en compte el bestiar boví, oví, cabrum, amb dades del 2019. Font. DARP

Els projectes estan condicionats majoritàriament per l'accés a la terra i a l'habitatge dificultant-se així, l'entrada a l'activitat ramadera de nous agents rurals, persones que no venen de tradició pagesa i que sovint basen els seus models productius en l'agroecologia.

El model productiu actual més imposat ve molt condicionat per les línies d'ajut de la Política Agrícola Comuna (PAC)² i necessita, com hem esmentat, d'una bona base territorial. En l'ecosistema de muntanya predomina la cria de vedells. Sense tancar el cicle. Es crien vedells, sovint en ecològic, que acaben anant a engreixadors, molts cops convencionals, per acabar el cicle i es venen a persones consumidores lluny de la producció.

Si ens fixem en el valor afegit brut (VAB), com indicador de la riquesa generada, veiem que la mitjana de les 6 comarques pirinenques és de 3% pel sector de l'agricultura i ramaderia, una mica superior al de la mitjana de Catalunya que és del 0,9%. Destaquen el Pallars Jussà per la seva activitat cerealística, segurament, que representa un 7.8% i l'Alt Urgell amb un 4% degut, probablement a la dinamització del sector lleter per part de la cooperativa Cadí. A l'altre extrem, la Val d'Aran, amb només un 0.2% del VAP provinent del sector primari.

Context institucional

A nivell institucional del Pirineu, l'ESS és quasi **inexistent** i tampoc destaca per la promoció de l'agroecologia. Des dels **consells comarcals** s'ha impulsat la creació de **xarxes** que dinamitzin el sector productiu, sobretot a la Cerdanya-Alt Urgell i els dos Pallars.

Tanmateix, amb una població envellida i grans dificultats d'accés a l'habitatge i al treball de qualitat es fa molt lent avançar en aquesta línia. Sobretot, tenint en compte que la majoria de les iniciatives provenen de gent nouvinguda que té experiència en l'ESS i l'importa al territori d'acollida.

En el cas de l'Alt Pirineu i l'Aran existeix l'Institut de Desenvolupament de l'Alt Pirineu i l'Aran (**IDAPA**) que, tot i no tenir com a objectiu promoure l'ESS, sí que dinamitza des de fa molts anys el sector agroalimentari, vetlla per millorar-ne la viabilitat i es considera un **agent clau** en aquest territori.

L'Ateneu Cooperatiu d'aquest ecosistema és molt jove i està en mans de l'administració amb molt poca participació de les entitats del territori. Això fa que, tot i tenir la voluntat de dinamitzar l'ESS i el cooperativisme en particular, sovint no saben arribar a les persones que potencialment podrien ser-ne usuàries.

Per la seva banda, els grups **LEADER** haurien de promoure una economia d'escala i posar al centre les persones amb un enfocament de baix a dalt. Tot i que això no sempre acaba passant, es considera que també són eines que haurien d'estar al servei de l'ESS.

Context social i cultural

La importància de l'activitat ramadera al territori no queda només reflectida en l'esfera econòmica, sinó que resulta imprescindible per entendre el paisatge i l'entramat social d'alta muntanya. L'orografia, les males comunicacions i un "fer" històric associat a cada vall

condicionen com s'articula tot aquest entramat ramader i les possibilitats i carències que es troben nous projectes diferents més afins a l'agroecologia.

En un medi marcat per l'orografia de les valls pirinenques, el gran impulsor de la producció lletera del segle XX van ser els petits centres recol·lectors i transformadors de cada comarca, molts d'ells d'iniciativa cooperativa. D'aquelles cooperatives, moltes de les quals no van ser capaces de sobreviure, en queda l'herència al sector. Només la cooperativa Cadí ha arribat fins els nostres dies amb salut. Tanmateix, malgrat aquells fracassos trobem cooperatives que han sorgit al territori de nou.

Pel que fa a la carn, històricament i, en gran mesura encara ara, les vaques de carn són per produir vedell que serà engreixat fora del territori. Però en les darreres dècades i a partir de la creació de la Indicació Geogràfica Protegida (IGP) de Vedella dels Pirineus Catalans, alguns ramaders engreixen els vedells i els comercialitzen sota aquesta denominació. Un cas a destacar, seria la granja d'engreix col·lectiva, que l'any 2001 va promoure l'Associació de la Raça Bruna dels Pirineus del Pallars Sobirà i la Cooperativa de Sort per tancar el cicle de la carn de vedella. Fent l'engreix dels animals de les persones sòcies de la cooperativa en aquestes noves instal·lacions i després comercialitzar-los conjuntament. Una iniciativa que va tenir una bona acceptació i encara perdura.

També destaca l'arribada en diferents onades de gent de fora el Pirineu que intenten viure de la terra i de la ramaderia i alguns d'aquests han portat noves iniciatives, amb noves mirades on l'ESS i l'agroecologia hi té molt pes.

Entrevistes

S'ha identificat un total de **106 iniciatives** vinculades a l'agroecologia i la petita pagesia, sigui a nivell **d'abastiment alimentari (84)** o de **suport** a aquest **(22)**. Les fonts d'informació han estat organismes públics i entitats de suport a la pagesia, la base de dades del registre de cooperatives, el directori de produccions amb certificat CCPAE i produccions i iniciatives amb segell de venda de proximitat, el directori de Pam a Pam i el directori d'associacions i iniciatives de l'ESS de l'Ateneu de l'Alt Pirineu i Aran.

La majoria d'aquestes iniciatives (el 79%) estan vinculades a la producció ja sigui de forma exclusiva o combinades amb distribució i/o consum. Destaca la baixa presència d'entitats no públiques de suport a la producció. En general els Pallars, l'Alt Urgell i Cerdanya és on trobem més iniciatives de producció agroecològica i on les xarxes que les acompanyen també tenen més força. Al Pallars Jussà hi ha més presència de cooperatives tradicionals,, fet que mostra que es tracta d'un territori a mig camí entre ponent i el Pirineu. Les especificitats dels territoris d'alta muntanya no es donen al Pallars Jussà tot i que a l'estar força vinculat amb el Pallars Sobirà, tenen certes similituds i una visió de l'agroecologia similar.

	Entitats Productores	Entitats de suport
Alt Urgell	11	2
Alta Ribagorça	8	0

Cerdanya	29	3
Pallars Jussà	12	6
Pallars Sobirà	16	8
Vall d'Aran	5	1
De tot el territori	-	3

Per tal d'aprofundir en l'anàlisi **s'ha seleccionat 11 projectes** per entrevistar (**7 iniciatives productives, i 4 iniciatives de suport** relacionades amb la distribució i comercialització o el consum). El **criteri de selecció** de les **iniciatives productives** inicial era en primer lloc, partir de cooperatives de treball però com que en aquest territori quasi són inexistents també hem volgut aprofundir en aquells petits projectes que comparteixen els valors de l'ESS però no la seva forma jurídica. També hem volgut treballar amb cooperatives tradicionals les quals durant molt de temps han mantingut viu el sector, tenint present la importància que té la ramaderia a l'entorn i dotant de valor el producte que sorgia del Pirineu. El **criteri de selecció** de les iniciatives de **suport** ha estat el seu vincle amb el sector productiu: formació, distribució i comercialització, assessorament, grup de consum, etc.

Els projectes entrevistats són els següents:

Abastiment o productiu:

1. La Gavasenca:
2. Agrària i Ramadera del Pallars SCCL (Cooperativa del Pallars)
3. Bioabenur
4. Biolord
5. Biera aranesa
6. El verger Cerdà
7. Làctics l'esquella

Suport:

8. Al teu gust
9. Escola de Pastors
10. Ateneu Cooperatiu de l'alt Pirineu i Aran
11. IDAPA

Forma jurídica

Al llarg del Pirineu trobem **pocs projectes** que estrictament compleixin amb ser una cooperativa de treball i que produeixin des de l'agroecologia. De fet, com **a entitat productora** només n'hem detectat **dues** en tot el territori. Tot i això, sí que hi ha un major nombre de projectes que es troben **propers a l'ESS i a l'agroecologia**. Des del sector productiu destaquem **tres tipologies de projectes** on incloem les activitats del sector primari i les formatgeries:

Petits projectes no cooperativa (70): Constituïts com a SL o autònoms. La majoria dels projectes són **ramaders**. El constitueixen empreses de trajectòria familiar que han transitat al model ecològic (amb certificat o sense). A les entrevistes es recull un sentit general de que no s'acaba de veure la utilitat de ser cooperativa o no compensa. Inclús hi ha una qüestió "visceral" de por a cooperar (que s'està trencant en els darrers temps) i que es suma amb la desconexió a la forma jurídica *per se*. Els projectes que aprofundeixen en la sostenibilitat ambiental i humana posen més l'accent en el que es fa i com es fa que no tant en la forma jurídica. Es barreja amb una qüestió pragmàtica que prima per damunt dels ideals que representa la cooperativa. Els ideals es recullen més en la manera de produir. En alguns casos fins i tot constituir-se com a cooperativa era un limitant a poder tirar endavant el projecte. P.ex. una família que començava el seu projecte continuant amb l'arrendament que tenien els seus pares ramaders, van trobar-se que el propietari no acceptava llogar a una cooperativa. Tot això sumat a que en molts casos es tracta de projectes estrictament familiars (de parella) i que no tenen voluntat de créixer i incorporar nova gent. Molts d'aquests projectes es troben dins d'alguna xarxa de distribució comarcal i en alguns casos dins d'alguna cooperativa agrària. En aquest grup també trobem formatgeries petites i algun projecte horto-fructícol que acostumen a ser projectes de nova creació o bé on en el traspàs generacional dins la família s'ha optat per diversificar o canviar el sector productiu. Tot i així al ser poques persones productores o elaboradores s'han hagut d'enxarxar més enllà de la comarca i de les estructures més clàssiques sent més permeables a altres maneres de fer.

Cooperatives agràries ramaderes (4 cooperatives):

A la major part del territori estan centrades en ramaderia de vacum. Rescatem la importància de les cooperatives tradicionals que han tingut al territori ja que han mantingut certes activitats sobretot ramaderes que sense elles potser no haguessin sobreviscut, petits productors han aguantat gràcies a aquestes cooperatives que malgrat no sortir econòmicament rentable absorbir aquestes petites produccions han optat per preservar-les. La idea de preservar el territori i l'activitat productiva és un dels pilars però no s'ha aconseguit fer virar cap a la necessitat de transitar a un model més similar a l'agroecològic. Aquest és un dels reptes que té l'ESS i l'agroecologia als territoris de muntanya.

Cooperatives agràries (5 cooperatives)

Es tracta de 5 cooperatives agràries situades a la comarca del Pallars Jussà. Malgrat mencionar-les en aquest apartat no s'han considerat dins d'aquest estudi ja que es troben molt allunyades de l'agroecologia i l'ESS.

Cooperativa de treball (2): Totes dues cooperatives consten de 3 socis. Una d'elles creada l'any 2019 va constituir-se com a cooperativa perquè era un model en el que creien, pensaven que era convenient que tots poguessin obtenir el mateix sou, i fer xarxa amb altres cooperatives del territori. Al seu inici van procurar rebre assessorament des de l'Ateneu cooperatiu, però els faltava bagatge en el seu sector cooperatiu i els hi van resoldre més dubtes des de Barcelona i l'Escola de Pastors que des de l'Ateneu.

Pel que fa a projectes d'acompanyament privats vinculats al sector agrícola són pocs i distribuïts en les comarques on és una mica més present l'ESS.

Trobem 3 cooperatives de treball que realitzen 3 activitats molt diferents. La primera d'arquitectura i rehabilitació que consta de 6 socis. La segona vinculada a activitats de serveis socials a persones amb discapacitat on un dels eixos principals és la producció i elaboració d'horta formada per 5 socis actualment. Per últim, una de sacrifici de bestiar i conservació de carn formada per 6 socis.

A partir de les entrevistes hem detectat que la necessitat d'enxarxar-se, o fins i tot convertir-se en cooperativa, sorgeix de les iniciatives de venda i distribució. La Covid ho ha reforçat. En general la cooperativització no es vol en l'àmbit productiu però s'està obrint una porta al parlar de la **cooperativització de serveis (part logística)** i també en la idea d'un **obrador compartit**.

El sentit general recollit a les entrevistes és que L'Ateneu Cooperatiu té molt poca presència. No s'està posant el focus al sector primari i per tant tampoc cap a l'agroecologia. A l'hora, des de l'esfera pública es percep que l'ESS és propera a l'agroecologia però no és capaç d'aterrar en la idiosincràsia del sector primari.

Dimensió productiva

La dimensió *productiva* dels projectes estudiats és **molt diversa** justament perquè s'han escollit projectes que aportessin visions diferents. Tanmateix, cal no oblidar que la majoria de projectes al territori són **ramaders o elaboradors dels productes derivats de la ramaderia**. Els projectes amb base **agroecològica** solen ser més **petits**; sobretot pel que fa al número d'animals, procurant treballar el màxim d'extensiu possible. Donades les condicions climàtiques quasi ningú fa ramaderia extensiva total. Dels projectes entrevistats, 5 de 7 tenen el certificat **CCPAE** i tots ells disposen d'algun **segell de proximitat** i estan vinculats a alguna **xarxa de distribució local**. No obstant, una gran part de les persones productores que **certifiquen en ecològic** expressen que per ells és un tràmit a complir per tal de vendre el seu producte i/o cobrar la subvenció vinculada, però **no és el que els impulsa a treballar des de l'agroecologia**. La manera de cuidar el bestiar i/o la terra neix d'una **convicció pròpia** i creuen que el segell del CCPAE ja no serveix per millorar la sostenibilitat ambiental real del projecte. A la vegada en la majoria convienien la venda directa i de proximitat. Procuren ensenyar el projecte afiançant la confiança amb els seus clients.

A través de la informació recollida a les entrevistes de les entitats **d'acompanyament** veiem reforçada aquesta idea. Actualment no tothom es certifica en ecològic però sí que hi ha una forta voluntat de preservar **varietats local o autòctones** tant per persones ramaderes com agricultores (oli i vinya sobretot al Sud del Pirineu) i, per tant, també les pràctiques agrícoles amb les que es treballa són en consonància. Sembla que en major o menor mesura els principis de l'agroecologia per la **part ambiental i de cura del bestiar o el cultiu** van calant poc a poc.

Característiques econòmiques

Cinc dels projectes productius entrevistats es troben en fase de creixement econòmic, un en fase de decreixement i un altre es considera en una fase d'estabilització. Pel què fa a les entitats de suport amb personalitat jurídica pròpia es troben en fase d'estabilització, com que totes elles depenen de pressupost públic, la seva viabilitat queda supeditada a una agenda política.

A la vegada, la majoria de projectes productius ramaders tenen una dependència important de les **subvencions** vinculades a la PAC. Alhora, aquesta dependència els crea unes **exigències productives** difícils de sostenir. Alguns projectes han rebut finançament del consorci **leader**. En canvi, els projectes entrevistats que no són ramaders (cervesa, fruita, horta) no han rebut cap subvenció i han tingut també **difficultats per accedir a finançament privat**.

La majoria de les entitats més o menys properes a l'agroecologia quasi **no coneixen l'economia social i solidària**. Son pocs projectes els que de forma activa i/o conscient s'hagin aproximat a aquesta praxis. En conseqüència, les **finances ètiques o la banca ètica** és encara també una gran desconeguda. Des d'algunes entitats d'acompanyament es ressalta la **falta d'informació** que arriba al Pirineu. En paral·lel, un dels entrebancs més grans que tenen aquest tipus de bancs és la **no presencialitat al territori**. Les persones productores, fins i tot quan coneixen aquesta entitat, prefereixen poder resoldre les qüestions bancàries des d'una oficina **amb una persona** que consideren de confiança. Això es veu agreujat per la **manca de coneixement digital** de molts dels productors i productores els quals no se senten còmodes per fer a través de les aplicacions totes les gestions. Només els projectes més actius, més compromesos i amb cert assessorament extern s'han atrevit a treballar amb la banca ètica o accedir a crèdit ètic. A l'hora, la **competitivitat dels préstecs oferts per la banca clàssica** ha fet decantar a algunes persones productores per aquestes tan pel volum total que poden finançar com pels interessos als quals les subjecten. Destaquem el **cas** de la cooperativa de treball entrevistada que sí van rebre un préstec des de les finances ètiques ja que els van avançar la subvenció de la jove incorporació, amb interessos molt baixos; ho valoren molt positivament.

Treball

Totes les iniciatives productives són **petites iniciatives pageses**, a excepció d'una. Majoritàriament cada projecte ocupa **entre 1 i 2 persones**; en aquest segon cas una dona i un home. L'empresa més gran compta amb **11 persones assalariades: 6 dones i 5 homes**. Detaca també, que els càrrecs de poder en aquesta cooperativa, des de fa dos anys recauen en mans de **dones**; fet que elles mateixes procuren visibilitzar i valoren com a molt positiu.

Malgrat la voluntat de recollir les condicions laborals dels projectes entrevistats, aquesta feina ha estat difícil. Això és perquè en general les condicions són **precàries**, amb **sous baixos i pocs dies de descans**. El sentit general recollit és que la pagesia és **una manera de viure**. Per tirar endavant nous projectes d'aquest tipus cal integrar-los en la quotidianitat de tots els dies i no es pot tenir un horari laboral "d'oficina". Tanmateix, sí que volem mostrar una **iniciativa cooperativista** que justament es va concebre per ser més de dues persones per tal de poder garantir **horaris dignes i alguns dies de vacances**. Justament en aquest cas és on els encaixava constituir-se com a cooperativa ja que aquesta forma els permet distribuir el sou i el temps d'una manera més justa.

Pel que fa a les **xarxes** entrevistades cap d'elles té una persona amb dedicació completa al projecte. La dedicació dels tècnics depèn de **l'administració** (a vegades de la Generalitat, a vegades del consell comarcal). Ara mateix, cap de les xarxes ha pogut generar un lloc de feina al marge dels tècnics públics.

Governança

Els projectes privats solen ser projectes amb força **democràcia interna** però en molts casos de forma absolutament **informal**. En els projectes exclusivament familiars és així en tots els casos

estudiats. La igualtat de **gènere** també s'aborda de forma **informal** i des d'alguns projectes es valora l'avanç que suposa que les **explotacions siguin d'ambdós membres** (parelles heteronormatives) amb la responsabilitat i decisions econòmiques fetes entre els dos com equip. Des dels projectes d'acompanyament privat destaquen **equips majoritàriament femenins** que en les activitats procuren visibilitzar dones i la seva feina. A nivell de governança els equips es consideren força **horitzontals** però subjectes a les **decisions polítiques i les línies** que s'ha decidit subvencionar que exigeixen uns ítems/resultats concrets.

No hem detectat projectes on la **governança externa** fos un eix principal.

Xarxes

Com dèiem, les xarxes que s'han creat al Pirineu són d'abast majoritàriament **comarcal** i nascudes des **d'organismes públics i amb finançament** públic. Tanmateix, són entitats que no depenen de l'agenda dels consells comarcals, per tant, si es doten de força poden ser agents clau per pressionar a les administracions locals. Sembla que aquestes xarxes agafen força quan hi ha una necessitat concreta però si no queden diluïdes o sense una estratègia clara.

Algunes xarxes de **productors**, amb el temps, han **incrementat la confiança** entre les persones productores i això ha derivat, en alguns casos, a començar a **compartir** maquinària, alguna instal·lació, etc. Les visites tècniques, sortides professionals, etc. fan enfortir molt el vincle. Són espais on, al conèixer què fan les persones productores d'un altre lloc, potencien la identitat del "nosaltres".

Les entitats d'acompanyament públiques solen accedir als projectes d'abastiment alimentari gràcies a les **associacions de productors** si n'hi ha o les **associacions de defensa sanitària**. Es tracta d'un interlocutor que pot accedir a un gran nombre de persones. Des d'aquests espais **la cura de l'entorn** és també un eix clau sobretot ara que comença a haver-hi un **relleu generacional** en les juntes.

Recentment (2021) s'ha creat la **XES Pirineu i Aran**. Actualment, no en forma part cap entitat productora i només una està vinculada directament a l'agroecologia, l'Escola de Pastors. Aquest espai comparteix els valors de l'agroecologia i els seus membres, a títol individual, procuren consumir productes de projectes agroecològics locals. Tanmateix, per ara **no s'ha establert com un eix a treballar** i promocionar per aconseguir sumar a projectes productors.

Dimensió política

Cap dels entrevistats està vinculat a cap **sindicat** agrari o de treballadors. Probablement, aquest fet s'explica, almenys parcialment, pel fet que les iniciatives entrevistades són petites i de model alternatiu, la qual implica que la seva casuística i les seves necessitats **no sempre estan alineades** amb la resta d'agents del mateix sector. Per tant, aquelles organitzacions que representen el sector, en general, no atén a les seves particularitats. És a dir, no fa el servei de representació, acompanyament ni xarxa que caldria esperar

Posicionament

Aquest apartat consisteix en poder recollir una definició més o menys comuna de l'agroecologia i l'Economia Social i Solidària. Ha estat un **exercici difícil** ja que la majoria de les persones entrevistades tenien dificultats per poder concretar exactament sobretot el **segon concepte**.

Aquest fet es considera en sí mateix **un resultat** i un dels reptes que encara l'ESS en aquest territori. Tot i així els resultats que hem pogut obtenir són:

En tots els projectes productius quan han procurat definir **l'agroecologia** han parlat (nombrant-la directament o no) de tot el conjunt de la **seva cadena de valor**. És a dir, s'ha posat especial èmfasis en ressaltar que l'agroecologia és **una manera de treballar** que tenen present en totes les etapes del seu producte incloent la gestió de residus.

Pel que fa a l'ESS ha costat més obtenir una definició clara i alguns dels entrevistats no han acabat de respondre la pregunta. Tot i així una paraula que ha aparegut en totes les respostes és **territori**. És a dir es vincula molt l'ESS com una forma de fer que té en compte sobretot els projectes locals, del i per al territori (social i ambientalment). Tot i això volem mostrar una resposta que considerem significativa per aquest projecte que vinculen l'ESS en l'entorn de muntanya ja que de forma subtil al llarg de les entrevistes hem percebut certa llunyania en aquesta terminologia.

“L'economia social i solidària és tot allò que passa a un territori rural. Tenint en compte l'estat de degradació i la manca de serveis d'aquests territoris, qualsevol cosa que passa és economia social.”

Malgrat que és una opinió subjectiva del entrevistador creiem oportú traslladar una idea que hi ha de fons i és que és molt **difícil** tirar endavant un projecte productiu en **l'entorn de muntanya** i **no hi ha temps, energia per accedir i pensar des del marc teòric i recursos que ofereix l'ESS actualment**.

Pel que fa a les entitats d'acompanyament públiques destaca que es parla de **l'agroecologia** com quelcom del **futur**, “l'agroecologia és el futur” “És un tema interessant però **molt poc conegut**, ja no dir ni acceptat” “Hi treballen poc des de l'Ateneu, ja que no hi ha moltes empreses agroecològiques a la zona” “Seria interessant que hi hagués una producció més agroecològica, i que hi hagués certs ajuts en aquest aspecte”. Pel que fa a l'ESS malgrat demanar-ne la definició en la majoria de respostes el que es ressalta és la **manca de coneixement** que hi ha d'aquestes iniciatives i les seves característiques i recursos “les finances ètiques no es coneixen, hi ha un desconeixement enorme i els falta oficines, i presència al territori per tal que la gent pugui tenir tracte de tu a tu.” “L'assistència a formacions envers a cooperativisme és més baixa. La muntanya tendeix molt a l'**individualisme**, i des de les administracions públiques no s'està donant la imatge de que és millor cooperar.” Per tancar aquest apartat volem ensenyar una darrera frase que resumeix l'estat actual on **sembla que l'ESS no acaba de poder arrancar en l'entorn de muntanya** “A cooperar se n'aprèn cooperant, i a nivell del país hi ha dèficit comunicatiu, és a nivell cultural.

Covid

La covid ha incrementat la **necessitat d'agrupar-se**. Això ha creat/impulsat o consolidat les **xarxes de distribució** que hi havia: Del parc al plat, la Xarxa Agroalimentària amb l'aplicatiu de la Piriteca o del Pallars a casa. Són iniciatives que van aparèixer o tenir un **boom** a l'inici de la pandèmia, quan es va percebre la venda directa i el producte de qualitat com a un factor de seguretat i salut. Moltes d'aquestes iniciatives, ja a l'estiu del 2020 van començar a **disminuir** de manera dràstica les vendes i a dia d'avui són **residuals**. No obstant, la covid va permetre facilitar

i/o millorar les **relacions entre persones productores i la seva organització** per a fer arribar els seus productes, de manera conjunta, a un major nombre persones consumidores.

A nivell de **governança** el fet de poder fer **trobades online** pot donar més pluralitat a les juntes rectores o comissions de treball en entitats grans: p.ex. gent allunyada del centre geogràficament parlant, millora conciliació familiar, millora paritat de gènere. També pot facilitar que els projectes agafin una escala una mica més gran. Ja que la realitat orogràfica i les distàncies dificulten els espais de trobada, quan aquests són exclusivament de manera presencial i, probablement, disminueixen la participació. Tanmateix, les eines digitals també tenen la seva **contrapartida**: hi ha una generació, que és posseïdora de molt coneixement tradicional que en pot quedar exclòs per **dificultats en l'ús de les TIC**. També, cal posar sobre la taula que quan **més personals són les relacions**, més esforç requereixen, més **compromís** hi acostuma a haver.

Hem detectat certa **prudència** en les virtuts de l'enxarxament que ha generat la covid ja que des d'algunes entitats es considera que la situació econòmica serà pitjor, més gent haurà de tancar i a mesura que s'escanyi econòmicament **no estan segures que es mantingui la cooperació com a forma d'encarar el repte**.

Identificació reptes i accions

Amb el conjunt d'informació obtinguda en el marc d'aquest projecte s'ha fet una primera identificació dels reptes que encaren els projectes agroecològics al Pirineu respecte l'ESS que després ha estat posada en comú amb altres agents del territori.

Primera identificació de reptes i accions

Reptes pel què fa a l'accessibilitat a serveis financers i recursos de l'ESS

El primer que vol ressaltar és que l'ESS és encara una **gran desconeguda** al Pirineu i les **cooperatives de treball** comencen des d'un punt de partida complicat per les **males experiències** passades. Cal **divulgació** per reexplicar el model cooperatiu, tant de cooperatives de treball o de segon nivell, com (i sobretot) de cooperatives de treball. Encara hi ha una àmplia majoria que **no veu la necessitat o els beneficis** del model cooperatiu o fins i tot de l'**enxarxament**. Entre els sectors més clàssics prima una **visió individual** de fer sobreviure el propi projecte i col·laborar, si s'escau, amb el veí però sense deixar de posar al centre primer el projecte particular. Notem especial **reticència en el sector ramader** ja que han hagut de tirar endavant molt sols i des de fa dècades, en mans d'una població actualment força envellida i que es considera "**abandonada**" per l'administració pública. De fet, bona part del sector ara mateix no ho veu com una línia estratègica necessària a impulsar des de l'administració.

Aquest desconeixement arriba també a les **gestories** que veuen com una **complicació** crear una cooperativa. Això incrementa les dificultats dels seus clients o futurs clients. Creiem que des d'aquestes gestories no es coneixen els actuals avantatges fiscals o de finançament d'aquest

tipus de forma jurídica. Això **espanta** encara més a aquells que tenen dubtes en convertir-se o no en cooperativa.

Des del sector primari del Pirineu, la **cura de l'entorn, les varietats locals, una producció respectuosa, etc. té cada cop més presència**. Però es qüestiona poc la **sostenibilitat humana** dels projectes. S'entén que ser pagès és un **estil de vida** i ho ocupa i condiciona tot. No és una feina. **Costa trobar projectes** que hagin formalitzat quantes hores es treballen i quins dies, posant en valor el descans. Els pocs projectes on ho hem detectat són: perquè des d'un origen van rebre assessorament de com crear una cooperativa des de l'ESS i per tant aquestes qüestions formaven part de les reflexions a fer com a cooperativa o perquè el projecte està en un moment molt madur i solvent que permet poder replantejar-ho.

Per últim, volem destacar la **falta d'un agent prou fort** per poder influir en el conjunt del sector ramader i fer que l'agroecologia penetri en aquests projectes. L'Escola de Pastors fa part d'aquesta feina però treballa, principalment, amb nous agents agraris i impulsa un model de petit format que poc té a veure amb la realitat actual predominant de la ramaderia al Pirineu. Per això, i pel fet de ser una entitat de suport i no una activitat productiva, no gaudeix de la **confiança suficient** com per ser aquest agent clau que vertebrï una transició agroecològica.

Possibles vincles entre l'accessibilitat

Un dels aspectes que s'ha repetit al llarg de la fase de recull d'informació és que als Pirineus la majoria dels **projectes són familiars**. Això vol dir que **no volen créixer** al llarg del temps, volen mantenir el control del seu projecte en el nucli de la família i per tant **constituir-se com a cooperativa no s'ajusta a les seves necessitats** (mínim de socis, decisions horitzontals amb les noves treballadores). Al no constituir-se com a cooperatives queden **exclòs dels cercles de promoció de l'ESS que existeixen** (fins ara) al Pirineu.

Respecte aquest darrer punt ressaltem la **necessitat que els Ateneus Cooperatius i altres entitats de recolzament a l'ESS** amplïïn l'objecte al qual es dirigeix i es busqui un **encaix pels projectes familiars que es volen aproximar** tant a la banca ètica, l'accés al finançament, com a les reflexions i millores que suposa per les persones aquesta manera d'entendre l'economia.

Aquests **petits projectes** sí que veuen les virtuts d'estar **enxarxats** i cada cop més tenen la voluntat de **compartir**. Les xarxes de distribució, els obradors compartits, les cooperatives de segon nivell o rurals són estratègies que van agafant solidesa.

Per altra banda, els **projectes de nova creació** que semblen que ara són els més **propers a l'ESS** requereixen d'una **gran inversió inicial**. Els pagesos han expressat que per una banda els cal ajustar-se a les **demandes de la PAC** per accedir a la **incorporació com a joves agricultors i cobrar les ajudes associades a la DUN** i per l'altra, **accedir a un capital tan elevat** des de les **banques ètiques** és molt difícil; de manera que conciliar ambdues coses és complicat.

Propostes d'accions per intentar superar aquests reptes i possibles inequitats en l'accessibilitat a serveis financers/ recursos de l'ESS.

- Formar personal tècnic que **acompanyi el sector primari** en ESS
- Formar a les **gestories**
- Dotar **d'eines** als projectes de foment de l'ESS (Ateneu Cooperatiu, XES.Pirineu, etc.) per accedir al **sector primari local**:
  - Projectes nova creació
  - Però sobretot, com transitar cap a l'ESS des d'empreses familiars (no cooperatives) i autònoms
  - Com accedir a l'ESS sense ser cooperativa?
- Cal **repensar** les cooperatives rurals? com **enxarxem** tots els petits productors? Escorxadors, obradors, distribució, vacances?
- Cal **reduir la dependència** de les entitats d'acompanyament, incloent les xarxes de distribució, dels fons públic
- Crear un **espai** amb prou força per **incidir al sector ramader** i poder avançar en pro l'agroecologia
- **Ensenyar** a la població local els beneficis de l'agroecologia i l'ESS que repercuteixen al conjunt de la població i territori: millorar el seu **"posicionament social"**
- Potenciar la recent creada **XES del Pirineu** com espai on l'ESS es pugui apropar a l'agroecologia i al sector primer.

Resultats jornada de treball amb les entitats del territori

Un cop aterrades aquestes primeres idees es va preparar una jornada de treball online que va tenir lloc divendres 29 d'abril de 2021. Hi participaren **6 persones** representants de projectes diferents del Territori (productores i membres d'entitats d'acompanyament a projectes productius) a més a més de dues dinamitzadores de Rurbans, una persona com a suport tècnic i una representat de la fundació de coop 57. Dues de les entitats assistents formaven part de la XES Pirineu. Hi van faltar algunes de les persones que havien confirmat o que havien avisat de que no podien garantir la seva assistència per temes d'agenda, si bé hi ha interès per conèixer els resultats de la jornada. Posteriorment a la jornada es va contactar amb aquestes persones les quals no s'han entrevistat prèviament en el marc d'aquest projecte per tal de demanar-los els punts bàsics d'interès i reptes i accions que consideressin prioritaris.

En el transcurs de la jornada es van recollir **13 reptes nous** (a més a més dels 19 ja detectats amb la diagnosi prèvia). El total dels **32 reptes detectats i debatuts** són els següents:

	REPTES*	ACCIONS
Eix1	Estar informats de quan surten les subvencions (3,4)	

	Web de difusió del projectes agroecològics (4,6)	
	Visibilització de projectes de bones pràctiques (4,8)	Creació de xarxa d'assessorament en proj. d'agroecologia destinada a proj. Pirinencs
	Proporcionar info sobre l'ESS (concepte i recursos que ofereix (4,2)	Incorporar el sector primari a la XES Pirineu Crear els canals de comunicació necessaris
	Aconseguir canals de comunicació efectiva (4,8)	
	Possibilitar l'accés als recursos de l'ESS quan NO són cooperatives (4,2)	
Eix2	Convertir la XES Pirineu i l'ateneu cooperatiu en agents que puguin acompanyar projectes cap a l'ESS (4,8)	Enfortir, formar i incidir en les línies estratègiques de la XES Pirineu i l'ateneu cooperatiu
	Identificar les necessitats del sector per ajustar la formació a mida (4,8)	
	Formar a les entitats promotores de l'ESS sobre el primer sector (4,4)	Formar personal tècnic que acompanya el sector primari en ESS. gestories
	Acompanyament a pagesos amb necessitats concretes comuns per a la constitució com a cooperativa (3,6)	
	Proporcionar info de les obligacions, drets i beneficis fiscals i jurídics de les cooperatives (3,2)	
	formar a les gestories del territori en la figura de cooperativisme de treball (4,4)	
	Desfer l'estigma que hi ha sobre les cooperatives agràries (4,6)	Sessions informatives sobre les cooperatives de treball
Eix3	Identificar reptes comuns i col·lectius específics als que pot ajudar la constitució en cooperatives (3,6)	
	Fomentar la instal·lació extrafamiliar (4,2)	Facilitar els traspassos extrafamiliars Facilitar l'accés a la terra

	xerrades informatives entre agricultors i ramaders les coop. de treball (3,2)	
	Rebaixar els impediments estructurals del cooperativisme de treball	
	Canals de distribució (entrar en botigues que compleixin els nostres principis)	
	Aconseguir la sostenibilitat socials dels projectes	Transformar els projectes en cooperatives per redistribuir les hores i dies de treball
Eix 4	Enxarxar els projectes agroecològics nivell de Pirineu (4,2)	Incloure sector primari dins la XES
	Ajuda externa / suport per demanar subvencions, fer compres conjuntes, etc.	
	Posar en contacte persones amb visió similar que puguin cooperar (i que soles no tenen la capacitat de tirar endavant el projecte) (4,6)	
	Buscar actors claus per poder incidir en el conjunt de sector primari (4,2)	Enfortir entitats de suport per tal d'adquirir la confiança dins el sector ramader per poder incidir en una transició agroecològica
Eix 5	Creació de vincles amb projectes de bones pràctiques (3,2)	
	Impulsar cooperació entre els projectes agroecològics (4,2)	mancomunar el servei de gestoria i tràmits impulsar i reforçar la difusió, comercialització i distribució.
Eix 6	Adecuar els canals a la realitat del sector (4,2)	
	Accés a finançament ètic quan NO són cooperativa (2,8)	
	Reduir la dependència de quasi el 100% de finançament públic	
Eix 7	Millorar la flexibilitat i comprensió en les variables incontrolables (climatologia) a les que estan sotmeses les entitats productores per part de les banques (4)	
	Presencialitat de la banca ètica (3,2)	Promoure l'obertura d'una oficina d'entitat bancària regulada

Eix 8	Creació de l'agenda rural de catalunya (4)	
Eix 9	Accés a la terra,	
	Estirar el cooperativisme agrari cap a l'agroecologia.	Pensar i executar una estratègia de difusió i facilitació de l'agroecologia en totes les seves vessants

D'entre el total de reptes es van valorar quan de prioritaris eren cada un d'ells. La puntuació obtinguda en l'**escala de Likert** és entre 2,8 i 5 on 5 era molt prioritari, 1 gens prioritari i 3 "mig mig". Les puntuacions obtingudes es troben disponibles a la taula anterior entre parèntesis, si manca aquest número es tracta de reptes afegits en el debat posterior i que no es van sotmetre a valoració.

Els 4 reptes prioritars detectats van ser:

1. Convertir la XES Pirineu i l'Ateneu Cooperatiu en agents que puguin acompanyar projectes cap a l'ESS
2. Visibilització de projectes de bones pràctiques
3. Identificar les necessitats del sector per ajustar la formació a mida
4. Aconseguir canals de comunicació efectiva

Per una qüestió de temps es va triar un repte on aprofundir: **Aconseguir canals de comunicació efectiva**. Els altres tres es van descartar ja sigui perquè no es valoraven tant importants (2 i 3) o perquè tot i valorar-se molt important es percebia com un debat inert sense els agents implicats (1).

Un cop centrades en un únic repte, es detecten com a agents clau: Oficina comarcal del DARP, CCPAE i el Departament de Sanitat. I les possibles accions proposades per amb què es podria afrontar aquest repte:

- Portar a l'administració a camp perquè es posin a la pell dels productors
- Entre qui hi ha darrere de la primera i única persona amb la que es pot parlar (interpretant el text proposat pel participant arrel del debat sorgit, es refereix a quina capacitat d'incidir realment un tècnic que entengui la situació i tingui bona voluntat, tenint en compte l'administració que hi ha al darrere, a la qual pertany. Quina política té al darrere, és flexible o molt "legalista" hi ha recursos?
- Mantenir la formació online, no exclusivament, però sí com a opció
- Bona assistència online per facilitar la digitalització de la comunicació

Conclusions de la jornada

Durant el debat molts dels reptes giraven entorn un aspecte més ampli que és **la singularitat dels projectes que es desenvolupen a la muntanya**. Tant els canals de comunicació com el tipus d'ajuts no **s'adequa a la idiosincràsia dels territoris de muntanya**. És a dir, les propostes dirigides a l'entorn rural de Catalunya tampoc acaben d'encaixar per al context del Pirineu. Més

enllà del màrqueting i fer una difusió conjunta dels productes de muntanya les **necessitats** que tenen cadascun dels projectes són **molt diferents**. **Com es poden acompanyar** aquests projectes amb la cura necessària sent **diversos entre ells i allunyats o mal comunicats** és un dels reptes a afrontar. D'aquí emergeix la reflexió sobre si hi ha una **manca de lideratge** per fer-ne front, són les entitats d'acompanyament (pública i/o privada) qui ho ha d'entomar? i si en el fons és buit i **no hi ha el sector productiu al darrere?** és **assistencialista**? Però a la vegada **sí que és una necessitat** real compartida que s'exposa per part del sector en jornades com la present. Sobretot la **falta de temps** però també **d'informació clara i de processos àgils** dificulta la seva participació.

Es fa també una valoració de la comunicació online vs presencial. Per una banda es recalca la necessitat de poder parlar amb **persones físiques**, que coneguin la realitat de muntanya i puguin acompanyar-la relament. Per altra l'accés a la formació **online** i les millores de les **plataformes** de l'administració faciliten l'accés a la gent de muntanya (es posa d'exemple la plataforma d'hisenda). En aquest aspecte hi ha una covariable important a tenir en compte i que fa posicionar a favor o en contra de les eines digitals que és **l'edat** de les persones usuàries. Tenint en compte que la població a l'ecosistema del pirineu està envellida, veiem que aquesta és una qüestió que s'ha d'abordar segmentant la població.

Conclusions

De les comarques pirinenques on més **presència** de projectes d'agroecologia/ESS és Cerdanya lleidatana, Alt Urgell i els Pallars. A la Vall d'Aran i Alta Ribagorça pràcticament no es coneix l'ESS i quasi no hi ha projectes que s'identifiquin amb l'agroecologia.

A partir de la informació obtinguda en les entrevistes recollim un sentit general de que **des de l'administració no s'està recolzant** de forma tangible l'agroecologia. La voluntat de treballar diferent, ampliar la mirada cap a l'impacte al territori, a l'entorn humà i també les maneres de consumir es sustenta pel convenciment dels que escullen aquesta opció malgrat les traves que es troben (tan econòmiques com d'accés a opcions fora del convencional). Molts dels projectes de muntanya son petits, de base familiar, arrelats al territori però no produeixen des d'una perspectiva agroecològica. Enmig d'aquests, trobem petits projectes on sí es fa una aposta clara per aquesta manera de fer, es reivindica, es comunica i malgrat els entrebancs segueixen creixent. En paral·lel, a tots aquests projectes de base productiva agrària, hi ha les entitats d'acompanyament que veuen l'agroecologia com quelcom de futur, un objectiu on arribar però no quelcom del present que ja està esdevenint. En el mateix sentit succeeix amb l'ESS malgrat que la terminologia i els recursos de l'ESS son força desconeguts al territori moltes de les praxis dels projectes agroecològics posen al centre questions essencials de l'ESS. Les entitats d'acompanyament sí que coneixen l'ESS però perceben que al sector primari de muntanya no li interessa i/o no el coneix.

D'aquest estudi recollim la percepció que l'ESS i agroecologia actualment al Pirineu encara no estan enxarxades o en simbiosis. En el marc teòric les dues es reconeixen: per les entitats de promoció de l'ESS, l'agroecologia és el camí a seguir pel sector productiu i pels projectes agroecològics els principis de l'ESS i el cooperativisme la manera de treballar acord amb els seus

valors. Però un dels motius d'aquesta falta de simbiosis és la desconexió d'un sector per part de l'altre, les complicacions del sector i la quotidianitat que afronten. Entitats com la Xarxa agroalimentària o l'Escola de Pastors actualment fan de frontissa per fer traspasar els principis d'un sector a l'altre. Respecte a les cooperatives de treball, el Pirineu destaca per projectes petits -majoritàriament unipersonals o familiars- això fa que la cooperativa de treball no funcioni com a model jurídic. Com que la majoria de recursos que arriben al pirineu de l'ESS es dirigeixen exclusivament a cooperatives aquests petits projectes queden exclosos i no gaudeixen ni d'ajuts econòmics, ni accedeixen als recursos que des de les entitats de l'ESS estan difonent, ja que no es donen per al·ludits. Les xarxes comarcals, actualment estan molt impulsades des de l'administració, però amb certes limitacions, estan funcionant sobretot des de la possibilitat de cooperar en la distribució. A la vegada, al fomentar la trobada entre productores també es comença a sentir la necessitat de compartir serveis i els seus membres estan aproximant-se als recursos que els pot oferir l'ESS.

Per l'accés a finançament ètic destaquem 3 qüestions claus per les quals no té presència al territori. Primer de tot la manca de coneixement. Això lliga amb el segon entrebanc, la no presencialitat. El fet de no poder parlar cara a cara és un impediment expressat per algunes persones productores. En darrer lloc, destaquen la competitivitat tant en volum com en % d'interessos que ofereix la banca convencional.

Els resultats obtinguts mostren com no tots els recursos de l'ESS es conceben igual de necessaris. La necessitat d'enxarxament, de conèixer projectes "exemple" amb qui poder intercanviar experiència i dubtes, però també d'acompanyaments que realment puguin traslladar-se en accions concretes a les zones de muntanya es veu com a prioritari. A la vegada que cal formar a les entitats que són les encarregades d'acompanyar el sector productiu tan en agroecologia (sobretots ateneu cooperatiu i gestories) com en ESS, finançament, marc jurídic, beneficis fiscals.. (ateneu cooperatiu, projectes i xarxes agroalimentàries comarcals i gestories). Per contra per ara l'accés al finançament ètic no es percep com quelcom prioritari ja sigui perquè no es coneix com perquè no es veu adaptat al sector com perquè simplement no es considera ara mateix el més necessari dins els recursos de l'ESS. Es considera que cal convertir la XES Pirineu i l'ateneu cooperatiu en agents que puguin acompanyar de forma e/afectiva projectes cap a l'ESS. Cal identificar les necessitats reals del sector i de muntanya per ajustar la formació i els recursos a mida a la vegada i per tant en primer lloc cal que els canals de comunicació siguin efectius.

Radiografia territorial de la Catalunya Central

Context territorial

Context geogràfic

La Catalunya Central la formen la comarca de l'Anoia, el Solsonès, el Berguedà, el Bages, el Moianès i Osona. Situades principalment a la Depressió Central, amb la plana de Vic i el Pla de Bages, limita amb grans sistemes muntanyosos de Catalunya. Al nord, el Solsonès, el Berguedà i la part més septentrional d'Osona s'endinsen al Prepirineu i, des de l'Alt Berguedà, al Pirineu, i acullen les capçaleres del Cardener i del Llobregat. El baix Solsonès i l'Alta Anoia (i Alta Segarra) presenten un paisatge de transició cap a la plana de Lleida, la meitat oest de l'Anoia s'endinsa cap al Camp de Tarragona a través del Gaià.

El sud de l'Anoia i el Bages s'incorporen a la serralada prelitoral i litoral, i comparteixen, juntament amb el Baix Llobregat, el Massís de Montserrat. Des del Moianès i Osona s'endinsa al Montseny, i a la Serra Transversal, amb el massís de les Guilleries i el Collsacabra.

La seva ubicació central li permet estar connectada amb totes les grans àrees de Catalunya, excepte les Terres de l'Ebre, amb poblacions que formen part de la quarta, cinquena i sisena corona de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Malgrat la gran diversitat territorial, en general és una zona molt propera als grans centres d'informació, producció i consum de Catalunya.

Manresa, Vic i Igualada són les ciutats que exerceixen de capitalitat territorial i que tenen un pes important en el conjunt de la xarxa de ciutats intermèdies de Catalunya.

Poblament i estructura de la població

El conjunt de les sis comarques acullen un total de 534.713 persones (padró 2020) en 5728,2 km², i una densitat de població mitjana de 87.86 persones per km², destacant la baixa densitat de població del Solsonès, de 13,5 habitants /km² i el Bages, amb una densitat de 165.3. Si ens limitem als municipis rurals aquesta densitat de població cau fins a xifres de 0.7 en el cas de Gissclareny. 33 municipis ocupen el 30% del territori i tenen densitats de població inferior a 5 persones/km². Existeix una clara distinció entre entorns eminentment rurals, amb una densitat de població baixa, i aquelles conurbacions urbanes, generalment formades per dos o tres municipis al voltant de capitalitats comarcals, que acullen més del 50% de la població (Solsona-Olius i Sant Llorenç de Morunys en el cas del Solsonès, Igualada, Vilanova del Camí, i Capellades en el cas de l'Anoia, Manresa, Sant Joan de Vilatorrada i Navarcles, en el cas del Bages, Berga i Gironella al Berguedà, Vic, Manlleu, Torelló, Roda de Ter i Sant Hipòlit de Voltregà a Osona, i Moià i Castellterçol al Moianès).

La taxa d'envelliment mitjana de totes les comarques està per sobre de la mitjana catalana en zones urbanes, que és del 18,1 % mentre que a la zona de la Catalunya Central és del 21,7, lleugerament superior a la mitjana de la Catalunya rural, que és 21,4 (Observatori del Paisatge, 2019, dades del 2018). Les comarques més envellides són el Bages i el Berguedà, i les comarques més joves (taxa de persones de menys de 35 anys) són el Solsonès (35.9) i el Moianès (35,7). A la cua hi trobem el Berguedà, amb una taxa del 31.9.

La tendència poblacional entre el 2017 i el 2018 és de lleuger creixement demogràfic excepte al Bages i a Osona, que perden respectivament 8 i 46 persones, i el saldo global per tota la Catalunya Central és de +306 persones. Les comarques que quantitativament guanyen més població són el Moianès (+153), el Berguedà (+91) i l'Anoia (+84). El Solsonès en guanya 32. Si ens fixem en la dinàmica poblacional de pobles de menys de 500 habitants, excepte el Bages (amb un guany de 34), totes les comarques perden habitants, passant al capdavant el Solsonès (-23), seguit per l'Anoia (-16). Existeix doncs una clara concentració a pobles o capitals de comarca en detriment dels pobles petits a excepció del Bages.

Treball i economia

Segons dades de l'Observatori del treball a setembre del 2020 un 2.56% dels ocupats de tota la Catalunya Central treballaven en sector primari, un 62,69% al sector serveis, un 27,55% a la indústria i un 7,20% a la construcció. Existeix però una gran diversitat entre comarques. Destaca especialment la importància dels ocupats agraris a la comarca del Solsonès, on representen l'11% , seguida pel Berguedà on els ocupats agraris ja baixen al 5,34%. A l'altre extrem trobem l'Anoia o el Bages aquest percentatge no arriba a l'1,5%. La tendència entre el 2019 i el 2020 és d'estancament, amb un increment del 0.04%, a excepció d'Osona que disminueix en un -0.02%.

Pel què fa a l'atur el sector agrari és l'únic que entre el 2018 i el 2020 disminueix en persones desocupades, a excepció del Solsonès i del Berguedà, amb una mitjana de 0.8 i 8.4 persones, respectivament. Entre el 2018 i el 2020 l'atur incrementa a tots els sectors, i al setembre del 2020 es situa al 14%, destacant l'Anoia amb un atur del 20,57%, i gairebé un 23% d'atur al sector agrari. A nivell d'atur agrari destaca també el Bages, amb gairebé un 16% (demandants d'ocupació / ocupats + demandants d'ocupació per sector). Novament destaca el Solsonès com a comarca amb menor taxa d'atur. No obstant cal tenir present que la taxa d'atur es calcula sobre la població activa, i que pot ocultar economia submergida o llocs de treball no regularitzats. De mitjana, el sector agrari és el què presenta un increment menor, amb un increment global de 0.49%, mentre que l'increment de l'atur al sector serveis és del 2.44. Pel què fa a la variació de l'atur agrari destaca la comarca del Berguedà, que lidera l'increment més important (2,1%), seguit per l'Anoia (1,55%).

L'indicador sintètic de dinamisme socioeconòmic de l'Observatori del Món rural ¹²(edició 2019) indiquen que les diferents comarques són dinàmiques i amb tendència a millorar aquest dinamisme a excepció del Berguedà, que presenta una taxa de -0.22.

Pel què fa a la contribució econòmica dels diferents sectors, segons dades de l'Anuari econòmic comarcal del BBVA (2020), al 2019 l'agricultura representava un promig de 5.3% per tota l'àrea de la Catalunya Central, destacant el 10.3% a la comarca del Berguedà, seguit pel Moianès (7.4%), i el Solsonès (5.3%). El desajust entre la distribució de la ocupació per sectors i l'aportació al VAB indica, com en el cas del Solsonès, que el sector fa unes aportacions baixes en quant a VAB. El sector que més contribueix al VAB (valor afegit brut) és el dels serveis, amb un 53.36%. La indústria assoleix un pes de 33,06% i la construcció del 8,28. Entre el 2018 i el 2019 de promig el VAB per tota la Catalunya Central tendeix a créixer amb una taxa del 0.8, creixement liderat per Osona (amb una taxa de l'1,8), seguit del Solsonès (1,5) i finalment l'Anoia (1,2). El Moianès, per contra, presenta una tendència negativa amb un creixement negatiu del -0.3. El sector serveis incrementa a totes les comarques, també la construcció (a excepció del Berguedà, on hi disminueix). La indústria i l'agricultura en general perden pes econòmic, a excepció de la comarca d'Osona i del Solsonès, i del Berguedà i Osona, respectivament. En el cas del sector agrari destaca el decreixement de la comarca del Solsonès i del Moianès, amb una taxa de decreixement de 12.7 i 10,4, respectivament.

PIB /VAB- Creixement real 2019	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	Total
Anoia	-1,1	-2,4	3,1	3,2	1,2
Bages	-3,9	-0,5	1,9	0,8	0,3
Berguedà	2,5	-2,6	-2,6	2,1	0,6
Osona	2,2	0,4	3,5	2,5	1,8
Solsonès	-12,7	0,9	1	3,4	1,5
Moianès	-10,4	-0,5	3,3	1	-0,3
MITJANA	-3,9	-0,8	1,7	2,2	-0,82

¹² L'indicador sintètic és el resultat de sumar l'evolució de la població, l'afiliació a la seguretat social no agrària, la taxa d'atur, l'evolució de l'atur i els habitatges iniciats. Indicador calculat a nivell municipal. La dada comarcal és la mitjana dels seus municipis.

Sector agroalimentari. Pes econòmic i estructura

Més d'un 73% del territori de la Catalunya Central està ocupat per bosc, més d'un 13% per superfície agrària i un 4,28% està certificada com ecològica (Observatori del món rural, 2018), sense comptar pastures i hectàrees de gestió forestal sostenible. En general existeix una tendència a incrementar les hectàrees de conreu, destacant el Bages que entre el 2017 i el 2018 guanya 258 hectàrees. Aquest increment no va en detriment de la superfície forestal, que tendeix a créixer a totes les comarques: entre 60 hectàrees (Solsonès) fins a 394 (Anoia).

El 2020 a la Catalunya Central hi havia un total de 4446 titulars d'explotacions agràries, de les quals un 20% són dones, un 58% homes, i un 22% persones jurídiques (dades de la DUN 2020, Generalitat de Catalunya).

Respecte la orientació productiva, existeix un clar predomini del cereal, que, segons dades de la DUN 2020 representa el 31.04% del total d'explotacions, seguit pel porcí, que representa un 14,8 %.

OTE	Anoia	Bages	Berguedà	Osona	Solsonès	CATALUNYA
Herbació i cereal	45,22%	27,78%	20,63%	23,70%	37,00%	31,04%
NO classificat	16,06%	21,93%	17,47%	18,67%	23,50%	19,37%
Porcí	5,02%	13,03%	17,47%	22,94%	14,50%	14,80%
Boví	0,49%	3,74%	14,11%	11,36%	5,00%	6,52%
Vinya i olivera	18,33%	8,05%	0,63%	0,30%	1,67%	6,46%
Policultiu	1,08%	4,89%	10,53%	6,71%	4,00%	5,04%
Horta, floricultura i plantes orn	3,55%	6,61%	1,89%	3,66%	0,83%	3,76%
Combina grans cultius i herbívors	0,49%	3,26%	7,58%	4,88%	3,50%	3,60%
Oví i cabrum	0,99%	2,11%	2,95%	2,36%	2,50%	2,07%
Fruiters	4,83%	1,72%	0,21%	0,15%	0,50%	1,64%
Aviram	1,58%	2,01%	1,26%	0,69%	3,17%	1,60%
Conills	0,99%	1,34%	1,05%	1,07%	1,17%	1,12%
Herbívors combinats	0,10%	0,57%	2,11%	1,52%	1,83%	1,08%
Equids	0,30%	1,72%	1,26%	1,45%	0,33%	1,08%
Combinacions granívors	0,20%	0,77%	0,63%	0,30%	0,33%	0,43%
Grans cultius i conreus permanents	0,49%	0,29%	0,00%	0,08%	0,00%	0,20%
Apicultura	0,30%	0,19%	0,21%	0,15%	0,17%	0,20%

La pagesia de la Catalunya Central és diversa. Hi trobem zones amb un sector agrari tradicional, especialment de cereal de secà i ramaderia (Solsonès i Baix Berguedà i Moianès), zones com el Pla de Bages i zones de l'Anoia Nord-oriental on predomina la vinya i l'olivera, i zones que compaginen l'agricultura tradicional amb la ramaderia intensiva (Osona). Tradicionalment en alguns territoris aquesta especialització del sector primari s'ha organitzat en cooperatives agrícoles. Destaquen les cooperatives vitivinícoles al Bages, creades a principis del segle XX, i les cooperatives càrniques a Osona, creades entre els anys 80 i 90 del segle XX, moltes d'elles amb pràctiques de falses cooperatives. Del total de 38 cooperatives agràries identificades al 2020, un 42% es troben al Bages i un 26 % a Osona. A la zona del Prepirineu i Pirineu del Solsonès i de l'Alt Berguedà la pagesia va patir una forta davallada a mitjans dels anys cinquanta del segle XX. Avui hi trobem predominança de la ramaderia, especialment a l'Alt Berguedà, i al nord del Solsonès el 2016 es crea Biolord Coop, cooperativa rural de poma ecològica de muntanya, que recupera el sector primari a la vall de Lord i s'estén a altres localitats del Pirineu (Pallars Sobirà, Alta Ribagorça, Berguedà, i Cerdanya). Les anteriors pautes generals es combinen amb una

diversitat d'iniciatives de petita pagesia i l'emergència recent de diferents iniciatives de suport. En total a les comarques de la Catalunya Central s'hi identifiquen 568 iniciatives de petita pagesia amb principis agroecològics (253 a Osona).

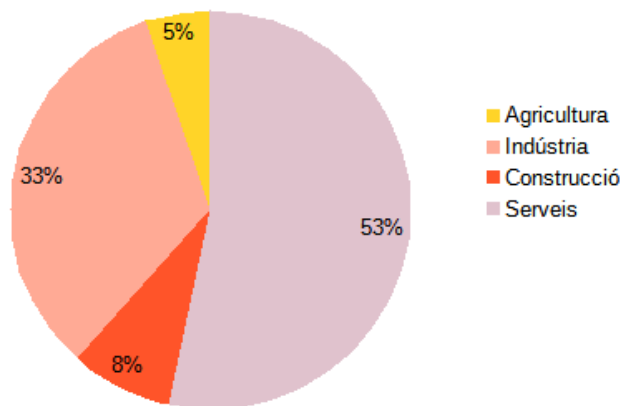
L'origen d'iniciatives de petita pagesia les trobem tant a explotacions familiars que reorienten l'activitat o que creen una línia de producció complementària, com en projectes de nova creació i, tot i que en menor mesura, en projectes de reincorporació de joves pagesos i de relleu familiar. Durant el 2019 es van incorporar a l'activitat agrària un total de 51 joves agricultores, 21 dones i 30 homes, 13 a Osona, 10 al Solsonès i 10 al Bages, 9 a l'Anoia, 5 al Berguedà i 4 al Moianès. Als sectors on s'incorporen les joves són, per ordre d'importància, el porcí (amb un total de 8, 5 d'elles a Osona i 3 al Solsonès), 7 de Cerealicultura -diferent d'arròs-, 6 de boví (2 d'elles al Berguedà i cap al Bages) i 6 de produccions varies.

A nivell de contribució econòmica (VAB) del sector agrari al conjunt de la Catalunya Central, amb un pes específic mitjà del 5,3% o amb tendència a disminuir (vegeu apartat "economia i treball"). La ramaderia suposa més del 80% de l'aportació del VAB agrari, amb tendència a disminuir en -3.9 punts, tot i que amb menor intensitat de la què ho fa l'agricultura (-2.95, -14,71, respectivament). A l'Anoia i al Solsonès el pes de l'agricultura se situa per sobre el 20% del total del VAB primari, mentre que la ramaderia és protagonista en totes les comarques, destacant Osona amb un 92.5%, i el Berguedà amb un 91.6%, seguit pel Moianès (89.9) i el Bages (89.5). Del total del pes ramader destaca el porcí, que representa el 51.1% del VAB total primari per les comarques de la Catalunya Central.

També disminueix el pes econòmic del porcí, i ho fa en un -1.45, mentre que l'aviram disminueix en un -6.3. El sector forestal de fet és l'únic del sector primari que presenta una tendència d'increment del VAB. Tal com s'ha dit a anteriorment, en conjunt el sector primari perd pes econòmic a totes les comarques, destacant els -12,7 punts del Solsonès, els -10.4 del Bages, i l'increment en 2.5 i 2,2 a Osona i al Berguedà.

Pel què fa a la transformació agroalimentària, al 2018 existien un total de 243 indústries agroalimentàries, el 30,86% concentrades al Berguedà, seguit del 26.34% d'Osona i del 17.28 i 16.05 a l'Anoia i Bages, respectivament. El pes de l'agroindústria sobre el total del VAB industrial pel 2019 i per la Catalunya Central és del 5.2, i a nivell de contribució econòmica de la agroindústria destaca el Berguedà i al Bages, amb els valors més alts de la Catalunya Central (7,4 i 7%, respectivament), seguit pel Solsonès, amb un 6,2%. El valor més baix el trobem al Moianès, amb un 2,1%. En general el pes econòmic de la indústria agroalimentària tendeix a incrementar-se lleugerament, amb una taxa de 0.017 de mitjana. Aquest creixement és liderat especialment pel Bages, on aquesta indústria té una taxa de creixement de 6.39 entre el 2018 i el 2019, seguits pel Solsonès i l'Anoia, ja amb un creixement molt inferior (0.8). Destaca el Moianès per una davallada important del pes econòmic de l'agroindústria, amb una taxa de creixement de -7.4, pes que també disminueix a Osona, amb una taxa de -1.4.

Contribució econòmica VAB Catalunya central,
per grans sectors (2019)

Context institucional

Si ens referim al context institucional i de polítiques públiques, en els darrers anys la Catalunya Central ha fet una aposta per l'agroecologia i el foment de l'ESS. L'embranchida neix sobretot arran de l'ajuntament de Navàs i d'Artés que, al 2018 inicien la creació de la Xarxa per la Sobirania Alimentària de la Catalunya Central (XaSACC), a la què més tard s'hi afegeix l'ajuntament de Manresa. En l'actualitat des de la XaSACC s'impulsa un obrador públic compartit d'horta i cuina amb abast territorial situat a Manresa, entre d'altres projectes com Suport Pagès, d'acompanyament a la pagesia i projectes d'elaboració alimentària on un dels eixos centrals és l'impuls d'aquests projectes dins el marc de l'ESS. A la XaSACC també hi participa l'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central i compta amb la col·laboració de la cooperativa l'Arada. A través de la relació entre XaSACC i Ateneu Cooperatiu s'ha reforçat la dimensió de foment de l'ESS en processos de promoció de la sobirania alimentària, i processos de sobirania alimentària en el pla d'activitats de l'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central. A nivell de comarques del Solsonès, a nivell institucional destaca l'agència Solcar, agrupació dels ajuntaments de Solsona i Cardona, i les de les respectives associacions d'empresaris. L'Agència disposa d'una línia de treball pròpia per la pagesia i promoció del producte local. Si bé no treballa explícitament l'ESS sí que és un context de referència si bé no explícit, sí que implícit.

Pel què fa al foment de l'ESS, 7 ajuntaments de la Catalunya Central formen part de la Xarxa de Municipis per l'Economia Social i Solidària (XMESS), 4 al Bages (Artés, Navàs, Callús i Manresa com a col·laboradora), i 3 a Osona (Prats de Lluçanès, Vic i Manlleu). Recentment la XaSACC també ha impulsat la creació d'un grup de treball dins l'XMESS sobre sobirania alimentària.

Pel què fa al foment de l'agroecologia i l'ESS cal destacar també la feina de Creació a Osona, i de l'Agència de Desenvolupament del Berguedà, que en el seu dia va ser pionera en la promoció de l'ESS a la comarca. Destaca també l'aposta que fa l'ajuntament de Berga en termes de foment de l'ESS i l'agroecologia, amb projectes singulars de foment de l'ESS que en aquest cas no van reeixir.

A les sis comarques que conformen la Catalunya Central hi trobem 4 Grups d'Acció Local: l'Associació pel Desenvolupament Rural de la Catalunya Central (que afecta a municipis del

Bages, Berguedà, Osona i Moianès), l'Associació Leader Ripollès Ges Bisaura (a municipis del nord d'Osona), l'Associació per al desenvolupament rural de la zona Nord-oriental de Catalunya (municipis del nord-est d'Osona), i el Consorci per al Desenvolupament de la Catalunya Central (Solsonès i Anoia). Tot i existir un progressiu apropament amb l'ESS, el treball des dels grups d'acció local anterior es centra molt en la promoció de la petita pagesia més que en el foment de l'ESS. No es disposa de cap projecte de cooperació que explícitament busqui la promoció de l'ESS o l'agroecologia de forma integral (tècnico-productiva, política i sociocultural), tot i que sí que molts d'ells incorporen en els criteris de valoració d'ajuts el fet de ser una entitat social. Des de l'ARCA (Associació d'Iniciatives de Desenvolupament Rural de Catalunya), que agrupa els diferents grups d'acció local, sí que s'han promogut projectes que explícitament es vinculen amb el foment de l'Economia Social i Solidària. En concret es tracta del projecte BCN Smart Rural, que s'impulsa juntament amb la Diputació de Barcelona i el CTFC i que té per objectiu general implementar estratègies intel·ligents de desenvolupament agrari als municipis rurals de la Diputació de Barcelona. Entre els objectius explícits hi trobem la creació de 3 cooperatives agrosocials. Hi participen els diferents GAL's de la Catalunya Central, i compta amb la col·laboració del Consorci del Moianès i el consorci del Lluçanès.

Pel què fa al foment de l'ESS, i en especial del cooperativisme, des del 2016 que la Generalitat promou els Ateneus Cooperatius. L'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central, format per 6 cooperatives (Gedi, Frescoop, Set-c, Sambucus, Dies d'Agost i l'Arada), és l'encarregat de materialitzar els objectius del programa a les comarques de la Catalunya Central. Diferents administracions i consells comarcals formen part de la taula territorial des d'on es fa un seguiment. Destacar també l'existència de la Càtedra d'Agroecologia de la Universitat de Vic, que desenvolupa projectes més globals però que ha participat en l'impuls de la XaSACC, i la càtedra recentment constituïda al Moianès, la Lluçanès- Càtedra Món rural, impulsat pel Consorci del Moianès, l'ARCA, Creacció, la Càtedra d'agroecologia de la UVic i amb la col·laboració del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació, i la Xarxa de Conservació de la Natura.

A nivell d'institucions educatives la Catalunya Central acull l'escola agrària de Manresa, capdavantera en la promoció i divulgació de l'agroecologia a nivell català, i en els darrers anys l'Escola agrària del Solsonès està incorporant la perspectiva agroecològica i l'ESS en el seu projecte pedagògic i també en la formació permanent al món rural.

Finalment, s'ha cregut interessant mencionar quants municipis del territori formen part de l'Associació de Micropobles. Darrerament l'Associació de micropobles està prenent força a l'agenda social i política i està fent una feina important pel que fa a la generació de debat entorn la sobirania energètica als pobles rurals i el repoblament, i en general ha esdevingut un actor important tant en el debat com en la generació de propostes per la sostenibilitat de micropobles. A tot el territori de la Catalunya Central hi ha 39 municipis que formen part d'aquesta associació. 11 d'ells a l'Anoia, i 7 tant al Berguedà, a Osona com al Solsonès. 4 municipis del Bages i 3 de Moianès també són socis de l'associació.

Context social i cultural

A nivell de xarxes i moviments territorials, la Catalunya Central s'organitza principalment amb comarques naturals. Més o menys dinàmiques, les associacions de producte local existeixen a totes les comarques i territoris i en els darrers anys s'han impulsat diversos projectes

comunitaris i/o públics de suport i foment tant de l'agroecologia com de l'economia social i l'economia social i solidària. A nivell de foment de l'ESS tant al Solsonès com al Berguedà i Osona hi existeixen projectes comunitaris o públics previs al 2016. Això ha permès que el punt de partida sigui diferent a altres comarques on aquests programes no existeixen.

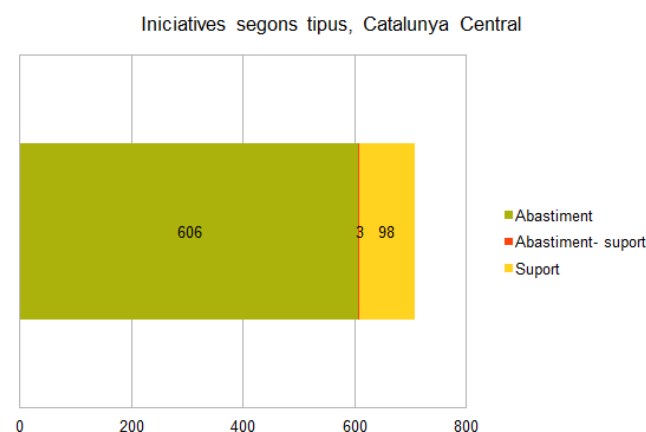
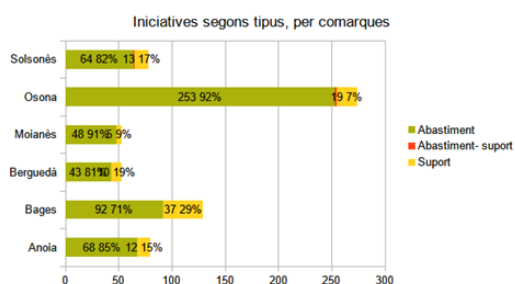
A nivell de moviment agroecològic i de sostenibilitat territorial cal destacar diferents moviments que forcen la permanència de la sostenibilitat territorial a l'agenda social. Al Solsonès especialment arran dels incendis del 1998, a la Conca d'Òdena especialment a partir de la reaparició del Pla Director (2018), i a Osona arran de la crisi de les falses cooperatives, o al nord del Berguedà arran del moviment social sorgit per oposar-se a la planta incineradora de Cercs. A altres territoris, com al Lluçanès, s'han organitzat moviments i projectes populars de reivindicació de la pagesia i afins a l'economia solidària, com és el cas de l'Ateneu Popular del Lluçanès, creat el 2019 i la Truja negra o projectes de formació en permacultura com Mas Les Vinyes.

Descripció diversitat d'actors

2 Diversitat d'agents i iniciatives

S'han identificat un total de 707 iniciatives vinculades amb l'agroecologia i la petita pagesia, sigui a nivell d'abastiment alimentari o de suport a aquest. Les fonts d'informació han estat directoris de petita pagesia d'organismes públics i entitats, la base de dades d'iniciatives que tenen el segell de venda de proximitat, el directori de Pam a Pam, el directori d'associacions i iniciatives de l'ESS de l'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central, i el directori Agrosocial de la Catalunya Central de l'ARCA.

D'aquestes, 606 (el 85%) estan vinculades a l'abastiment (producció), i la resta al suport (comercialització, distribució, consum, moviments, formació, dinamització, assessorament, serveis financers, etc). A nivell d'entitats de suport destaca el Bages, amb 36 entitats de les 98 en total. En conjunt la comarca d'Osona és la que presenta més iniciatives vinculades a la pagesia, amb un total de 277 entitats o projectes (22 d'elles de suport), seguit de la comarca del Bages, amb un total de 128 iniciatives (92 d'elles, productores o elaboradores).

Distribució entitats de suport

CATALUNYA CENTRAL		
ABASTIMENT	42,00	42,86%
PROMOCIÓ, SUPORT	15,00	15,31%
FORMACIÓ	5,00	5,10%
ASSESSORAMENT	11,00	11,22%
DINAMITZACIÓ	16,00	16,33%
RECERCA	1,00	1,02%
FOMENT ESS	3,00	3,06%
FINANCES ESS	3,00	3,06%
Altres- sindicat	2,00	2,04%
TOTAL	98	100,00%

CATALUNYA CENTRAL		
Suport- ajuda mutua i promoció	15	15,31%
Suport- Abastiment consum	14	14,29%
Suport- Abastiment menjadors	2	2,04%
Suport- Abastiment restauració	2	2,04%
Suport- Abastiment- comercialització i distribució	24	24,49%
Suport- assessorament	11	11,22%
Suport- assessorament, formació agroecologia	1	1,02%
Suport- Dinamització	16	16,33%
Suport- finances ESS	3	3,06%
Suport- foment ESS	3	3,06%
Suport- formació	4	4,08%
Suport- recerca, assessorament	1	1,02%
Suport- sindicat	2	2,04%
TOTAL	98	100,00%

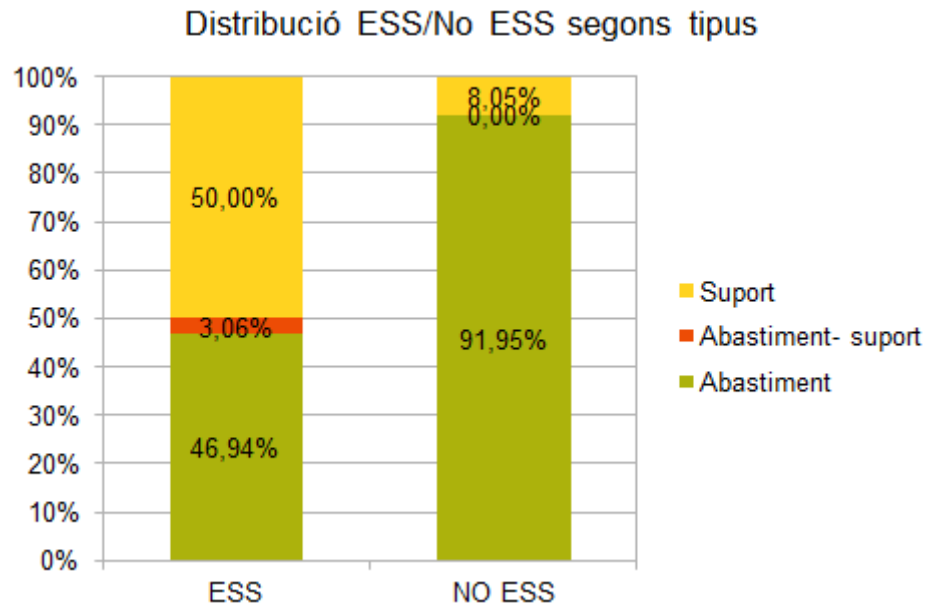
Entre entitats de suport un 42,86% són entitats relacionades amb l'abastiment, i entre aquestes destaquen les iniciatives de comercialització i distribució, que representen el 24.49% del total d'entitats de suport. Les entitats de dinamització segueixen per pes a les entitats d'abastiment, representant un 16.33% del total d'entitats de suport, i en tercera posició trobem entitats

dedicades a la promoció conjunta, representant un 15.31%. Les entitats dedicades exclusivament al foment de l'ESS representen un 3.06%.

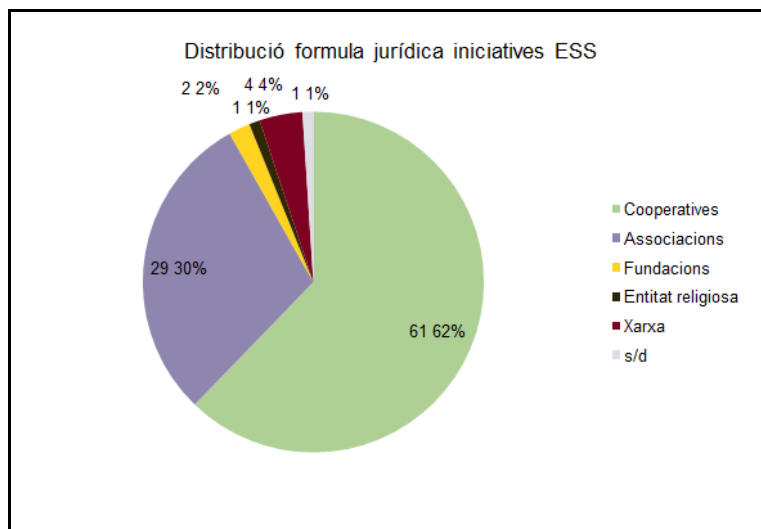
Si creuem el nombre total d'iniciatives segons el nombre d'habitants i la superfície total comarcal (sense distingir la superfície agrària de la urbana) podrem analitzar la importància de les diferents iniciatives a nivell comarcal. Aplicant l'índex d'iniciatives per habitant veiem que el Solsonès és la comarca amb una ràtio més alta d'iniciatives vinculades a la pagesia i ESS (entitats d'abastiment i de suport alhora), seguit del Moianès en iniciatives d'abastiment. Per contra les comarques que presenten més iniciatives per km2 són el Moianès i Osona. Aplicant ràtio de iniciativa per 1000 habitants o per hectàrea, A la Catalunya Central trobem una iniciativa d'abastiment cada 1000 habitants, destacant el Solsonès amb 4.7 iniciatives, i el Moianès, amb 3.5. Pel què fa a les entitats de suport (enteses com a tota aquella iniciativa no productiva - inclou comercialització fins a distribució i consum, i entitats dinamitzadores, formatives i d'assessorament) trobem 0.18 iniciatives cada 1000 habitants de promig, i segueix destacant el Solsonès, seguit del Moianès. La ratio territorial ens situa a 9.9 iniciatives d'abastiment per hectàrea, i 1.71 de suport i amb la ràtio territorial destaca Osona, comarca que disposa el major nombre d'iniciatives d'abastiment per hectàrea, i el Bages, amb 3.3 entitats de suport per hectàrea.

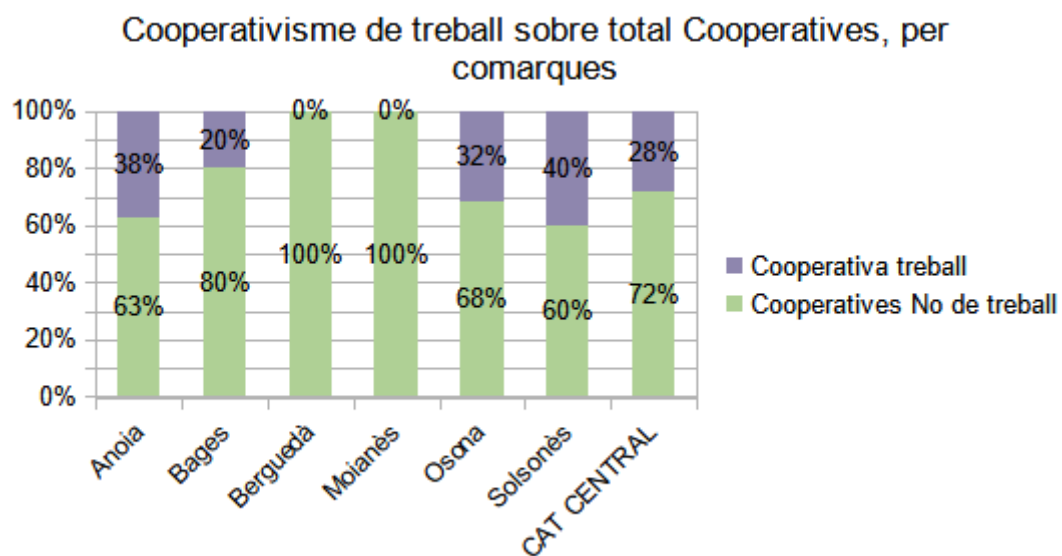
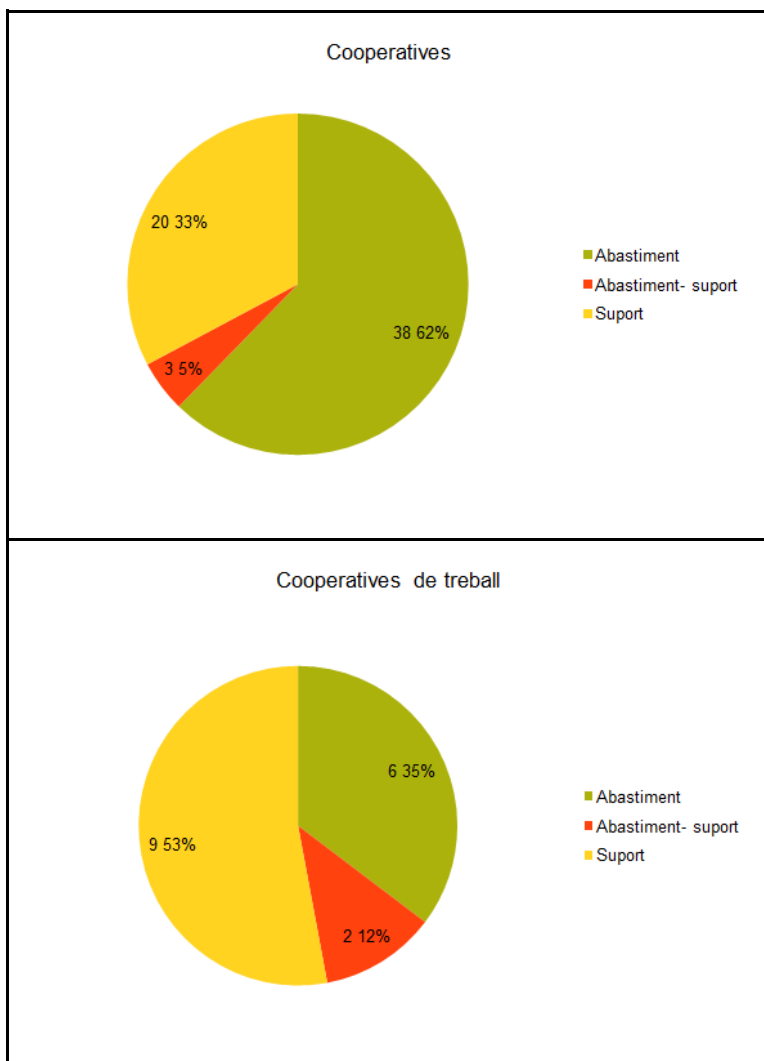
	Iniciativa per 1000 habitants				Iniciativa per ha (0.01 km2)		
	Abastiment	Abastiment- suport	Suport		Abastiment	Abastiment- sup	Suport
Anoia	0,553	0,000	0,098	Anoia	7,849	0,000	1,385
Bages	0,509	0,000	0,199	Bages	8,423	0,000	3,296
Berguedà	2,101	0,000	0,250	Berguedà	7,087	0,000	0,844
Moianès	3,449	0,000	0,359	Moianès	14,205	0,000	1,480
Osona	1,545	0,012	0,134	Osona	20,318	0,161	1,767
Solsonès	4,736	0,074	0,962	Solsonès	6,392	0,100	1,298
TOTAL CAT CENTRAL	1,139	0,006	0,183	TOTAL CAT CENTRAL	10,632	0,052	1,711

Del total de les iniciatives identificades, 98 (el 13,86%) tenen un model organitzatiu forma coherent amb l'ESS, és a dir, cooperativa, associació i també s'hi ha inclòs fundació i xarxes informals d'entitats de l'ESS. D'aquestes el 46,94 % estan vinculades a l'abastiment (incloses les cooperatives agràries, que són 19, moltes d'elles amb pràctiques llunyanes a l'ESS i a l'agroecologia tal com es conceben en aquest projecte).

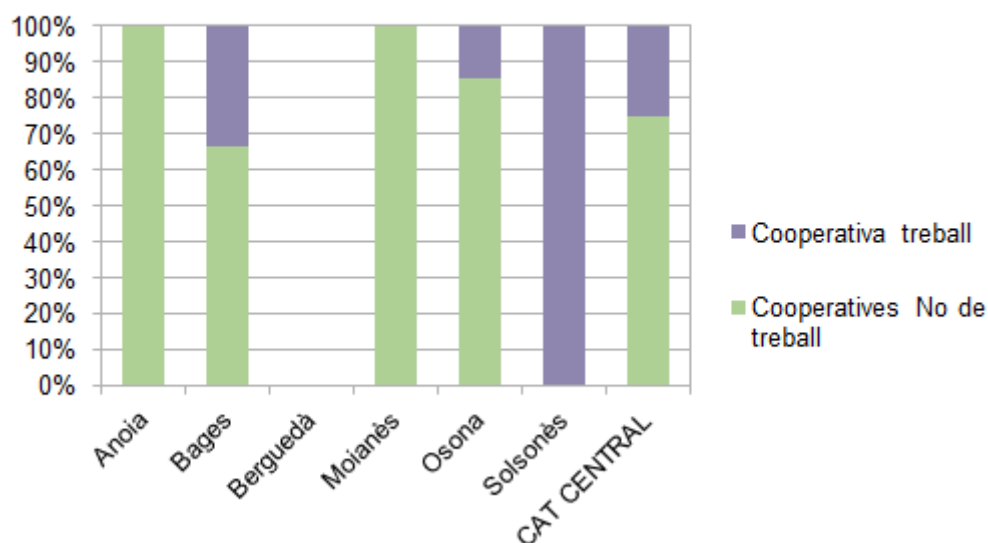

Un 61,62% dels projectes de l'ESS tenen fórmula cooperativa i un 30% associacions. Entre les cooperatives, un 28% són cooperatives de treball de les quals un 72% són iniciatives de suport.

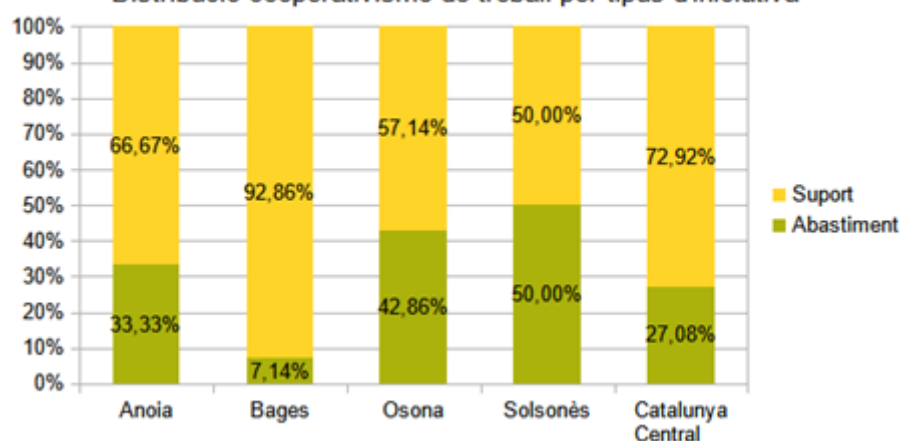

Cooperativisme de treball sobre total Cooperatives, per comarques

Distribució cooperativisme de treball per tipus d'iniciativa

Si tornem a aplicar la ràtio per 1000 habitants el Solsonès torna a ser capdavanter en iniciatives de l'ESS vinculades a la pagesia.

	Anoia	Bages	Berguedà	Moianès	Osona	Solsonès	
Ratio per 1000 habitants	0,114	0,127	0,150	0,503	0,171	1,036	0,172
Ratio per ha (0,01 km2)	1,616	2,106	0,506	2,072	2,249	1,398	1,606

L'entramat social de petita pagesia i ESS a la Catalunya Central és complex i divers. Trobem diferents grups amb orígens i casuístiques diferents. Des de la petita pagesia amb consciència agroecològica ni agronòmica ni política, fins a cooperatives agràries històriques que disten molt de la pràctica agroecològica i inclús dels principis de l'ESS. Per contra, sí que hi ha consciència i actitud activa pel què fa a la venda directa i els circuits curts de comercialització i moltes relacions d'intercooperació es consumen amb aquest objectiu.

Entrevistes en profunditat

Per tal d'aprofundir en l'anàlisi dels eixos de la recerca, s'han seleccionat un total de 10 projectes que s'han entrevistat. (5 iniciatives productives, i 5 iniciatives de suport o d'abastiment relacionades amb la distribució i comercialització o el consum). El criteri de selecció de les iniciatives productives ha estat que fossin cooperatives, o bé agràries o bé de treball. de les cooperatives agràries, s'han escollit aquelles amb trajectòria i que tenen una relació amb l'agroecologia (cas de la cooperativa de Salelles, rol de proveïdora de pinso ecològic per a molts petits ramaders ecològics, i alhora, compradora de gra ecològic cultivat a Catalunya). El criteri de selecció de les iniciatives de suport ha estat la seva relació amb el suport a iniciatives de producció ecològica i agroecològica. Ja sigui activitat de formació, distribució i comercialització, assessorament, etc. També s'han seleccionat iniciatives de suport per la seva posició social (per ex, Ateneu Cooperatiu de la Cat Central, XaSacc) o possible impacte de salt d'escala (cas del supermercat cooperatiu de Manresa), i grups de consum històrics com la Pellofa de Berga.

Els projectes entrevistats són els següents:

Abastament productiu:

1. Biolord Coop
2. Cal Roio
3. Cooperativa de Salelles

Abastament productiu i suport:

4. Ecomercaderet
5. Mas les Vinyes

Suport:

6. Eixarcolant- Cooperativa de treball
7. La Pellofa
8. Supercoop Manresa
9. Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central
10. XASACC

A través d'aquestes entrevistes es volen copsar els vincles entre consciència i pràctica agroecològica amb la pràctica i organitzacions pròpies de l'ESS, així com identificar els principals reptes pel què fa a la promoció i consolidació d'aquestes des de recursos dels respectiu moviments i ecosistemes territorials.

Forma jurídica

La forma jurídica predominant en iniciatives d'abastiment que produeixen és la figura d'autònom o la SCP. Es tracta d'iniciatives que sorgeixen generalment del relleu familiar i que, malgrat ideològicament i en la pràctica són molt properes a l'ESS, han vist impediments en la organització en cooperativa de treball tant perquè és difícil que en un projecte de relleu familiar s'incorporin altres persones sòcies, com per la viabilitat econòmica de generar com a mínim dos

llocs de treball i finalment per les dificultats de gestió administrativa que suposa la gestió d'una societat, afegint-s'hi el perjudici que, a diferència de la figura d'autònom, no ets pots atendre als mòduls agraris. Existeix també una limitació pel que fa al procés d'incorporació de joves pagesos que s'acullen a la subvenció per la incorporació que ofereix el Departament d'Agricultura i que és present en molts relleus familiars. El reglament que regula la jove incorporació determina que perquè els joves puguin ser beneficiaris de l'ajuda a la incorporació han de poder «exercir un **control efectiu i a llarg termini de forma individual o en col·laboració amb altres agricultors**» (article 2.1 del Reglament delegat (UE) 807/2014 DE LA COMISIÓN de 11 de marzo de 2014, relatiu a l'ajut al desenvolupament rural a través del FEADER) i, segons la transposició del reglament europeu a les ajudes del contracte global d'explotació del DARPA, per ser beneficiari cal garantir que la persona sol·licitant té participacions o accions que suposin un capital igual o superior al soci de major participació. A més, la persona beneficiària ha d'assumir com a mínim el 50% dels riscos i de les responsabilitats civil, fiscal i social de la gestió de l'explotació. En el cooperativisme de treball el vot no és ponderable (és a dir, cada persona té dret a un vot, independentment del treball cooperativitzat) per tant legalment existeixen dues opcions per tal de constituir una cooperativa de treball:

- 1) Cooperativa de treball amb només dos socis.
- 2) En cas de ser més de 2 socis de treball, que tots els socis siguin jove agricultor.

A la realitat anterior s'hi afegeix els requisits de no haver cotitzat prèviament en el règim agrari, i de demostrar la capacitat de genera una o mitja UTA (unitat de treball agrari), entre altres (veure annex 1). També s'identifica una barrera cultural pel que fa a la possibilitat de què propietat al passar a ser col·lectiva deixi de ser principalment familiar i es dificulti així el relleu generacional. La propietat col·lectiva de terres pot esdevenir també en impediments per a la jove incorporació doncs si aquest es vol incorporar en el sector ramader convencional cal acreditar que té terres vinculades a l'explotació que puguin assumir el pla de dejeccions ramaderes (exemple d'ela cooperativa agrària El Teix, d'explotació comunitària d'una terra, que es detalla a la llei de cooperatives del 2015 A banda existeixen diferents línies d'ajuda que estan destinades exclusivament a cooperatives agràries i les cooperatives de treball quedarien fora, a no ser que es tractés de cooperatives rurals, com a mínim mixtes agràries i de treball.

Les anteriors són limitacions a nivell de personalitat jurídica que no impedeixen la pràctica de l'economia social i solidària. En general hi ha consens en què el continent no determina el contingut. D'aquesta manera podem trobar iniciatives que, sent una SCP i no una cooperativa o associació, duen a terme pràctiques totalment fidels als principis de l'economia solidària.

També ens trobem amb el cas de projectes que es transformen a cooperativa transcorreguts els 5 anys de la incorporació com a jove agricultor, període mínim de permanència en el projecte d'incorporació presentat que requereix la legislació. O també en un cas es van passar a cooperativa després de 5 anys amb fórmula d'associació. Tenint en compte que és un projecte de nova creació, aquesta transició els ha sigut més senzilla.

Per contra, si que són corrents les cooperatives de treball en el sector de la transformació alimentària (que no depenen del Departament d'Agricultura) com formatgeries o obradors, i inclús iniciatives d'agricultura social que no depenen estructuralment del Departament d'Agricultura, o iniciatives pageses a temps parcial.

Totes aquestes limitacions no afecten a les cooperatives agràries que poden incorporar també socis de treball sense necessitat de ser cooperativa integral.

Soci de treball: En qualsevol cooperativa que no sigui de treball associat, és el soci que participa de la gestió i govern de la cooperativa i que aporta el seu treball a la cooperativa. S'assimila al soci treballador (soci comú de les cooperatives de treball associat) i ha de ser una persona física. (art. 25 Llei 12/2015).

Article 25. Socis de treball

1. Els estatuts socials de les cooperatives de primer grau que no siguin de treball associat i els de les cooperatives de segon grau poden determinar el reconeixement de la qualitat de socis de treball als treballadors que ho sol·licitin. En aquest cas, els estatuts han d'establir mòduls d'equivalència per a assegurar-ne la participació equilibrada i equitativa en les obligacions i els drets socials, tant polítics com econòmics.

2. Les normes que estableix aquesta llei per als socis treballadors de les cooperatives de treball associat s'apliquen també als socis de treball, llevat que la cooperativa reguli, mitjançant el text estatutari o el reglament de règim intern, el règim jurídic d'aquest tipus de soci. En tot cas, aquesta regulació pròpia ha de respectar els límits establerts per l'article 132.4 d'aquesta llei.

La fórmula jurídica de cooperativisme de treball sí que és molt més present en entitats de suport i de dinamització social/territorial. La creació, al 2016, del programa de suport a projectes singulars de l'economia social i cooperativa, ha generat un impuls per a la creació de noves cooperatives, tant integrals o rurals.

Finalment, pel què fa a la personalitat jurídica de cooperativa, cal destacar les cooperatives agràries històriques que, si bé tenen una clara aportada per l'agroecologia en quan a maneig i producte, la implicació societària dels socis en el projecte cooperatiu les fan allunyar del funcionament propi d'una cooperativa.

La resta d'entitats entrevistades són associacions, o agrupacions informals.

La fórmula d'associació la trobem present en projectes que no cerquen tant la consolidació d'una activitat econòmica o espai on els socis aporten el seu treball remunerat, sinó un projecte col·lectiu. Malgrat que l'òrgan sobirà segueix sent l'assemblea, en associacions petites o amb pocs membres a la Junta Directiva existeixen limitacions legals que poden crear biaixos en la participació dels socis en la gestió del projecte associatiu. El cas més evident és la limitació al 50% de la participació a la Junta Directiva de persones sòcies que aporten treball o serveis al projecte. Malgrat la poca diferència que pot significar a nivell de treball per l'objecte social, estar organitzat en associació o en cooperativa sense finalitat de lucre, a nivell cultural encara existeix un gran desconeixement entre aquesta diferència i s'associa un projecte cooperatiu a una empresa convencional. Això fa que diferents projectes associatius afins al model cooperatiu no es plantegin transformar-se per a por a perdre massa social, com ha succeït en el cas de Territori de Masies que progressivament va incorporant els socis de l'associació que el precedeix. Aquesta limitació social- cultural només té efectes en aquells projectes associatius amb ampla base social, vinculats a projectes col·lectius territorials o de base comunitària. No és el cas de diferents associacions que neixen com a projecte associatiu petit, amb poca base social (que no té per què voler dir poca governança externa), i que acaben transitant a un projecte de cooperativa de treball, mantenint el projecte associatiu que al seu torn és soci de la cooperativa de treball, o iniciant el projecte també com a associació. En altres casos, la figura d'associació ja cobreix les necessitats organitzatives per assolir l'objecte social.

Dimensió productiva

La dimensió productiva dels projectes afins a l'agroecologia i l'ESS de la Catalunya Central és molt diversa. Un 22 % de les produccions que fan maneig agroecològic estan certificats amb el CCPAE i el 50,27% tenen el segell de venda de proximitat (segons la base de dades elaborada en aquest projecte). Existeix per tant una important consciència de venda directa o circuit curts, ja sigui per la oportunitat que genera per augmentar el valor afegit de la cadena d'abastiment alimentari, o per implicació territorial i una aporta pel desenvolupament autocentrat i la sostenibilitat territorial. Per contra cada vegada es percep una aposta menys clara en la certificació ecològica en pro del treball de la confiança entre consumidores i productoes.

A la zona periurbana de les ciutats destaquen les iniciatives d'horta, especialment de Manresa, Igualada i Vic. A excepció de l'Anoia, destaquen també iniciatives de ramaderia extensiva i de maneig agroecològic, i entre ells la producció d'aviram ecològic que en els darrers anys ha experimentat un augment de demanda i també de projectes.

Altres sectors a productius a destacar són els de les llavors de varietats tradicionals, que la Catalunya Central disposa de 3 iniciatives de referència a nivell català , i també la recuperació de la pagesia a muntanya a través de la poma ecològica. A nivell agroecològic cal destacar la fàbrica de pinso ecològic certificat, capdavantera a nivell català.

Característiques econòmiques

Tots els projectes productius entrevistats es troben en fase de creixement econòmic. Pel què fa a les entitats de suport amb personalitat jurídica pròpia es troben en fase de llançament i en fase d'estabilització o creixement la resta.

Pel què fa a la sostenibilitat del projecte, les iniciatives productives veuen en el canvi climàtic un dels principals riscos de viabilitat econòmica, i diferents projectes productius coincideixen també en l'amenaça que suposa la incorporació del segell «eco» en diferents empreses i models productius intensius que tindria un clar impacte en la viabilitat econòmica. Aquestes amenaces no són copsades per part de les entitats de suport, que identifiquen el principal risc de viabilitat en la desaparició de subvencions públiques o privades. Totes les entitats entrevistades identifiquen el risc de difuminació del caràcter col·lectiu del projecte com a amenaça per la viabilitat del seu projecte. Per últim destacar el risc de relleu generacional present en moltes iniciatives d'abastiment alimentari i també identificat com a únic risc per part dels projectes associatius entrevistats.

S'observa que els projectes associatius es troben es fase d'estabilització, possiblement degut a la menor pressió d'haver de ser competitius en el mercat. La no necessitat de ser competitius pot vincular-se també a la dependència a subvencions públiques o privades. Si bé aquesta oscil·la entre el 100 % i el 0%, existeix una alta dependència de les entitats de suport a les subvencions, i en el cas dels projectes cooperatius aquesta dependència està molt vinculada als programes de subvencions de projectes singulars. Per contra els projectes d'abastament purament productius tenen una dependència molt baixa o gairebé nul·la de subvencions, amb uns valors que es situen entre el 0 i el 5%.

S'observa per tant una clara diferència en l'accessibilitat a subvencions públiques entre entitats de suport o vinculades al moviment i espais institucionals de l'ESS i les què no.

A excepció dels projectes associatius, tota la resta d'entitats de suport en el moment d'iniciar la seva activitat han tingut suport de xarxes o subvencions vinculades al foment de l'ESS. També és el cas de projectes productius. La resta de projectes productius el suport rebut, si existeix, ha

estat vinculat al serveis financers i, en el cas de cooperatives agràries, suport de la FCAC , la PIMEC o organitzacions sectorials.

Pel què fa a l'accés al crèdit les entitats de suport hi accedeixen predominantment a través de finances ètiques, i en el cas de projectes d'abastament alguns projectes recorren també a la banca convencional. En un cas, es tracta d'un grup de consum totalment autofinançat sense necessitat de recórrer a finançament.

Treball

Totes les iniciatives d'abastiment són petites iniciatives pageses, a excepció d'una. Ocupen entre 1 i 4 persones, amb una mitjana de jornada completa de 2 persones, exceptuant una que té una plantilla de 12 persones. La forquilla salarial no supera l'1:3 en cap de les iniciatives, i només succeeix en un cas. Algunes iniciatives productives ha recorregut a programes de voluntariat per poder assumir tota la feina. La mitjana de llocs de treball de les entitats de suport entrevistades és superior i se situa als 7, amb aproximadament el 50% de mitges jornades. Excepte un projecte de suport i en tres iniciatives d'abastiment amb només un responsable titular, existeix un seguiment de les hores treballades a excepció dels equips de gerència d'algunes entitats on s'ha identificat el risc explícit de fer més hores de les que estableix el compromís laboral. Els dies de descans setmanals i mensual es gaudeixen en general segons conveni, a excepció de les iniciatives d'abastiment que només tenen un responsable o titular. En aquestes els dies de vacances i descans van en funció del volum de feina.

Cal tenir en compte que una entitat també compta amb voluntariat de les sòcies de consum. Pel què fa a l'associació de consum, aquest no genera cap lloc de treball i tot és exclusivament gestionat des de les sòcies de consum. La forquilla salarial de les entitats de suport és molt variada, algunes és nul·la i d'altres no ens han pogut aportar la informació.

Pel què fa a la ràtio home: dona, a les iniciatives d'abastiment és del 50% aprox, i a les de suport la presència de dones és lleugerament superior. La proporció homes- dones a espais de representació i directius, a la cooperativa agrària i rural entrevistada s'observa una predominància dels homes al consell Rector, tot i que l'equip de gerència pugui ser gestionat al 100% per dones.. Pel què fa a les entitats de suport existeix un predomini de les dones tant a espais directius com de presa de decisions. Cap entitat de les entrevistades presenta diferències salarials en funció del gènere. Només algunes entitats de suport s'han plantejat explícitament la paritat de gènere al consell rector.

Pel què fa a la flexibilitat horària, totes les entitats entrevistades ofereixen flexibilitat total per tal de conciliar la vida social, familiar i la laboral.

Governança

La qualitat de la governança interna s'observa una major dificultat, i en alguns casos de pràctica, en alguns projectes d'agrupacions informals d'entitats. Pel què fa a les iniciatives productives, al comptar amb pocs membres, la governança interna i el flux d'informació és bo i integrat en el dia dia de forma informal. Pel què fa a la cooperativa agrària entrevistada cal destacar que , en contra de la opacitat i poca governança interna que poden tenir altres cooperatives agràries, l'aposta de la nova gerència ha enfortit tant el flux d'informació com la participació societària que, tot i ser baixa, ha millorat pel què fa a la participació a les assemblees.

Pel què fa a la governança externa, podem diferenciar aquells espais únicament de retorn (memòria d'activitats) d'aquells deliberatiu. Són propis de les entitats de suport, a excepció d'una, que celebra un plenari anual obert en col·laboració amb el projecte ACTUA.

Implicació territorial, xarxes, i intercooperació

La governança externa està molt relacionada amb la implicació territorial del projecte i en tot cas, sense implicació territorial la governança externa només pot ser sectorial i més pròpia de relacions d'intercooperació. Ens referim a relacions de cooperació entre projectes d'un mateix sector, normalment destinades a millorar la distribució i comercialització. És el què succeeix en diferents relacions entre iniciatives de l'ESS, especialment en els darrers anys, possiblement a causa de l'existència de convocatòries de subvencions on la intercooperació és imprescindible. Podríem diferenciar aquí aquelles relacions que intercooperen a nivell d'objecte social dels respectius projectes, d'aquelles intercooperacions per projectes concrets.

Més enllà de la governança externa, la implicació territorial es pot expressar a través del mercat local o, en el cas d'iniciatives de l'ESS, en el mercat social.

El criteri de consum de béns i serveis del territori el trobem present en totes les iniciatives entrevistades, per tant totes elles tenen una clara aposta pel criteri de proximitat i de voluntat d'enfortir el mercat local. Més enllà de l'aposta pel mercat local, diferents iniciatives d'abastiment alimentari s'agrupen en associacions destinades a la promoció conjunta a través, o no, de marques territorials. De fet, de forma més o menys activa, a totes les comarques de la Catalunya Central existeixen associacions de productores que poden ampliar-se o no a altres sectors econòmiques. En quan a intensitat de xarxes, destaquen per nombre el grau d'enxarxament amb entitats supralocals i inclús estatals dels projectes de conservació i recuperació de varietats.

Entre les entitats entrevistades s'observa que les cooperatives o entitats properes a l'ESS (tant espais institucionals com moviments), tenen un grau d'enxarxament més intens i una participació més activa en el mercat social i sovint aquesta mateixa xarxa ha estat, si no determinant, molt important en el procés d'arrencada, creixement o sortida de crisis de viabilitat. En aquest sentit s'observa també certa tendència homogeneïtat en el perfil de persones sòcies a determinats projectes cooperatius, on gran part de les persones implicades formen part de projectes cooperatius o entitats del moviment de l'ESS. Pel què fa a l'accessibilitat general a aquestes xarxes de suport s'observa que aquesta ve condicionada per l'existència s'identifica certa dificultat a accedir-hi si no s'està en contacte amb alguna entitat que en forma part. Destaca l'allunyament i desconeixement d'aquestes xarxes per part de les cooperatives agràries, que per altra banda acostumen a estar federades a la FCAC, amb una implicació general en el moviment de l'ESS més aviat dèbil, tot i que recentment ja iniciat passos i contactes per tal d'acostar-s'hi, ja sigui a través de la confederació de cooperatives de Catalunya o a través de l'accés a finances ètiques.

Si bé l'existència de xarxes de suport de l'ESS és molt evident, no passa el mateix amb les xarxes de suport a l'agroecologia. Si que existeixen xarxes de suport vinculades a l'agroecologia política o a la dimensió sociocultural (més vinculades al debat i acció territorial) però són més dèbils i difuses les xarxes de suport a la orientació tècnico-productiva de l'agroecologia. En el cas de la Catalunya Central destaca una entitat, amb un pla de treball molt centrat en uns municipis concrets. En aquest cas, i també és així en termes generals, el suport i orientació productiva ve de programes públics o les escoles agràries, a excepció de l'important paper que juga a nivell d'assessorament agroecològic català una associació. En algunes ocasions, la pròpia cooperativa esdevé un espai d'intercanvi i aprenentatge en la pràctica agroecològica, i en un cas prové principalment del servei que ofereix l'ADV.

A nivell de compartir equipaments i maquinària trobem exemples d'obradors compartits (un en actiu, el del Miracle, i dos en procés, a Manresa, que tindrà caràcter públic i que és promogut, i un de comunitari). Existeixen també diversos serveis de molins i cellers compartits, serveis propis de les cooperatives agràries. Alhora, al Lluçanès properament s'instal·larà una formatgeria col·lectiva, s'està enllestit un escorxador mòbil i està previst tirar endavant un parc de maquinària compartida, tot i que aquest és encara un projecte molt verd.

Finalment, a nivell de relacions de cooperació, destacar l'existència de diverses xarxes informals, sovint territorialitzades, que esdevenen grups de suport mutu o d'altaveu de la realitat o reivindicacions territorials o sectorials concretes.

L'expressió i complexitat de les relacions, sigui del tipus que siguin, acabaran determinant grups d'afinitat o conjunts d'acció que conformen i doten de sentit als diferents ecosistemes pagesos. A dia d'avui, a la Catalunya Central no existeix una coordinació entre grups ni una governança policèntrica que sigui capaç de consensuar i accionar un full de ruta comú o compartit. Es tracta més aviat de grups atomitzats amb més o menys relacions de cooperació horitzontals i no d'una cooperació «apilada» o policèntrica. Tot i així, s'està impulsant una estructura "Miceli rural", amb que comparteixen objectius comuns de treballar en zones rurals de la Catalunya Central en una visió territorial regenerativa. I podríem trobar altres exemples.

Dimensió política

La dimensió política de les diferents iniciatives entrevistades les valorem a partir de la participació o no en sindicats, del seu objecte social, la seva implicació territorial i social, i del significat que atorguen tant a l'economia social i solidària com a l'agroecologia.

Pel què fa a la participació en sindicats, cap iniciativa entrevistada en forma part. Relacionat amb l'objecte social trobem entitats que el centra exclusivament a la vessant productiva. La resta d'entitats entrevistades, a excepció de les pròpiament públiques, tenen en el seu objecte social l'assoliment de finalitats polítiques directament relacionades amb la transformació social guiada per l'horitzó de la sostenibilitat estricta (sostenibilitat social, econòmica o ecològica i la democratització econòmica).

La implicació territorial ha estat descrita a l'apartat anterior i, com s'ha dit, aquesta es relaciona tant amb l'objecte social com amb la participació a xarxes i moviments socials. És a través de la implicació territorial que es reforça i es construeix la dimensió política de projectes d'abastament que segons els indicadors anteriors tindrien una dimensió política poc desenvolupada. En quant a participació en moviments socials destaca una de les entitats promotores del Parc Agrari de la conca d'Òdena que sorgeix arran de la mobilització popular en contra d'un Pla Director.

Impacte de la Covid-19

A les iniciatives d'abastament l'impacte de la crisi Covid-19 ha estat molt divers. Des de l'augment de la demanda, la consolidació d'una organització del treball més conciliadora a nivell familiar, fins a la percepció de no impacte. L'impacte també ha estat divers en les entitats de suport i van des d'un augment de la incertesa sobre si durant l'estat d'alarma podien o no mantenir l'activitat, fins a les dificultats vinculades a la no presencialitat, tant per desenvolupar la feina com per millorar la base social i iniciatives de capitalització. En el cas de l'associació de consum s'observa un lleuger increment del nombre de socis, però no el vinculen necessàriament a la

Conclusions de les entrevistes

La valoració global del es entrevistes fetes ens permet extreure les següents conclusions.

Forma jurídica i objecte social

- La fórmula jurídica de cooperativisme de treball és molt més present en entitats de suport i de dinamització social/territorial, en canvi en els projectes d'abastament la figura d'autònom o la SCP és la més recurrent.
- Les limitacions a nivell de personalitat jurídica en els projectes d'abastament no impedeixen la pràctica de l'economia social i solidària en aquests espais.

Dimensió productiva

- Cada vegada es percep més consciència en relació a la venda directa i els circuits curts de provisionalment. A conseqüència, cada vegada s'aposta menys per les certificacions ecològiques.

Dimensió i característiques econòmiques

- A nivell general, el sector agroecològic i els projectes que se'n deriven estan en fase de creixement econòmic.
- A diferència de les iniciatives d'abastiment, les entitats de suport identifiquen el principal risc de viabilitat en la desaparició de subvencions públiques o privades. En canvi, la dependència dels projectes d'abastament a subvencions és pràcticament nul.
- Les entitats de suport accedeixen al crèdit predominantment a través de finances ètiques. En el cas dels projectes d'abastament, alguns projectes recorren a la banca convencional.

Treball

- Els projectes són general molt petits, tot i que els projectes de suport tenen més capacitat de contractació que els projectes d'abastiment.
- El gènere és un aspecte poc treballat per les iniciatives. Malgrat això, en els projectes d'abastament, el ràtio home-dona és del 50% aprox, i a les de suport la presència de dones és lleugerament superior.
- Els projectes ofereixen flexibilitat per tal de conciliar la vida social, familiar i la laboral.

Governança

- La governança interna en general està poc treballada, tenint en compte que moltes de les decisions es prenen en el dia a dia, especialment en els projectes productius.

- La governança externa és molt desigual entre projectes, tot i que en moltes de les iniciatives no es té pràcticament en compte.

Xarxes, implicació territorial i intercooperació

- Tots els projectes tenen voluntat d'enfortir el producte de proximitat i el mercat local.
- Les iniciatives per compartir maquinària i instal·lacions, malgrat que encara són minoritàries, estan en procés de creixement a la Catalunya Central.
- En general, no hi ha una coordinació i governança comuna que sigui capaç de consensuar i accionar un full de ruta comú o compartit entre diferents projectes, tot i que s'està gestant alguna iniciativa en aquest sentit.

Dimensió política

- Els projectes, en general, no participen en estructures de caire polític com podrien ser sindicats o plataformes.

Posicionament

- Les iniciatives en general coneixen molt bé el concepte de l'agroecologia, igualment amb l'ESS, tot i que amb matisos diferents i en algun cas amb dificultat per definir-ho.

Reptes

REPTE 1 - ACCÉS A LA INFORMACIÓ

- **ABASTIMENT:**
Millorar el coneixement entorn el moviment de l'ESS (a banda de la forma jurídica) i els recursos que aquests mobilitzen

Fer una observació de com són les formes organitzatives i les pràctiques de la pagesia, ja que de vegades per ser SL et sents exclòs.
- **SUPORT**
Millorar el coneixement entorn el moviment de l'agroecologia i el context agrari.

Reconèixer les pràctiques com a ESS i superar la perspectiva urbanocentrista i de vegades paternalista.

Descentralitzar les entitats referents de l'ESS a nivell català (coop57, Federació de Cooperatives de treball, XES)

- **GLOBAL**

Millorar el coneixement entre ESS, agroecologia i sector primari en general i compartir un mateix context de partida.

Centralitzar la informació, ja que aquesta normalment està molt dispersa.

- **ACCIONS PROPOSADES**

- Integrar en el pla de treball l'objectiu explícit de donar a - conèixer les xarxes de l'ESS i els recursos.
- Vincle orgànic entre entitats de suport i d'abastiment (sigui a nivell societari o no), i que no depengui directament de recursos públics.
- Integrar les entitats "dinamitzadores" i de suport a la xarxa, com un element més, que la dinamització no depengui de projectes concrets que un cop s'acaben deixen orfes a les xarxes i tornen a situar-la en una situació de desigualtat en accés a la info i recursos.
- Potenciar el rol dels Ateneus Cooperatius en la centralització de la informació i compartir-la al territori sense que vagi en detriment d'una representació directa de les entitats a entitats referents.
- Fomentar la participació a xarxes catalanes d'iniciatives de fora de l'AMB.
- No desvincular l'anàlisi de l'ESS i/o agroecologia del context rural en general.
- Incorporar la mirada general en el punt de partida o pretext de les diferents activitats, plans i programes que es puguin desenvolupar, tant des de l'agroecologia, l'ESS o el desenvolupament rural i/o agrari.

REPTE 2: FORMACIÓ

- **ABASTIMENT:**

Aconseguir una major formació en cooperativisme rural i de les possibilitats del cooperativisme de treball en projectes pagesos.

Acostar el cooperativisme agrari i històric a l'ESS

Millorar el coneixement entorn de les etiquetes.

Impulsar el relleu generacional necessari i imprescindible pels projectes d'abastiment.

- **SUPORT**

Desobsessionar-se en què tota pràctica de l'economia solidària passa per la figura jurídica de cooperativa i reconèixer les limitacions del cooperativisme de treball en projectes pagesos.

Facilitar la transició de les entitats d'abastiment i reconèixer les barreres d'algunes estructures per impulsar l'agroecologia

- **GLOBAL**

Aconseguir una major formació en cooperativisme rural i de treball.

Ampliar la visió més enllà de la forma jurídica, hi ha altres formes d'organització ja existents al territori

Ampliar les mires de la perspectiva rural

- **ACCIONS PROPOSADES**

-Formar personal tècnic que acompanyi el sector primari en ESS. Especial atenció en les gestories.

- Donar a conèixer el cooperativisme rural.

-Vincular iniciatives de suport i d'abastiment amb associacions d'assessorament tècnico-productiu tipus ADV o ADS.

-Formació en ESS a les ADS o ADV.

REpte 3: ORGANITZACIÓ EN COOPERATIVISME DE TREBALL O LA INCORPORACIÓ DE SOCIS/ES DE TREBALL EN ALTRES COOPERATIVES QUE NO SIGUIN NOMÉS DE TREBALL

- **ABASTIMENT**

Potenciar el cooperativisme de treball a nivell de xarxa i no tant a nivell de projecte Pagès

Hi ha una oportunitat que dona la nova llei de cooperatives, (2 persones) SCP, pot haver una transició de la SCP d'un model de responsabilitat individual a col·lectiva. En el moment de relleu, hi ha una oportunitat d'organització.

Possibilitat d'incidir canvi d'organització SCP a cooperativa de treball / rural

- **SUPORT**

Prioritzar l'acompanyament i la consolidació i no tant la creació, centrant els esforços en El disseny d'aquestes, les dinàmiques i el treball intern.

- **ACCIONS PROPOSADES**

-Impuls en la comercialització distribució, i formes mixtes de cooperatives (integrals, rurals) amb participació de la pagesia.

-Fomentar la figura del soci de treball.

-Millorar la formació de tècnics de l'ESS en la realitat de les explotacions agràries, accés a la terra i estructura de la propietat.

-Formar a les entitats promotores de l'ESS sobre el primer sector, les seves particularitats financeres, accés als ajuts etc.

- En l'acompanyament per la creació de noves cooperatives, cal posar més atenció a l'organització d'aquesta i en el procés de disseny, més enllà de la pròpia creació.

REPTE 5: ACCÉS A XARXES D'INTERCOOPERACIÓ (A NIVELL ECONÒMIC I DE PROJECTES)

- ABASTIMENT

Promoure la creació de xarxes que no només es basin en la dependència de finançament públic entre entitats de suport i d'abastiment.

Manca d'un espai de cooperació pel que fa a coses més tangibles pròpies de les seves necessitats (envasos, informació, etc.).

Manca d'un espai de cooperació per cobrir necessitats pressupostàries i d'inversió requerides

- SUPORT

Integrar en el pla de treball l'objectiu explícit de donar a conèixer les xarxes de l'ESS i els recursos

- GLOBALS

Alliberar-se de la pressió de les intercooperacions forçades que generalment sorgeixen de les entitats de suport.

Posar més el focus en la cooperació vertical (entre sectors diferents dins l'abastiment - producció, distribució, consum).

Superar la visió utilitària de la intercooperació entre entitats de suport per accedir a més recursos públics o per desenvolupar projectes concrets.

Fomentar cooperació entre projectes de transformació i comercialització

- ACCIONS PROPOSADES

-Implicar a les entitats en el disseny i conceptualització de la xarxa i fer-ne un seguiment

-Fomentar la intercooperació entre diferents sectors.

-Generar i apostar per projectes que tinguin un sentit social i que es basin en la solidaritat, no endogàmica sinó social.

-Desobsessionar-nos en què una iniciativa sostenible ha de produir, defensar els valors del món rural, oferir visites i transformar i distribuir. Enlloc de només pensar en iniciatives de producció alimentària posar el focus en crear projectes que continuïn el procés productiu.

- Alliberar-se de la pressió d'intercooperacions forçades que generalment sorgeixen d'entitats de suport
- Vestir un espai de cooperació concreta pel que fa a coses més tangibles pròpies de les seves necessitats (envasos, informació, etc.)
- Intercooperació per arribar als topalls pressupostaris i d'inversió que demana les DARPA.
- Impulsar una organització tipus ADV.
- Donar a conèixer de forma individual per identificar necessitats i oportunitat d'intercooperació més aterrades.
- Pensar o saber quins són els espais on es pot generar una intercooperació forta entre les iniciatives del sector agroecològic.

REpte 6: ACCÉS A FINANÇAMENT (SUBVENCIONS, SISTEMES D'APORTACIONS DE SOCIS O GRUPS D'AFINITAT - PRESSUPOST)

- ABASTIMENT

Procurar que projectes d'abastiment sense fórmula cooperativa però amb pràctiques de l'ESS tinguin accés a recursos d'aquest moviment.

No limitar l'avaluació d'impacte a nivell de treball a noves altres a la SS (sigui contracte o autònoms), i incorporar també l'increment d'UTA's.

Incorporar les entitats d'abastiment en disseny i com a beneficiari dels projectes presentats per entitats de suport a les necessitats reals de l'abastiment.

Els imports mínims subvencionables caldrien ajustar-se pels projectes de petita pagesia.

Que la PAC no esdevingui un topall tant gran com està sent a dia d'avui.

- SUPORT

Reduir la dependència de quasi el 100% de finançament públic.

Que les entitats de suport s'integrin a la xarxa com a un participant més, i no només com a dinamitzadors de projectes.

Incorporar o reforçar la feina de les entitats de suport de donar a conèixer els recursos de suport i subvencions.

- GLOBAL

Que les subvencions destinades a projectes d'agroecologia/ESS comportin un impacte real i equitatiu en les iniciatives implicades de cada territori.

Equilibrar l'accés a recursos de finançament entre entitats de suport i d'abastiment i racionalitzar-ho.

Pensar en altres possibilitats d'obtenir ingressos extraordinaris més enllà de subvencions.

Que les inversions siguin subvencionables.

Transformació real d'aquestes subvencions

Ajustar els temps de l'administració als ritmes de la realitat del sector.

Limitar el procés burocràtic que acompanya els requeriments de subvencions.

Deixar de veure la feina de les entitats de suport com una despesa, sinó com una inversió.

- **ACCIONS PROPOSADES**

-Accés als recursos de l'ESS quan NO són cooperatives: autònoms o empresa familiar

-Millora de coneixement de la realitat laboral del sector agrari per part del Departament de Treball. Treball conjunt entre DARPA i Departament de Benestar social, i federacions vinculades

-Disseny conjunt de projectes entre entitats de suport i d'abastiment a qui interpel·li el projecte que opta a la convocatòria.

-Quan les entitats de suport dissenyin projectes de participació que incloguin participació que integrin remuneració al pressupost.

-Que el servei d'assessorament no existeixi només quan hi ha una subvenció pública a l'entitat de suport, sinó que es valori també com a servei privat com ho pot ser una gestoria o assessoria

- Enfortir el rol de les entitats de suport com a "secretari"

-Seguir millorant la comunicació i relació entre entitats de suport i d'abastiment .

-Incorporar en els objectius la difusió de les convocatòries. Intentar encarar més les subvencions al suport explícit a la pagesia (suport de gestió- administració etc).

-Disseny conjunt de projectes entre entitats de suport i d'abastiment a qui interpel·li el projecte que opta a la convocatòria.

-Fer seguiment de l'impacte i dels resultats a mitjà i curt termini, i posterior a la justificació.

- Impulsar cultura de micromecenatge, sistemes de quotes, mutualitats, fons de contingències ,etc. Fomentar l'ajuda mútua i l'intercooperació també en termes de pressupost i finançament

- Potenciar les cooperatives rurals, mixtes agràries, perquè les el Departament d'Agricultura sí que té subvencions que paguen inversió.
- Creació d'un paraigües de petites iniciatives per poder accedir a ajuts, unir-se unes quantes per poder accedir
- Invertir la direcció (de suport a abastiment, a d'abastiment a suport)-

REpte 7: ACCÉS A SERVEIS FINANCERS (TRESORERIA)

- ABASTIMENT

Adequar les característiques dels serveis financers a la realitat de la pagesia

Facilitar l'elaboració de plans de viabilitat als projectes d'abastiment

- SUPORT

Millorar l'accessibilitat a serveis financers de l'ESS més enllà de la fórmula cooperativa.

Fer conèixer les finances ètiques i les oportunitats de finançament pels projectes productius.

- GLOBAL

Tenir en compte que el camp o el ramat també és una oficina

- ACCIONS PROPOSADES

-Adaptar els temps d'amortització dels serveis financers a les necessitats pageses

-Enfortir les entitats de suport que puguin oferir servei d'assessoria i planificació econòmica de projectes d'agroecologia i ESS.

-Reconèixer altres fòrmules jurídiques, posar el focus en la pràctica i no en la personalitat jurídica.

-Acompanyament a projectes productius amb l'objectiu de formar els projectes en l'accés a serveis financers.

Compartir xarxes des d'una iniciativa més gran/ consolidada cap a una més petita o més incipient.

Que hi hagi una entitat que agrupi xarxa d'avaladors (per ex coope de segon grau "Miceli rural" impulsada per Mas les Vinyes)

Reconèixer la feina que fa la coop57 per adaptar aquests serveis i acostar-se al sector amb totes les seves limitacions

Facilitar l'accés a finançament de petites iniciatives a través d'entitats intermèdies (que per exemple gestionin els préstecs)

REPTE 8: VISIBILITAT A L'AGENDA SOCIAL I PÚBLICA I AL MERCAT

- ABASTIMENT

Aconseguir que la visió de les iniciatives d'abastiment siguin presents en aquests espais socials i polítics de presa de decisions

Fomentar que les iniciatives d'abastiment tinguin una visió política transformadora de la seva activitat

Ampliar la perspectiva de l'agroecologia a la realitat territorial.

Teixir un sindicat del món agrari que defensi els valors i el treball de la petita pagesia

Augmentar el temps disponible dels projectes pagesos perquè es tingui temps de participar en aquests espais.

- SUPORT

Enfortir la dimensió política de l'agroecologia i de l'ESS i la seva vinculació amb moviments socials.

- ACCIONS PROPOSADES

- Millorar la representació de les iniciatives d'abastiment en organitzacions representatives tant de l'agroecologia com de l'ESS.

- Donar a conèixer espais i organitzacions que ja existeixen i que poden traslladar la seva realitat a les instàncies polítiques i a la societat en general.

- Buscar objectius comuns entre entitats d'abastiment i entitats de suport per articular aquestes xarxes que no impliquin finançament. Organitzar xarxes de petita pagesia afina a l'agroecologia i a l'ESS per fer-les més fortes i visibles i que estiguin vinculades a entitats de suport que vetllin pel seu manteniment.

- Apostar per noves formes de sindicats agraris horitzontals que incloguin la perspectiva de l'agroecologia i l'ESS.

- Millorar la representació de les iniciatives d'abastiment en organitzacions representatives tant de l'agroecologia com de l'ESS.

- Millorar el coneixement del moviment d'el'ESS pel què fa a context i realitat agrària i rural, i a nivell més específic en termes d'economia i estructura agrària. Fer-ho o a través de formació o a través del treball conjunt amb entitats no tant dinamitzadores sinó assessories. Descentralitzar la informació i el capital social de moviment de l'ESS i traspassar la sisena corona de l'AMB.

- Crear espais o xarxes d'acció política transformadora transversals, compartits i equitius entre iniciatives de suport i d'abastiment.

- Crear grups de pressió per forçar canvis estructural de les polítiques territorials.

- Formació d'un sindicat o espai que representi la petita pagesia.
- Aprofitar d'alguna manera que FCTC comença a reconèixer la petita pagesia/ sector primari.

CONCLUSIONS

Tot i que en els darrers anys el treball conjunt agroecologia o petita pagesia i ESS tendeix a millorar, s'observa que tenen orígens diferents i que sovint l'acostament ve de la mà de l'evolució d'ambdós moviments. És a dir, en la mesura que s'avança en la seva pràctica i/o reflexió, l'ESS s'acaba acostant a l'agroecologia i viceversa. Aquest acostament s'accelera quan els grups més territorials i vinculats a l'abastiment es vinculen amb moviments socials vinculats a la sostenibilitat territorial, o quan es relacionen amb entitats de suport que explícitament treballin en la promoció de l'ESS o que formin part des xarxes de l'ESS que existeixen. Destaca també el poc vincle existent entre cooperatives agràries i el moviment agroecològic o de l'ESS, a excepció d'alguns casos pel què fa a l'agroecologia, o pel què fa a l'acostament a l'ESS.

Els acostaments entre agroecologia i ESS poden expressar-se diferents en funció de l'imaginari agroecològic o de l'economia social i solidària de què parteixen. Així, l'acostament de l'ESS a l'agroecologia originàriament es centra amb la vessant més tècnico-productiva i no tant política, sobretot en el cas de les administracions o entitats de suport més institucionalitzades. Darrerament s'observa certa tendència a incorporar la dimensió política i, en menor mesura, la sociocultural, i és aquí, a escala de territori i de sostenibilitat territorial, on ambdós conceptes van de la mà.

Per contra, l'imaginari agroecològic dels grups menys institucionalitzats, i sovint amb menys poder, solen tenir una visió de l'agroecologia més integral, malgrat no sempre són capaces d'explicitar-ho dialògicament. És a dir, la integralitat es construeix i es recolza més des de la pràctica que no pas en la dialèctica i el concepte abstracte, molt més present en les entitats de suport i l'entorn institucionalitzat.

Si bé tant l'agroecologia com l'ESS es reconeixen a nivell teòric, les entitats que treballen més l'ESS desconeixen específicament pràctiques d'agroecologia, i viceversa. Manca per tant potenciar el coneixement d'ambdós marcs organitzatius, i potenciar el coneixement de l'agroecologia per part d'entitats de suport de l'ESS, i potenciar el coneixement de l'ESS (especialment pel què fa a models organitzatius) per part d'entitats d'abastiment. Aquesta última necessitat és més evident en el cas de les iniciatives productives perquè, a diferència d'altres iniciatives d'abastiment com el comerç, la distribució o el consum, els models organitzatius en formes d'ESS són més evident o més fàcils, i en concret pel què fa al cooperativisme de treball. Tot i així la naturalesa familiar de moltes iniciatives dificulta sovint la organització en cooperativisme de treball a gairebé totes les entitats d'abastiment.

En general l'accessibilitat a recursos propis de l'ESS és major com més estructura i capacitat de gestió administrativa tenen les iniciatives, i això limita molt l'accés a les entitats d'abastiment, i superior en les entitats de suport (en general amb dependència a subvencions o fons públics) i encara més a entitats institucionalitzades i administracions. Possiblement aquesta proximitat diferenciada als recursos de l'ESS segons el grup d'afinitat i la naturalesa de la iniciativa sigui el nucli generador de grups d'afinitat més institucionals que per una banda corren el risc de crear espais tancats (sovint amb poc vincle amb la base territorial) pel què fa a la informació i recursos

i fer-los menys accessibles a altres grups, però per altra banda, si són conscients de la seva posició i de la asimetria en l'accés a la informació, són uns actors claus a l'hora de traslladar aquesta informació a la resta de grups. Malgrat sembla tendir-s'hi, això encara no és una realitat. En aquest sentit també es creu molt necessari que hi hagi una adaptació dels recursos de foment de l'ESS a la realitat territorial i en general a la realitat dels ecosistemes agroecològics de zones rurals. Aquesta adaptació significa adaptar els recursos en concret (per exemple destinataris i criteris de les subvencions públiques) però també generar espais i serveis que facilitin la capacitat de gestió administrativa de les entitats d'abastiment, i en especial les iniciatives productores. D'aquesta manera es podria fer front al repte de superar la gran asimetria que existeix avui pel què en la recepció de fons públics destinats al foment de l'agroecologia, que sovint es concentren en entitats de suport i institucions, i no acaben de tenir un retorn real a les entitats d'abastiment, que en essència són el primer esglaó de tot l'ecosistema.

L'ecosistema agroecològic de la Catalunya Central és social i territorialment divers i té els elements necessaris per poder-se articular territorialment i reforçar-se. Disposa d'una alta diversitat productiva, d'iniciatives d'organització de la distribució i comercialització, i consum (destaquen grups històrics de consum a diferents ciutats i iniciatives recents d'entitats formatives i de suport referents en agroecologia, i d'una progressiva incorporació del binomi ESS/agroecologia a l'agenda social i política. La seva situació social i geogràfica facilita l'enxarxament amb molts altres territoris de Catalunya. El repte més important és superar les assimetries i relacions d'inequitat en l'accessibilitat de recursos. Això significa tant millorar l'accés a la informació entre grups, adaptar els recursos de suport a la realitat de les entitats d'abastiment, eixamplar la mirada de l'ESS per superar el determinisme jurídic en el reconeixement de l'economia social i solidària, i sobretot treballar per superar l'asimetria en la disponibilitat de temps i recursos organitzatius per part de les entitats d'abastiment.

Radiografia territorial de Ponent

Medi físic i demografia

Les Terres de Lleida, o Ponent, inclouen les comarques de la Segarra, l'Urgell, el Pla d'Urgell, les Garrigues, el Segrià i la Noguera (**6 comarques**). Això representa vora **5.600km²** de superfície i poc més de **360.000 habitants** (un 17,5% i un 4,7% del total de Catalunya respectivament). La població de Ponent ha crescut al llarg dels últims 30 anys, tot i que s'ha concentrat a les capitals de comarca (Lleida ciutat representa el 39% de la població de Ponent, i el 57% del Segrià) i el problema de l'envelliment i el despoblament està més present que mai en algunes zones.

Ponent disposa (dades del 2009) de 406.000 hectàrees (4.060km²) de superfície agrària, 175.000 de les quals de secà (predominant en termes relatius a les comarques de la Segarra, l'Urgell, les Garrigues i la Noguera), 124.000 de regadiu (predominant al Pla d'Urgell i el Segrià), 36.000 de pastures permanents (la meitat de les quals a la Noguera) i 34.000 de forestal (quasi la meitat de les quals a la Noguera). La superfície conreada en ecològic certificat era, el 2019, a tota la província de Lleida, de 18.000 hectàrees, la gran majoria de les quals (82,5%) per pastures i farratges. Deu anys abans eren 5.000.

Sector agroalimentari. Pes econòmic i estructura

La producció agrària a Ponent té un pes del **8,7%** del valor afegit brut (dades 2001), quan a Catalunya és de l'1,6%. Ponent és, per tant, una de les zones més agrícoles del país, amb el 37,5% del total de terres de secà i regadiu de Catalunya. La indústria té un pes del 21,5%, gran part del qual es deu a la indústria agroalimentària, liderada per dos grans grups empresarials: Vall Companys SA i Corporació Alimentària de Guissona SA. La comarca del Segrià s'endú més del 40% del total Ponent d'aquests dos àmbits, si bé representa el 55% del total d'àmbits de producció de riquesa, quelcom alineat amb el seu pes demogràfic.

Però una de les característiques del sector a Ponent són les **cooperatives agràries**, que es concentren sobretot al Segrià i les Garrigues i representen un 50% del total de facturació de les cooperatives agràries de tot Catalunya, les quals, al seu torn, representen el 55% de la producció agrària i el 23% de la producció ramadera de Catalunya.

A nivell **d'orientació productiva**, a tota la província de Lleida el 2019 es van produir 1,9 milions de tones de farratges (un 56% del total de Catalunya); 854.000 tones de fruita dolça (un 85,4% del total de Catalunya); 724.000 tones de cereals (un 53,7% del total de Catalunya); 50.000 tones d'olives (27,6% del total de Catalunya), que es van transformar en 8.800 tones d'oli (un 25,7% del total de Catalunya); 39.600 tones de raïm (un 9% del total de Catalunya), que es van transformar en 136.000 hectolitres de vi (4,2% del total de Catalunya); 33.000 tones d'hortalisses (el 13,8% del total de Catalunya), 17.000 tones de fruita seca (un 44% del total de Catalunya), un 87% de les quals d'ametlla; 17.000 tones de lleguminoses en gra (un 75,9% del total de Catalunya), i 14.000 tones d'altres productes (tubercles i conreus industrials).

En un altre projecte de dinamització local agroecològica, s'han comptabilitzat a Ponent al voltant de **400 petites productores**.

Context institucional

A nivell institucional, Ponent **no destaca per la seva aposta per l'agroecologia i l'economia social i solidària**, si bé Algerri i Tàrraga (més recentment) s'han incorporat a la **Xarxa de Municipis per l'ESS**, i Lleida participa a les activitats de la **Red de Ciudades por la Agroecología**. A més, i com a mostra de la realitat demogràfica de Ponent, quaranta-un municipis formen part de l'Associació de **Micropobles** de Catalunya. També els grups d'acció local del programa europeu "**Leader**" són un actiu important per a Ponent: Leader Ponent (Segrià sud, Garrigues, Pla d'Urgell i Urgell), Leader Noguera Segrià Nord i Leader Catalunya Central (Segarra). Finalment, la Generalitat de Catalunya promou des del 2016 la Xarxa d'Ateneus Cooperatius, que a Ponent es va concretar el 2017 amb la creació de **Ponent Coopera**. Aquesta entitat compta, a més, amb el suport de més institucions, com diversos ajuntaments, consells comarcals i la Universitat de Lleida.

Context social i cultural

Ponent és un territori amb un fort sentiment de **pertinença** i un estret **vincl amb la terra**. Es reconeixen com a zona agrària i ningú es ven la terra, encara que no la treballi, perquè té molt de valor a nivell sentimental i familiar. És molt habitual doncs tenir "lo tros", i tenir-hi també una cabana per a fer-hi, a més, trobades i àpats els caps de setmana. A nivell associatiu, Ponent **no està gaire articulat** en el seu territori en conjunt, sinó que ho està més a nivell més **local**. I destaca l'articulació del sector primari al voltant de les **cooperatives agràries**, que de la seva importància esdevenen també un **tret identitari**. Però és quelcom que va a la baixa, que en el conjunt de la societat de Ponent ja no es valora tan positivament com abans, i que per abreviació i poca presència d'altres formes **s'assimila a "cooperativisme" en general**, quelcom a tenir en compte quan es fa difusió d'aquest model més enllà del cooperativisme agrari.

Entrevistes

s'han realitzat 10 entrevistes dirigides.

Selecció de la mostra

Ponent, com s'ha vist, és un territori clarament agrari i productiu, amb centenars de petites productores de tot tipus. La diversitat d'agents és molt gran, i més enllà de les cooperatives agràries, que caldria analitzar en calma, no és un territori gaire desenvolupat, organitzat i interconnectat a nivell agroecològic i d'economia social i solidària. Si que això és quelcom que està canviant, amb un treball en xarxa a l'alça, però encara és un fenomen més aviat incipient.

La selecció dels projectes a entrevistar (cinc d'abastament i cinc de suport d'entre els seleccionats pel sociograma) no ha sigut gens fàcil. Com amb el sociograma, l'objectiu era aconseguir una mirada integral que inclogués projectes de diverses mides, trajectòries i tipologies, amb representativitat territorial i amb presència de projectes amb formes cooperatives o amb relació amb aquesta forma jurídica i també amb finances ètiques. I aconseguir això casant-ho amb la realitat del territori no ha sigut fàcil.

A nivell de projectes d'abastament, les entitats entrevistades han sigut:

- L'Olivera
- La Temporada

- Lo Vilot
- La Garbiana
- La Lleteria Obagues Talma

D'aquestes cinc, tres són cooperatives de treball, una està en camí d'esdevenir cooperativa de segon grau, i la restant havia sigut cooperativa però ara són dos autònoms que treballen estretament però cadascú fent la seva feina i ja sense forma jurídica en conjunt. Hi queden representades quatre de les sis comarques (Urgell per partida doble, Segrià, Segarra i Garrigues) i són projectes productius variats de sector primari i secundari (vi, oli, horta, cervesa, farines, pa, làctics), que en la majoria de casos fan també tasques de comercialització i distribució (botiga pròpia, rutes de distribució fixes..). Són projectes de trajectòria diverses (de més de 40 anys fins a molt recent creació) però tots de mida molt petita excepte en un cas. Un projecte és soci de Coop57 i un altre ho havia sigut (a títol individual un dels integrants en segueix sent).

A nivell de projectes de suport, les entitats entrevistades han sigut:

- Lo Fato grup de consum
- ADV Ecològica de Ponent
- Ponent Coopera
- Tres Cadires
- Viver d'agricultors de Rufeà

D'aquestes, només una és cooperativa, de tipus treball i sense ànim de lucre, Tres Cadires. L'ADV i Lo Fato són associacions sense ànim de lucre i el Viver d'agricultors de Rufeà i Ponent Coopera no tenen forma jurídica pròpia. En el primer cas penja de l'Ajuntament de Lleida, i en el segon de diverses entitats de l'economia social i solidària agrupades. A nivell de distribució territorial, només el Segrià per partida doble i Les Garrigues tenen representació com a tal, i la resta tenen un abast més ampli, de tot Ponent o quasi. Si que són més variades pel que fa a tipus d'iniciatives: de comercialització-consum, de formació i assessorament, de suport a l'activitat productiva, de dinamització... totes són de creació recent (menys de 15-20 anys) o molt recent (5 anys) i de mida molt petita. Un dels projectes és soci de Coop57 i un altre té aprovat fer-se'n en breu.

Anàlisi

Pel que fa a les respostes obtingudes de les entrevistes, cal primer tenir en compte que són entrevistes dirigides (llista de preguntes preestablertes i en un ordre determinat), el guió era el mateix per cada un dels dos blocs, però cada bloc tenia tipus de projectes molt diversos (entitats públiques, sense forma jurídica pròpia o en procés de canvi, entitats molt petites sense persones treballadores, entitats que tenen una part donada d'alta però una altra no, etc.), que dificulten la feina d'anàlisi agregat i comparatiu. En segon lloc, també és important tenir en compte els biaixos subjectius d'entrevistadora i entrevistada, i en aquest últim cas, que la persona entrevistada sol ser més coneixedora de la part del projecte que gestiona (en un dels projectes d'abastament, bàsicament).

Si s'entra en les respostes de les entrevistes, s'extreu el següent:

Forma jurídica i objecte social

Quatre de les cinc entitats **d'abastament** entrevistades són **cooperatives** d'algun tipus, majoritàriament de treball. Aquest últim és el cas també de l'única cooperativa entre les entitats d'acompanyament. I justament totes aquestes cinc són projectes de **nova creació**, és a dir, que

no són fruit de cap traspàs ni evolució d'un projecte previ. Tot i que en la selecció d'entrevistes el fet de ser cooperativa ha sigut tingut en compte positivament, i per tant no és extrapolable al conjunt del sector productiu de Ponent, sí que es pot afirmar que aquesta forma jurídica és una **forma apta i bona per a projectes d'abastament**, encara que siguin minoria els que la fan servir. I aquests cinc projectes **són cooperativa sobretot per dos aspectes: practicitat** (és la forma que els permetia intercooperar com a persones o projectes) o **política** (forma que respon millor als objectius socials del projecte, per horitzontalitat...). Un projecte d'abastament va deixar de ser cooperativa per temes de practicitat també, i és el projecte que justament no és de nova creació, sinó que va néixer com a grup de consum. En el seu cas estan molt especialitzades les feines i era millor que cada treballadora funcionés pel seu compte, autònomament, assumint les responsabilitats del seu àmbit de treball. Un altre motiu és que la forma cooperativa els suposava més càrrega fiscal i de feina de gestió. Això últim és també el que expressa una de les entitats d'acompanyament, que per complexitat i mida van decidir fer-se associació. Les altres tres entitats d'acompanyament no han pogut triar forma jurídica, perquè els ve donada per la seva vinculació pública.

És molt destacable que els cinc projectes d'abastament presenten **aspectes de valor afegit**, que no són convencionals. Dos d'ells treballen amb persones en risc d'exclusió social, un és producció i comercialització alhora, des del minut zero, i amb un fort component agroecològic, un altre és producció de cicle tancat en un camp on això és innovador, i un últim treballa amb matèries primeres de varietats antigues en ecològic, que tampoc és gens comú. Tot i així, la presència de **segells** d'algun tipus és més variada. Alguns tenen segell ecològic, i en algun cas el de venda de proximitat. I denominacions d'origen pel vi i algun altre segell més específic. En general, però, **no li han donat gaire importància** a aquest tema. Les entitats d'acompanyament no són ja individualment tan variades, sinó que tenen objectius i funcions clares. Només un cas és més variat i difús alhora.

Totes les **entitats d'abastament** estan en les **fases de creixement i/o estabilització**, fins i tot el projecte més recent i també el més veterà. En el primer cas és degut a que és un projecte que ha començat amb molta empenta, i han passat ràpid la fase de llançament i no paren de plantejar-se noves línies de negoci. I en el segon, perquè el projecte està estabilitzat dins de la maduresa, tot i que tampoc descarten opcions de créixer. En algun cas, la pandèmia del COVID ha obligat a una certa reestructuració/diversificació que ha fomentat tornar a una etapa de creixement quan potser ja s'estava entrant en fase d'estabilització. I pel que fa a les **entitats d'acompanyament**, totes estan també en **creixement o estabilització** excepte una, que es troba en fase de **revisió**. Estan reformulant el projecte per donar-li un impuls, amb millores en els acompanyaments, la infraestructura i l'enxarxament al territori. Cal tenir en compte que tot projecte que vulgui sobreviure ha de tenir sempre visió de creixement.

Pel que fa al suport rebut en iniciar l'activitat per part d'entitats de suport de diferent índole, en general **no s'ha comptat amb gaire suport**. Sí que algunes han rebut **ajudes** d'institucions públiques o finançades amb fons públics (DARP, Leader, Ponent Coopera, Ajuntament de Lleida...), aportacions de les entitats membres (avançament de diners o quotes), microcrèdits o préstecs de particulars en alguns casos i suport financer de Coop57 en algun altre, i es mencionen en alguns casos entitats i persones amb qui s'ha compartit espai o coneixements. Però més enllà d'això es mencionen poques entitats privades, de capital social o autònoms.

Dimensió productiva

Pel que fa la dimensió productiva, els cinc projectes produeixen/elaboren en **ecològic o agroecològic**. Es podria dir que els cinc són projectes més o menys agroecològics, pels valors addicionals que integren més enllà del purament productiu de maneig, i que llavors n'hi ha dos i mig (un té dues línies, i una és en ecològic però l'altre no) que a més estan certificats pel CCPAE. Un projecte, a més, està fent passes cap a un maneig biodinàmic. I són de mida molt variable, de les 2-3ha a vora 100ha. L'únic projecte amb rerefons ramader no té animals propis, sinó que són d'un dels projectes integrants o de fora.

La proximitat és el més important, i de forma destacada, a l'hora de **proveir-se**. També que siguin ecològiques les matèries primeres, pels casos certificats, però fins i tot hi ha un projecte que no certifica en ecològic si ha de comprar lluny, encara que aquella matèria primera sigui certificada. La forma jurídica dels proveïdors només és important per dos dels projectes d'acompanyament, si bé **l'afinitat de projecte i de les persones** que l'integren és rellevant per alguns projectes més.

I pel que fa a la **venda**, els canals dels projectes d'abastament són d'allò més variats. Tots fan venda directa, la majoria fan distribució pròpia, tres treballen amb distribuïdors, un parell de projectes tenen botiga.. i venen a botigues, restauració, menjadors escolars, càterings... En el cas de les entitats d'acompanyament que no tenen una pota de producció i/o comercialització, al vendre/ofereix serveis i en alguns casos tenir una vinculació pública, aquests canals ja no estan tan clars. En general es donen a conèixer a través de materials de difusió online i offline, jornades tècniques, presentacions o formacions i, en algun cas, amb notes de premsa i convenis de col·laboració amb d'altres entitats o institucions. El que sí que han indicat més explícitament és que entre els seus **serveis** inclouen **l'assessorament** en aquesta matèria.

Dimensió i característiques econòmiques

La majoria de **projectes d'abastament** té una dependència **nul·la o molt baixa** de les administracions públiques, tot i que **en algun cas** és una mica més i s'enfila **fins al 45%** si es tenen en compte les contractacions de serveis més enllà de les subvencions. Tampoc de clients privats, tot i que en algun cas, degut a l'any atípic, han tingut algun **client nou** que els ha comprat un volum alt i, amb la baixada de la resta de clients, ha representat un percentatge important de les vendes. La **dependència** respecte a les administracions públiques és més gran entre les entitats **d'acompanyament**. Només un cas té una dependència nul·la. Dues la tenen d'entre un 30 i un 45%, i dues són 100% dependents. Però no hi ha dependència de clients privats en el casos que això aplica.

Quan han necessitat o necessitaran crèdit, la majoria dels projectes **d'abastament** han recorregut a **banca tradicional**, tot i que unes quantes també a **finances ètiques (Coop57)**. Aquesta última opció és també el cas de dues de les entitats **d'acompanyament**, una en clau de futur. La resta d'entitats d'acompanyament no han necessitat ni necessitaran crèdit. Molt bones experiències amb Coop57, Caixa Rural (Bantierra) i l'oficina local de La Caixa. En canvi, es destaca negativament la inoperativitat de Triodos Bank i les possibilitats de renegociar un crèdit amb Coop57 (l'entrevistat no ho expressa així, sinó que diu que ho va haver de fer amb el BBVA, i s'infereix que Coop57 no devia voler donar-li més crèdit). Altres formes de finançament han sigut **préstecs personals, emissió de títols participatius, quotes de socis i micromecenatges**.

Treball

Tots els projectes d'abastament són **micro** (2-4 treballadores) **excepte un cas** (60 treballadores aprox.). En els micro, les dues primeres persones són sòcies (per obligació de la forma cooperativa o perquè són dos autònoms) i treballen a jornada completa, la tercera en algun cas

també és sòcia, i la resta treballadores. Jornades completes i parcials a parts iguals en el cas de les no sòcies. El projecte gran té un 40% de sòcies i més nombre de jornades parcials, sobretot per temes de conciliació. Pel que fa a les entitats d'acompanyament, tots són petits o micro, des de cap persona alliberada fins a 7 persones a l'equip de treball. Només un projecte té possibilitat de tenir persones sòcies de treball, i en aquest cas són 4 sòcies i 3 treballadores, amb jornades variades. De la resta de projectes amb treballadores, hi ha majoria de jornades completes però també algunes jornades parcials. Pel que fa a les que tenen persones/entitats associades que no són de treball, aglutinen 7, 40 i 100 membres.

A nivell de sous, la màxima ràtio és d'1:2,1. Però és un cas concret, la resta són 1:1 o es mouen al voltant d'1. En més d'un cas, a més, la ràtio és a favor de les assalariades, que tenen el sou més garantit que no pas les sòcies. I si el que es mira és el gènere de totes les treballadores, en el cas de les entitats d'abastament la ràtio surt a favor dels homes en tres projectes, i a favor de les dones en dos. Si es mira nivell d'espais directius, surten una mica més paritàries, però segueixen guanyant els homes per poc. Als projectes d'acompanyament, en canvi, la majoria és per a les dones, que són majoria en tres projectes (i equilibrat en un quart). Però ja no en espais directius, on els homes són majoria en tres projectes (i equilibrat en els altres dos; o sigui, cap amb majoria de dones).

No hi ha bretxa salarial per motiu de gènere ni aquest tema s'ha tingut gaire en compte més enllà de fomentar la presència de dones en els espais que lideren o en què participa un dels projectes, la voluntat de contractar dones en el futur o valorar el gènere menys present en el tipus de tasca que realitzarà aquella persona. Finalment, en tres projectes d'abastament es treballen més de 8 hores al dia, i en la majoria dels cinc no hi ha horari fix, sinó que depèn de l'estacionalitat de la producció. I es descansa entre 1 i 2 dies a la setmana i es fan vacances d'entre 3 i 44 dies a l'any (cas excepcional el que en fa més). La conciliació feina-social-familiar es té en compte només en dos projectes i les hores reproductives no es comptabilitzen (i ni es coneixia el concepte, pràcticament). Quelcom molt diferent passa en els projectes d'acompanyament. En tots es treballa les hores que toca per jornada laboral, amb horari i/o flexibilitat, i tenint en compte la conciliació però no les hores reproductives, tot i la voluntat en algun cas de canviar-ho en el futur. Dos dies de descans setmanals i 22-25 dies de vacances anuals.

Governança

En el cas de les entitats d'abastament, degut a que els projectes són en general molt petits i cooperatius, la governança interna és **horitzontal**, amb accés a la informació i la participació per part de totes les **sòcies**. En el cas de les **assalariades**, la cosa ja **varia** segons projecte, amb casos molt jerarquitats, i altres més de participació com a iguals en els aspectes no societaris i segons departament en el cas del projecte gran.

Pel que fa a les entitats d'acompanyament, tot i també ser petites, la vinculació pública, de múltiples projectes o de ser un projecte associatiu amb persones/entitats associades, la governança ja està en general **més definida**, sobretot internament i entre equip tècnic i òrgans de govern/societaris. A nivell de governança externa, dues entitats (una de cada tipus) han expressat que fan (o han fet algun any) el **balanç social**. Una d'elles també passa una **auditoria** i un **procés de marc estratègic** cada quatre anys, en el qual poden participar totes les treballadores però també conviden gent concreta de fora. I l'altra també disposa d'una comunitat de membres amb una **jornada anual** participativa, i una **assemblea semestral** dels participants d'un dels seus projectes. Una tercera entitat, d'acompanyament, passa qüestionaris

d'avaluació a totes les participants de les seves activitats, tot i que no queda clar si els resultats aquests són després públics.

Es destaquen les següents **eines de comunicació i/o transparència**: whatsapp i Telegram (amb grups de comunicació i coordinació interna), el núvol (per posar la informació a disposició de tots els públics interns), el balanç social, la memòria anual, jornades de portes obertes, la comunicació en persona i una revista anual de caire més informal.

Xarxes, implicació territorial i intercooperació

Només un projecte d'abastament forma part d'una **cooperativa agrària**. La resta tampoc mostren especial entusiasme pel tema, sinó tot al contrari en algun cas. Un projecte valoraria entrar a la del seu poble si treballessin en ecològic, però no és el cas, i un altre s'ho pensaria si hi entressin més en contacte i l'objectiu fos comercialitzar conjuntament, no pas produir. I el tema de fer xarxa està força polaritzat en els dos tipus d'entitats. D'entre les d'abastament, hi ha tres projectes molt implicats amb **entitats de segon grau i xarxes** de tot tipus, i dos molt poc enxarxats, aquests últims molt probablement pel tipus de productes que fan, la mida del projecte i la manca de temps que tenen. El mateix passa, més o menys, en el que fa a coneixement d'iniciatives de l'ESS del territori. No qui té la forma cooperativa és sempre per un tema polític i de coneixement del sector, i això és molt important pel que fa a creixement de l'ESS. Pel que fa a les d'acompanyament, dos projectes tenen una clara orientació al treball en xarxa i a la intercooperació dins i fora de l'ESS, un tercer està enxarxat en entitat de segon grau, i els dos últims no estan enxarxats tot i que ho han intentat alguna vegada o participen en espais de coordinació sectorials més informals. El coneixement de l'ESS del territori concorda amb aquest enxarxament. Totes les entitats que han rebut **suport d'entitats de suport** ho valoren molt positivament, mencionant bàsicament Ponent Coopera, Coop57 i la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya. També alguns projectes han comptat amb **ajuda d'altres empreses/persones del seu sector d'activitat**, i hi segueixen intercooperant avui dia. Destaca molt positivament el fet de compartir maquinària i instal·lacions, que és quelcom habitual per pràcticament les deu entitats, sigui de forma formal o més informal. En algun cas és el propi motiu de ser del projecte. No és tan habitual ja el fet d'haver creat materials a disposició del comú. Es mencionen documents de formalització d'un obrador compartit, una eina tecnològica per compartir rutes de distribució (en construcció, però serà de codi obert i sense ànim de lucre), jornades i fitxes tècniques públiques i intercanvis de coneixements.

Dimensió política

Els projectes entrevistats **no participen en general en sindicats ni plataformes** per l'estil, tot i que un projecte d'abastament i dos d'acompanyament sí que han participat o donat **suport a moviments** de l'àmbit rural, territorials, sectorials.. i una persona entrevistada era sindicalista abans de tenir el volum de feina que té actualment.

Sostenibilitat del projecte

Els efectes del COVID en els projectes han sigut ben **dispars**. Des d'algun cas que han hagut de fer un **pressupost de contingència** i posar gent en **ERTO** (això últim també per a un segon projecte), fins a casos en què **han venut més** i els ha anat per tant millor, passant pel **projecte que ja va néixer durant la pandèmia** i per tant no els ha suposat gaires canvis no previstos. La majoria de projectes d'acompanyament, a més, han hagut de **replantejar formes de treballar** (reunions, formacions...) cap a modalitats online i fer torns en cas de necessitat presencial. En alguns dels casos d'efectes negatius, però, es mencionen **oportunitats** que han sorgit: arrancada

de noves línies de negoci que no s'esperaven i canvi de tendència en els hàbits de consum. Sigui com sigui, els projectes es veuen amb futur, sobretot si les seves integrants així ho volen, es manté la rendibilitat que més o menys tenen en l'actualitat i hi ha voluntat política. També en algun cas vinculen el seu futur a aspectes de la societat, l'especulació alimentària, la situació política, el despoblament...

Posicionament

Per acabar l'entrevista, es feien dues preguntes obertes sobre què entenen per agroecologia i Economia Social i Solidària (ESS). I com treballen cada un d'aquests eixos.

Agroecologia és, per la majoria de projectes, una agricultura i un model que van més enllà de la producció (ecològica), que té en compte el territori però també les seves persones i el medi ambient. És desenvolupament sostenible, sense hipotecar les generacions futures. També es mencionen l'autosuficiència i la proximitat, la no especulació, el fet d'anar més enllà, també a nivell de químics, que el que marca la certificació ecològica, la comercialització directa i el compartir coneixements. Com a exemples de formes de treball en relació a l'agroecologia, es parla de dotar d'eines i recursos als projectes agroecològics, i fer-ho des d'una perspectiva col·lectiva/cooperativa, de treballar amb energies renovables, de criteris agroecològics de selecció de proveïdors, i de no tirar coure tot i que el CCPAE ho permeti.

ESS és, per una gran majoria de respostes, posar les persones al centre, prioritzant-les per davant del capital i del lucre. Ja en menor mesura, l'ESS és també establir relacions de confiança, de millora conjunta; un model econòmic equitatiu (i també sous dignes, preus justos, crear riquesa amb sentit ampli), i treball en xarxa (intercooperació). Finalment, també es mencionen aspectes ambientals, com posar el planeta abans que el lucre, o reduir el malbaratament alimentari, una funció social (amb col·lectius desfavorits) i un model que és el motiu de ser i que tota empresa hauria de seguir. Com a exemples de formes de treball en relació a l'ESS, es parla de quotes adaptades a les possibilitats de cada persona/projecte, col·laboració amb el banc dels aliments, compartir el coneixement, fer partícips les persones vulnerables i posar preus de mercat i aptes per a tothom.

Conclusions de les entrevistes

Conclusions per cada bloc de les entrevistes:

Forma jurídica i objecte social

- El cooperativisme de treball és una forma jurídica apta i bona per a projectes d'abastament.
- Apostar per aspectes valor afegit, anant més enllà, és part del motiu de ser dels projectes d'abastament.
- Les entitats s'espavilen bastant soles a l'iniciar l'activitat, més enllà d'ajudes públiques directes o indirectes, i suports financers puntuals.

Dimensió productiva

- L'agroecologia i la producció ecològica són un camí possible, real i viable.
- El proveïment dins el mercat social no és, en general, prioritari. Això és degut, en part, a que es prioritza la proximitat (geogràfica i personal) dels proveïdors i el mercat social de Ponent és petit i poc variat.

Dimensió i característiques econòmiques

- Els projectes d'abastament no són dependents de ningú (ni sector públic ni privat), i això és molt positiu per a la sostenibilitat del projecte.
- Cal vigilar amb les dependències del sector públic per part de les entitats d'acompanyament.
- Coop57 és una opció tinguda en compte, però no és en general la prioritària. Encara menys si parlem d'altres entitats de finances ètiques.

Treball

- Els projectes són en general molt petits, sobretot a nivell de sòcies de treball i treballadores, però hi ha voluntat de créixer en la majoria de casos. Aquesta mida reduïda repercuteix en diversos aspectes organitzacionals (governança, treball, finançament..).
- El gènere no és un aspecte rellevant pels projectes. No hi ha bretxa salarial per aquest motiu però segueix havent-hi més presència d'homes que de dones en els projectes d'abastament, i també en els espais directius dels d'acompanyament, cosa especialment preocupant.
- Hi ha una clara diferència entre abastament i acompanyament quan s'analitzen els aspectes de conciliació, horaris i dies de vacances. Però en cap cas es tenen en compte les hores reproductives.

Governança

- La governança interna és quelcom poc tingut en compte, bàsicament perquè els projectes són molt petits.
- La governança externa és quasi inexistent, tot i que hi ha accions puntuals en aquest sentit molt interessants i innovadores.
- WhatsApp apareix com a eina destacada que ha permès una millor comunicació i governança dels projectes, també dels que inclouen sector primari (abans més complicat de relacionar-s'hi de forma continuada).

Xarxes, implicació territorial i intercooperació

- L'enxarxament està polaritzat i el coneixement de l'ESS del territori concorda amb aquest enxarxament. Quelcom que ja apareix al sociograma.
- Hi ha projectes cooperatius que han triat aquesta forma jurídica per motius no militants/polítics.
- El cooperativisme agrari no és un agent rellevant aquí.
- Hi ha una clara voluntat de compartir recursos, sigui de forma formal o més informal. No és tan habitual ja el fet d'haver creat materials a disposició del comú, tot i que hi ha algun material puntual molt interessant i innovador.

Dimensió política

- Els projectes no participen pràcticament d'estructures de caire polític (sindicats, plataformes..), si bé no es preguntava si es consideraven projectes polítics per ells mateixos, per exemple.

Sostenibilitat del projecte

- El COVID no ha suposat un daltabaix pel sector (sinó fins i tot una oportunitat en algun cas). Ni pels projectes d'abastament ni pels d'acompanyament. Sigui perquè no han perdut vendes, per les ajudes (ERTO i altres) rebudes o per reinventar-se i obrir noves línies de negoci. En general es veuen amb una llarga vida al davant.

Posicionament

- Agroecologia i ESS són conceptes coneguts, si bé sovint difícils d'explicar i entesos amb matisos. Però hi ha una base compartida.

Altres

- Concepció del cooperativisme agrari, i afectació que això té positiva/negativa pel cooperativisme en general.
- La mida petita i micro dels projectes afecta a diversos eixos de l'anàlisi: necessitat de finançament, treball, governança interna...

Conclusions, reptes i accions provisionals

Amb l'anàlisi anterior (diagnòstic agroecològic del territori, sociograma i reptes) s'extreuen conclusions, reptes i accions. I són "provisionals" perquè amb la informació de la trobada territorial se n'extrauran unes de finals, més endavant en aquest document. Les conclusions provisionals són les següents:

- Ponent és una potència agroalimentària de Catalunya, però no en clau agroecològica.
- Ponent té un gran potencial en matèria agroecològica: perquè és potència agroalimentària, perquè té molta superfície certificada en ecològic, perquè té centenars de petites productores i perquè els projectes agroecològics rellevants, entrevistats, estan consolidats i/o en fase de creixement.
- Ponent té una forta autoestima rural però no de forma col·lectiva: el cooperativisme agrari es percep com a quelcom antic i el territori no està enxarxat a nivell agroecològic en el seu conjunt ni ho estan la majoria dels seus projectes.
- Els projectes agroecològics són en general de mida molt petita, i això fa que sovint la forma de cooperativa de treball no sigui possible o percebuda com a que implica créixer en mida en un futur proper.
- El cooperativisme de treball és a Ponent una forma vàlida i amb referents variats (casos d'èxit), que s'escull més enllà dels clàssics entorns més militants.
- Ponent no és un territori tancat en si mateix. Hi ha vincles cap al camp de Tarragona, cap al Pirineu (ni que sigui per un tema provincial), cap a la Catalunya central...
- Ponent disposa d'uns pocs (i per tant, molt valuosos) agents claus en matèria d'agroecologia i ESS al voltant dels quals giren la resta i es produeixen els vincles de suport i enxarxament.
- Ponent té pocs recursos agroecològics que no siguin productius (en matèria de comercialització, consum i distribució, dinamització, enxarxament, etc.), si ve es detecta una tendència positiva en aquest sentit amb l'aparició de nous projectes els últims anys.
- Les finances ètiques no estan gaire esteses a Ponent, si bé sí que són conegudes i usades per una part.

I s'extreuen els reptes següents:

- Cal analitzar el paper actual (i el que podrien desenvolupar en el futur) d'empreses d'abastiment fortes tot i que no siguin agroecològiques del tot: cooperatives agràries, Cal Valls,...
- Estirar el cooperativisme agrari cap a l'agroecologia.
- Posicionar el concepte "cooperativisme" com a quelcom positiu, transformador, modern, de futur, resilient...
- Convèncer els projectes agroecològics, que són de mida molt petita, de que el cooperativisme de treball és una bona opció, amb molts recursos associats, molts avantatges i moltes facilitats per al seu creixement.
- Aconseguir un major coneixement de l'agroecologia i l'ESS, i els seus recursos sectorials i transversals.
- Aconseguir posicionar Ponent com a potència agroecològica de Catalunya, com ja ho és a nivell agroalimentari gràcies a la seva gran superfície i connexions territorials.
- Aconseguir tenir projectes agroecològics i d'ESS més grans, tant d'abastament com de suport, per així tenir referents de més envergadura i amb més dades d'alguns indicadors que en el present treball han quedat coixos (treball, gènere, cures, governança..).
- Cal acompanyar, per tant, més i millor, els projectes en fase de creixement.
- Aconseguir un mercat social de Ponent més potent i diversificat, per així fer més fàcil l'aprovisionament dins d'aquest.
- Promoure la creació de xarxes a nivell de tot Ponent però també a nivell local allà on no n'hi ha, que aglutinin els projectes i les xarxes més locals.
- Cal veure com situar el gènere i les cures com a un element central dels projectes, perquè mica en mica sigui tingut més en compte.
- Cal reduir la dependència de les entitats d'acompanyament dels fons públics, i mantenir els projectes d'abastament sense grans dependències públiques ni privades.
- Cal aconseguir més implicació de les diverses administracions públiques. Que es vinculin amb les diferents xarxes d'ESS i agroecologia existents i que donin suport als projectes existents o de nova creació.
- Cal donar a conèixer les finances ètiques i aconseguir que siguin tingudes en compte en primer lloc.

Finalment, es proposen les accions següents per mirar d'encarar aquests reptes:

- Creació d'una xarxa per l'agroecologia o la sobirania alimentària de Ponent, que enxarxi a nivell de tot aquest territori (i faciliti també la creació de xarxes més locals i l'enxarxament fora de Ponent) i el visibilitzi i el posicioni i serveixi de recurs central en aquesta matèria tal i com ho és Ponent Cooperativa en matèria d'ESS. També a nivell de consum, ja que al final una necessitat bàsica dels projectes d'abastament és vendre més, i a nivell d'interlocució i d'empènyer les administracions públiques.
- Establir una aliança entre Ponent Cooperativa i aquesta nova xarxa per l'agroecologia, que treballin plegades per donar suport i difusió integrals a productores, xarxes i entitats de suport, i també al model agroecològic (que inclou ESS).
- Fer una campanya de comunicació potent del cooperativisme (en totes les seves variants) en positiu i amb casos d'èxit que ja hi ha al territori. Aquí estaria bé aglutinar Ponent Cooperativa, la Federació de Cooperatives Agràries, la resta de federacions de cooperatives, la XES, etc. Que serveixi també per promoure l'enxarxament amb

fórmules cooperatives (que no seran de treball, a priori més senzill quan hi ha molts projectes petits), així ajudar a créixer els projectes, i que aquests vegin llavors la fórmula cooperativa de treball com la més idònia. Quelcom que potser no ha funcionat amb les cooperatives agràries, però que ara sí que pot funcionar amb l'agroecologia.

- Realització d'una campanya específica per promoure el cooperativisme de treball entre els projectes agroecològics, amb material específic i recursos econòmics i humans per aconseguir-ho.
- Pensar i executar una estratègia de difusió i facilitació de l'agroecologia en totes les seves vessants entre el sector agroalimentari tradicional, especialment entre les cooperatives agràries.
- Crear alguna mena de recurs econòmic i d'acompanyament per a projectes que vulguin créixer, que tinguin clares noves línies de negoci, etc
- Realització d'una formació específica per a entitats d'acompanyament en matèria de feminisme (perspectiva de gènere, valoració de les cures i les hores reproductives, etc.) perquè així ho vagin incloent transversalment en els seus projectes.
- Creació d'un recurs que centralitzi les diferents opcions i casos d'èxit en matèria de finançament (subvencions, quotes de socis, micromecenatges, títols participatius...)
- Incentivar l'obertura d'una oficina d'entitat bancària regulada (Fiare o Triodos) a Lleida i la difusió de les finances ètiques en general.

Tot plegat amb uns objectius que es podrien resumir així:

- Posicionar Ponent com a referent agroecològic de Catalunya
- Aconseguir projectes agroecològics més grans i de l'ESS
- Polititzar el sector: finances ètiques, feminisme...
- Ampliar el mercat social de Ponent

Per acabar, apuntar que en el moment que hi hagi projectes més grans i més consolidats en matèria d'agroecologia i ESS (conceptes relativament recents en la majoria dels seus postulats) i es diagnostiqui en base a ells, sorgiran nous reptes i propostes que amb la mostra actual no es poden concloure. Ja sigui per falta d'informació (per exemple, fa de mal dir saber quina seran les ràtios salarials d'un eventuals projectes més grans) o per no trobar-se els projectes en situació d'entomar-ho (per exemple, fer ara ja una proposta de campanya a favor del treball reproductiu remunerat és no conèixer la realitat, que està massa allunyada d'aquest concepte).

Trobada territorial

Finalment, es realitza un trobada territorial de Ponent.

La jornada territorial de Ponent té lloc dimarts 27 d'abril de 12 a 13.30h mitjançant *Zoom*. Es comença uns 7-8 minuts tard i s'acaba a l'hora prevista, 13.30h, tot i que s'havia avisat que es podia allargar una mica més. Però com ja s'havia fet el major volum de feina i hi havia gent que ja havia hagut de marxar, es finalitza puntualment.

A nivell d'assistència, hi participen 8 persones de 7 projectes diferents, a més a més de les tres dinamitzadores (dues de les quals amb projectes a Ponent). Hi falten algunes de les persones que havien confirmat o que ja havien avisat que no tenien clar si hi podrien connectar, si bé hi ha interès per conèixer els resultats de la jornada.

Resultats

Mitjançant l'eina de *Mural*, es recullen 24 reptes nous (a més a més dels 16 ja detectats amb la diagnosi):

Eix1

- Sobresaturació d'informació quant a iniciatives promogudes, oferta de formació, etc.

Eix2

- (abastiment) Increment dels àmbits formatius dedicats a l'agroecologia (escoles professionals i universitats)
- Dèficit de formació en matèria de gestió empresarial cooperativa
- Potenciar el suport en coneixement expert de pràctiques agroecològiques (formació, ADV,...)

Eix3

- (abastiment) Problema de compatibilitat entre SCCL i incorporació a la pagesia, ajuts del DARP etc. Els hi sona a xino.
- Aprofitar els recursos de les cooperatives agràries per a donar valor afegit a la producció agrària, més enllà de l'oli i el vi. (obradors compartits, fruits secs, aromàtiques, horta i fruita, molins fariners, fàbriques de pasta o sèmola...)
- Contribuir al creixement dels projectes individuals per tal de poder plantejar l'opció cooperativa

Eix 4

- Aconseguir enxarxar les diferents xarxes que existeixen: Mengem Garrigues, Vall del Corb, i més enllà de Ponent
- Fer xarxa amb totes les entitats, agents del territori per tal d'unificar esforços i anar totes a una

Eix 5

- (abastiment) Enfortir xarxes de cooperació en la comercialització

- S'ha de continuar la feina de la XES i pam a pam per adaptar els criteris de l'ESS al món rural
- Creació d'un grup local de la XES a Ponent
- (abastiment) Xarxa per la comercialització de producte fresc

Eix6

- Facilitar les eines administratives per a l'accés al finançament
- Incertesa sobre les ajudes agràries i possibles incompatibilitats
- Donar a conèixer els mecanismes propis de les cooperatives per aconseguir finançament (aportacions de capital / títols participatius...)

Eix7

- (abastiment) Adaptar els suports financers a la realitat agroalimentària: finançament a llarg termini i a fons perdut

Eix8

- (abastiment) Saber-se diferenciar front models agroecològics més industrials
- (acompanyament) Cal aconseguir un posicionament clar de l'administració (començant pels ajuntaments): prioritat en els menjadors escolars o de residències, mercats, etc.
- Diferenciar els productes que aporten valor al territori, i ajuden a fixar la població
- (abastiment) Que l'agroecologia no sigui vista amb "mals ulls" entre el sector agrari tradicional/conservador de Lleida
- Que el sector agroecològic s'obri de mires i no deixi de banda aquelles iniciatives que no es poden considerar 100% agroeco

Eix9

- Com aconseguir més clients? vendes? ... que garanteixin la consolidació dels nous projectes...
- Aconseguir conciliar en els projectes d'abastiment

D'entre el total de reptes (40 en total), surten com a més ben valorats els següents (mitjançant l'eina *Mentimeter*):

1. Aconseguir un posicionament clar de l'administració envers l'agroecologia: compra pública, menjadors col·lectius, mercats agroecològics... (4,8 sobre 5 de valoració mitjana)
2. Acompanyar projectes en fase de creixement (4,5 sobre 5 de valoració mitjana)
3. Aprofitament dels recursos de les cooperatives agràries per donar valor afegit a la producció: obradors, i altres (4,4 sobre 5 de valoració mitjana)

I per aquests reptes, mitjançant *Mural* de nou, han sortit les accions següents:

Aconseguir un posicionament clar de l'administració envers l'agroecologia: compra pública,	Acompanyar projectes en fase de creixement.	Aprofitament dels recursos de les cooperatives agràries per donar valor afegit a la producció:

menjadors col·lectius, mercats agroecològics...		obradors, i altres.
Fomentar que càterings/cuines escolars utilitzin productes agroecològics i de proximitat (incloure-ho a les bases de concursos públics)	Crear alguna mena de recurs econòmic i d'acompanyament per a projectes que vulguin créixer, que tinguin clares noves línies de negoci, etc.	Establir convenis intercooperatius o altres formes de treball conjunt
Que l'administració sigui un referent en la utilització de productes agroecològics i de proximitat, en els menjars populars que s'organitzin, els lots, etc.	Entrar a la formació reglada: EA, agrònoms, joves en provés d'incorporació	Localitzar mancances d'infraestructura en funció de la producció agrària local, i anar a veure les coopes amb propostes concretes i amb ajuda per redactar projectes de subvencions Leader
Incorporació a la XMESS dels municipis	Programes mentoria (des de Federacions)	Impuls des d'altres xarxes o entitats ja existents: Mengem Garrigues, Vall del Corb, Rufeà...
Enfortir les xarxes existents perquè es vegi que som imprescindibles ;-)		
Ajudar els ajuntaments a formular les licitacions amb criteris ESS		

Finalment, es porta a debat la necessitat (o no) d'una xarxa agroecològica de Ponent, que pogués entomar part d'aquests reptes. I es comenta que podria ser interessant, que segurament ja sortirà quelcom també a nivell de tot Catalunya, perquè la cosa està fent xup-xup. També s'apunta que la XASACC podria ser un bon model a replicar a Ponent, o potser un cercle agroecològic vinculat a Ponent Coopera (apareix aquesta opció en la nova convocatòria) o una fira sectorial a l'estil de la FESC.

Conclusions

En primer lloc, és important destacar que hi ha **dos agents/actors claus per al sector de l'agroecologia a Ponent**: les administracions públiques i les cooperatives agràries.

En el primer cas, perquè ha sigut el repte més valorat i pel qual s'han aportat més propostes d'accions. A més, els reptes de minimització de la dependència econòmica respecte a les administracions han rebut de les puntuacions més baixes.

Per tant, sembla que la percepció és que el sector agroecològic fa una feina que requereix i es mereix suport públic, tot i que cal veure com. El repte en qüestió i les accions proposades per a ell van en la línia de suport indirecte, no d'ajudes directes.

En segon lloc, el paper de les cooperatives agràries, és quelcom que ja apareixia en la diagnosi prèvia ("estirar-les cap a l'agroecologia") però que s'ha vist com a quelcom realment important per als projectes presents a la trobada. En concret, com a repte nou valorat en tercera posició, el de l'aprofitament dels seus recursos (infrautilitzats en l'actualitat, s'entén). En línia amb això també hi podríem incloure el repte proposat de que el sector agroecològic s'obri de mires (englobant així eventualment les cooperatives agràries) i, a l'altra banda, el també proposat repte de que el sector agrari tradicional vegi amb millors ulls l'agroecologia.

Finalment, el treball conjunt amb aquests dos actors va de bracet amb la idea de que cal fer xarxa a Ponent. Reforçant les xarxes actuals, fent alguna mena de xarxa de xarxes, fent xarxes noves amb objectius específics, etc. És la clau de l'èxit de cara a tenir una veu més forta i aconseguir més resposta de les administracions, de les cooperatives agràries i d'altres agents.

D'altra banda, el tema que potser queda com a important (segon més ben valorat) però amb menys accions concretes, és el d'acompanyar projectes en fase de creixement. Segurament això va lligat a reptes que han sortit en d'altres eixos, sobretot de diferenciació respecte als models agroecològics tradicionals, de buscar sistemes per augmentar les vendes i d'aconseguir més i millor finançament. És fàcil d'imaginar projectes que creixen quan el territori està més cohesionat, més enxarxat i amb més resposta per part d'administracions i mercat.

Conclusions finals

Cal vincular-se amb administracions i cooperatives agràries. Només així s'aconseguirà un sector agroecològic potent, que pugui créixer en conjunt i individualment els seus projectes, i que faci de Ponent un territori referent en la matèria. Abans, però, és necessari ser reconeguts com a interlocutor vàlid. Una eventual xarxa agroecològica de Ponent (o cercle agroecològic de PonentCoopera) podria ser la manera, obrint-la des de la seva creació a aquests agents. Seria interessant que aquesta xarxa paraigua tingués alguna persona alliberada, que reduís el volum d'hores de militància de les seves membres, ja molt sobrecarregades de feina, i pogués entomar la feina de forma més professionalitzada.

El treball conjunt del sector agroecològic i Ponent Coopera permetria també tenir més força respecte a administracions i cooperatives agràries, i entomar els reptes de consolidar l'ESS com a part intrínseca de l'agroecologia, amb propostes per fomentar el creixement dels seus projectes.

A Ponent hi ha base perquè tot així sigui una realitat. Hi ha múscul de projectes i persones implicats amb l'ESS i l'agroecologia, molts dels quals apareguts els últims anys, i també recentment s'han desenvolupat projectes amb molt de potencial futur i fàcilment replicables. El canvi de tipus de licitació dels ateneus cooperatius, que s'amplia amb anys i incentiva la creació de cercles temàtics, també és una molt bona oportunitat.

Radiografia territorial de Terres Gironines

Medi físic i demografia

Les terres gironines inclouen set comarques: la Selva, Gironès, Pla de l'Estany, Baix Empordà, Alt Empordà, la Garrotxa i Ripollès. Coincideix amb la delimitació administrativa de la província de Girona a excepció de la meitat oriental de la Cerdanya, que en el cas de les terres gironines no s'hi inclou. Aquest territori té una superfície de 5.910 km² i una població de més de 780.000 habitants¹³ que creix anualment. Les comarques litorals estan més poblades que les interiors, a excepció del Gironès. Totes les capitals de comarca superen els 10.000 habitants, essent les més poblades Girona (100.000 hab.), Figueres, Olot i Banyoles. Tanmateix, hi ha un important nombre de municipis de menys de 500 habitants.

El total de la superfície agrícola és de 97.361 hectàrees¹⁴ mentre que 49.822 ha¹⁵ h son en producció ecològica. Entre el cultiu de cereals en destaca l'ordi (quasi el 50%) i el blat (prop del 25%). Un 39% de la superfície es destina als farratges. D'entre els conreus industrials, en ressalta que el 77,37% del cultiu de gira-sol de Catalunya es fa a terres gironines.

Taula 1. Tipus de cultiu a les terres gironines

Tipus de cultiu	ha.	%	% respecte Catalunya
Cereals	41.178	42,29	12,42
Farratges	37.990	39,01	29,30
Lleguminoses en gra	952	0,73	7,99
Tubercles	236	0,18	22,8
Hortalisses	1.261	0,97	12,93
Fruita fresca	2.585	1,99	6,13
Fruita seca	1.163	0,89	2,35
Vinya	2.105	1,62	3,92

¹³ Dades 2020. Font: Idescat

¹⁴ Dades 2019. Font Idescat

¹⁵ Dades 2020. Font CCPAE

Olivera	3.530	2,72	3,43
Conreus industrials	6.361	4,9	42,62%

Font: Idescat, 2019

Context institucional

A nivell institucional l'Economia Social i Solidària té un fort aixopluc a partir de l'aposta del Departament d'Afers Socials i Família articulada a través de l'Ateneu Cooperatiu de Terres Gironines, ubicat al Gironès, i els Cercles de l'Empordà, de la Selva i el de la Garrotxa-Ripollès. Entre les entitats associades i col·laboradores hi ha diverses administracions locals i comarcals si bé no són les impulsores o dinamitzadores de l'ESS.

Tot i no formar part de l'ESS, cal nombrar la seu territorial del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca (DARP) a Santa Coloma de Farners pel suport al sector agroramader, de la mateixa manera que l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries (IRTA) i la Diputació de Girona han aprovat un pla de transició ecològica i l'IRTA col·labora en diversos projectes de l'ESS i l'agroecologia. Altres estaments institucionals que també tenen una incidència en el desenvolupament de projectes de l'ESS i agroecològics hi ha l'Agència del Desenvolupament del Ripollès, el Consorci de les Gavarres (Baix Empordà) o DinamiG (la Garrotxa). L'Associació Desenvolupament Integral Rural també juga un paper important per facilitar l'adhesió a projectes LEADER de la UE a la zona nord oriental de Catalunya on es compten les comarques gironines.

Context social i cultural

Descripció de la diversitat d'agents.

S'han identificat més de **140 entitats** vinculades a l'agroecologia i a l'ESS. El nombre de projectes d'abastament identificats que es desglossen podria ser més ampli, ja que aquí s'hi han comptat com a cooperativa o associació de productors. El mateix passa amb grups o cooperatives de consumidors i agrobotigues o ecobotigues, que s'han afegit els que s'han cregut més rellevants tot i que n'existeixen més.

L'ecosistema agroecològic local analitzat, que és molt bast, té una **gran diversitat d'agents** que treballen a l'entorn de **l'agroecologia i/o l'ESS**. Els sectors productius són molt variats: boví, oví i porcí, cereals i farratges, oli, vi, fruita, horta i, evidentment, el sector de la pesca a l'Alt i Baix Empordà i a la Selva marítima. Molts projectes productius també fan elaboració i n'hi ha alguns que ho fan de manera exclusiva, com és el cas de fleques ecològiques.

En destaca que hi ha **12 entitats de suport** que el seu àmbit d'actuació és intercomarcal que, en la majoria dels casos, abarquen totes les terres gironines i entre les entitats col·laboradores o impulsores hi ha ens públics. Tanmateix, cal fer notar que la majoria d'entitats de suport **son no públiques**. Això fa pensar que la salut de l'ESS en aquest ecosistema agroecològic local és bo en tant que no hi ha gran dependència de fons públics.

Tot seguit es detallen les entitats productores i de suport desglossades per les set comarques que conformen el sistema agroecològic local analitzat.

Taula 2. Desglossament d'entitats segons tipus i comarca

Comarca	Entitats productores	Entitats de suport
Alt Empordà	14	15
Baix Empordà	9	7
Garrotxa	21	8
Gironès	5	9
Pla de l'Estany	1	4
Ripollès	18	12
La Selva	7	5
Intercomarcal	1	12

Font: elaboració pròpia

Les comarques amb més iniciatives són les de la Garrotxa, Alt Empordà i Ripollès. Val a dir que caldria una anàlisi més acurada ja que, com s'ha comentat, s'han agrupat amb associacions i cooperatives que podria fer variar el nombre d'entitats productores, especialment.

En el cas del Pla de l'Estany, les entitats productores estan englobades dins la Cooperativa de Banyoles. Tanmateix, la mida reduïda de la comarca també explica que sigui la que compte amb menys projectes en termes absoluts.

Selecció de la mostra per les entrevistes

Per escollir les iniciatives entrevistades s'ha procurat la representació de les 7 comarques tot i que, finalment, el Pla de l'Estany no hi és present. Val a dir que les entrevistes a les iniciatives seleccionades no pretenen explicar la realitat de la comarca a la qual pertanyen. La varietat dels agents, de sectors, de mida... i la complexitat de l'ecosistema agroecològic local fa que l'objectiu sigui una aproximació més que una anàlisi de detall, que queda fora de l'abast d'aquest projecte.

Un altre criteri a l'hora de seleccionar les iniciatives ha estat la representació de diferents sectors i que les entitats de suport ho facin en la distribució, comercialització o consum.

També s'han inclòs de manera intencionada projectes potents al territori però que no necessàriament es reconeixen dins l'ESS, que no adopten la forma de cooperativa en la seva forma jurídica però que tenen potencial de transformació. Dins la selecció, hi ha gran diversitat de formes jurídiques tot i que en destaquen les Societats Limitades.

Taula 3. Resum de les iniciatives entrevistades

Nom projecte	Tipus	Sector	Forma jurídica	Comarca
Planesa	Abastiment	Horta, aviram, conills	SL	Garrotxa
Vessana	Abastiment	Horta i fruita	Autònoma	Alt Empordà
Llavora	Abastiment	Porcí	SL	Alt Empordà
La Selvatana	Abastiment	Boví llet	SL	Gironès
Nueset Avellanes	Abastiment	Fruita seca	SL	La Selva
Hortgànic	Abastiment	Horta	Autònom*	Ripollès
Peralada Mas Marcè	Abastiment	Oví	SL	Alt Empordà
Món Empordà	Suport	ecològic i proximitat	Associació	Alt Empordà
Verntallat	Suport	magatzem, cereals, agrobotiga, fleca, carnisseria, restaurant	SAT	Garrotxa
Xarxa Pagesa	Suport	agroecològic	SC	Alt i Baix Empordà, Garrotxa i Gironès
Empesca't	Suport	pesca respectuosa	SL	Baix Empordà

Font: elaboració pròpia

Anàlisi de les entrevistes

Forma jurídica i objecte social

Cap de les set entitats d'abastament entrevistades és **cooperativa**, o bé son SL o bé estan donats d'alta en règim d'autònoms. La base del projecte de tres entitats del sector ramader entrevistades ha estat una granja heretada d'algun familiar i, en un cas, a més, se n'ha adquirit una altra. Hi ha una entitat que combina ramaderia i horta. Els 4 projectes agrícoles entrevistats son de nova creació. Tanmateix, cal fer notar que en el cas d'una d'elles, que son productors que s'uneixen per elaborar i comercialitzar el producte, l'origen de les finques és també familiar. Entre les 4 **entitats de suport** entrevistades tampoc hi **ha cap cooperativa** tot i que les formes son més variades: una SAT, una Societat Civil, una SL i una associació, si bé la SL té intenció de

convertir-se més endavant en una cooperativa. En aquest cas, totes son de nova creació tot i que l'antiguitat dels projectes presenta diferències importants.

Pel que fa al motiu que esgrimeixen la majoria de les entitats en optar per una forma jurídica diferent a la cooperativa és que els sembla més àgil, menys feixuc optar per una SL o la forma emprada s'adiu al seu objecte social, com en el cas de l'Associació. Es prioritza la practicitat per damunt d'una dimensió política. Tot i que aquesta en alguns casos la posen de manifest com un valor que comparteixen, expressen que la forma jurídica no representa fidelment el que realment passa i com es treballa en el projecte. Per altra banda, alguns projectes al llarg de l'entrevista expressen que, després de l'experiència, la forma de cooperativa els hagués obert més portes en un inici i que no descarten convertir-se en cooperativa.

Hi ha variabilitat en quant a la fase en la que es troben els diversos projectes. Les d'abastament dues estan en fase de llançament, dues en creixement i dues més en estabilització. Tot i que hi ha projectes madurs que podrien estar en fase d'estabilització, se segueixen plantejant obrir noves línies de negoci i no descarten seguir creixent. Una de les entrevistades no va arribar a la fase de llançament. Tots els projectes de suport estan en fase de creixement si bé un d'ells experimenta, en algun àmbit de la seva activitat, un decreixement.

Pel que fa al suport rebut en iniciar l'activitat per part d'entitats de suport, en general **no s'ha comptat amb gaire suport**. S'ha comptat amb el capital propi de les persones membres i dels seus coneixements. Hi ha un cas on el suport ha estat molt explícit i l'han anat a buscar al tractar-se d'un projecte molt particular i sense antecedents en el seu àmbit geogràfic. Alguns dels projectes han rebut finançament del DARF, Leader o d'una Fundació. En un dels projectes, que finalment no ha reeixit, la manca de suport i de finançament han estat els principals motius per desistir de tirar endavant el projecte.

Dimensió productiva

Les iniciatives d'abastament entrevistades produeixen o elaboren en ecològic, però la majoria d'elles tenen una **concepció agroecològica**. Una de les iniciatives es defineix com a **regenerativa**. La majoria de projectes disposen del segell CCPAE i l'eurofulla. Algunes compten amb el segell de venda de proximitat i Girona Excel·lent.

Tots els projectes poden en valor la manera de cuidar el bestiar i/o la terra, així com la preservació de varietats autòctones. En el mateix sentit, a l'hora d'adquirir productes el criteri prioritari és la **proximitat** fins i tot per sobre de l'ecològic o que formi part de la XES. D'aquesta manera es fa palès que el concepte d'agroecologia es va estenent i implementant.

La mida dels projectes és molt diversa. El projecte més gran compta amb 200 ha i fins a 1.500 caps de bestiar oví i el més petit, que en aquest cas no ha arribat a la fase de llançament, s'iniciava amb menys d'una hectàrea.

Totes les entitats d'abastament entrevistades produeixen, elaboren i comercialitzen el seus productes. Les entitats de suport entrevistades estan especialment orientades a assistir i ajudar a la comercialització dels productes pel seu valor afegit, fixar preus que permetin millorar les condicions de vida dels productors i donar-se suport mutu entre els productors.

Alguns projectes s'inicien amb la voluntat de només produir, però finalment la comercialització al detall i sovint l'elaboració acaben esdevenint necessàries per tal d'atorgar el valor que li correspon al seu producte.

Una de les majors dificultats dels diferents projectes, tot i que estan en punts d'assoliment diferents, és en la logística de la distribució i venda. Tots ells viuen aquesta fase com a quelcom més feixuc i difícil però que és necessari per la viabilitat econòmica del projecte. En quasi tots els casos s'aposta per la proximitat i circuits curts o directament. Un dels projectes entrevistats, diferents productors s'uneixen per elaborar i comercialitzar en el propi ecosistema local el producte individual com a estratègia per posar en valor el producte.

La majoria dels projectes fan venda directa i online, alguns disposen de punts de recollida que sovint són agrobotigues o ecobotigues. Aquesta xarxa comercial, petit comerç i comerç especialitzat en ecològic -sigui o no cooperativa- és la forma habitual que utilitzen per a distribuir i comercialitzar el producte.

Els projectes que venien part de la seva producció a escoles són les que més han patit durant la pandèmia i han hagut de buscar clients alternatius o reorientar algun dels seus productes.

Característiques econòmiques

Quatre dels set projectes d'abastament reben algun tipus d'ingrés provinent de **subvencions**, però en la majoria de casos es tracta de **quantitats petites**. Dos projectes han utilitzat els **Plans de Millora del DARP**, tanmateix, no s'expressa que hi hagi dependència de les subvencions sinó més aviat que són una font de finançament per a les millores i inversions. Entre les entitats d'acompanyament dues d'elles també han rebut algun tipus d'ajut econòmic però aquest és puntual.

Els projectes entrevistats tampoc tenen dependència de clients determinats tot i que els que servien productes als menjadors escolars, com s'ha comentat anteriorment, són els que més van patir l'impacte de la COVID. Aquest curs escolar, tot i recuperar part dels serveis, han ampliat la cartera de clients i en són menys dependents.

Pel que fa a necessitats de finançament, totes expressen que en algun moment en poden necessitar i, quan l'han necessitat, la majoria han recorregut a la **banca tradicional**. Tres dels projectes d'abastament coneixen les finances ètiques i dos d'ells hi han treballat (Fiare i Triodos), tot i que també utilitzen la banca convencional. Pel que fa a Triodos s'hi va deixar de treballar per la dificultat de tràmits i burocràcia. Un dels projectes es va plantejar demanar finançament a Coop57 però per la seva forma jurídica en va quedar fora. En destaca que la majoria dels projectes no coneixen el terme finances ètiques ni Coop57 tot i que durant l'entrevista hi mostren interès.

Treball

Tots els projectes són de **menys de 10 treballadores** excepte un d'abastament que en té **15** i un de suport, el més gran, que en té **entre 27 i 32**. Les entitats que tenen més treballadors (27, 15 i 9) la majoria són assalariats, ja que en totes només hi ha 2 persones sòcies, que també s'ocupen en el projecte.

Hi ha tres projectes de suport que pròpiament no tenen treballadors i que, de moment, es nodreixen d'hores de treball dels projectes integrants. En els projectes d'abastament, hi ha dos casos de socis que, tot i que col·laboren en el projecte, el seu sou prové de feines externes.

En els casos dels projectes que hi ha persones treballadores la majoria ho estan a jornada completa. Les mitges jornades responen a la necessitat de conciliació familiar.

Pel que fa a la **forquilla salarial**, els projectes que compten amb més persones assalariades son les que tenen més diferències salarials, arribant a 1:2 en un dels casos. Hi ha projectes que la forquilla salarial és 1:1 i dos no s'ha pogut obtenir aquesta informació. Un dels projectes d'abastament és només un complement de la feina principal de cada un dels socis. Dues de les xarxes de suport estan directament vinculades a la millora de les condicions laborals i salarials de les persones i projectes que les integren.

Pel que fa la **paritat**, en les entitats de suport només hi ha un cas que sigui favorable al gènere femení i és la més propera a la paritat. En els projectes d'abastament, hi ha molta disparitat, mentre que un projecte és una relació d'1/6 o 2/8 en un altre és de 8/1. Hi ha sector, com el de la pesca, que està totalment masculinitzat. Entre les mesures que s'expressen per afavorir la paritat en el si de l'empresa destaca l'adaptació de jornades per a facilitar la conciliació (en el cas de les dones) i l'ús del llenguatge inclusiu. D'altres, tot i que és busca la paritat, son sectors on costa trobar dones (ramaderia i pesca). En general, es desconeix el concepte de tasques reproductives i no es tenen en compte a les jornades laborals.

Pel que fa als **espais de decisió**, dues empreses familiars ramaderes estan liderades per un matrimoni mixt, i dos projectes més d'abastament tenen més dones que homes als espais de decisió. Dos dels projectes d'abastament està format únicament per dones entre les sòcies.

En quant a l'**horari**, es veu clarament la diferència entre les persones sòcies i les treballadores. Mentre les segones tenen uns horaris clars, dies de descans i vacances, en molts casos les sòcies no poden establir uns límits clars per acotar les jornades laborals i les dies de descans. Les vacances estan estretament relacionades amb les necessitats del camp o meteorològiques. En els projectes d'acompanyament passa en menor mesura però com que tots estan directament relacionats amb projectes d'abastament, d'alguna manera també estan lligats a les necessitats dels cicles del camp o del bestiar.

Governança

En els projectes d'abastament la dimensió del projecte està directament relacionada amb la **informalitat en la direcció i presa de decisions**. En els projectes familiars, tot i que les funcions estan repartides, es dona aquest informalitat i manca de protocols. En els projectes no familiars, tot i la informalitat i la fluïdesa, sí que hi ha definides els mecanismes de direcció i presa de decisions encara que s'acabi optant per arribar a consensos. Un dels projectes entrevistats posa en valor el repte que suposa pel món agrari cooperar i prendre decisions buscant el consens dels diferents socis. La presa de decisions és democràtica en quant als socis, però les treballadores, només en un cas, participen activament de la reflexió i presa de decisions.

En els projectes d'acompanyament es tendeix a tenir més definits els protocols de presa de decisions i aquests son horitzontals. L'assemblearisme i el consens formen part en la governança de dos projectes de manera expressa.

No s'expressa que hi hagi **governança externa** en cap dels dos tipus de projectes tot i que projectes individuals que participen de les entitats de suport sí que en formen part i hi participen.

L'eina de comunicació que més es destaca és el whatsapp, element que recolza l'observació d'informalitat en la gestió i direcció.

Xarxes

La majoria de projectes participen o han participat **d'alguna xarxa** especialment de productors i de consumidors però no formen part de **cap cooperativa agrària**. Pel que fa a les entitats de suport tres d'elles son pròpiament una xarxa de productors però no formen part d'altres xarxes més grans.

Es pot observar que hi ha dos grups diferenciats entre els entrevistats i que s'expressa clarament en aquest apartat: els que son coneixedors de l'ESS des d'una vessant més política i teòrica i s'hi reconeixen com a part (s'enxarxen) i els que, tot i enxarxar-se ho fan des d'una vessant més pràctica, en funció de les necessitats i del temps de què disposen però que no necessàriament es reconeixen com a part.

Pel que fa a la **cooperació** amb altres entitats semblants, en les de suport només una d'elles ho fa amb altres de la mateixa naturalesa d'altres territoris. Les altres entitats, per la seva raó de ser ho fa en el si de l'entitat mateixa, compartint eines, coneixements, maquinària, etc.

En els projectes d'abastament la cooperació es dona en quatre dels set casos. Dos d'ells perquè formen part d'entitats de suport, una coopera en el marc d'associacions de ramaders a les qual pertany i una altra comparteixen coneixements de procediments amb altres productors en el marc de trobades i simposis.

Per últim, pel que fa a posar servei del comú béns o serveis, hi ha un projecte que forma part de la Xarxa de Suport Mutu de l'Alt Empordà, un altre que durant la pandèmia va seguir repartint elaborats a famílies amb necessitats i més endavant va entrar a formar part del Banc d'Aliments. També es forma part d'espigoladors i de custòdia agrària. En dos casos, el que es posa a disposició del comú és el coneixement generat en els projectes productius.

Dimensió política

La **manca de temps i la diversitat d'opinions** en el si dels projectes son els dos elements que més dificulten la participació en sindicats o moviments territorials. Tot i així, sí que hi ha projectes que, en **moments puntuals**, participen de **mobilitzacions** concretes territorials. Alguns dels projectes participen activament de moviments conservacionistes i ecologistes.

Posicionament (definició agroecologia i ESS)

Hi ha hagut **dificultats en obtenir una resposta** a aquestes darreres qüestions perquè en diversos projectes els conceptes d'agroecologia i Economia Social i Solidària, d'entrada, no semblava que es coneguessin. Tanmateix, algunes, a mesura que se'ls ha preguntat han anat responent.

Entre les diferents respostes, en quant **l'agroecologia**, no hi ha una definició comuna però sí que de manera més o menys general es relaciona amb sistemes respectuosos pels ecosistemes, en un cercle tancat, en un canvi de relació entre productor i consumidor on la proximitat és un element clau del procés i de la sostenibilitat, que també ha de ser social i econòmica. Han aparegut altres conceptes com regeneració de la terra i simbiosi; fugir de l'elitisme, que hi hagi justícia i autonomia respecte les grans productores i distribuïdores i garantia més enllà de les certificacions.

Pel que fa a l'**ESS** en destaca l'ús del terme proximitat i justícia. Així, una relació de proximitat, el suport mutu, la col·laboració i complementarietat, per tenir una economia que permeti un

repartiment just de la riquesa, i que aquesta quedi al territori per generar oportunitats i que la gent no n'hagi de marxar per falta de feina.

COVID

La pandèmia mundial ha afectat en diferents nivells. En la dimensió **econòmica**, en general ha **afectat poc** als projectes entrevistats si bé en alguns els **ha afavorit el canvi de consum** que hi va haver en un primer moment. Cal afegir però, com s'ha fet al llarg de l'anàlisi, que hi ha dues **excepcions** pel que fa a l'impacte del COVID. El **tancament** de les escoles i dels menjadors escolars a mitjans de març del 2020 va afectar clarament a les dues empreses que hi distribueixen part dels seus elaborats. Cap d'elles però, va recórrer a un ERTE i s'ha treballat per modificar l'estructura de facturació perquè, tot i la reobertura escolar, els constants tancaments de grups han seguit fent fluctuar la demanda d'elaborats. En aquest sentit, un dels projectes, empès per aquesta fluctuació, es planteja obrir una nova línia d'elaborats que li permeti retenir part de la producció de llet en cas de necessitat.

En la dimensió **organitzativa**, la crisi sanitària ha obligat a **canviar la forma** d'organitzar-se per complir amb les mesures de seguretat, especialment en els casos on hi ha més persones treballadores. En un dels projectes de suport va generar malestar intern ja que les autoritats sanitàries van prohibit la venda de productes que no fossin d'alimentació. La manera d'afrontar la situació va provocar tensions internes tot i que no hi ha hagut cap conseqüència.

Les iniciatives que comptaven amb visites a les finques o obradors per ara han deixat d'oferir-se.

Per últim, mentre que un dels projectes de suport, tot i que s'estava gestant amb anterioritat, arrel de la crisi del COVID va acabar naixent sobretot empès per la necessitat d'organitzar-se i millorar el sistema de distribució dels productes, un altre va decidir no seguir amb el projecte. La lentitud dels tràmits administratius, agreujats per la crisi de la COVID, juntament amb la manca de finançament i de xarxa de suport van fer-lo desistir de tirar endavant la iniciativa, que ja havia sortit a la llum.

Conclusions, reptes i accions provisionals

Amb la voluntat de compartir els reptes detectats que té l'agroecologia i l'ESS a l'ecosistema agroecològic de les terres gironines s'ha realitzat una entrevista Resilience Earth, una de les entitats de suport de l'ESS que assessora, dona suport, i com a agent actiu és coneixedora del sector en l'àmbit de la radiografia, especialment de la comarca de la Garrotxa. Aquesta entrevista, juntament amb el document *Llavors per la transformació ecosocial* realitzat per l'entitat Arran de Terra, una altra entitat de suport clau en l'ecosistema agroecològic local, han sigut els dos elements que s'han utilitzat per, més enllà de les conclusions a les quals s'arriba després de la realització de la diagnosi, concretar reptes que poden ser compartits.

A continuació es detallen les conclusions i es proposen reptes i accions per cada una d'elles. Hi ha diversos reptes que estan interrelacionats entre ells, ja que l'objectiu pot ser compartit.

Conclusions - reptes - accions provisionals

Hi ha projectes d'arrelament territorial, de revalorització de la feina pagesa impulsada per persones provinents de la pròpia pagesia que tot i que el tal i com produeixen i la concepció que en tenen està en línia amb els valors de l'ESS no s'hi identifiquen. En alguns casos és per desconeixement, d'altres perquè no veuen què pot aportar al seu projecte i, d'altres, els genera rebuig.

- Repte 1: Obrir i acostar el moviment a projectes que no en formen part reconeguent-los com a actors de l'ESS i/o l'agroecologia
  - Accions provisionals
    - Generar documentació i portals on s'empri un llenguatge entenedor, planer i clar. Evitar terminologia complexa perquè ens adrecem a un públic general.
    - Prospecció de projectes clau poc o gens connectats a l'ESS i contactar-los individualment.
- Repte 12: Obrir l'accés a la xarxa d'intercooperació a projectes amb formes jurídiques diferents a les de la cooperativa

Hi ha un cert rebuig al discurs de l'ESS entre alguns sectors, que la perceben com a quelcom tancat en si mateix, que no inclou les iniciatives o projectes del territori que no encaixen del tot en els seus paràmetres, que no recullen el llegat dels projectes que els han precedit. Es veu, d'alguna manera, com un discurs forani que se'ls vol imposar.

- Repte 2: Establir aliances amb entitats de suport clau que no formen part de l'ESS i/o l'agroecologia per augmentar la capacitat de penetració de l'ESS i l'agroecologia als projectes que únicament utilitzen els serveis de les entitats de suport externes
  - Accions provisionals
    - Analitzar quines entitats de suport externa tenen més capacitat de penetració als projectes d'abastiment i prioritzar les aliances amb aquests.
- Repte 3: Millorar el coneixement sobre el sector primari per poder fer acompanyaments que tinguin en compte les singularitats i complexitats del sector
- Repte: Donar a conèixer entre les entitats prescriptores l'organització i funcionalitats d'una cooperativa
  - Accions provisionals
    - Oferir formacions al Col·legi de Gestors Administratius a la delegació de Girona
- Repte 4: Reconèixer projectes amb altres formes jurídiques diferents a la cooperativa com a actors de l'ESS
  - Accions provisionals
    - Obrir els assessoraments, formacions i acompanyaments a tot tipus de fórmula jurídica observant l'objecte social i impactes
- Repte 5: Superar el desconeixement sobre l'organització en cooperativisme dels projectes agroecològics
  - Accions provisionals
    - El DARP és el principal prescriptor en projectes agrícoles nous. En la mesura que el DARP no incorpori informació sobre aquesta figura...
    - Facilitar la conversió de projectes amb altres formes jurídiques a cooperatives
- Repte 16: Invertir l'accés als altaveus, que els projectes d'abastiment tinguin més incidència en el si del moviment per adaptar a la seva realitat les pràctiques i discursos del moviment i, superar la visió urbanocèntrica que a vegades hi ha subjacent (criteris pam a pam, accés al finançament, etc.)
  - Accions provisionals

- Revisió dels privilegis de les entitats de suport en els diferents espais de participació i interrelació amb l'administració pública, federacions, etc.

Hi ha certa percepció de l'agroecologia com a moda, i que no sempre es dona resposta a les necessitats o reptes concrets dels projectes.

- Repte 6: Coneixement i expertesa en maneig agroecològic específic per cada sector productiu
  - Accions provisionals
    - Oferir formació de manera periòdica sobre qüestions pràctiques comunes a projectes segons el sector productiu
    - Facilitar la col·laboració entre projectes agroecològics i l'IRTA pel foment de bones pràctiques agroecològiques

Les formes jurídiques venen determinades més per la percepció de complexitat al voltant de la forma de cooperativa que no de rebuig de la idea en si.

- Repte 5: Superar el desconeixement sobre l'organització en cooperativisme dels projectes agroecològics
  - Accions provisionals
    - El DARP és el principal prescriptor en projectes agrícoles nous. En la mesura que el DARP no incorpori informació sobre aquesta figura...
    - Facilitar la conversió de projectes amb altres formes jurídiques a cooperatives

Es percep que la forma cooperativa pot obrir algunes portes en quant a finançament i a la comercialització del producte, tot i que aquesta percepció s'adquireix un cop està iniciat el projecte.

- Accions provisionals
  - Facilitar la conversió de projectes amb altres formes jurídiques a cooperatives

L'accés a la terra i granges és un element important per iniciar un projecte.

- Repte 7: Visibilitzar que l'accés a la terra és una de les principals dificultats per a nous projectes d'abastiment o per la seva viabilitat econòmica
  - Accions provisionals
    - Buscar aliances amb el sector públic per reforçar i ampliar bancs de terres
    - Programa fix per connectar nous projectes amb necessitat de terres amb propietaris amb terres sense ús
- Repte 15: Possibilitar els serveis de les finances ètiques més enllà de la forma jurídica, tenint en compte altres paràmetres, com el potencial de transformació
  - Accions provisionals
    - Obrir línies de finançament per a projectes no cooperatius
    - Obrir línies d'ajuts a fons perdut i/o a molt llarg termini

Projectes que no s'adscriuen dins l'ESS busquen xarxes i suport per trobar solucions a les seves necessitats o problemàtiques. Més enllà de l'ESS, els projectes busquen maneres d'abordar les seves mancances o necessitats per fer viables econòmicament. En alguns casos l'ESS és un instrument vàlid i útil i l'utilitzen.

- Repte 8: Incloure activitats/instal·lacions clau (obradors, escorxadors, molins...) en l'objectiu de l'organització en cooperativisme i la pervivència d'aquestes instal·lacions de manera independent a grans grups integrats
  - Accions provisionals
    - Detectar les instal·lacions municipals o comunals encara existents.
    - Assessorament, seguiment i suport financer prioritari de projectes cooperatius o de recuperació/manteniment de les instal·lacions de manera col·lectiva.
- Repte 9: Foment de la xarxa de suport a nivell comarcal i local en base a necessitats concretes
  - Accions provisionals
    - Entitats de suport poden coordinar-se per donar suport a les xarxes de suport pel que fa al seu manteniment, inclosió, ... connectant demandes, necessitats, etc. *L'acció pot fer perillar l'autoorganització existent*
- Repte 10: Permeabilitat. Estar especialment atents a possibles demandes o incorporar projectes de fora de l'àmbit estricte de l'ESS
  - Accions provisionals
    - Fer prospecció de la possibilitat d'aglutinar/crear una o diverses xarxes segons finalitats a nivell comarcal/ territorial

Sovint, la manca de temps i no saber què pot aportar és l'element principal per no cooperar. Existeixen projectes que tot i que no es perceben en l'ESS tenen ganes de col·laborar, aportar valor afegir al seu projecte i cooperar a nivell territorial, però per desconeixement de propostes i, sovint, per manca de temps, no fan més.

- Repte 10: Permeabilitat. Estar especialment atents a possibles demandes o incorporar projectes de fora de l'àmbit estricte de l'ESS
  - Accions provisionals
    - Fer prospecció de projectes fora de l'ESS amb potencial transformador i proposar col·laboracions/ connectar amb altres actors de l'ESS del territori
    -

Un dels principals problemes dels projectes d'abastiment és la logística i comercialització de la producció. Els treu molt temps del seu camp d'expertesa/objectiu social, i del quan no tenen domini.

- Repte 11: Fomentar la intercooperació en la logística i comercialització dels productes
  - Accions provisionals
    - Promoure trobades territorials/locals entre projectes per a millorar/facilitar la logística i comercialització dels productes
- Repte 13: Ajudar a enfortir les entitats de suport orientades a la millora de condicions en la comercialització dels productes
  - Activitats provisionals
    - Crear línies específiques de subvencions per promoure/enfortir les entitats de suport a la comercialització amb l'objectiu de millorar les condicions de vida dels projectes d'abastiment

Hi ha un gran desconeixement al voltant de les finances ètiques. Segurament, que hi hagi poca o nul·la presència al territori és un element explicatiu d'aquest desconeixement.

- Repte 14: Donar a conèixer les finances ètiques entre els projectes agroecològics
  - Accions provisionals

- Oferir presencialitat al territori de manera periòde al voltant d'Ateneus Cooperatius, per exemple. Un espai físic un dies al mes?
- Repte 15: Possibilitar els serveis de les finances ètiques més enllà de la forma jurídica, tenint en compte altres paràmetres, com el potencial de transformació
  - Accions provisionals
  - Obrir línies de finançament per a projectes no cooperatius

Els projectes tenen necessitat de finançament per implementar millores.

- Repte 14: Donar a conèixer les finances ètiques entre els projectes agroecològics
  - Accions provisionals
    - Oferir presencialitat al territori de manera periòde al voltant d'Ateneus Cooperatius, per exemple. Un espai físic un dies al mes?
- Repte 15: Possibilitar els serveis de les finances ètiques més enllà de la forma jurídica, tenint en compte altres paràmetres, com el potencial de transformació
  - Accions provisionals
    - Obrir línies de finançament per a projectes no cooperatius

El territori és ric en entitats de suport, també fora de l'ESS on ocupen posicions importants. Hi ha un discurs oficial que sembla que podria afavorir l'ESS i l'agroecologia tot i que es xoca amb una qüestió de dimensió.

- Repte 1: Obrir i acostar el moviment a projectes que no en formen part reconeguent-los com a actors de l'ESS i/o l'agroecologia
  - Accions provisionals
    - Generar documentació i portals on s'empri un llenguatge entenedor, planer i clar. Evitar terminologia complexa perquè ens adrecem a un públic general.
    - Prospecció de projectes clau poc o gens connectats a l'ESS i contactar-los individualment.
- Repte 2: Establir aliances amb entitats de suport clau que no formen part de l'ESS i/o l'agroecologia per augmentar la capacitat de penetració de l'ESS i l'agroecologia als projectes que únicament utilitzen els serveis de les entitats de suport externes
  - Accions provisionals
    - Analitzar quines entitats de suport externa tenen més capacitat de penetració als projectes d'abastiment i prioritzar les aliances amb aquests.

9.4. Annex Integració dels 8 grans reptes a nivell territorial

EIX 1) Accés a la informació del moviment

- A nivell global
  - Cal augmentar el coneixement de l'agroecologia i l'ESS, i els seus recursos sectorials i transversals (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre i Ponent), millorar el reconeixement entre ESS, agroecologia i sector primari en general i compartir un mateix context de partida (Cat Central).
  - També cal centralitzar la informació, ja que aquesta normalment està molt dispersa (Cat Central), cal sistematitzar i centralitzar la informació del moviment agroecològic i de l'ESS per facilitar-ne l'accés (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), cal aconseguir canals de comunicació efectiva (Pirineu), possible sobresaturació d'informació quant a iniciatives promogudes, oferta de formació, etc. (Ponent).
- A nivell d'abastiment
  - Fa falta estar informats de quan surten les subvencions (Pirineu), fa falta una web de difusió del projectes agroecològics (Pirineu) i visibilitzar projectes de bones pràctiques (Pirineu).
  - Cal millorar el coneixement entorn el moviment de l'ESS (a banda de la forma jurídica) i els recursos que aquests mobilitzen (Cat Central).
  - És necessari possibilitar l'accés als recursos de l'ESS quan no són cooperatives (Pirineu) i fer una observació de com són les formes organitzatives i les pràctiques de la pagesia, ja que de vegades per ser SL et sents exclòs (Cat Central), així com obrir i acostar el moviment a projectes que no en formen part reconeixent-los com a actors de l'ESS i/o l'agroecologia (Terres Gironines)
  - Es fa necessària la reconexió amb els valors cooperatius de les cooperatives agràries i altres petites empreses del món rural (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), així com es considera que cal analitzar el paper actual (i el que podrien desenvolupar en el futur) d'empreses d'abastiment fortes tot i que no siguin agroecològiques del tot: cooperatives agràries, elaboració agroalimentària ecològica, etc. (Ponent).
- A nivell de suport
  - Cal coneixement i contacte amb el sector agroecològic (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), cal millorar el coneixement entorn el moviment de l'agroecologia i el context agrari (Cat Central), reconèixer les pràctiques existents com a ESS i superar la perspectiva urbanocentrista i de vegades paternalista (Cat Central) i també establir aliances amb entitats de suport clau que no formen part de l'ESS i/o l'agroecologia per augmentar la capacitat de penetració de l'ESS i l'agroecologia als projectes que únicament utilitzen els serveis de les entitats de suport externes (Terres Gironines) o bé també estirar el cooperativisme agrari cap a l'agroecologia (Ponent)

- I donar informació sobre l'ESS (concepte i recursos) (Pirineu), coneixement de les eines que es poden aportar des de l'ESS (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre)
- En entorns de voluntariat caldria fer formació en gestió administrativa, per tal de no sobrecarregar sobre alguns perfils (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre)
- S'apunta necessari descentralitzar les entitats referents de l'ESS a nivell català (Coop57, Federació cooperatives de Treball, XES) (Cat Central).

EIX 2) . Formació – possibilitat de millora de les habilitats per desenvolupar Ae/ESS (tant d'espais formatius formals com dels aprenentatges propis de l'experiència de la iniciativa)

- A nivell global
  - S'apunta dèficit de formació en matèria de gestió empresarial cooperativa (Ponent). Cal aconseguir una major formació en cooperativisme rural i de treball (Cat Central), ampliar la visió més enllà de la forma jurídica (Cat Central), i tenir presents i reconèixer que hi ha altres formes d'organització ja existents al territori (Cat Central). Ampliar les mires de la perspectiva rural (Cat Central).
  - Potenciar el suport en coneixement expert de pràctiques agroecològiques (formació, ADV,...) (ponent).
- A nivell d'abastiment
  - Cal identificar les necessitats del sector per ajustar la formació a mida (Pirineu).
  - Cal desfer l'estigma que hi ha sobre les cooperatives agràries (Pirineu), acostar el cooperativisme agrari i històric a l'ESS (Cat Central), proporcionar informació de les obligacions, drets i beneficis fiscals i jurídics de les cooperatives (Pirineu), Millorar el coneixement entorn de les etiquetes (Cat Central), i es necessita acompanyament a pagesos amb necessitats concretes comunes per a la constitució com a cooperativa (Pirineu). També s'apunta que cal aconseguir una major formació en cooperativisme rural i de les possibilitats del cooperativisme de treball en projectes pagesos (Cat Central).
  - S'apunta que és necessari impulsar el relleu generacional necessari i imprescindible pels projectes d'abastiment, és el moment per incorporar pràctiques d'agroecologia i d'ESS (Cat Central).
  - Cal coneixement i expertesa en maneig agroecològic específic per cada sector productiu (Terres Gironines) i incrementar els àmbits formatius dedicats a l'agroecologia (escoles professionals i universitats) (Ponent).
  - Cal formació específica en qualitats organolèptiques dels productes adreçada als socis/treballadors, així com creació d'ADV i ADS de cara a les iniciatives d'abastiment que poden aportar coneixement expert (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - Cal veure com situar el gènere i les cures com a un element central dels projectes, perquè mica en mica sigui tingut més en compte (Ponent).
- A nivell de suport

- Cal formar a les entitats promotores de l'ESS sobre el primer sector (Pirineu), hi ha desconeixement de les limitacions del cooperativisme de treball en determinats contextos (sobretot agricultura familiar) (Cat Central) i desconeixement o manca de visió general de la situació del món rural (Cat Central). Cal millorar el coneixement sobre el sector primari per poder fer acompanyaments que tinguin en compte les singularitats i complexitats del sector (Terres Gironines).
- També cal formar a les gestories del territori en la figura de cooperativisme de treball (Pirineu) i donar a conèixer entre les entitats prescriptores l'organització i funcionalitats d'una cooperativa (Terres Gironines).
- Cal facilitar la transició de les entitats d'abastiment i reconèixer les barreres d'algunes estructures per impulsar l'agroecologia (Cat Central).
- També cal formació en TIC (Ponent).
- Cal veure com situar el gènere i les cures com a un element central dels projectes, perquè mica en mica sigui tingut més en compte (Ponent).
- Convertir la XES Pirineu i l'ateneu cooperatiu en agents que puguin acompanyar projectes cap a l'ESS (Pirineu).

EIX 3) Organització en cooperativisme de treball o la incorporació de socis de treball en altres tipus de cooperatives

Perquè aquest eix sigui possible, s'apunten els següents reptes:

- A nivell global
  - Aprofitar els recursos de les cooperatives agràries per a donar valor afegit a la producció agrària, més enllà de l'oli i el vi (obradors compartits, fruits secs, aromàtiques, horta i fruita, molins fariners, fàbriques de pasta o sèmola...) (Ponent).
  - Contribuir al creixement dels projectes individuals per tal de poder plantejar l'opció cooperativa (Ponent).
- A nivell d'abastiment,
  - Cal posar en valor el cooperativisme de treball com una opció viable per als projectes agroecològics (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), donar a conèixer els recursos associats, avantatges i facilitats que ofereix per al creixement i consolidació (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre) o també fer xerrades sobre cooperatives de treball entre agricultors i ramaders (Pirineu), identificar els reptes comuns i col·lectius que presenten les iniciatives d'abastiment i explicar com pot ajudar la constitució en cooperatives (Pirineu), o animar els projectes agroecològics, que són de mida molt petita, de que el cooperativisme de treball és una bona opció, amb molts recursos associats, molts avantatges i moltes facilitats per al seu creixement (Ponent).
  - També es considera que cal potenciar el cooperativisme de treball a nivell de xarxa i no tant a nivell de projecte pagès (Cat Central), o bé també reconèixer

altres formes jurídiques diferents a la cooperativa com a actors de l'ESS (Terres Gironines).

- S'apunta com a repte saber aprofitar l'oportunitat que dona la nova llei de cooperatives (mínim de persones sòcies: 2 p) i que per a les SCP pot haver-hi una transició de la SCP d'un model de responsabilitat individual a col·lectiva. I la possibilitat d'incidir en el canvi d'organització de SCP a cooperativa de treball / rural. I s'apunta que és en el moment de relleu on hi ha una oportunitat d'organització (Cat Central). Caldria fomentar la instal·lació extrafamiliar, ja que és la que pot incorporar aquesta forma organitzativa, així com també passa per aconseguir la sostenibilitat social dels projectes que actualment no és prou tinguda en compte (Pirineu).
- A nivell de suport
  - Cal reconèixer que no tota pràctica de l'economia solidària passa per la figura jurídica de cooperativa (Cat Central), i reconèixer les limitacions del cooperativisme de treball en projectes pagesos (Cat Central i Ponent) o els problemes de compatibilitat entre cooperatives de treball i incorporació a la pagesia, ajuts del DARP etc. (Ponent).
  - Cal també prioritzar l'acompanyament i consolidació i no tant la creació centrant els esforços en el disseny d'aquestes, les dinàmiques i treball intern (Cat Central), o també ajudar a superar el desconeixement sobre l'organització en cooperativisme dels projectes agroecològics (Terres Gironines, Ponent).
  - S'apunta com a repte el d'incloure activitats/instal·lacions clau (obradors, escorxadors, molins...) amb l'objectiu de l'organització en cooperativisme i la pervivència d'aquestes instal·lacions de manera independent a grans grups integrats (Terres Gironines). O també canals de distribució, com poden ser botigues, que tinguin en compte i valorin els principis de l'ESS i l'agroecologia (Pirineu).

EIX 4) Accés a les xarxes de suport (informal, de suport, de moviment)

- A nivell global
  - Cal oferir/potenciar espais físics de trobada (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre) i també aconseguir enxarxar les diferents xarxes que existeixen: Mengem Garrigues, Vall del Corb, i més enllà de Ponent (Ponent).
  - També cal compartir informacions de treball (no duplicar treballs, feines, dedicacions) (Cat Central) i fer xarxa amb totes les entitats, agents del territori per tal d'unificar esforços i anar totes a una (Ponent).
- A nivell d'abastiment
  - Cal enxarxar els projectes agroecològics a nivell de Pirineu (Pirineu), aconseguir xarxes a nivell de tot Ponent però també a nivell local allà on no n'hi ha, que aglutinin els projectes i les xarxes més locals (Ponent), coordinar-se i intercanviar informació i recursos entre xarxes territorials i d'abastiment amb

- valors d'agroecologia i ESS (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), així com també intercanviar eines i models d'organització interna (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre) o també millorar les relacions d'ajuda mútua entre entitats (Cat Central) i fomentar la xarxa de suport a nivell comarcal i local en base a necessitats concretes (Terres Gironines).
  - També s'apunta el repte de facilitar la participació dels projectes d'abastiment a moviments i xarxes de suport (Cat Central), i intentar que les xarxes de suport s'acostin als projectes (Cat Central).
  - També s'apunta el repte de fomentar la cooperació amb empreses i entitats fora ecològic (forns, carnisseries, petits transformadors) en certes zones (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - Cal agilitzar i facilitar el procés de contractació de noves persones al camp (Cat Central).
  - També hi ha el repte al territori de facilitar instal·lacions compartides (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - Es necessita comptar amb ajuda externa / suport per demanar subvencions, fer compres conjuntes, etc. (Pirineu).
  - Hi ha el repte de desenvolupar segells de garantia participativa (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
- A nivell de suport
  - S'apunta el repte de posar en contacte persones amb visió similar que puguin cooperar (i que soles no tenen la capacitat de tirar endavant el projecte) (Pirineu).
  - També es considera com a repte buscar actors claus per poder incidir en el conjunt de sector primari (Pirineu).
  - Un altre repte que s'apunta és el de fer més permeables aquestes xarxes a entitats que no hi tenen un vincle tan directe o que no participen directament a xarxes més institucionals de l'ESS i l'agroecologia (Cat Central) i estar especialment atents a possibles demandes o incorporar projectes de fora de l'àmbit estricte de l'ESS (Terres Gironines).

EIX 5) Accés a la xarxes d'intercooperació (a nivell econòmic, de projectes...)

- A nivell global
  - Hi ha el repte d'intercooperar amb altres territoris (fer xarxa cap a Ponent, per exemple) (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), crear un grup local de la XES a Ponent (Ponent), així com també el repte de fomentar la cooperació entre projectes de transformació i comercialització (Cat Central) i logística (Terres Gironines) i de posar més el focus en la cooperació vertical (entre sectors diferents dins de l'abastiment - producció, distribució, consum...) (Cat Central).
  - També hi ha el repte que les xarxes que es creen tinguin sentit i siguin sostenibles (Cat Central), superar la visió utilitària de la intercooperació per accedir a més recursos públics o per desenvolupar projectes concrets (Cat Central).

- Repte de continuar la feina de la XES i Pam a Pam per adaptar els criteris de l'ESS al món rural (Ponent).
- A nivell d'abastiment
  - Hi ha el repte de crear vincles amb projectes de bones pràctiques (Pirineu).
  - Hi ha el repte d'impulsar la cooperació entre els projectes agroecològics (Pirineu), i també s'apunta que manca un espai de cooperació pel que fa a coses més tangibles pròpies de les seves necessitats (envasos, informació, etc.) (Cat Central), així com també manca un espai de cooperació per cobrir necessitats pressupostàries i d'inversió requerides (Cat Central).
  - S'identifica el repte de fomentar la intercooperació en la logística i comercialització dels productes (Terres Gironines, Ponent) o una xarxa per la comercialització de producte fresc (Ponent).
  - Es visualitza el repte d'obrir l'accés a la xarxa d'intercooperació a projectes amb formes jurídiques diferents a les de la cooperativa (Terres Gironines).
  - També s'apunta el repte de promoure la creació de xarxes que no només es basin en la dependència de finançament públic entre entitats de suport i abastiment (Cat Central).
  - Hi ha el repte de compartir preus entre les iniciatives d'abastiment (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
- A nivell de suport
  - Hi ha el repte de facilitar la intercooperació tecnològica amb eines de comuns (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - També s'identifica el repte d'integrar en el pla de treball l'objectiu explícit de donar a conèixer les xarxes de l'ESS i els recursos (Cat Central).
  - S'apunta el repte d'ajudar a enfortir les entitats de suport orientades a la millora de condicions en la comercialització dels productes (Terres Gironines).

EIX 6) Accés a finançament (subvencions, sistemes d'aportacions de socis...)

- A nivell global
  - Demanar subvencions europees en comú (NextGeneration...) (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - Equilibrar l'accés a recursos de finançament entre entitats de suport i d'abastiment i racionalitzar-ho (Cat Central).
  - Que les inversions siguin subvencionables (Cat Central).
  - Que les subvencions destinades a projectes d'agroecologia/ESS comportin un impacte real i equitatiu a les iniciatives implicades de cada territori (Cat Central), transformació real d'aquestes subvencions (Cat Central).
  - Hi ha la incertesa sobre les ajudes agràries i possibles incompatibilitats (Ponent).
  - Ajustar els temps de l'administració als ritmes de la realitat del sector (Cat Central).

- Limitar el procés burocràtic que acompanya els requeriments de subvencions (Cat Central).
- Deixar de veure la feina de les entitats de suport com una despesa, sinó com una inversió (Cat Central).
- Pensar en altres possibilitats d'obtenir ingressos extraordinaris més enllà de les subvencions (Cat Central).
- A nivell d'abastiment
  - Adequar els canals a la realitat del sector primari (Pirineu).
  - No limitar l'accés al finançament segons persona jurídica en forma de cooperativa, associació o fundació. Incorporar altres iniciatives no mercantils i figura d'autònom.
  - No limitar l'avaluació de l'impacte a nivell de treball a noves altes a la seguretat social (sigui contracte o autònoms), i incorporar també l'increment d'UTA's (Cat Central).
  - Dificultat de compaginar agroecologia amb certes subvencions (per ex, jove agricultor, cal molta superfície) (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), que la PAC no esdevingui un topall tant gran com està sent a dia d'avui (Cat Central) i que els imports mínims subvencionables caldrien ajustar-se pels projectes de petita pagesia (Cat Central).
  - Generar o contribuir a l'autonomia dels projectes més enllà de la fase inicial (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - Cal mantenir els projectes d'abastament sense grans dependències públiques ni privades (Ponent).
  - Incorporar les entitats d'abastiment en el disseny i com a beneficiaris del projectes presentats per entitats de suport per afrontar les necessitats reals de l'abastiment (Cat Central), i que les entitats de suport s'integrin a la xarxa com a un participant més, i no només com a dinamitzadors de projectes (Cat Central).
- A nivell de suport
  - Minimitzar la dependència de les entitats d'acompanyament dels fons i programes públics (Camp de Tarragona, Terres de l'Ebre, Ponent); sense renunciar a subvencions, però ens cal aprendre a generar recursos propis (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), reduir la dependència de quasi el 100% de finançament públic (Pirineu i Cat Central)
  - Ajudar a identificar els punts forts dels projectes per obtenir facilitats a l'hora d'accedir a finançament (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).

EIX 7 Accés a serveis financers

- A nivell global
  - Presencialitat de la banca ètica al territori (Pirineu).
  - Difondre les finances ètiques perquè esdevinguin primera opció (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre, Ponent), fer conèixer les finances ètiques i les

oportunitats de finançament pels projectes productius (Cat Central) i donar a conèixer les finances ètiques entre els projectes agroecològics (Terres Gironines).

- Millorar l'accessibilitat a serveis financers de l'ESS més enllà de la fórmula cooperativa (Cat Central) o també fer possibles els serveis de les finances ètiques més enllà de la forma jurídica, tenint en compte altres paràmetres, com el potencial de transformació (Terres Gironines).
- A nivell d'abastiment
  - Buscar finançament i buscar actors que puguin liderar obradors especialitzats (sucs, farina garrofa...) (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - Accés a finançament ètic quan no són cooperativa (Pirineu), procurar que projectes d'abastiment sense fórmula cooperativa però amb pràctiques de l'ESS tinguin accés a recursos d'aquest moviment (Cat Central).
  - Necessitat que s'adeqüin les característiques dels serveis financers a la realitat de la pagesia (Cat Central), adaptar els suports financers a la realitat agroalimentària: finançament a llarg termini i a fons perdut (Ponent), necessitat de tenir flexibilitat i comprensió en les variables incontrolables per ex, climatologia, a les que estan sotmeses les entitats productores per part de les banques (Pirineu), tenir en compte que el camp o el ramat també és una oficina (Cat Central).
  - Facilitar l'elaboració de plans de viabilitat als projectes d'abastiment (Cat Central).
- A nivell de suport
  - No s'evidencien reptes propis d'aquest nivell.

EIX 8 Visibilitat a l'agenda social i política i al mercat

- A nivell global
  - Identificar punts comuns entre la diversitat discursiva de l'ESS i l'Ae per tal de donar una visió unitària que aculli també la diversitat.
  - Estar alerta en no acollir ni fomentar pràctiques de màrqueting ver (Ae) o roig (ESS).
  - Enfortir la dimensió política de l'agroecologia i de l'ESS i la seva vinculació amb moviments socials (Cat Central).
  - Crear visibilitat dels projectes a través de mitjans online (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - Diferenciar els productes que aporten valor al territori, i ajuden a fixar la població (Ponent).
  - Que el sector agroecològic s'obri de mires i no deixi de banda aquelles iniciatives que no es poden considerar 100% agroecològiques (Ponent).
  - Centralització de recursos per traslladar a entitats culturals o administracions per a que les incorporin en les seves propostes (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).

- Potenciar el cooperativisme com a eina de transformació dels sistemes alimentaris locals (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), i posicionar el concepte "cooperativisme" com a quelcom positiu, transformador, modern, de futur, resiliència... (Ponent).
- A nivell d'abastiment
  - Cal aprofundir les aliances creades al voltant de la distribució i el consum agroecològic per consolidar els projectes d'abastiment (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - Cal aconseguir que la visió de les iniciatives d'abastiment siguin presents en els espais socials i polítics de presa de decisions (Cat Central), i que l'agroecologia no sigui vista amb "mals ulls" entre el sector agrari tradicional/conservador (Ponent).
  - Cal fomentar que les iniciatives d'abastiment tinguin una visió política transformadora de la seva activitat (Cat Central), i saber-se diferenciar front models agroecològics més industrials (Ponent).
  - Cal ampliar la perspectiva de l'agroecologia a la realitat territorial (Cat Central).
  - Cal visibilitzar que l'accés a la terra és una de les principals dificultats per a nous projectes d'abastiment o per la seva viabilitat econòmica (Terres Gironines).
  - Teixir un sindicat del món agrari que defensi els valors i el treball de la petita pagesia (Cat Central).
  - Augmentar el temps disponible dels projectes pagesos perquè es tingui temps de participar en aquests espais (Cat Central).
- A nivell de suport
  - Cal aconseguir més implicació de les administracions públiques amb les xarxes d'ESS i agroecologia existents, com a opció viable per cobrir serveis o necessitats de la població (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), i que es vinculin amb les diferents xarxes d'ESS i agroecologia existents i que donin suport als projectes existents o de nova creació (Ponent).
  - Cal aconseguir un posicionament clar de l'administració (començant pels ajuntaments): prioritat en els menjadors escolars o de residències, mercats, etc. (Ponent).
  - Organitzar mercats agroecològics (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - Fer pressió per aconseguir donar visibilitat al discurs de l'ESS (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre), però també ampliar la perspectiva de l'agroecologia a la realitat territorial (Cat Central) i també invertir l'accés als altaveus, que els projectes d'abastiment tinguin més incidència en el si del moviment per adaptar a la seva realitat les pràctiques i discursos del moviment i, superar la visió urbanocèntrica que a vegades hi ha subjacent (criteris pam a pam, accés al finançament, etc.) (Terres Gironines).

9.5. Annex Integració de les propostes d'accions a nivell territorial

EIX 1) Accés a la informació del moviment

- A nivell d'abastiment
  - Identificar necessitats i aportacions dels joves agricultors (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - Prospecció de projectes clau poc o gens connectats a l'ESS i contactar-los individualment (Terres Gironines).
  - Identificar pràctiques vigents i més antigues de les cooperatives agràries vinculades a l'ESS (botigues, grups de consum) (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre)
  - Traduir els conceptes claus de l'ESS a un llenguatge més rural i aterrat (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre). Generar documentació i portals on s'empri un llenguatge entenedor, planer i clar. Evitar terminologia complexa perquè ens adrecem a un públic general (Terres Gironines).
  - Vincle orgànic entre entitats de suport i d'abastiment (sigui a nivell societatari o no), i que no depengui directament de recursos públics (Cat Central).
  - Integrar les entitats "dinamitzadores" i de suport a la xarxa, com un element més, que la dinamització no depengui de projectes concrets que un cop s'acaben deixen orfes a les xarxes i tornen a situar-la en una situació de desigualtat en accés a la informació i recursos (Cat Central).
- A nivell de suport
  - Integrar en el pla de treball l'objectiu explícit de donar a conèixer les xarxes de l'ESS i els recursos (Cat Central).
  - Millorar el coneixement del moviment de l'ESS pel què fa a context i realitat agrària i rural, i a nivell més específic en termes d'economia i estructura agrària. Fer-ho o a través de formació o a través del treball conjunt amb entitats no tant dinamitzadores sinó assessories. Descentralitzar la informació i el capital social de moviment de l'ESS i traspassar la sisena corona de l'AMB (Cat Central).
  - Pensar i executar una estratègia de difusió i facilitació de l'agroecologia en totes les seves vessants entre el sector agroalimentari tradicional, especialment entre les cooperatives agràries (Ponent).
  - Creació d'una xarxa d'assessorament en projectes d'agroecologia destinada a projectes pirinencs (Pirineu)
  - Analitzar quines entitats de suport externa tenen més capacitat de penetració als projectes d'abastiment i prioritzar les aliances amb aquests (Terres Gironines).
  - Potenciar el rol dels Ateneus Cooperatius en la centralització de la informació i compartir-la al territori sense que vagi en detriment de la representació directa de les entitats a entitats referents (Cat Central).
  - Fomentar la participació a xarxes catalanes d'iniciatives de fora de l'AMB (Cat Central).
- A nivell global
  - No desvincular l'anàlisi de l'ESS i/o agroecologia del context rural en general (Cat Central).

- Incorporar la mirada general en el punt de partida o pretext de les diferents activitats, plans i programes que es puguin desenvolupar, tant des de l'agroecologia, l'ESS o el desenvolupament rural i/o agrari (Cat Central).
- Establir una aliança entre Ponent Coopera i aquesta nova xarxa per l'agroecologia, que treballin plegades per donar suport i difusió integrals a productores, xarxes i entitats de suport, i també al model agroecològic (que inclou ESS) (Ponent).
- Incorporar el sector primari a la XES Pirineu (Pirineu)
- Crear els canals de comunicació necessaris (Pirineu)

Eix 2) Formació

- A nivell d'abastiment
  - Sessions informatives sobre les cooperatives de treball (Pirineu).
  - Formació en ESS a les ADS o ADV (Cat Central).
  - Dona a conèixer el cooperativisme rural (Cat Central).
  - Oferir formació de manera periòdica sobre qüestions pràctiques comunes a projectes segons el sector productiu (Terres Gironines).
  - Facilitar la col·laboració entre projectes agroecològics i l'IRTA pel foment de bones pràctiques agroecològiques (Terres Gironines).
- A nivell de suport
  - Formar en ESS al personal tècnic (com gestories) que acompanya el sector primari (Pirineu). Formar personal tècnic que acompanyi el sector primari en ESS. Especial atenció en les gestories (Cat Central). Oferir formacions al Col·legi de Gestors Administratius a la delegació de Girona (Terres Gironines).
  - Realització d'una formació específica per a entitats d'acompanyament en matèria de feminisme (perspectiva de gènere, valoració de les cures i les hores reproductives, etc.) perquè així ho vagin incloent transversalment en els seus projectes (Ponent).
- A nivell global
  - Millorar el coneixement del moviment de l'ESS pel què fa a context i realitat agrària i rural, i a nivell més específic en termes d'economia i estructura agrària. Fer-ho o a través de formació o a través del treball conjunt amb entitats no tant dinamitzadores sinó assessories. Descentralitzar la informació i el capital social de moviment de l'ESS i traspassar la sisena corona de l'AMB (Cat Central).
  - Enfortir, formar i incidir en les línies estratègiques de la XES Pirineu i l'ateneu cooperatiu (Pirineu).
  - Vincular iniciatives de suport i d'abastiment amb associacions d'assessorament tècnico-productiu tipus ADV o ADS (Cat Central).
  - Crear alguna mena de recurs econòmic i d'acompanyament per a projectes que vulguin créixer, que tinguin clares noves línies de negoci, etc. (Ponent).
  - Entrar a la formació reglada: EA, agrònoms, joves en provés d'incorporació (Ponent).
  - Programes mentoria (des de Federacions) (Ponent).

- A nivell d'abastiment
  - Facilitar els traspassos extrafamiliars (Pirineu).
  - Facilitar l'accés a la terra (Pirineu).
  - Transformar els projectes en cooperatives per redistribuir les hores i dies de treball (Pirineu).
  - Realització d'una campanya específica per promoure el cooperativisme de treball entre els projectes agroecològics, amb material específic i recursos econòmics i humans per aconseguir-ho (Ponent).
  - Impuls en la comercialització distribució, i formes mixtes de cooperatives (integrals, rurals) amb participació de la pagesia (Cat Central).
  - Fomentar la figura del soci de treball (Cat Central).
  - Obrir els assessoraments, formacions i acompanyaments a tot tipus de fórmula jurídica observant l'objecte social i impactes (Terres Gironines).
- A nivell de suport
  - Millorar la formació de tècnics de l'ESS en la realitat de les explotacions agràries, accés a la terra i estructura de la propietat (Cat Central).
  - Formar a les entitats promotores de l'ESS sobre el primer sector, les seves particularitats financeres, accés als ajuts etc. (Cat Central).
  - El DARP és el principal prescriptor en projectes agrícoles nous. Cal que incorpori informació sobre aquesta figura (Terres Gironines).
  - Facilitar la conversió de projectes amb altres formes jurídiques a cooperatives (Terres Gironines).
  - En l'acompanyament per la creació de noves cooperatives, cal posar més atenció a l'organització d'aquesta i en el procés de disseny, més enllà de la pròpia creació. I a part del disseny, també potser seria després l'acompanyament i seguiment per garantir q aquestes cooperatives creades realment siguin sostenibles i viables (Cat Central).
  - Detectar les instal·lacions municipals o comunals que encara hi ha. Assessorament i seguiment de projectes cooperatius o de recuperació/manteniment de les instal·lacions de manera col·lectiva (Terres Gironines).
  - Potser Ponent Coopera podria fer alguna mena d'acció en aquest sentit, com una radiografia del sector cooperatiu no de treball, amb les possibilitats que tenen d'incorporar socis de treball. I fer llavors alguna mena de campanya al respecte (Ponent).
- A nivell global
  - Establir convenis intercooperatius o altres formes de treball conjunt (Ponent).
  - Localitzar mancances d'infraestructura en funció de la producció agrària local, i anar a veure les cooperatives amb propostes concretes i amb ajuda per redactar projectes de subvencions Leader (Ponent).
  - Impuls des d'altres xarxes o entitats ja existents: Mengem Garrigues, Vall del Corb, Rufeà... (Ponent).

- A nivell d'abastiment
  - Incloure sector primari dins la XES (Pirineu).
  - Jornades per compartir coneixement (Terres Gironines).
  - Buscar altres fórmules per compartir coneixement (Terres Gironines).
  - Llistar recursos compartibles (Terres Gironines), detectar necessitats comunes, visibilitzar casos d'èxit (espais compartits), identificar agents privats que puguin oferir espais i demanar a administracions per nous espais (Terres Gironines).
  - Millorar l'organització del treball de les entitats d'abastiment per poder disposar d'hores reproductives per participar en xarxes, i per a les entitats de suport, millorar l'organització també perquè les trobades siguin les essencials i alhora productives per a ambdues parts (abastiment i suport (Cat Central).
  - Quan les entitats de suport dissenyin projectes de participació que incloguin participació que integrin remuneració al pressupost (Cat Central).
  - Millorar el coneixement entre iniciatives (Cat Central).
  - Disposar d'una borsa compartida de possibles treballadors/es en aquestes iniciatives (Cat Central).
  - Creació d'una xarxa per l'agroecologia o la sobirania alimentària de Ponent, que enxarxi a nivell de tot aquest territori (i faciliti també la creació de xarxes més locals i l'enxarxament fora de Ponent) i el visibilitzi i el posicioni i serveixi de recurs central en aquesta matèria tal i com ho és Ponent Coopera en matèria d'ESS. També a nivell de consum, ja que al final una necessitat bàsica dels projectes d'abastament és vendre més, i a nivell d'interlocució i d'empènyer les administracions públiques (Ponent).
- A nivell de suport
  - Enfortir entitats de suport per tal d'adquirir la confiança dins el sector ramader per poder incidir en una transició agroecològica (Pirineu).
  - Visibilitzar xarxes de suport informal en els estudis, anàlisis i planificacions com a actor estratègic més (Cat Central).
  - Reconèixer les xarxes informals de suport mutu i atorgar-los la mateixa importància que les formals (Cat Central).
  - Entitats de suport poden coordinar-se per donar suport a les xarxes de suport pel que fa al seu manteniment, inclusió, ... connectant demandes, necessitats, etc. L'acció pot fer perillar l'autoorganització existent (Terres Gironines).
  - Fer prospecció de la possibilitat d'aglutinar/crear una o diverses xarxes segons finalitats a nivell comarcal/ territorial (Terres Gironines).
  - Les entitats de suport poden liderar/ coordinar la creació de la xarxa per l'agroecologia o la sobirania alimentària de Ponent (Ponent).

EIX 5) Accés a la xarxes d'intercooperació (a nivell econòmic,de projectes...)

- A nivell d'abastiment
  - Mancomunar el servei de gestoria i tràmits impulsar i reforçar la difusió, comercialització i distribució (Pirineu).
  - Impulsar una organització tipus ADV (Cat Central).

- Buscar objectius comuns entre entitats d'abastiment i entitats de suport per articular aquestes xarxes que no impliquin finançament. Organitzar xarxes de petita pagesia afina a l'agroecologia i a l'ESS per fer-les més fortes i visibles i que estiguin vinculades a entitats de suport que vetllin pel seu manteniment (Cat Central).
  - Promoure trobades territorials/locals entre projectes per a millorar/facilitar la logística i comercialització dels productes (Terres Gironines).
  - Vestir un espai de cooperació concreta pel que fa a coses més tangibles pròpies de les seves necessitats (envasos, informació, etc.) (Cat Central).
  - Intercooperació per arribar als topalls pressupostaris i d'inversió que demana les DAR (Cat Central).
  - Creació d'un paraigües de petites iniciatives per poder accedir a ajuts, unir-se unes quantes per poder accedir (Cat Central).
- A nivell de suport
    - Donar a conèixer de forma individual per identificar necessitats i oportunitats d'intercooperació més aterrades (Cat Central).
    - Pensar o saber quins són els espais on es pot generar una intercooperació forta entre les iniciatives del sector agroecològic (Cat Central).
    - Crear línies específiques de subvencions per promoguin la intercooperació entre iniciatives d'abastiment i les de suport a la comercialització amb l'objectiu de millorar les condicions de vida dels projectes d'abastiment (Cat Central).
    - Reforçar en els objectius la difusió de les convocatòries. Intentar encarar més les subvencions al suport explícit a la pagesia (suport de gestió- administració etc.). (Cat Central).
    - Que el servei d'assessorament no existeixi només quan hi ha un subvenció pública a l'entitat de suport, sinó que es valori també com a servei privat com ho pot ser una gestoria o assessoria. Això no vol dir , que aquest no pugui ser subvencionat per convocatòries on les iniciatives d'abastiment es puguin presentar (Cat Central).
    - Invertir la direcció de les relacions d'intercooperació (de suport a abastiment, a d'abastiment a suport) (Cat Central).
  - A nivell global
    - Implicar a les entitats en el disseny i conceptualització de la xarxa i fer-ne un seguiment (Cat Central).
    - Fomentar la intercooperació entre diferents sectors (Cat Central).
    - Generar i apostar per projectes que tinguin un sentit social i que es basin en la solidaritat, no endogàmica sinó social (Cat Central).
    - Seguir millorant la comunicació i relació entre entitats de suport i d'abastiment (Cat Central).

EIX 6)Accés a finançament (subvencions, sistemes d'aportacions de socis...)

- A nivell d'abastiment
  - Accés als recursos de l'ESS quan no són cooperatives: autònoms o empresa familiar (Cat Central).

- Creació d'un recurs que centralitzi les diferents opcions i casos d'èxit en matèria de finançament (subvencions, pòlisses, quotes de socis, micromecenatges, títols participatius (Ponent).
- Millora de coneixement de la realitat laboral del sector agrari per part del Departament de Treball. Treball conjunt entre DARPA i Departament de Benestar social, i federacions vinculades (Federació Cooperatives de Treball, FCAC, etc) (Cat Central).
- Disseny conjunt de projectes entre entitats de suport i d'abastiment a qui interpel·li el projecte que opta a la convocatòria (Cat Central).
- Quan les entitats de suport dissenyin projectes que incloguin la remuneració d'aquesta (Cat Central).
- Facilitar les eines administratives per a l'accés al finançament (Ponent) i donar a conèixer els mecanismes propis de les cooperatives per aconseguir finançament (aportacions de capital / títols participatius...) (Ponent).
- Enfortir el seu rol com a "secretari" (obtenció d'informació, de convocatòries, etc. i recursos) de les entitats de suport (Cat Central).
- A nivell de suport
  - Reforçar en els objectius la difusió de les convocatòries. Intentar encarar més les subvencions al suport explícit a la pagesia (suport de gestió- administració etc.). (Cat Central).
  - Creació d'un recurs que centralitzi les diferents opcions i casos d'èxit en matèria de finançament (subvencions, pòlisses, quotes de socis, micromecenatges, títols participatius...) (Ponent).
  - Formació a les entitats de suport en el disseny de projectes des d'una mirada territorial i perspectiva integral (Cat Central).
- A nivell global
  - Es considera un tema molt important, en especial per a les associacions i entitats sense ànim de lucre. A part dels recursos propis, (saber fer diners), caldria formació perquè tothom sàpiga com funciona la part burocràtica i com fer tràmits, per exemple presentar una subvenció, i això evitaria la sobrecàrrega de feina d'algunes persones (Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre).
  - Disseny conjunt de projectes entre entitats de suport i d'abastiment a qui interpel·li el projecte que opta a la convocatòria (Cat Central).
  - Fer seguiment de l'impacte i dels resultats a mitjà i curt termini, i posterior a la justificació (Cat Central).
  - Disseny conjunt de projectes entre entitats de suport i d'abastiment a qui interpel·li el projecte que opta a la convocatòria (Cat Central).
  - Impulsar la cultura de micromecenatge, sistemes de quotes, fons de contingència, etc. (Cat Central).
  - Potenciar les cooperatives rurals, mixtes agràries, perquè el Departament d'Agricultura sí que té subvencions que paguen inversió (Cat Central).

EIX 7) Accés a serveis financers

- A nivell d'abastiment
  - Promoure l'obertura d'una oficina d'entitat bancària regulada (Pirineu).

- Oferir presencialitat al territori de manera periòde al voltant d'Ateneus Cooperatius, per exemple (Terres Gironines).
- Adaptar els temps d'amortització dels serveis financers a les necessitats pageses (Cat Central).
- Enfortir les entitats de suport que puguin oferir servei d'assessoria i planificació econòmica de projectes d'agroecologia i ESS (Cat Central).
- A nivell global
  - Incentivar l'obertura d'una oficina d'entitat bancària regulada (Fiare o Triodos) a Lleida i la difusió de les finances ètiques en general (Ponent).
  - Reconèixer altres fórmules jurídiques, posar el focus en la pràctica i no en la personalitat jurídica (Cat Central). Obrir línies de finançament per a projectes no cooperatius (Terres Gironines).
  - Facilitar l'accés a finançament de petites iniciatives a través d'entitats intermèdies (que per exemple gestionin els préstecs) (Cat Central).
  - Obrir línies d'ajuts a fons perdut i/o a molt llarg termini (Terres Gironines).
  - Reconèixer la feina que fa la coop57 per adaptar aquests serveis i acostar-se al sector amb totes les seves limitacions (Cat Central).
  - Que hi hagi una entitat que agrupi xarxa d'avaladors (per ex cooperativa de segon grau "Miceli rural") (Cat Central).

EIX 8) Visibilitat a l'agenda social i política i al mercat

- A nivell d'abastiment
  - Millorar la representació de les iniciatives d'abastiment en organitzacions representatives tant de l'agroecologia com de l'ESS (Cat Central).
  - Formació d'un sindicat o espai que representi la petita pagesia (Cat Central).
  - Que les entitats de suport incorporin la feina de fer d'altaveu per fer visible discursos o realitats de les iniciatives d'abastiment i la realitat rural (des d'una funció de secretariat i no pas representativa).
  - Donar a conèixer espais i organitzacions que ja existeixen i que poden traslladar la seva realitat a les instàncies polítiques i a la societat en general (Cat Central).
  - Buscar aliances amb el sector públic per reforçar i ampliar bancs de terres (Terres Gironines).
  - Programa fix per connectar nous projectes amb necessitat de terres amb propietaris amb terres sense ús (Terres Gironines).
  - Apostar per noves formes de sindicats agraris horitzontals que incloguin la perspectiva de l'agroecologia i l'ESS (Cat Central).
  - Aprofitar d'alguna manera que FCTC comença a reconèixer la petita pagesia/ sector primari (Cat Central).
- A nivell de suport
  - Revisió dels privilegis de les entitats de suport en els diferents espais de participació i interrelació amb l'administració pública, federacions, etc. (Terres Gironines).
  - Fomentar que càterings/cuines escolars utilitzin productes agroecològics i de proximitat (incloure-ho a les bases de concursos públics) (Ponent).
  - Que l'administració sigui un referent en la utilització de productes agroecològics i de proximitat, en els menjars populars que s'organitzin, els lots, etc. (Ponent).

- Incorporació a la XMESS dels municipis (Ponent)
- Enfortir les xarxes existents (Ponent).
- Ajudar els ajuntaments a formular les licitacions amb criteris ESS (Ponent).
- A nivell global
  - Crear espais o xarxes d'acció política transformadora transversals, compartits i equitatius entre iniciatives de suport i d'abastiment (Cat Central).
  - Crear grups de pressió per forçar canvis estructurals de les polítiques territorials (Cat Central).
  - Aprofitar d'alguna manera que FCTC comença a reconèixer la petita pagesia/ sector primari (Cat Central).
  - Fer una campanya de comunicació potent del cooperativisme (en totes les seves variants) en positiu i amb casos d'èxit que ja hi ha al territori. Aquí estaria bé aglutinar Ponent Coopera, la Federació de Cooperatives Agràries, la resta de federacions de cooperatives, la XES, etc. Que serveixi també per promoure l'enxarxament amb fórmules cooperatives (que no seran de treball, a priori més senzill quan hi ha molts projectes petits), així ajudar a créixer els projectes, i que aquests vegin llavors la fórmula cooperativa de treball com la més idònia. Quelcom que potser no ha funcionat amb les cooperatives agràries, però que ara sí que pot funcionar amb l'agroecologia (Ponent).

FUNDACIÓN
FUNDACIÓ
FUNDAZIOA
FUNDACIÓN
coop57

RaieL

TRES CADIRES
Cooperativa

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Drets Socials